

2021

BIBLIOGRAFIE ȘCOLARĂ

Ion Budai Deleanu

Țiganiada

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ

Alexandru D. Xenopol
ARAD

Texte culese de:

Lucia Bibarț, Ioana Nistor

DTP: Mihai-Vlad Guță

Carte electronică, versiunea 1

Cuprins

Proiectul „ <i>Bibliografia școlară</i> ”	5
Prolog	8
Epistolie închinătoare	10
Cântecul I	16
Cântecul al II-lea	55
Cântecul al III-lea	90
Cântecul al IV-lea	130
Cântecul al V-lea	168
Cântecul al VI-lea	197
Cântecul al VII-lea.	229
Cântecul al VIII-lea	265
Cântecul al IX-lea	303
Cântecul al X-lea	346
Cântecul al XI-lea	390
Cântecul al XII-lea	432

Proiectul „Bibliografia școlară”

Bibliografia școlară” este un serviciu online gratuit și accesibil la adresa <https://bibliotecaarad.ro/bibliografie-scolara/>, oferit de Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad și dedicat utilizatorilor din domeniul învățământului preuniversitar, respectiv cadrelor didactice și elevilor de școală primară, gimnazială, liceu. Paginile web „Bibliografia școlară” conțin mai multe liste organizate în funcție de discipline cu titlurile și numele autorilor care se studiază în școală, liste care au fost realizate în parteneriat cu Inspectoratul Școlar Județean Arad. Fiecare titlu trimite către catalogul OPAC al Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad în care pot fi vizualizate exemplarele cărților respective și secțiile sau filialele bibliotecii de unde pot fi împrumutate sau consultate. Acolo unde există posibilitatea de a publica online varianta electronică a acestor cărți, această poate fi accesată direct de pe pagina cu lista bibliografică.

Prezenta carte electronică este publicată de Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad pentru a fi folosită în scopul mai sus menționat.

Pentru mai multe detalii despre proiectul „Bibliografia școlară” vă rugăm accesați <https://bibliotecaarad.ro/bibliografie-scolara/>.

Marius Stoica

Manager interimar

Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad

Poemation eroi cômico-satiric
alcătuit în doaosprăzece cântece
de Leonàchi Dianèu

Îmbogățit cu multe însămări și luări aminte critice filosofice, istorice,
filologice și gramatice, de cătră
Mitru Perea ș-alții mai mulți
in anul 1800.

Țiganiada, adică lucru sau povestea țiganilor.

Omer încă de la Illion, tăria Troádei, au numit cântecul său *Illiada*. Virghil, de la Enèa, eroele pe care au cântat, au chiebat cântarea sa *Enèada etc.* Și autoriul ceastă istorie a țiganilor numește *Țiganiada*.

Mitru Perea.

Prolog

Să fie preceput ș-alte neamuri a Europei prețul voroa-vei și dulceața graiurilor bine rânduită, adecă ritòrica și poesia, cum au înțalesu-o elinii și romanii, o! câți eròi slăviți să ar ivi dintre vărvari, sau doară din cei ce să numea sălbateci, pe carii oameni luminați, lip-sind, întru neamul lor și pe vremile când au trăit, un Omèr ș-un Virghil, vecinică i-au acoperit nepomenire. Ș-unde era Ector, cel a Troii naltă sprijană, și Ahil, tãria și zidul grecilor, de nu să ar fi născut cântărețul Omèr?

Deci nu pentru că numai Ellada și Roma au putut naște oameni înalți și viteji luminați, ne mirăm cetind viețile slăviților eroi elinești și romani, ci mai vârtos pentru că Ellada și Roma au crescut oameni întru podoaba și măestria voroaiei deplin săvârșiți, carii cu suptirimea și gingășia condeului său, au știut într-atâta frumsăța pe eroii săi, cât noi astezi, necunoscând pe alții ase-mene, ne uimim de mare-sufleția, naltă-cugetarea, bărbăția ș-alte vãrtuți a lor, și doară nu luòm sama că mai mare partea întru aceasta este a scriptoriului.

Luând firul istorii neamului nostru românesc, de când să au așezat în Dacia, câți și mai câți bărbați, cu tot felii de vãrtuți strălucitori, am cunoaște doară acum, deacã să ar fi aflat între români, din vreme în vreme, bărbați care să fie scris viața lor și cu măestru condeiu împodobindu-le fapte și înălțându-i după vrednicie, să îi fie trimis strãnepoșilor viitori. La lipsa unòr ca acești autori, acum pre toate acele persoane luminate din căruntele veacuri, ceața uităciunii i-au acoperit. Puține raze a mărimii lor, cu care viețuind strălucea, au putut străbate la noi.

Și unde aflăm la istorie un eròe asemenea lui Stefan, principul Moldavii, sau unui Mihaiu, domnului Ugrovlâhii, căròra nu lipsea numai un Omer, ca să fie înălțați preste toți eroii. Răvârsându-și întru mine nește scânteii din focul ceresc a muselor, bucuros aș fi cântat doară pre vreun eroe dintru cei mai sus numiți; însă băgând de samă că un feliu de poezie de-aceste, ce să chiamă epicească, pofteste un poet deplin și o limbă bine lucrată, nesocotință dar ar fi să cânt fapte eroicești, mai vârtos când nice eu mă încredințaz în putere, iar neajungerea limbii cu totul mă desmântă...

Cu toate aceste, răpit fiind cu nespusă poftă de a cânta ceva, am izvodit această poeticească alcătuire, sau mai bine zicând *jucăreauă*, vrând a forma ș-a introduce un gust nou de poezie românească, apoi și ca prin acest feliu mai ușoare înainte deprinderi să se învețe tinerii cei de limbă iubitori a cerca și cele mai rădicate și mai ascunse desișuri a Parnasului, unde lăcuiesc musele lui Omer și a lui Virghil!...

Eu (spuind adevărul!) vrui să mă răpez într-o zburată, tocma la vârful muntelui acestui, unde e sfântariul muselor, ca să mă deprind întru armonia viersului ceresc a lor; dar ce folos! Căzui și eu cu mulți alții deprună, și căzui tocma într-o baltă, unde n-auzii numa broaște cântând!...

Pentru aceasta, până la un alt prilej, când mi să va lovi să beu din fântâna curatelor surori, primește, iubite cetitoriu, cu bună voință această izvoditură!... și socotește cu priință, aducându-ți purure aminte că apa de baltă nice odinioară nu este limpede ca de fântână.

Leonachi DIANEU

Epistolie închinătoare

CĂTRĂ MITRU PEREA, VESTIT CÂNTĂREȚ!

Treizăci de ani au trecut, draguț Pereo! de când eu fui sălit a mă înstrăina din țara mea. De-atunci încoace, usăbite țări am trăpădat; dar', ca să-ți arăt în scurt toate pățirile mele, ascultă și judecă.

Întâi, invitându-mă zburătăția minții mele încă necoapte, când să încep războiul cel de pe urmă a nemților cu turcii, mă făcui volentiriu. Păciuinu-să apoi lucrurile, precum ști, fiind că primisăm slujbă la austrieni, fui trimis asupra franțozilor și supt Mantua căzui rob. De-acolo trimis fiind la Găllia, întru prinsorea delungată, dobândii prilej a învăța carte și mai multe limbi, procopsindu-mă mai vârtos la învățătura oștenească. În urmă primii slujbă la franțozii și purtându-mă bine, în scurtă vreme ajunsăi căpitan. În urmă, cu oaste care fu trimisă la Eghipet, m-aflai și eu. O, cu câtă bucurie făceam eu acea călătorie, socotind că acolo voi s-aflu doară cuibul strămoșilor noștri și neamul nostru adevărat!... Căci auzisăm totdeuna, și deobște să zice cum că soiul nostru țigănesc să trage de la Eghipet și purcede din faraonii cei slăviți.

Însă, iubite Pereo! în zădar fu toată cercarea mea, că nu aflai nici o urmă de adevărați strămoșii noștri, și mă încredințai, spre mâhnirea mea, cumcă țiganii noștri și la Eghipet tot aceiaș sunt ca și pe la noi, adecă defăimați și de toți urgisiți, ce nu vor să păzească nice o rânduială sau să să îmbunătățeze cu năravuri mai polite sau să-și lumineze mintea cu învățături alese.

Fiind eu în Eghipet mai la toate bătăliile de față, s-au întâmplat pe mine o nenorocire, că trecând un glonț de tun aproape, mi-au uscat un picior ș'am rămas înva-

lid. Deci am luat slobozie de la slujba oștenească. De-atuncia tot aici sunt, la Eghipet. Dar, crezi-mă sau ba? cu toate aceste nu-mi pociu scoate din inimă dorul țării în care m'am născut, și măcar trăesc aici în prisos de toate, totuș', spre fericirea deplin patria-mi lipsește.

Având aici vreme de ajuns, mă îndeletnicesc mai mult cu cetera și cu cântări. Am dat în cunoștință cu mulți de ai noștri, iar' mai vârtos cu Mârza. O, să-l cunoști ce ales om e acela, și doar' unul dintru toți, care are iubire de neam și râvnă călduroasă de-a aduce pe soiul nostru la oarecare rânduială. Acesta mi-au deschis ochii întru multe, iar mai vârtos pentru purcederea noastră, căci au fost născut și crescut acolo, de-unde ne-am desghinat noi, nefericiții. După cum spune el, noi suntem din India, și limba noastră să grăiește acolo până în zioa de astezi; însă pentru aceasta ți-oi scrie de altă dată.

Întru altele, și această istorie care ți-o trimit (pe care am tituluit-o *Țiganiada*), mai mare parte este alcătuită din spusele lui; căci un strămoș a lui au fost, pe vremea lui Vlad Vodă, cu turcii în Țara Muntenească. Din gura aceluia au luat moșu-său, apoi tată-său, de la care au auzit spuind dânsul.

Drept aceasta, aducându-mi aminte de țara în care m-am născut (măcăr că noao ne este mășteră), multe cântam eu delle noastre, amegind vremea în ceasurile mele mâhnicioase. Aceasta fu pricina și aceștii izvodiri poeticești, care în ce dată o pusai la cévaș' rânduială, gândii la tine, drăguț Pereo! și hotărâi ca, de s-ar tâmpla acest făt întii născut al mieu să iasă cândva la lumină, ție să ți-l închin, pe care am cunoscut măestru cântăreț și viersuitoriu, mai ales a vremilor noastre!...

Priimește dară, în semnul vechii pretenii, ca un dar, pârga ostănelii mele și-ți adă aminte, în zilele tale fericite, de prietenul tău Dianeu!... Adevărat că de pe

acest nume nu mă vei cunoaște, căci pribegind eu din țară, l'am schimbat, dar' ție-ți voi da cheia, ca să poți intra la taină. Eu mă chiem acum Leòn Dianeu, sau Leonáchi Dianeu (precum ști tu bine, că la noi în Țara Muntenescă, ba și la Moldova, toți ș-adaugă numele cu *achi* sau *cachi*, după greceie, fiind că sună mai cilibiu; adecă, în loc de Leonaș sau Leonuș, ei zic Leonachi ș. c.) Dar' să știi că acest nume, Leon Dianeu, cuprinde în sine întreg numele meu, prin strămutarea slovelor sau *anagramă*.

Deacă-ți vei aduce aminte de toți cunoscuții și de unul care odată trecând prin Sásrêghen, unde erai atunci, te-au căutat și au împrumutat o cronică scrisă cu mâna de la tine, îndată vei ști cine sunt. Pentru aceasta și numele tău este strămutat, prin anagramă, căci am avut multe pricini la aceasta, ca să nu știe toți cine este izvoditoriul aceștii poezii și cărui s-au închinat. Am înțales eu aici, că și tu ai scris ceva foarte bun pentru țigani și scriind adevărul, ai atins pe voievodul cum să cade; care de cându-i, n-au suferit neamul său și n-au făcut nice un bine, ci numai au strâns părăle ca să îmbuibeze pre boieri. Doamne, când va fi să mai ajungă alt vòievod, care iubește pe ai săi? Eu socoteam că voi auzi cât de curând că pe tine au rădicat ceata vòievod, dar bag de samă, nătărăul acela tot trăiește și împute lumea!...

Scrie-m, rogu-te frate, cum vă aflați, că eu încă mă țin de ceata voastră și nu mă am lăpădat până acum; ba zioa și noaptea pentru dânsa lucru ș-ostănesc.

În cât e pentru firea aceștii alcătuirii a mele, adecă a *Țiganiadei*, am să-ți aduc aminte cumcă eu învățând lătinește, italienește și franțozește, întru care limbi să află poezii frumoase, m-am îndemnat a face o cercare: de s-ar putea face ș-în limba noastră, adecă cea romănească (căci a noastră, cea țigănească, nu să poate scrie

și puțini o înțăleg) cevaș asemenea; ș-am izvodit această poveste, pe care, după limba învățată, am numit *poemation* (adică mică alcătuire poeticească), întru care am mestecat întru adins lucruri de șagă, ca mai lesne să să înțăleagă și să placă. S-află întrânsa și critică, pentru a cării dreaptă înțălegere te poftesc s-adaugi oarecare luări aminte, căci știi bine că vei înțălege ce-am vrut eu să zic la multe locuri.

Iară cât privește faptul istoricesc, pentru Vlad Vodă, că au fost așa precum l-am scris eu, dovedesc cu scriitorii de la Vizant, precum vei ști tu bine; iar de țigani, că Vlad Vodă i-au armat oarecând împotriva turcilor, scriu ș-unele cronicе scrise cu mâna muntenești; însă istoria alcătuită întrăcest chip este ostăneala mea, ce am pus'o în stihuri, după izvodul ce am aflat la mănăstirea Cioarei, în Ardeal, care întru toate să lovește cu pergamenă ce s-au aflat, nu demult, în mănăstirea Zănoaghei.

Eu socotesc că țiganiii noștri sunt foarte bine zugrăviți în povestea aceasta care să zice că ar fi fost scrisă mai întâi de Mitrofân ce au fost de față la toate și care la nunta lui Parpangel au iscodit un epitalamion sau cântare de nuntă; de unde țiganiii lesne vor cunoaște pe strămoșii săi. Însă tu bagă samă bine, căci toată povestea mi se pare că-i numa o alegorie în multe locuri, unde prin țigani să înțăleg ș-alții carii tocma așa au făcut și fac, ca și țiganiii oarecând. Cel înțălept va înțălege!...

În urmă trebuie să ști, bade Pereol! cumcă această operă (lucrare) nu este furată, nici împrumutată de la vreo altă limbă, ci chiar izvoditură noao și originală românească. Deci, bună sau rea cum este, aduce în limba aceasta un product nou. Soiul acestor felii de alcătuiiri să cheamă comicesc, adecă de răs, și de-acest

feliu să află și într-alte limbi. Însuș' Omer cel vestit, moșul tuturor poezilor (cântăreților în stihuri), au alcătuit *Bătălia șoarecelor cu broaștele*. Deci Omer este, de bună samă, începătoriul, precum acei înaltei neasămănate poezii ce s-află în *Illiada* și *Odiseea*, așa și aceștii mai gioase, șuguitoare, a noastre. După dânsul, (în cât știi), au scris Tassòni italienește, un poemă *La sèchia rapita*, adecă *Vadra răpită* și, precum înțalesăi, în ceste zile, un abate Càsti, acum pe vremile noastre, încă au alcătuit o asemenea istorie, ce au numit-o *Li animali parlanti*, adecă *Jivinele vorbitoare*. Numai cât povestea lui nu atârnă pe temeiu istoricesc ca a noastră. Iară, să fie alcătuit cineva ceva despre țigani, n-am cetit nice într-o limbă. Doară pentru că la alte neamuri europești puțin sunt cunoscuți țigani, și pentr' aceasta o alcătuire ca aceasta la dânșii n-ar avea haz. Dară la oamenii din țara noastră, care treesc cu țigani și le cunosc firea, nu poate să nu fie primită o izvoditură ca aceasta, cu atâta mai vârtos, cu cât eu m-am silit, în cât era cu puțință, a metahirisi multe cuvinte și voroave după gustul țigănesc, mai vârtos unde vorbesc țigani între sine.

Cu toate aceste, dragul mieu Pereo! multe am scris acolo ce poate că la mulți nu le va plăcea, însă toate adevărate. Greu era a vicleni cronica și a scrie într-alt chip, căci din fir în păr așa găsii scris la cele doao mai sus numite cronice, iar celealalte am luat din gura Mârzii.

Cea mai de pe urmă, să știi că fiind eu țigan ca și tine, am socotit cuvios lucru de a scrie pentru țigani noștri, ca să să preceapă ce felii de strămoși au avut și să să învețe a nu face și ei doară nebunii asemenea, când s-ar tâmpla să vie cândva la o tâmplare ca aceasta. Adevărat că aș fi putut să bag multe minciuni lăudând pe țigani și scornind fapte care ei n-au făcut, cum fac astezi istoricii unor neamuri, care scriind de începutul norodului

său, să suie până la Dumnezeu și tot lucruri minunate
bârfăsc. Dar' eu iubesc adevărul.

De-oi vedea că află priință această ostăneală a mea, vei
dobândi și alte alcătuiți, însă nu de șagă, ci serioase și
adevărat eroice. Fi sănătos. Dat. 18 marț, 1812. *La pirà-
midă. În Eghipet.*

Cântecul I

*Păn Vlad Vodă pe țigani armează,
Asupra lor Urgia-întărâtă
Pe Sătana, ce rău le urează,
Întracea luându-ș> de drum pită,
De la Flămânda pleacă voioasa
Țigănimea drept cătră-Inimoasa.*

Musă ce lui Omir odinioară
Cântași Vatrachomiomahia,[1]
Cântă și mie, fii bunișoară,
Toate câte făcu țigănia,
Când Vlad Vodă-îi dede slobozie,
Arme ș-olaturi de moșie,

Cum țiganii vrură să-și aleagă,
Un vodă-în țară ș-o stăpânie,
Cum, uitându-și de viața dragă,
Arme prinsără cu vitejie,
Ba-în urmă-îndrăzniră ș-a să bate
Cu murgeștile păgâne gloate,

Cum apoi, prin o gâlceavă-amară

(Căci nu să nărăvea depreună),
 Toți cari-încătrò fuga luară
 Lăsându-și țară vodă și corună.
 Însă toate-aceste se făcură
 Prin dimoneasca amegitură,

Că, măcar cel fără-asămănare
 Mai rău duh dintru toate, Sătana,
 Purure-în iad lăcașul său are,
 Focului nestins fiind el hrana,
 Dar' totuș', pe furiș', câteodată,
 Răzvrătind lumea, el se desfată.

Iar' de-astă dată-l întărâtase
 Urgia (precum spun) blăstămată
 Ce văzând cu săcuri și baroase
 Pe țigănimea noastră-înarmată,
 În tot chipul hotărî s-o strice,
 Vrajbă-întru dânsa-aducând și price.

O! tu, hârtie mult răbdătoare[2]
 Care pe spate-ți, cu voie bună,
 Toată-înțelepția de supt soare
 Și nebunia porți împreună,

Poartă ș-aceste stihuri a mele,
Cum ți le dau, și bune și rele.

Apoi zică cine câte știe,
Eu cu mândru Solomòn oi zice:
Toate-s deșerte și nebunie!...
Căci numa de-acel este ferice
Care pe sine-a cunoaște-începe.
Și firea lucrurilor pricepe.

Dela miază noapte mai departe,
Sus, în văzduhul întunecos,
Este-un loc (precum scrie la carte)
Cărui zic filosofii haòs,[3]
Unde neîncetata bătălie
Face-asupra stihii stihie!...

O zână rea țara stăpânește,[4]
Carea nu suferă nice-un bine,
Ci toate strică și desunește,
Toate sfarmă, spulbără ce-i vine
Înainte, ș-Urgie să chiamă,
Rea prăsilă de tată și mamă.

De-acolò privind corbiș' la toate,
 Urgia văzu pe ticăloase
 Gloatele țigănești înarmate
 Cu săcuri, ciocane și baroase;
 Precepând apòi ce va să fie,
 Mai că nu leșină de mânia!...

Căci nu rabdă năsâlnica zână
 Ca rând bun oamenii să păzască,
 Și temându-să ca să nu vină
 La cevaș' rând gloata țigănească,
 Gândi cum sfaturi să le strămută;
 Ș'indată, iaca, să scoală iute;

Pe arepi de volburi cu fortună
 Încălecând, la iad să pogoară.
 Pe-unde mèrgere, fúlgeră, túnă,
 Toate spulbără, frânge ș-oboară.
 Însuș> pe diavoli prinsă mirare
 De năpraznă-așa iute și mare.

Iar' deacă stete fără sfială
 Naintea négrii mării-sale
 Sătanei ce cu multă pofală

Stăpânește-a tartarului vale,
Rădicând ia sprinceana sumeață,
Zisă-amenințând celui în față:

„Sătano, de nu mi-ai fi părinte
Și de n-aș fi-întii născută ție
(Când căzuși din ceriu, dacă ții minte,
Mă-avu cu tine-oarba Zavistie!),[5]
Necăutând că-aceasta-i a ta țară,
Aș grăi cu tine-almintre doară.

Unde-i duhul ș-inima nefrântă
Acelui mândru Luceafăr care
Nu să-îndoi și pre cea mai sfântă
Lumină-în ceriu viețuitoare
A să scula cu războiu, odată!
Ce negrijă-acum te ține,-o tată?

Tu șezi aici, fără nice-o teamă,
Adevărat! Dar sus ce să face,
Pe lume, nu știi sau nu bagi samă.
Nu vezi ce năpraznă vine-încoace
Pe iadul tău? Eși numai, afară,
Ș-însuș' a ta vedea-vei ocară!...

Încă și țigani mișei caută
 Ca să să puie la rânduială,
 Părăsându-și ciocane și laută
 Și-întrarmați pe Mahomèt să scoală.
 Îi văzui sfătuind cum să-ajute
 Lui Vlad, în toate chipuri plăcute.

Sângur acel Vlad, de-l lași în pace,
 Gata-i a prăpădi păgânimea...
 Ș-atuncia iadul tău ce va face?
 Unde-ți va fi slava și mărimea
 Că-ai scornit legea mahometană?
 Întălesu-m-ai acum, Sătană!...»

Aceste zicând, ca și curcanul
 Întărâtat să gână și iată!
 Toată fierea și turbat cătranul
 În tată-său varsă sluta fată;
 Iar' el, mai nu plesni de mănie
 Ș-abea cât putu zice: „O mie!...”

Și mai răsuflând: „Fiică iubită!
 Pe-aceasta te cunosc adevărată

Prăsila mea: dar' fii odihnită:
Acuș vei vedea că al tău tată
Tot acel e, care-odinioară
Vru pe Cel înalt din ceriu s-oboară!..."

Urgia de-aci să-întoarsă-îndată,
Iară Sătana, iute ca vântul
Sau din arc slobozita săgeată,
Pătrunzând în curmeziș pământul
Ieși la lumea de sus, afară,
În chip de fum cu vânăță pară.

Iar' după ce pământescă boare
Răsuflă puținel întru sine
Și cevaș' i să făcu răcoare,
Socoti cum ar face mai bine
Ca nevăzut el toate să vază
Pe unde-ajunge-a soarelui rază,

Știind el foarte bine că-afară
De ceata-îngerească pânditoare
Ce pregiur a toată lumea zboară,
Sânt Ilie prorocul încă-are
Asupra lui pază foarte bună

Ș'unde-l zărește, -acolea-l detună. [6]

Din ceste cuvioase pricine
 Mult nehotărât el nu rămasă,
 Ci formă de corb luând pe sine,
 Să băgă-într-o negură prea deasă
 Și să rădică-în aripi ușoare
 Păn la nuòri, aproape de soare.

Cum vulturul silit de foame,
 Împregiur, pretutindene zboară,
 Câmpuri, păduri și grădini cu poame
 Străbătând cu vederea, ca doară
 Va zări stârvuri și mortăciune
 Sau ceva vrednic de vânăciune,

Așa Sătana cu fața viclenită
 Caută de sus, nevăzut de nime,
 Și zărește toate-într-o clipită,
 Din Ochian până la Tătărime;
 Vede toți mâncătorii de pâne,
 Încă și pe cei cu cap de câne. [7]

De-acolò vede nenumărată

Oastea lui Mahomet cum vine,
S'o robească Muntenia toată;
Și văzând să bucură-întru sine,
Hotărând păgânilor s-ajute
În toate chipurile știute.

Vede și tabăra țigănească,
Între-Alba și Flămânda-adunată,[8]
Care, după porunca domnească,
Acum era și-în arme-îmbrăcată,
Așteptând cea de pe-urmă poruncă,
Încătro și pre-unde să se ducă.

Acolo era din țara-întreagă
Strinși țiganii cu mic și cu mare,
Părăsindu-și viața pribeagă
Și puindu-să la noao stare,
Să nu mai umble din țară-în țară,
Nici să mai fie-altora de-ocară.

Căci Vlad-Vodă locuri de moșie
Le dedusă cu ceastă-învoială,
Ca de-acuma și dâșii să fie
Oameni ca ș-alții cu rânduială,[9]

Iar ei mult să sfătuiea-între sine
Cum ș-ar tocmi trebile mai bine.

O zi de sfat era și de-ast' dată,
Unde toată-acuma s-adunasă
Boierimea cea mai învățată,
Multă făcând voroavă și deasă.
În urmă Drăghici rostul deschisă
Ș-acest chip cătră-adunare zisă:

„Bărbați buni! Trăind eu pă-astă lume,
Multe pății și bune și rele,
La multe privii adinsuri și glume,
Dar' (vă spun drept) din toate ahele,
Ca ș-ahasta-ori adins, ori în șagă,
Eu nu văzui în viața-întreagă.

Noi țigani să-avem țărișoară!...
Unde să him numa noi dă noi!...
Să-avem sate, căsi, grădini ș-ogoare
Și dă toate, ca ș-alții, mai apoi?
Zieu! privind la lucruri așa rare,
Ca când treaz fiind, aș visa-îm pare...

Și ce ne mai trăbuie doar-încă
Spre viețuirea fericită?
Zieu nimică!... Numa cât mă mîncă
O gândire!-adecă ha clipită
Mai dă pă urmă-a vieții mele,
Căci acum a muri mi-ar hi jele!...

Eu mă tem că n-oi ajunge doară
Să văd țigănimea la rînd pusă.
O! dulcea și draga primăvară
A zâlelor mele, cum apusă!...
Acum ar hi-în lume dă-a trăirea
Pă chieful tău, cum te trage hirea!^[10]

Voi, tinerilor, luați aminte
Ce moșul Drăghici acum vă zice:
Faceți-vă bune-așezământe
Și lăcuiți dăpreună-aice;
Fiți purure-într-o minte ș-o voie,
Mai vârtos la vreme dă nevoie.

Că, dacă nu vă veți prinde dă mîna,
Părtășiri iubind și-împărăchiare,
Asupri-vă-va limbă străină

Și veți hi periți fără scăpare,
 Nice veți mai face-un neam pă lume,
 Ci veți hi fără țară și nume.

Ba veți hi cum furăt păn-acum,
 Cumu-s jidovii blăstămați, iacă!...
 Ce n-au țară, ci trăiesc pă drum...
 Să hie țara cât dă săracă,
 Dulce-i când poate cineva zice:
 Asta-i țara mea, eu-s dă aice!..."[11]

De-aci Goleman luă cuvântul
 Și le sfătui pre larg și tare,
 Întii, ca să-și împartă pământul,
 Ca tot însul din vreme să-l are,
 Să-ș' poată face mălaiu și pâine,
 S-aibă ce mânca de-azi până mâine.

„Oameni buni! Oare n-ar hi mai bine
 (Zicea el) să numim astă țară
 Cu nume nou, păcum să cuvine,
 Făcând ș-o rânduială-adevară,
 Noi între noi, cării toți să hie
 Supuși, întru d-alba țigănie?[12]

Că fără dă rând nu-i nice-un bine!
Căsi apoi să ne facem și mese,
Cum au ș-alaltre neamuri vecine;
Să ședem cu-a noastre jupânese
La cumândări, zăâfături ș-ospețe,
Închinând cu păhărele-istețe.»

Iară Mircea de-altă parte zise:
„Fraților! Mie nu mi să pare
Că-aveți voi mințile-așa deschise,
Ca să faceți vreo bună-așezare
Sânguri dân voi. Drept ahasta, eu
V-oi spune pă scurt sfatul meu.

Să púnem nește oameni aleși,
Care-înțăleg puținel și carte,
Oameni întregi la minte, direși,
Ahești sfātuindu-să de-o parte
Și sămnându-și toate pă-o hârtie,
Cum or afla ei, așa să hie.”

Însă Burda n-așteptă să zică
Mircea tot sfatul său: „Dară (zisă)

Până cându-ți vorbi tot nimică?
 Mămăligă, măi! brânză și clisă![13]
 Dă-aheste vă sfătuiți nainte,
 Dar' nu dă-a voastre goale cuvinte.[14]

Când om avea ce mânca și bere,
 Lesne-om sfătui noi și dă-ahele.
 Așa zic; asta-i a mea părere!...
 Când nu-i ce roade între măsele,
 Atuncia, zieu, nimica nu-ți ajută,
 De-ai ceti măcar și cărți o sută!..."

Întracea să rădică cu ciudă
 Cucavel, făcătoriu de ciure:
 (Strângând) „Voi faceți dân iarbă crudă
 Grâu, dân toporâște săcure!...
 Hoho! nu vă răpeziți așa tare,
 Că nu sunt toate, păcum vă pare!..."

Au doară știți voi dân ce pricină
 Vodă-așa v-armă dă minunat?
 Cine știe ce limbă păgână
 Doar' asupra lui iar' s-au sculat;
 Armele-aheste nu-s cobe bună;

Sau încai trebile-așa nu sună”.[15]

„Eh! ce ne pasă d'ahele toate
(Grăi Boroș' mândru cu măhnire);
Au n'am nimeri noi ș-a ne bate
Ș'în război adins a hărțuire?...
Noi încă-avem câte doao mâini,
Inimă-în sân și duh în plumâni!

Eu gândesc că ha mai grea tâmplare
Care poate să ne tâmpineze
Ar hi când să se scoale nescare
Vrăjmași, ca țara să ne prădeze,
Ș'am fi sâliți s-oștim și noi doară,
Apărându-ne iubita țară.

Dar' ș-atunci n-ar hi cu cale
Să ne temem fără de măsură,
Căci nici noi suntem nește dârdale[16]
Sau ha dă pă-urmă lăpădătură,
Ca să nu cutezăm a sta-în față
Măcar cu ce feliu de-oaste-îndrăzneță.”

Goleman era să măi înceapă

A grăire, și de-abea cât zisă:

„Toate-aheste nu plătesc o ceapă!...”

Când Satana care-aci sosisă

Desbrăcând negura-întunecată,

În chip de corb la țigani s-arată.

Și vrând să le facă-o nătărie,

Zbură-în giur, pe deasupra-le, roată,

Câteva ori, ca ș-o ciocârlie,

Purure cântând cha! câr! și iată,

Bietului Goleman, ce pe iarbă

Șezând ura, să cufuri-în barbă!...

Și tot croncănind, de-acelea mearsă,

Iar' dintr-un alb nuor Sânt Ilie,

Trosc!... așa-l pogni cu săgeată-arsă

Tocma-într-a capului găvălie,

Cât corbul căzu mort, iar' Sătana

Fugi zberând ș-astupându-și rana.[17]

De-această-arătare minunată,

La toată-adunarea căzu greață.

Toți să mira cu gura căscată

Și de frică toți albisă-în față,

Iar' ștergându-ș' barba Goleman
Sudui de mamă pe croncan.

Nime nu grăia, ci câteodată
Ochii-ș mai învolbea cătră stele,
Păn' ce Drăghici după o bucată
De vreme, suspinând cu jele
(Zise): „Hai! mult mă tem dă ahastă
Să nu cază pă noi vo năpastă.

Auzit-am (și țân minte)-odată
De la dada, Dumnezieu să-l ierte,
Că mare nevoie va să pată
Ahăla și greu va să se certe
Asupra căruia corbul zboară.
Sau croncănind să spurcă doară.[18]

Păntu-ahaia vă luați aminte
Ca nu pentru nește lucruri doară
Dă care vă sfătuiți maiânte
Lui Guladel bine să nu-i pară,[19]
Și prin hastă-arătare cerească
Va dă primejde să vă ferească.”

Drăghici era pă vremile-acele
 Cel mai bătrân din cetele toate,
 Și prorocea când bune, când rele,
 Cum să tâmpla-în țară și prin sate.
 Toți pe dânsul ca pe-un cel-mai-mare
 Asculta, cu multă-încredințare.

Dar' atunci Neagul, căci avea fire
 De-a grăi bagiocuri câteodată,
 La Drăghici cu ciudoasă zâmbire
Căutând zisă: „Dar ian' mai înceată,
 Badeo Drăghici, de-a proroci rele
 Ș'a ne mai descânta dintru ele.

Ahaia știm și noi fără >de< tine,
 Cùm că hălùi pă-a cui creștet șede
 Un corb sau cioară nu-i merge bine!...
 Iar' eu socotesc că-i mai dă-a crede
 Cumcă noroc va să ne tâlnească,
 Căci corbu-i pasere țigănească.”

Așa țigani cu traista plină
 Întră-Alba și Flămânda mâind,
 Sfătuia din prânz până în cină.

Toți spunea părerea sa pe rând,
Iar' când era-în urmă, la fârșit,
Rămânea lucru nehotărât.

Dar' întracea poruncă le vine
Ca toți cât mai curând să să gate.
Cetele să fie până mâine[20]
Dimineață, toate bine-armate.
Pe lângă-aceasta, multe-încărcate
Sosiră și carră cu bucate.

A doao zi, când răsărea soare,
Vodă cu căpitanii de frunte
Întracolò mearsă la prăâmblare,
Unde prin corturi negre mărunte
Țigani, ca și broaștele-în baltă,
Durmea prăvăliți toți peste-olaltă.

Atunci porunci cât mai îndată
Cei armați să iasă la priveală
Cu toți, ș-apoi ceată de ceată,
În paradă și cu rânduială
Să treacă ca și gata de cale
Pe denaintea mării-sale.

O, musă! rogu-te de-astă dată
 Să-mi dai viers cu vrednice cuvinte,
 Ca să pociu cânta cum înarmată
 Țigănimea purceasă nainte
 Cătră-Inimoasa cu vitejie,
 Vrednic lucru ca lumea să-l știe.[21]

Întâi, dară, dintru toți purceasă
 Ceata lui Goleman vestită;
 Toți ciurari și feciori de acasă,
 Vai de-acela care-i întărâtă!...
 Trei sute era ei pe-îndelete,
 Afară de prunci, muieri și fete.

Armele lor cele mai cumplite
 Era furce și rude de șatră,
 La vârș cu fierr ager țintuite;
 Cu cesteia-îndată trântea de vatră
 Pe vrăjmaș de-aproape și de parte.
 Acolò să vezi capete sparte![22]

Steagul! de mânăză codalbă-o piele
 Le era, de-un părâng aninată,[23]

Pe care sta, cu roșii petele,
O veșcă de ciur sus îndreptată.
Cânta de marș în cimpoi foite, [24]
Bătând în ciure negăurite.

Ce să mai zic de-a lor voievod mare?
Goleman voinicul! Oh, acela,
De nu-l va prăpădi vo tâmplare,
Nu va bate el în zădar lela, [25]
Nice va zăcea prăvălit pă spate
Când i s-or fârși-în traistă bucate.

După-aceste veniră nainte
Armați ș-în rânduri tocmite bine,
Argintarii, de-inele și țante
Făcători, doao sute. Dar' cine
Îi duce și le este povață?
Tânăr Parpangel și mândru la față.

Acesta purcede-în dreaptă spiță
Din craiu Jundadel a cărui mare
Și preste toți înălțată viță
Tocma de-unde soarele răsare,
Cu soarele-împreună răsărisă.

Precum cronica ciorască scrisă.

Tot dintr-aceiaș viță nălțată,
 (Păn' au stat întregă-împărăția
 Țiganilor) pogorârea din tată
 Pe fii, schiptru și nalta domnie
 Păn' la craiu Jundadel pe care
 Lipsi de tron Cinghișhan cal mare.[26]

Fost-au de când lumea stă-îm picioare
 Multe neamuri slăvite-odinioară,
 Viteze ș-alto poruncitoare,
 A căror nepoți acum de-ocară
 Sunt la noi; și noi l-alții-om fi doară,
 De nu vom băga samă de țară.

Ian' căutați la țigănescul soi
 Cumu-i astăzi de-ovilit, cum el
 De cătră toți să-împinge-în gunoiu;
 Dară când trăia craiu Jundadel
 Și stăpânea-în India bogată,
 Vița lor era mult luminată.

A lor preste toți nalt împărat

Să numea-în ferman a lunii frate
Și-a soarelui fiiu pre luminat;[27]
Iar' lui să-închina nenumărate
Noroade, țări, crai și mari ostroave.
Aceste nu-s deșerte voroave!

Parpangel de pe moș să născusă
Din cea mai frumoasă țiiitoare
A lui Jundadel; așa să dusă
Apoi strălucind raza de soare
Păn' la dânsu; și care nu crede,
Caute la el, că-în față i-o vede.[28]

Era nalt și ghizdav la făptură,
Bun lăutariu, pre bun cântăreț;
La toate faptele cu măsură,
Iară de-inele meșter ales.
Acest chip era voievodul mare
A zlătarilor mergând călare.

Iară după dânsul, tot alese
Șireaguri din sângura lui ceată
Să ducea,-într-un rând tot câte șese,
Căror urma ceailaltă gloată

În pielcuța goală-golișoară
 Și scripind de neagră ca ș-o cioară.

Cei într-armați avea buzdugane
 De-aramă și nește lungi cuțite,
 Toți oameni nalți și groș' în ciolane,
 Cu păr îmburzit, barbe sperlite;
 Haine-avea lungi, scurte și- învârstate,
 Unii fără mâneci, alții rupte-în spate.

În loc de steag purta ei o cioară
 De-argint, cu penele rășchierate
 Întracel chip, cât gândea că zboară
 Plesnind în arepi cu-aur suflate.
 Músică făcea cu drâmboaie,
 Zdrâncănind clopoței de cioáie.

A treia, cu pasuri măsurate,
 Căldărarii mari de stat să-iviră;
 Toți căciulați, cu barbe-afumate.
 De tăria lor lumea să miră,
 Taie-în arămuri ca și-în șindile
 Și rabdă foame câte trii zile.

Armătura lor era ciocane
Ferecate; toți erau călare.
Dar unde mă tragi, o, Bălăbane,
Ducătoriul acestor, pre tare?
De-asculta țigănia de tine,
Era de dânsa cu mult mai bine!...

Ei încă după-al său steag urmează,
Ce era de-aramă-o tipsioară
Strălucind în toate părți cu raze,
Ca și soarele de primăvară.
Marș sufla-în trâmbiță răgitoare
Ș'în loc de dobă, bătea-în căldare.

A patra venind să văzură
Fierarii cu ale sale baroase,
Arzătorii de cărbuni și zgură.
Înarmați era ei și cu coase
Pe nește druguri lungi îndreptate
Și-în chipul lăncilor ferecate.

Ducul lor era Drăghici cu minte[29]
Carele multe veacuri văzusă
Și totuș' din gură nici un dinte

Încă până-atuncea nu-i căzusă;
Acum ținea el a șeptea muiere
Și totuș' să sâmțea la putere.

Trei sute de-armați număra ceata,
Pedestrime-aleasă! Fieșcare
Mergea voios și de războiu gata.
Purta cu sine și de vânzare
Seceri, cuțite, foarfece, zale
Și nu le lipsea numa parale.

Cinghia lor mergea înaintea, [30]
Ce era de clopote și chimvale.
Steag era tigaie de plăcinte
Împodobită în jur cu zale
Mărunte, de-oțâl și sclipitoare,
Aninată pe-o lungă frigare.

Sosiră-apoi în șireaguri groase
Lingurarii cu săcuri pe spate,
Toți bine-îmbrăcați, cu barbe rase,
De-a brâuri purtând nește bărzi late
Ce toate soiuri de lemne taie,
Arme pre bune și de bătaie.

Povața lor și vrednicul jude
Era iubitoriul de dreptate
Neagul ce numai de-o parte-aude.[31]
Și-i cel mai bun meșter de covate,
De scafe, cauce, linguri, tăiere,
Hâmbare, răvâre și cuire.

Horiul lor în fluiere și triște[32]
Cânta, lin tocânind pe-o covată,
Cât putea sâmțirile să miște
Fieșcui. Iară de steag, o lopată
Prelungă-avea și cu dăscălie
Făcută de maistor Pintilie.

Dar' cine-m va spune cum să cade
Ceata slăvită care-acum vine!
Musă ș-Apolloane, drăguț bade,[33]
Șoptește-mi vorbe și graiuri line,
Că fără de-a ta dulce-însuflare
Poetul haz și priință n-are.

Acești>a< era (pre limba curată
Grăind) aurari, cea mai aleasă,[34]

Ordine din țigănia toată.
 Acestòr' nici de vodă le pasă,
 Când ploao la munți și pot să spele
 Aurul din apă, prin vâlcele.

Avea la dreapta sulițe lunge
 Și nește săbii de-a stânga scurte.
 Care știa cum sulița-împunge,
 Cum de sabie trupul amurte,
 Acela trebuia să-aibă frică
 Și groază de-astă ceată voinică.

Steagul o suliță era, toată
 De-aur, cu codorâște văpsită
 Și cu fluturi de-argint învrâstată.
 Iar' orchestra, bine rânduică,^[35]
 Cânta marș în diple ș-alăute
 Bătând în dobe-anume făcute.

Iară pe dânșii cu fală duce
 Tandaler inimosul, de care
 Nu cuteza nime să să-apuice,
 Așa era de harnic și tare.
 Spun că nu cunoștea nici o spaimă,

Că-ar fi fost cu dracul unii-l defaimă.[36]

Pe-urmă-în rânduri groase, neînchieiate

Mergea lăieții, goleții droaie,[37]

Mâncători zădarnici de bucate,

Înarmați cu măciuci și cu maie;

Muierile cu prunci mici în spate,

De tot goale sau de jumătate.

Corcodel pe dânși avea poruncă

Să povățuiască-în rânduială,

Corcodel care cu bobii aruncă

Și cu vrăjitori oameni înșală.

Ori cine ce va fura el știe,

Spuindu-i dracu din răspântie.

Iară steagul era, după care

Să ducea gloata de mortăciune

Și de toate stârvuri mâncătoare

O tearfă-aninată pe-o prăjină.

Marșul sună-în cornuri mugătoare,

Toți lolăindu-să-în gura mare.

După ce toți în giur s-așezară

Rânduindu-să ca ș-o cunună
 Lăudă principiul adevară[38]
 Ascultarea lor și voia bună;
 Apoi tare le dete poruncă
 Spre-Inimoasa-îndată să să ducă.[39]

Toate ce până-acum să cântară,
 Într-o vechie foarte pergamină
 S-află,-în mănăstirea de la Cioara,
 Și pot avea credință deplină,
 Fiind că să cetesc și-în hârțoaga
 Din mănăstirea de la Zănoaga.

Cartea din Cioara nu spune-aice
 Mai multe, iar cea din Zănoagă
 Mai adauge-încă (prin un „să zice”)
 Ș-o voroavă-a lui Vlad-Vodă-întreagă,
 Care el cu cea tâmplare zisă,
 Iacăt-o, precum o găsii scrisă:

„Vitează eghipteană rămășiță!
 De faraoni viță strălucită,
 Din vechi iroi tânără mlădiță!
 O, mândră țigănie cernită,

Ascultă, ca să ții bine-amine
Toate-a mării-mele cuvinte.

Iacă ți-am dat pământuri și-olate,
Împărțitu-ți-am arme voinice
Precum și tot feliul de bucate,
Vrând ca odată să să rădice
Și neamul tău dintru mișelie,
De râsul altor să nu mai fie!

Pentru că de-acum ca și țărani
Ceialalți în mândra Muntenie
Veți fi socotiți și voi țiganii,
Dacă veți arăta hărnicie,
Apărând țara cum să cuvine
De turci sau alte limbe străine!...[40]

Între Bărbățești și-între-Inimoasa
Este-un sat, care Spăteni să chiamă.[41]
Acolo va fi nespărioasa
Tabăra voastră, băgând de samă
De-a face toate câte domnească
Măria-mea va să-i poruncească.”
Atunci, într-o gură gloata zisă:

„Mulțămim foarte mărie-tale,
Mai vârtos pentru mălaiu și clisă.
Ian' vie-acum dă hăi cu cealmale!
Să deee pă-a noastră țigănie,
I-om sătura noi dă bătălie.”

Iar' apucând Gogoman voroava,
„Luminate doamne!-În țara toată
(Zisă) știm că Ț-au răzbătut slava
Și nu este cineva să poată
Călca porunca mărie-tale,
Ba nici pe dreptate să te-înșale.

Dar (să ierți măria-ta!) să zice
Că-ar hi dă tâlhari căile pline.
Noi n-am vrea să-avem cu dânșii price,
Ci-am trăi cu toată lumea bine!
Deci ne temem să nu ne-asuprească
Cumva pă drum laia tâlhărească!...

Rugăm dar pă măria-sa foarte
Ca să ne deie pă drum vo pază,
Ori oșteni ce n-au frică de moarte
Sau și haiduci cu groaznice-obrază,

Ca la primejdie să ne-ajute;
Dă-ar hi măcar numa doao sute!” [42]

La această cerere minunată
Vlad zâmbind zisă: „N-aveți teamă!
Orice laie tâlhărească-armată
Să deie pe voi; numa luați samă
Să n-arătați că cum v-ar fi frică
Și-ți vedea că nu vă-o face nimică”.

Aceste zicând vodă purceasă
Lăsând pe țigani porniți în cale
De la Flămânda cătr’ Inimoasa,
După porunca mării-sale.
Până-aici cartea Zănoaghei spune
Ce-în alte cronici nu să pune;

Iară cele ce de-acum urmează,
Într-un chip s-află-în cărțile toate,
Și fieș’care poate să crează
Cestor întâmplări adevărate
Ce să vor spune de-acum nainte,
De nu cumva toată cartea minte. [43]

1. *Musă*. Acest cuvânt este elinesc, obicnuit acum mai la toate limbile, mai vârtos la poezie sau când scriu cu stihuri. Precum s-arată la mythologia elinilor, *musă* va să zică știință, sau mai vârtos zâna aflătoare de știință. Elinii cinstea noao muse, precum: *Clio, Euterpe, Thalia, Melpomene, Terpsihore, Erato, Polimnia, Urania și Calliope*, care toate s-au zis ziele sau zâne, născute de Joie (sau Zevs) și fecioare viergure, de musică și poetică aflătoare. Pentru aceasta poeticii elinești și lătinești, vrând să înceapă vreun cântec, le chiama întru ajutoriu. Iar' poeticul nostru aici chiamă îndeosăbit pre acea musă, care oarecând au cântat lui Omer *Vatrahomiomahia*, adecă *Bătaia șoarecilor cu broaștele*. Mîtru Perea.
2. Hârtia e răbdătoare, căci pe dânsa poți scrie ce vrei, bun și rău. Pentru aceasta poeticul nostru lipsă având doară de patrôni și mețenați, închină ostâneala sa hârtii!...
3. *Haos* va să zică, după noima elinilor, întunerec fără margini, unde toate sunt mestecate stihurile depreună.
4. *Zână*. Cuvântul acesta va să zică ziea sau ca cum ai zice dumnezeioaie; însă, spre înțalesul tuturor am socotit să aduc aminte cetitorilor că vrând poeticul a da un gust nou poezii noastre alăturind-o poezii altor neamuri, au metahirisit (trebuintat) obiceiul elinilor ș-a latinilor, care personisesc patimile și vârtuțile (îmbunătățirile), căci prin aceasta sângur să osăbește poeticul (cântărețul) de orator (urătoriu). M. Perea.)
 - a) Adecă ca și țărani noștri la povești, când spun de ciună, de mama-pădurii și a vânturilor ș.c.d. Chir Simplîțian.
 - b) Adecă teacă-fleacă, vorbe goale, pagubă de hârtie. Mai bine era să cânte ca țiganii noștri, și cu verșuri cum sunt obicnuite. Eu toate câte s-au zis până aice, în scurt le-aș fi cântat:
 Frunză verde de săcară,
 Iacă țiganii s-armoră
 Ca să-ș puie-un vodă-în țară,
 Asemene lor, pe-o cioară;
 Dar sfădindu-să-între sine
 Lăsară-ș' vodă ș-ocine
 Și mearseră-în țări străine,
 Precum le-au părut mai bine.
 Iată toate, în scurt, fără a se lăți pe la haos și urgii sau nu știu ce țări pustii! Cocon Idiotiseanul.
 - v) Dar lasă, frate, nu critisi cele ce nu înțalegi, ca să nu te faci de răs, că așa judecând ca tine, trebie să defăimăm toți poeticii și să cântăm purure *frunză verde*. Cocon Simplîțian.
5. Urgia zice că Sătana i-au fost tată și Zavistia mamă. Trebuie a ști că poeticul vrând să obrăzuiască mai chiar și poeticește lucrul, prin Sătana înțalege pre cel mai întii duh necurat care mai nainte de osândire fusese arhanghel și, precum să zice la cărțile besericești, să numea Luceăfer, adecă purtătoriu de lumină, iară Sătana să zice și la Biblia acelaș' duh necurat. Spun cei învățați întru dogmele creștinești că acelaș, mai nainte de cădere au fost cel mai întii arhanghel; și apucându-l zavistia au gândit să-ș pue tronu său asemene cu Dumnezieu; pentru aceasta fu surpat cu toți care au fost într-un gând cu el. Drept aceasta poeticul zice că s-au împreunat cu Zavistia și au născut pe Urgie. Într-acest chip trebie să se înțalegă și cuvintele Urgii, unde zice că Sătana odinioară nu s-au îndoit și au cutezat a să scula pe Dumnezieu. M. Perea.
 - a) Bine ar fi doară de alte, însă nu să cade să să pomenească diavolul între creștini, și este împrotiva credinții noastre ca lucruri de-aceste să nu scrie la cărți de aceste, și mai vârtos la povestea țiganilor. Părintele Disidemonescul.
 - b) Așa judecă odată un feliu de dobitoc, de mărgăritariu socotind că-i ceva de mâncat. Bunul părintele de bună samă n-au cetit *Biblia* și istoria

lui Iov!... cu mult mai puțin facerea vestitului englez Miltòn care au alcătuit un poemă supt titula *Raiul pierdut*. Coconul Musofilos.

6. Pentru Illie proroc este un crăzământ între țărani cumcă el umblă cu căruța sa de foc pe nuor când tună și, dacă oblicește undeva pe diavolul, îndată-l fulgeră. De-acolea au luat și poetul nostru aceste, fiindcă el în toate urmează socotințelor de obște a norodului, cum au făcut și Omer. Dar' în lucruri ca aceste, nice să cuvine a face almintre, căci apoi nu ar fi poveste de obște. M. Perea.
7. Acești oameni cu capete de câne s-au obicinuit, în norodul nostru, a să numi *cătcăuni*, care să zic că au fost mănători de oameni. Ba pe unele locuri am auzit numindu-i *capcâni*, adecă ca când ar avea cap de câne. Această poveste la neamul nostru au rămas de bună samă de la dați, fiindcă și Erodot scrie în părțile Șitii de nește androfagi, adecă mănători de oameni.
8. Alba și Flămânda sunt doao sate aproape unul de altil, în ținutul, precum în pare, a Argisului. M. P.
 - a) Minunat lucru că tocma au tăbărit țiganii între Alba și Flămânda; doară va să zică că țiganii nu era nici albi, nici flămânzi! Chir Onochealos.
 - b) La o iscodire de șagă și glumitoare, mai vârtos despre țigani, nu este de a să mira, când să află de aceste numiri întrădins căutate, pentru ca să să facă gluma mai cu haz. C. Musofilos.
9. Să află la une cronică românești că Vlad Vodă au armat țiganii asupra turcilor, și aceasta este o tâmplare istoricească adevărată; dar' că le ar fi dat pământulri, nu aflai scris la nice un letopiseț. Însă să vede a fi asemenea cu adevărul, căci de nu ar fi strins țiganii mai nainte launloc, nu i-ar fi putut înarma; apoi trebuia să le arete și lor vreun folos, vrând ca să-i îndemne a lua armele asupra turcilor! M. P.
10. Eu tot ascultai până acum, socotind că doară poeticul au greșit ortografia; dar' văd că, de când au început țiganul Drăghiciu a vorbi, cu totul altă voroavă sau chip de-a vorbire întrebuițază, precum: *ahaia*, *ahastă*, *hie* ș. a. Chir Simplițian.
10. Poeticul face foarte bine, căci, de vreme ce arată cum au vorbit țiganii, trebuie să arete și chipul de vorbit a lor, adecă dialectul lor de atunci, care nu putea să fie alt fără muntenesc. Această' dialect să vorbește astezi în Ardeal, în valea Hațeșului. Însă țiganii între sine, precum zice autoriul, așa vorbea; și doar' și autoriu așa au aflat scris. M. P.
11. Adecă va să zică Drăghiciu: fiți una și vă țineți de mână, că, de ar fi neamul cât de mic, deacă este unit între sine și nu să împărchiază, nici un neprieten din afară poate să-l strice și să-l răspească!... Vedeți, zice el, pe jidovi care n-au țară și sunt pretutindene străini și purure în drum. În urmă, de-ar fi țara cât de mică și săracă, totuș mai fericit este acel' neam care are țară și lăcuiește întrănsă. O, de-ar înțalege neamul meu ce bunăte este a avea țara sa, nu ar huli așa pe sine, nici ș-ar defăima neamul slujind străinilor care o asupresc ș-ar dori să stângă dintru pomenirea oamenilor și numele lui. M. P.
12. *Alba țigănie*. Nu știu ce-i să zic de acest epitheton *alba*, care nu să poate zice de țigănie, fiind ia din firea sa neagră. Asemene chip de vorbire am auzit eu și de la țărani noștri, când spun ei povești de țigani și-i bajocoresc. De bună samă, de-acolo au împrumutat-o și poeticul nostru; și pentru aceasta socotesc eu că trebuie acel epitheton să să înțaleagă ironiceste. M. P.
13. *Clisă*. Cuvântul acesta să obicinuește și în zioa de astezi și însemnează aceia ce pe alte locuri *slănină*, iar în Ardeal, pe unele locuri, *lard*, care mai de pe urmă cuvânt e chiar românesc, dela lătenie, în care să zice *lardum*, adevărat cuvânt strămoșesc. M. P.
14. Aici să vede unde mere gândul autoriului, adecă să arete cum să sfătuiesc țiganii, că nici unul lasă pe altul să-ș' fărșască vorba și unul grăiește de un lucru, altu de altele. Aceasta-i adevărat *Țiganiada!*... Simpliț.

15. Dintru aceste voroave a țiganilor, care am cetit pân aici să vede în destul firea lor nerăbdătoare, căci nici unul n-așteaptă să fărâșască cela ce au început a grai și să-ș> închiee cuvântul, ci apucă vorba grăind de altele. M. P.
a) Eu cred că nu numa țiganii vorbesc așa, dar fieștecare norod prost, ce nu are învățatură și nu e bine nărvit. Cocon Coantres.
16. *Dârdală* este un cuvânt numa pe unele locuri de norodul prost obicinu- it și înșămnează un lucru de nimic sau om de nimic; sau, precum zic ș-amintrele, o *neagă!* un *îndărătnic!* Să fie aceasta alcătuire despre lucruri alese și să se vorbească întru o adunare cinstită, nu s-ar putea întrebu- ința cest pregiosit cuvânt, însă unde vorbesc țiganii între sine, cu atâta mai vârtos au căutat să se puie, căci, cum socotesc eu, poeticul toate sfaturile aceste le-au aflat el însuș' așa scrise și nu s-au cuvinit să le strămute. M. P.
17. *Tros!* Este onomapoèticon, prefăcut cuvânt din sunetul care face fulgerul căzând sau după asămănarea sunetului de tunet care să zice pe unele locuri și *treznet*, precum a *fulgera*, sau a *tuna*, zic alții a *trezni*. M. P.
a) Bine să zice că dacă o minți, să o minți groasă! Ce au făcut corbul săracu, ca să se pedepsască; mai bine era s-omoară Sânt Ilie pe Sătana decât pe bietul corb! C. Onochefalos.
b) Așadar! deacă ar fi Sătana muritoriu! dar' el e nemuritoriu, cum sunt toate duhurile. C. Musofilos!
18. Cuvântul *dada* este țigănesc și însemnează *tata*. Însă Drăghiciu, ca unul ce era bătrân și păit, din ispitire poate că să învățasă că corbii bine nice odată. Acest feliu de cobe era și la romani, care avea vulturii de cobe bună, iară corbii și bunele de cobe rea. Și ziceaăi *omina* acestor feliu de cobiri. M. P.
19. Aici s-arată că poeticul este vrednic de toată credința, fiind că așa au scris toate, cum le-au aflat în izvod. Pentru că cuvântul *Guladel* putea să-l tălmăcească românește și să puie Dumnezeu în loc de Guladel (căci aceeaiaș vă să zică acest cuvânt românește); dar el mai bine au vrut să rămâe neînțeleș, decât să viclenească scrisoarea. M. P.
20. *Cetele*. Țiganii din Ardeal până astăzi zic pe toți care sunt supuși unui voivod, o *ceată*; și așa sunt toți osăbiți în cete.
21. Vlad Vodă, precum să vede, au vrut să facă, precum să zice, *răviue*, adecă cercetare de oștile țigănești. M. P.
22. În stihu acesta poeticu vorbește ca când ar fi de față când să bat ciurari; dar este un chip de vorbire istoricească și poeticească. M. P.
23. *Codalbă* este adiectivă, ca cum s-ar zice: cu *coadă albă*, și va să zică că pielea de o mânăș cu coada albă. M. P.
24. *Cimpoi foite*, adecă cimpoi cu foale de capră, cum s-au obicinuit. M. P.
25. Precum să vede, poeticul au vrut să puie în obiceiul sau doară să pome- nească numai nește cuvinte obicinuie în multe părți, pe-unde s-află românii, mai vârtos în Ardeal, doară ca să le scape de pierire, căci acum puțin foarte și numai între țărani le vorbesc. Precum este și acest cuvânt *lêla*, care trebuie bine a să osăbi de cătră alt asemenea cuvânt *lêle*. În Ardeal, spre părțile Țării Hațegului, au copii țărănilor, mai vârtos cei care păstoresc vitele, un feliu de cântec ce-i zis *lêla*. Îș strâng grumazii și să scutură din tot trupul, ș-așa cântă izbucnind cuvinte tresărite și făcând shime urâte, rușinoase și din gură cântând lucruri de rușine și adevărat satiricești. De-acolo să zice de obște de oarecare ce nu lucrează nimic, că *bate lêla*. M. P.
26. *Cinghișhân* este numele unui mare han a mongolilor, pe care alții numesc Ghenghișcân, și care au pustiit toată Asia și au prădat toate țările înce- pând de la marginile Hânii până la India. Adevărat că el prădind au intrat în India, dar', de au domnit atunci în India Jundadel, cum zice poeti- cul, și de au purces Parpangel din vița aceluiaș Jundadel, aceasta n-am cetit nicăieri, afară de cronică mănăstirii de la Cioara, care să vede a fi foarte părțășitoare țiganilor. Însă aceeaia-i dovedit lucru, că țiganii nu-s

- eghipteni, cum s-au ținut până acum, dar adevărați indieni, ce s-au dovedit prin englezi, ce neguțătoresc în părțile acele și au aflat că limba țigănească să vorbește până acum în Siam și în Malabar.
27. Pentru titula crailor Indii, că să numesc fii soarelui și frații lunii, nu-i de a să mira, căci așa să chiuma și să chiamă și astezi împăratul Mogolul și a perșilor.
28. Lucru minunat zice poetul: care nu crede, să-i caute în față. Dar' cum va căuta în față la unul care nu-i mai mult pe fața pământului și au murit de oarecâte sute de ani înainte! Onochef.
a) De bună samă așa au aflat scris, iar acea scrisoare au fost făcută trăind încă Parpangel. Musofilos.
29. *Ducul*, adecă ducătoriu sau povață. Aici să vede poeticu a imita pre Omer când scrie de bătrânul Nistor.
30. Adecă *musica*.
31. Oarecum nu să lovește!... Zice că Neagul au fost iubitoriu de dreptate și apoi zice că n-auzeia numai de-o parte. Deacă asculta el numa pe o parte, vai de judecata lui! Mândrilă.
a) Ei! Deacă nu auziea de o parte, atuncea dar trebuia să-i vorbească de cea parte de care auziea... Onochefalos.
32. Trebuie a lua sama că cuvântul acesta, *horiu*, aici să pune în aceiaș' noimă, în care la latini să zice *horus*, adecă ceata cântăreților. M. P.
33. *Apolloane*. Poeticul chiamă pe Apollon întru ajutoriu, care era ziele musicii la elini și învățătoriu muselor... făcând după obiceiul poeților lătinești. M. P.
34. *Aurariu*. Cuvânt adevărat românesc; adecă să numesc așa cei care spală aurul. Pe une locuri să zic *băiași*, de la *baie*, adecă aurărie, unde să sapă din pământ aurul. M. P.
35. *Orhestră* va să zică horiul de musicări cu tot feliu de musică.
36. Este o vechie întru norod credere deșartă cumcă unii oameni au legătură cu dracu, pe care îl poartă cu sine, și acela le dă putere ș.c.d. Într' aceas-tă noimă trebuie să să înțaleagă și ce zice aici autoriul pentru Tandaler; însă adauge și el cumcă numa unii așa-l defaimă, adecă pismașii. În urmă trebuie a lua sama că cuvântul *defaimă* să înțalege ca și *clevețește*, iar' nu întraltă noimă. M. P.
37. *Lăieți* să zic de la *laie*, adecă cea mai de pe urmă adunătură a norodului. Țiganii lăieți pe une locuri astăzi să zic cei care n-au loc stătătoriu, ci îmblă pribegind dintr-o țară într-alta. Așijdere și *goleții* să zic de la *golătate*, fiind ei mai detot goli, mai vartos copii și copilele lor. Acește și acum sunt cei mai urgisiți dintre toți, căci nu au nice un meșteșug, ci trăiesc cu cerșitul și furatul. *Droaie* încă este un cuvânt doară la mulți necunoscut, care însemnează o grămadă nerânduită, adecă să zice în vorba de obște *mergea cu droaia*, să înțalege în grămezi. M. P.
38. *Principul*. Să află și în limba noastră întrebuințat de cătră mai mulți alții învățați, în deosăbite cărți. M. P.
39. Adecă țiganii să duc de la Flămânda (unde acum dobândiră bucate) cătră Inimoasa, adecă la bătaie!... Înțaleg acum încătrò merge alegoria! Mândrilă.
a) Dar' cum s-au putut întâmpla ca Vlad Vodă să-i mâie la Inimoasa? Ce va să zică aceasta? C. Onochefalos.
b) Dar bine, vere, nu ști tu că s-află satul acela și astezi în Țara Muntenescă? C. Idiotiseanul.
40. Acum, vere Idiotisene, o băgarăm toți în teacă!... Iacă că spune poeticul că toate ce-au cântat el până acum, așa le-au aflat în scrisori vechi; și ce avem să zicem mai încolò! Chir Onochefalos.
a) Mai sus au zis poeticul că țiganii-s din India, și aici zice că sunt viță eghipteană și faraonească; să împrotivește una cu alta. Părintele Filologos.
b) Trebuie a ști că aici grăiește Vlad Vodă și precum gândea el și după

socoteala de obște de atunci, iar' mai sus au grăit poetical din sine și după adevărata cunoștință de acum. Deci nu e nice o împrotiveală. C. Simplitian.

41. Eu tot am ascultat până aici. Măcar că multe vedeam împotriva crezământului omenesc, totuș mă îndoieam, dar acum văd că omul acesta, adecă poetical, bârfește și ne spune nește pozne. Căci cum poate să fie ca Vlad Vodă anume să fie căutat aceste locuri, adecă să puie pe țigani la Spăteni, întră Bărbătești și între Inimoasa? Aceste sunt cuvinte intradins căutate, ca să arate doară cumcă țiganii, de nu vor fi bărbați și inimoși, vor lua bătaie pe spate. Idiotiseanul.
- a) Ba nu așa, vere! căci deacă le-au aflat el așa în scrisorile de la Cioara și de la Zănoaga, trebuie să fie adevărate cele ce zice și n-ai ce mai zice. Onoch.
42. Cu adevărat vrednică cerere de un gogoman!... Eu cred că de la acest Gogoman s-au luat pe unele locuri, de zic nătărăilor gogomani... Însă oricum să fie, ori poetical nostru, ori izvoditorul cel dintâi, de la care au luat această poveste, au vrut de bună samă să șuguiască în bajocura țiganilor. C. Simpl.
43. Fiindcă văd că mulți cu multe felii de critice s-au sculat pe poetical nostru, am socotit să spui aici, în scurt, tot scoposul autorului și să arăt ce feliu de izvoditură este aceasta. *Întii* trebuie a lua aminte că poetical, care-i unul din prietenii miei, au vrut să aducă în limba noastră un feliu de poezie noao, precum să află la italieni și la alte neamuri; și fiindcă la noi până acum puțin au fost obicinuite alte stihuri afară de cele de obște, ce le numim vierșuri și s'au obicinuit la cântece de *doru lelii* și de *frunză verde* și ca de aceste. Latinii și elinii încă au avut cântări de acel feliu țărănești, precum au toate neamurile ș'acum dară acest (feliu) de verșuri sunt pentru gloata de obște. Însă elinii și latinii au avut și alt feliu de stihuri, obicinuite numai de cei învățați și la cântările cu care să povestea faptele eroilor și a vitejilor, sau la imni alcătuiți spre lauda zieiilor, precum să pot vedea la Omer și la Virghil. Deci autorul acestui poemation au socotit să facă o cercătură și să alcătuiască în limba noastră, ceva cu un feliu de stihuri noao. Dar' n-au cutezat a face un poemă eroic, sau să cânte faptele vreunui viteaz izbânditoriu, căci limba noastră încă nu-i de ajuns lucrată și dreasă spre acel feliu de izvodituri. Drept acea au aleș un feliu de izvodire de șagă, unde nu trebuiesc atâta înălțate gânduri și cuvinte alese. Și fiindcă limba itălienească este mai aproape întru toate de a noastră, au luat forma de stihuri de la italieni, însă cu oarecare mutări. Adecă, în loc de opt stihuri la o strofă, el a pus numa șese; și în loc de șese măsuri (metruri) numai cinci sau câte încăp pe o mână. Însă nu după metrul latinesc, după silaba scurtă și lungă numărând, ci numa după silabe, numărând la un metru doao silabe. Fiindcă dintru toate neamurile acum viețuitoare, nice una nu face stihuri după metrul elinilor sau al latinilor, ci numai după *rătmă* sau asemenea fărșire sau terminăciune a cuvântului, precum să vede din toată această lucrare. Nu să poate zice că au ieșit rău cugetul autorului, dar' totuș' să vede neajungerea limbii în *ritme*, neavând atâte felii de râtme ca italienii. Deci ar fi dorit să să facă o cercare cu alt feliu de metru, după obiceiul elinilor și a latinilor. Întru alte poetical, după regulile poeticești, au întrăbuințat mähine, adecă precum elinii și latinii pre ziei săi și zieuăle sau zânele și nimfele sale au întrebuiințat, așa el, după credința de obște de acum, pre înger și dimoni.
- Vreme ar fi să începem odată a ne cunoaște limba și a vorbi cum să cuvine. Cuvântul acesta, Dumnezieu, este îmbinat din doao cuvinte adecă *domnu* și *zieu*, ca când ai zice *domnu zieu*. Deci acea ce au zis latinii *deus*, noi români trebuie să zicem *zieu* și ce zic ei *dominus deus*, noi zicem *dumnezieu*. Acum dar' pre adevăratul *zieu* noi bine numim *dumnezieu*, pentru ca să-l osăbim de toți alții ziei a păgânilor. Însă rău foarte au obicinuit tălmăcii cărților besericești, a numi ziei păgânilor *bozi*, cu cuvânt împrumutat de la sloveni, având numele strămoșesc *zieu*. Mai bine au nimerit unii zicându-le *zâni*, precum Dosifei la *Viețile Sfinților*. Aceiaș are să ție și pentru *zicauă* sau *zica* de parte muierească cu mult mai vârtos, căci la

noi creștinii nu sunt dumnezeiele sau dumnezăoiaie.

- *Râtmă*. Lăținește *ritmus*, să zic viersurile ce să fârșesc asemenea, precum: *ele, mele* etc., precum: *o! vară frumoasă, vreme mângăioasă* etc.

Cântecul al II-lea

Țiganiii trimit la Vlad solie,
 Să le scurte cale delungată.
 Dar', întracea, cum pe dăscălie
 Trebuiește-a să-arma ș-a să bate
 Sfătuiesc. Pe Romica răpește
 Cel rău, iar Parpangel pribegeste.

Grija țiganilor cea mai mare
 Acum răzăma toată-în bucate,
 A rămânea-înapoi fieșcare
 Să sâlea, lângă cele-încărcate
 Carră cu mâncări, iar la-împărțală
 Era multă sfadă și cârteală.

Dar' ș-altă nevoie le sta-în cale,
 Căci pe nemâncat nu putea merge,
 Zăcând că l-e greață cu rânze goale
 Să trapede-atâta și s-alerge!...
 Când era sătui, punea pricină
 Că le-ar fi rău și făcea hodină.[1]

Așa făcând, abea câte-o millă

Călătorea pe zi, păn' ce-odată
Bunul Drăghici chemă pe Ciurilă
(Era-într-o zi pe-hodină-așezată):
„Pasă! (grăi) strigă să să-adune
Vóievozii și fețele bătrâne,

Că bune lucruri eu am și multe
De-a le zice-în puține cuvinte,
Dacă-or voi doară să mă-asculte;
Și m-or asculta, de au minte!...”
Ciurilă-îndată mearsă de-acia
Și strigă-întru toată țigănia:

„Tot omul s-audă și să știe!...
Că moșul Drăghici să strig mă mână,
Ca tot îns' la cortul lui să vie,
Din cei ce-s dă vârstă mai bătrână,
Căci premulte are să vă zică,
Dar' veniți, curând, f...l în tică”.[2]

Cum s-auzi aceasta-în țigănie,
La bătrânul Drăghici iaca vine
Și să-adună murga boierie
Cu fețele cele mai bătrâne.

Iar' după ce toți în giur stătură,
Întracesta chip moșneagul ură:

„Voi, bărbați buni! și-oameni de-omenie!...
Dă mult am vrut să vă-aduc aminte
Dă hele ce-îmblă pân cuget mie.
Ori cum lucrurile să vă-alinte,
Totuș' pare că-ar hi mai cu trabă
Să călătorim noi mai dăgrabă...

Că dacă-ți îmbla durmind pă cale
Cum voi ați făcut-o pân' aice;
Nu-împliniți voia mării-sale.
Dăci caută-a vă teme dă cerbice!
Și vai noao! de cumva-ar înțălege
Vodă că voi durmiți zile-întrege!>>

Atunci Ghiolban căldărariu-începe
(Necăutând că Drăghici nu gătasă
Cu zisul): „Toți carii vreu să crepe
Dă căldură, grăbească, nu-mi pasă;
Dar' eu n-oi merge dă-a nădușita,[3]
De-ar mai hi Vlad Vodă pă atâta.[4]

Dar, dă vreți a face cum voi spune,
Să știți că vom nimeri mai bine.
S-arătam adecă în plecăciune
Domnii, ca să nu ne mai mâne
De-acum așa departe și iute,
Sau încai drumul să ne mai scurte.

Să trimeată vodă pe-un vechil
Care să-așeze ca să nu hie
Până la Spăteni mai mult de-un mil;
Apoi să ne deie slobozie
Dă-a face trii hodini câte-odată!...”
Aici voroava lui fu curmată,

Căci Avèl striga din gura toată:
„Ahăsta m-i sfat, ahasta-i minte!...”
De-aci toată mulțimea-adunată
Lăudă sfat și vorbele sfinte,
Și cu toții-împreună-așezară
Solii să pornească până-în sară.

Lângă-acele ei mai hotărâra,
După-a lui Drăghici bună părere,
Întracea să meargă câte-o țără,

Dar', ca să poată mai cu plăcere
Călători țiganele gloate,
Au pus în frunte să meargă bucate!

Socotind bătrânii-înțelepțește
Cumcă gloata sâlită de foame
Va căuta să meargă bărbătește,[5]
Ca flămând pân-tece să-ș întrame.
Ce nu face-un sfat bun câteodată!...
Ferește de rău o țară toată!...

Îndată și numita solie
Purceasă, ce fu din doao fețe
Cele mai harnice-în țigănie,
La cuvinte și gânduri istețe:
Unul Gârdea, cel cu gura strâmbă.
Altul Găvan, cântăreț în drâmbă.

Iară ceialaltă bătrânime
Încă mai șezu la sfat, s-aleagă
Ce-ar fi mai bun pentru țigănime
Și-în ce chip trebile să-ș' direagă,
Că-acum îș băgasă-în cap să-ș facă
Tocmeală în țigănia săracă.[6]

Bălăban voievod acum de-odată,
Vrând și el sfatul bun să-ș' arete,
Așa grăi, șezând pe-o covată:
„Îmi pare că voi pre pe-îndelete
Și făr' nice-o grijă faceți drum,
Și doară nice știți de ce? și cum?

Însă eu așa gândii în mine,
Că până vom merge mai dăparte,
Aici să ne-armăm cum să cuvine,
Că nu să știe dân care parte
Vrăjmașul vine, ș-e dă-a să teme
Doară-apoi să nu ne-ajungă vreme.

Trăbuie dar ca toți hăi călare
Naintea taberii să purceadă
Armați, căutând oare dân care
Lature turcii taie și pradă;
Văzândău-iî apoi, cât pot dă tare
S-alerge dându-ne înștiințare.

Noi atunci cu tabăra ha groasă,
Văzând că vin asupra dâncoace,

Să-apucăm fuga ha sănătoasă
 Încolo și să mérgem în pace
 Până când ne vor purta picioare,
 Numa să scăpăm de la strâmtoare.»[7]

Răzvan fierrariul încă să scoală
 Și-într-acest chip rostul său deschide:
 „Bine să zice: la fala goală[8]
 Traista-i ușoară!... Zieu că-i de-a râde
 Cum Bălăban a fugi ne-învață,
 După ce ne armă cu gura-îndrăzneță.

Dar căz! dă n'avem chief dă bătaie
 Dece să purtăm atâta pază
 Ca doară turcii să nu ne taie?
 La ce să-apucăm arma vitează,
 Când făr' arme ca fără povară
 Fuga este cu mult mai ușoară?...

Aici, Bălăbane,-altă putere
 Nu este fără sau a te bate
 Pentru țară, copii și muiere,
 Cum și pentru dragile bucate,
 Sau aruncându-ți arme necrunte

A fugi gol-golișor la munte.”

Răzvan era să mai zică,
Dar' Vlaicu lingurariu începe
A râde și glasul său rădică:
„Eu nice-într-un chip nu pociu precepe
Ce să-învârtește voao pân minte,
Ca când ați avea boală herbinte.

Nici veste-i doar' pe-aproape să hie
Turcii, și iacă-unii că să gată
Dă fugă cu mare vitejie,
Iar' alții să cocoresc îndată
Și vor să taie-într'înșii ca-în clisă
Gândire-ai că și-unii ș-alții visă.[9]

În ce chip am venit până-aice,
Așa să mergem dar' și dă-acie,
Iar' dă ni s-ar pune doar' în price
Cineva pă drum, cu vrăjmășie,
Totdăuna-are să să păzască
Răgula noastră țigănească,[10]

Adecă fruntea hălui mai tare

Să plecăm cu multă rugămintă
(De-om vedea că-în fugă nu-i scăpare).
Iară când cu năvală herbinte
Ar da pă noi o mai slabă laie,
Atunci să stăm și noi la bătaie.

Însă numa când n-ar hi cu puțință
Dă-a scăpa ș-a să-împăca cu buna...
Căci, după-a mea dreaptă socotință,
Viața noastră-i numai una,
Care dă-o pierzi fără trabă-o dată,
Nu-o mai afli, dă-ai da lumea toată.”[11]

„Să mă bată Dumnezeu, că bine
O nimeriși, Vlaice!... (barba sură
Ștergându-și Gogu zise) Dar' cine
Este-așa dă nebun fără măsură,
Să să bage-în foc dă viu, și doară
Minte-întreagă-având ar vrea să moară!

Păntreu-ahaia nebun e hăl care
Să scoală și dă războiu să gată
Asupra hălor dă preste mare,
Pă cari n-au văzut niceodată,

Apoi pă-acei ucide și strică
Cari lui nu i-au făcut nimică.[12]

Dăci nice eu văd vreo pricină
Ca să ne batem noi întradins
Și să ne-ucidem fără dă vină;
Dar', fiindcă-odată-armele-am prins,
Să le ținem numa dă-o tâmplare,
Când doară-altă n-am avea scăpare,

Ca vrăjmașului încài dă parte
Să ne putem născocorî-întrânse
Noi încă cevaș dă-a noastră parte.
Dar' să nu-întrăm la bătăi adinse,
Căci acolo n-ar hi mai mult șagă,
Și-ar pieri doar țigănia-întreagă.

Numa ș-altă-încă règulă bună
Țigănească-am să vă-aduc aminte:
Ca să călătorim totdăună
Aproape dă păduri, că nu minte
Zisa vechie: „fuga-i rușinoasă,
Dară-i dân toate mai sănătoasă!...”

Într-ahăst>a< chip, văzând noi dăparte
 Că vrăjmașul vine cu putere,
 Apucând tufa, scăpăm dă moarte,
 Iar' pă câmp (după a mea părere),
 Ca un iepure fuga dă-ai întinde,
 Totuși iuții gonaci te vor prinde.”

Bratul aurariu și el atunci[13]
 Ș-aduse-aminte de graiu și zise:
 „Dar cum?... Voi uitarăți dă porunci
 Și dă hele ce Vlad Vodă scrise?...
 Socotind c-eți umbla cum vă place
 Dă capu vostru-încoalea și-încoace?”

Ce au fost, au trecut; acum cioare[14]
 Nu sunteți mai mult, ci lăudată
 Oastea lui Vlad, căci el dă mâncare
 Vă dete și v-armă dă-astă dată.
 Dacă trebue-a ne lua sama bine
 Ca să nu pățim cumva rușine.

Iar' eu vă zic rupt, ales, în față,
 Că-așa fără nice-o rânduială
 Nu putem nici până demineăță

Rămânea. Ce duh pă voi vă-înșală!...

Cât e zioa gura nu vă tace,

Dar' a-închieia cèva nu vă place.

Dăci, dacă ați luat armele-odată

Trăbuie-întrânsele-a vă dăprinde;

Căci arma nu este voao dată

Ca pă mălaiu doar>ă< să-o puteți vinde

Sau să tăiați numa căpățâne

Dă curechiu, ci capete păgâne.”

Atunci sculându-să-în picioare

Tânăr Boroșmândru luă graiul

Și zise: „Fraților! Mie-m' pare

Cumcă, dă n-ar avea ghimpuri scaiul,

N-ar împunge; ghimpul dară face

Firea lui cea dârză și pungace.

Arma la om este ca țăpușa

La scaiu; dă-ahaia-armatul arată

Cu-îndrăzneală fiecărui ușa

Și-e totdeauna dă război gata;

Iar' acum, ahăl tare să ține

Care să sânte-înarmat mai bine.

Dăci dar' întâi dă-armătură bună
 Să ne grijim cât mai dăgrabă.
 Dă mult un cuget pân cap îmi sună:

Cum s-ar putea face mai cu trabă
 Ca să ne-armăm cu vreo dăscălie?
 Ș-aflu așa c-ar putea să fie:

Ca fiește care dintre noi
 Să fie cu totul ferrecat,^[15]
 Adecă-îmbrăcat în hierr la războiu,
 Ca să n-aibă teamă dă tăiat
 Sau pușcat, nici frică dă moarte,
 Ci tot vitejește să să poarte.

Cu-adevărat hire-ar și mai bine
 Să ne putem face toți legați,
 Ca vitejii dân zile bătrâne,
 Cari dă multe ori și ne armați
 Aflându-să-în mijloc dă războaie
 Nici un feliu dă armă putea să-i taie.

Dar hiind că-ahastă legătură

În zioa dă-azi nu să poată face
Fără numa prin fermecătură,
Care-acum dă multă vreme-încoace
Nu s-au mai pomenit, pentru-ahastă
Vrând să ne apărăm la năpastă,

Nu e-alta-a face făr' a ne-ascunde
În hierr, dă la cap pân> în picioare.
Așa, cu vrăjmașul noi oriunde
Vom sta fără frică la strâmtoare,
Căci, păn' el taie-în hierrul vârtos,
Eu taiu în carnea lui ș-în os.

Oastea noastră așa-purure-întreagă
Va rămânea și nebiruită.
Așa facă cui viața e dragă,
Și va scăpa dă moartea urâtă.
Numai cât, lângă ahaia
Trebuie ș-alta-în zi dă bătaie.

Adecă să nu facem cum fac
Alții războiul, numa cu-o mână
Lăsând alantră mână dă brac[16]
Ci după-orânduială mai bună

Trăbuie cu amândoa dă-odată
 Țigănimea noastră să să bată.

Păntu-ahasta-dar', tot însul s-aibă
 O sabie bună-în mâna dreaptă,
 Iar' în stânga-o suliță cu trabă,
 Ca sosind cu vrăjmașul la faptă,
 Cu sulița să-împungă, s-oboară,
 Cu sabia să taie, s-omoară,

Apoi și s-aibă fiește care
 Un laț dă fune pe lângă sâne,
 Ca, când s-ar ostăni foarte tare,
 Să-l arunce-între-oștile străine,
 Și-apucând pe-unul să-l târnosască
 Până la tabăra țigănească.[17]

Cum vă place dar a mea părere
 Și dă-aveți ei împotivă-a zice?...”
 Dragomir atunci arătă vrere
 De-a grăi doară ceva de price,
 Și să grăiască gura-și deschisă,
 Dar' apoi iară tăcu și răsă.

Dar' iacă Dondul cu fruntea lată,
Dondul lingurariu, și el zisă
(Barbă netezându-și afumată):
„Boroșmândru taie-în turci ca-în clisă,
Ba târnosi pe unul ș-acasă
Cu armătura sa ha frumoasă!...

Fraților, sfatul ahăl și toate
Ce vorbiți voi n-ajung o zală.
Ce ni-s dă folos atâte înarmate!...
Eu știu o mai bună rânduială,
După care noi pă dăscălie
Putem să facem și bătălie

Adecă, -împrejur dă țigănie
Să ne săpăm nește gropi afunde,
Ca venind turcii cu răpezie
Să cază-în iele și să să-afunde
Unul după-alaltul, toți grămadă,
Ca și lupii ce merg după pradă.

Gropile să hie-acoperite
Cu frunzare, paie și nuiete,
Numadăcât să cază-oborâte,

Când ar călca cineva pă ele.
 Și vă-încredințaz, dă bună samă,
 Că n'om avea-în țigănie teamă.”[18]

Atuncea și Tandaler să scoală
 Grăind: „Ș-asta tu chiemi bătălie,
 Dondule, când tu șezând în poală
 La muiere, vrăjmașul să-ți vie
 Orbiș', căzând în gropile tale?
 Ce mai bulguri! Ce mai tândale!”

Însă când era sfatul cel mai mare,
 Iacă Zăgan ursariul aleargă
 Într-un suflet la neagră-adunare,
 Ce era pe o șeștină largă,
 Și sosând abea putu să zică:
 „Vaileo! vaileo, că nu știți nimica!”...

Obosit cu fața spăimântată,
 Abea răsuflând, gura căscasă
 Să spuie tâmplarea-înfricoșată,
 Dară-în gâtlej ș-atunci îi rămasă
 Cuvânt, și-abea cât zise: “Romica!...
 Au, vaileo! că voi nu știți nimica!...”

Întracea căutând gloata murgie[19]
Sta cu gura de-o palmă căscată,
Neștiind ce feliu de mișelie
De-a le mai spune-ursariul să gată,[20]
Păn' ce-în urmă-apucând răsuflare
Așa spusă jelnica tâmplare:

„Oh! (strigă el) voi nu știți nimica,
Ce tâmplare v-oi spune jeloasă!...
Váileò că vi s'au răpit Romica
Lui Goleman, Romica frumoasă!”
Asta-auzind, ca și muți stătură,
Spânzurând dintr' a lui Zăgan gură.

Cei mai mulți după-acea să sculară
Și-adunarea era să să spargă,
Când sumețul Tandaler în poară
Să puse zicând: „Lăsați să meargă
Pă hăi căror dă dânsa le pasă,
Ce-avem noi cu Romica frumoasă?

Fugit-a hi, doar cine știe
Cu ce feliu dă flecău, pântru care[21]

Dor va fi sâmțind și libovie,
 Dar noao pentru-o fată fugare
 Nu să cade-a lăsa lucru-n doao,
 Așa grăiește Tandaler voao!...”

„Ba latră Tandaler ca ș-un câne”
 (Tânăr Parpangel atunce zisă).
 „Un fleac ș-om dă nimic el rămâne[22]
 Până va dovedi cele zise.”
 Aceste zicând, cu buzduganul
 Amenință mănios țiganul.

Iară mândrul aurariu mult stete
 În cumpănă, ce-ar avea să facă:
 Ori să-i răspunză, sau să-i arete
 Cu fapta, decât prin vorbă sacă,
 Zlătariului, că n-are dreptate,
 Însă-îl apucă Bratul de spate.

Acesta cu mulți alții l-opriră
 De nu putu la cela pătrunde,
 Dar' nice lui Parpangel slăbiră[23]
 Coardele văzând că nu-i răspunde
 Vrajmașul, ci spre dânsul aleargă

Chibzuind tocma capul să-i spargă.

Ș-îi făcea capul tot bucățele
Cu greu buzduganul său de-aramă,
De nu-l sprijineai tu, Viorele,
Care bine băgaseși de samă
Că Parpangel să gată să deie
Și-l opriș ținându-l de minteie.[24]

Apoi mai mulți de-o parte ș-alaltă
Mestecându-să-abea-i despărțiră,
Că, de nu, doară sângele baltă
Curgea ș-unul pe-alt făcea tot țirră,[25]
Însă măcar că-osăbiți stătură,
A sudui nu-înceta din gură.

„Așteaptă, tâlhariule dă câine,
Așa n-ei scăpa tu totdăună.”
Strigă Tandaler, pe care ține
Bratul, Danciul și mai mulți împreună;
Dar cela-încă-i strigă: „Vino-încoace,
Cioroiule, dacă moartea-ți place!”

Așa, dintr-o micșoară scânteie,

O mare să scornea bobătaie; [26]
Pentru-o tânără mândră femeie
Era doi viteji mai să să taie!
Însă zlătariu-ș adusă-aminte
De-a lui Zăgan groaznice cuvinte,

Adecă, pe draga sa Romică
Precum ar fi dus cineva-în silă;
Deci, nezicând nimăruî nimică,
Gândi să meargă după copilă,
Apoi aflând-o să-întoarcă iară
Și să facă pe-aurariu de ocară.

Dar Ganafir cu Păpară iată
S-apucasă acum și de piică,[27]
Pentru-a lui Goleman mândră fată.
Cesta zicea că buna Romică
Este-a lui, cela-a lui. După-îndată
Lor, apoi s-au prins de-a depărta.

După ce destul să dăpărară,
Neputând unul pe-alt să supună
Sau la pământ oarecum s-oboară,
Dederă-a să prici depreună

Care-întii (de voie, nu de frică!)

Trebuie să-și ia mâna din piică...

„Lasă-mă dă păr” (striga Păpară).

„Lasă tu-întii”, zicea Ganafir,

Cela „ba tu”, cesta „ba tu”, iară

Zăcând tot îș smugea câte-un fir.

Păn’ ce după lungă dăpărată

Amândoi să lăsară deodată.

Era (cum s-au zis) Romică fată

În toată tabăra mai frumoasă,

Fată-în păr și-încă nemăritată,[28]

Parpangel în taină-o încredințasă,[29]

Și cât mai curund cununie,

Și fără de popă era să fie.

Nu departe de Cetatea Neagră

Era vestit din zile bătrâne

Un codru (precum să zicea prin sate)

Lăcuit numa de mândre zâne,

Ce să zic măestre și frumoase,

Cele tari, ba și cele vântoase,

Adecă cele ce, de cu sară
 Până târziu cătră miazănoapte;
 Prin văzduh cântând joacă și zboară
 Și-osăbite pricinuiesc fapte,
 De puțini văzute sau de nime,
 Precum s-au pomenit din vechime.[30]

Muți povestea c-acolo s-arată
 Năluci, ce spărie și-înfioară
 Pe-oameni, iar' care-în el întră-o dată,
 Ori că nu mai nemerește-afară,
 Ori, deși esse, totuș' or' cătă
 Vreme-i rămâne mintea schimosită.

Aici era curtea nălucită
 Ce Sătana de curând zidisă,
 Cu gândul ca să bage-în ispită
 Pre toți vitejii creștinești și să
 Facă ca,-întru dezmierdări ș-ospețe
 Petrecând, de-arme să să dezvețe,

Iar' a lui Vlad să frângă putere
 Și să-l deie turcilor pe mână,
 Căci, după-a lui gubává părere

Era turceasca lege păgână
Din ce din ce mai mare să crească
Și să să stângă cea creștinească.

Acolo dar', în cea curte-aleasă,
Prin osăbite tâmplări ciudate
Cei mai viteji voinici s-adunasă;
Uitându-și de sine și de toate,
O desmierdată ducea viață
Fără grijă, supărări și greață.

Inima ce le poftea, de toate
Avea ei în cea curte măiastră:
Tot felii de beuturi și bucate,
Vășmânturi cu pòrfiră și lastră,
Casele domnește împodobite
Ș'ori ce poate-ochi omenești s-învite.[31]

Tinere și frumoșele-argate
După gust: oachieșe, nierioare,
În urșinic și mătasă-îmbrăcate
Era voinicilor slujitoare,
Ibovnice și dragi soțioare,
Fără pismă, sfadă și mustrare.

Ici vedeai o părechie voioasă,
 Dănțuind la cântare de laută;
 Iar' coleà, pe divan de mătasă,
 Alta zăreai șezând ce nu caută
 La cei alalți, numa între sine
 Cântă-a lui Amòr patime line.

Icea rîd și șuguiesc o parte,
 Colea sărutând să strîng în brață,
 Iar' alții caută și mai departe
 Și, ca când n-ar fi nime de față,
 Fără de nunu mare fac nuntă
 Ș-aduc lui Amor jârtvă necruntă.[32]

Mai la mulți tineri țigani plăcusă,
 Deci învîlind'o-într-o neagră ceață,
 O răpi din tabără ș-o dusă
 Tocma-întracea curte-a lui vrăjtită,
 Din afară cu totul aurită.[33]

Acest lucru pre gloata murgie
 Umplușă de jele și de frică.
 Dar', o tinăr Parpangele, ție

Nu-ți mai tihnește-în lume nimică
Și te mistuiești cu jele ascunsă
De când Romica ta să răpusă.

După ce prin tabără ș-afară
Pe lunci, prin văi, prin cele dumbrave,
Bietu-ș' căută pierduta fecioară,
Slăbindu-i picioarele cimpave,
În urmă, de dor și jele mare,
Să trânti gios și vru să să-omoare.

„Ai! ursită neagră și păgână! [34]
(Strigă cu lacrimi și duroare!)
Cum de-mi răpiș' tu iubita zână!
Ah! cum întunecași al meu soare!
Iar', dă-mi iai a traiului dulceață,
Pentru ce- mi cruți aastă viață?

O! mie ca sufletul Romică,
Dragă, neasămănată copilă!
Dă mursa proaspătă mai dulcică,
Decât o turturea mai cu milă,
Decât o mielușică mai blândă,
Mai netedă și mai dă oglindă,

Mai lină decât umbra de vară,
 Mai dragă decât vremea sărină,
 Mai lúcedă dă steaua dă sară!
 Deh! vină-m o, drag suflete! Vină,
 Dulce Romică, și bunișoară,
 Nu lăsa pe Parpangel să moară!".

Doară-atunci săracu-ș' făcea moarte
 Să fie-avut un cuțit la sine,
 Însă tabăra era departe,
 Și-în pregiur nu era nici un spine
 Să să-împungă, nici apă sau groapă,
 Sărind întrânsa să să potoapă.

Dar ce-mi șoptești, musă, în urechie!...[35]
 Cântecul doară să-m fârșesc? Însă
 Nu vezi tu cum Pegazul îmi strechie!...
 Cum căpăstru și zebele frânsă,
 Niceî vra de poposit să știe,
 Nici s-abată-în d-alba țigănie?

Apoi ști cum Parpangel rămasă
 Sângur-sângurel în cea pădure,

Plângându-și pe Romica frumoasă,
De piatră-ar fi care să să-îndure
A-l lăsa de jaf sau a nu spune
De-au ajuns el încă zile bune!...

După ce el mult geli și plânsă,
În zădar moartea chiemând amară,
Dorul de-a trăi-în urmă-l învinsă
Și să sculă la drumul său iară.
Și cu lăuta de-a susuoară
Mearsă toată zioa până-în sară.

Dar' în zădar merge el și cată,
Căci în drum pe nime nu tâlnește;
Și măcar poposind câteodată,
În toate laturile privește,
Totuș' nu vede-omenească viță,
Ba nice vită, câne sau mâță.

Iară el tot trapădă nainte
Pă drumul care-întii apucasă,
Păn' ce-are clisă-în traista cu ținte,
Dar, când merindea fârși de-acasă,
Atunci întii băgă el de samă

Că e greu a trăi fără zamă

Și cumcă măcar ce viteaz mare
 Cu foamea nu poate să să bată.
 De unde scoasă-o dovadă tare,
 Că nu oastea cea mai bine-armată,
 Însă mai vârtos hrana cea bună
 Bate pre nepreten totdeună.[36]

Dar' este-un feliu de lucru nemare,
 Cui latinii zic *casus fortitus*,
 Iar pre limba noastră-oarbă tâmplare
 Și nu să știe, de zios au de sus
 Ivindu-să-aòrea-într-o minută,
 Oamenilor la nevoi ajută.

Aceasta și zlătariului nost,[37]
 Neașteptată-ajutorință dede;
 Căci acum i să-urâsă cu post
 Și iaca nimeri, cine-ar crede!
 La o curte-în mijloc de pădure,
 Tocma su poalele-unii măgúre.

Adecă la curtea cea frumoasă

Și de călători amegitoare;
El gândea că merge drept pe-aleasă
Cărare și pe-a sale picioare,
Dar' a iadului năluci îl poartă
Și-l pun tocma supt a curții poartă.

Știind el că cântărețul bun
Pretutindene-e primit în țară,
Mearsă drept la poartă (precum spun)
Și dede portarului bună sară,
Iar' cela văzând că e lăutaș,
Grăi: „Bine-ai venit țigănaș!...[38]

Tocma ne lipsește-unul ca tine,
Ian' pasă numa sus în polată
Și să ști că vei fi primit bine!”
Iar' el n-așteptă multă-îmbiată;
Ci-în grabă drept acolo să duse,
Unde cela-i arătă și-i spusă.

„Ei! bre, bre! bine-ai venit țigane!...”
„Bine-am găsit, coconașilor!...”
Așa răsunară-îmbele strane.[39]
„De mult de un lăutariu aveam dor”,

Adausă ră coconașii care
Acolo făcea chief ș-ospătare.

Țiganul văzând mesele pline
Cu mâncări își linge buze-ades
Ș-ochii-înfipti tot la bucate ține.
În urmă le spune pe-înțele
Cumcă de ieri sară n-au mâncat
Și limba-în gură i s-au uscat.

Deci îndată făcură să-i deie
De mâncat și de beut, cât va cere.
Sărac Parpangel !...-era să pieie[40]
Cu tine și cea sfântă putere
Cântăreață ce aveai tu rară,
De n-ai fi cântat întracea sară.

FÂRȘIT

1. *Hodină*, adecă cum zic alții popas.
2. Stihul acesta nu-î întreg; eu însuș' am cercat la izvodul, dar' n-am aflat altă fără, în loc de doao silabe, numa doao slove, *f* și *l*, și între acele, doao puncturi. Însă stihul, de să va ceti cum zace, nu are nice un înțales, căci ce va să zică: *veniți curund... în piică?* Trebuie dar să fie fost acolo, un cuvânt care au legat aceste doao cuvinte. Cu adevărat că să vede acolo o răsură, dar' cum s-ar putea împlini, aceasta este întrebarea. S-află la izvod de-o parte, la margine, însemnat de întâleptul părintele Tălălău, adecă că lui i să pare că acolo, de bună samă, au fost cuvânt prost și de rușine, care cetindu-l doară vreun evlavnic părinte călugăr l-au șters, ca să nu fie cuiva de scândală. Iar după lungă batere de cap și desputăciune, încheie într-acest chip: „S-arată dar' lămurat că n-au putut fi alt cuvânt, numai cel prost țărănesc *futu-l*, din pricina că cetind stihul cu acest cuvânt, are înțalesul întreg. Apoi arată vederat și slovele ce-s denainte, *f*, și denapoi, *l*, care nu să lovesc cu alt cuvânt”. P. Filologos.
3. *De-a nădușita*, adecă nădușindu-mă. Să zice de obște întracest chip, și despre alte lucruri, precum: *de-a rupta*, *de-a omu de omenie*, adecă că ș-un om de omenie. M. P.
4. *De ar mai fi pe-atâta*, adecă de ar mai fi de doao ori precum este puternic și temut! M. P.
5. Trebuie aici să fac cetitoriului o aducere aminte, adecă că acest poemation s-au scris cu ortografie noao. Autorul socotind că slovele care le trebuințăm noi români, sunt aflate și hotărâte pentru limba slovenească, dintru care multe să află netrebnice la limba noastră, au aruncat multe afară, precum
6. ‘, “, ț, w, q, <, m și fiindcăg este de doao feliuri, au luat une latinesc, în loc de g, și ding cu acțent (â) au făcut ,e. Apoi în loc de <:, pretutindene pune# (ius) cu; în loc de “ pune *d'a*; în loc de ț pune *ls*. Apoi în loc de q puneu, și în loc dew, iarăș pretutindene puneî. Însă, cu toate aceste nu să află greutate la cetire și, socotind lucru fără pârtenire, fieșcare va afla că toate acele slove pot fi cu adevărat trebuincioase la limba slovenească, dară la a noastră, sunt tocma prisosnice și netrebnice. Căci · nu este altă fără un *e* rădicat și lung, care să poată scrie cu un *é*, cu acțent, sau și cu ung, adecă eta grecesc ce nu este alta fără e îndoit; iar' unde să punea până acum, în urma cuvintelor, ·, autoriu nostru pune *ea*, pentrucă așa pofteste firea limbii și regulile gramaticești care toate mai pre larg să vor arăta la gramatică. M. P.
7. Să facă toate oștile așa, n-ar pieri atâtea oameni! Vintilă.
8. *Însemnează* că poeticu nostru au sălit să bage în povestea această toate zisele sau proverbele de obște ce să obicinuesc la țărani, dintru care e și acesta: „*Fală goală, traistă ușoară*», adecă la multă laudă mai totdeauna s-află mult neadevăr. M. P.
9. *Visă*, adecă visează.
10. *Răgulă* să zice deobște, încă mai bine să grăiește *règulă*, cu acțentul pe silaba dintii. În Ardeal, pe unele locuri, prin cuvântu acel *regulă*, înțăleg *nărav rău*. Și când zic om cu *răgulă*, înțăleg om cu nărav rău sau, cum zic moldovenii, om cu *toane*.
11. O, sfânt adevăr în proaste cuvinte învăluit! Căci după toate legile dumneziești și firești, nu suntem datori a pune la primejdie viața, numa în cea mai de pe urmă tâmplare, când ar voi cineva să ne lipsească de dânsa și să nu fie altă scăpare fără a o pune la pierire. Adrofilos.
12. Și cine va zice că țigani nu au minte firească isteață? De bună samă socotind lucru în sine cum este, Gogul bine grăiește, căci când să scornește războiu între creștinii de Europa cu turci, să tâmplă de vine unul din Sibiria sau din Ispania de o parte, și altul de la Anadol de altă parte, care nu să au văzut niceodată, și să tâmpină la Dunără tăindu-să ș-omorându-să cu cea mai turbată mânie!... Ce-î mai de mirat, neavând și neștiind pricina. Însă aceasta este spre pofala veacurilor noastre omenite!... M. P.

13. Aurariu va să zică din ceata țiganilor care caută și spală aurul din ape. M. P.
14. De-aici să vede că ș-atunci muntenii bajocorea pe țigani zicându-le *cioară*, cum îi bajocoresc și pe aceste vrămi. Însă pare că Vlad Vodă au oprit ca să-i nu-i chieame mai mult așa, căci amintere nu ar fi putut zice Bratul așa. P. Filologos.
15. *Fierecat*. Autoriu pretutindine scrie *fierr*, iar nu *fier*, că așa să cuvine. Și s-arată din numărul înmulțit (plural), că așa trebu să să scrie, fiindcă amintrele nu s-ar putea deosăbi de la *fiere* care este cu totul altă cealia. Deci, când să vorbește mai de multe, *fierră* și *fierrăle* trebuie să să scrie, dar nu fierele etc. M. P.
16. Adecă, ca netrebnică.
17. Ce spusă mai sus Boroșmândru pentru *legătură*, aceasta au fost o deșartă crezătorie a oamenilor proști, și doar' este ș-acum; care este împotriva firii. Dar' ce zice de îmbrăcat în fierr, de o parte n-ar fi lucru rău, însă este lucru care mai mult ar strica la războiu, decât ar ajuta, căci oamenii așa îmbrăcați nice s-ar putea clăti din loc. Apoi sunt s-altele care mustră deșertăciunea acestui feliu de armătură. Însă, încât pentru lațuri, am cetit la Erodot că în oastea care sculă Xers, împăratul Persii, asupra grecilor, să afla nește oameni pădureți care purta cu sine acest feliu de lațuri. Cocon Erudițian.
18. Ș'aceasta îm pare că am cetit la scriptorii bizantinești. Adecă având perșii cu hunii sau tătarii bătălie, tătarii așidere au făcut asemenea gropi, iară călărima persiană repezită, gonind pe tătari, au dat întru acele gropi și s-au prăpădit. Unde împăratul perșilor au pierdut o mărgea nestemată căria asemenea până atunci și de atunci încoace n-au fost. C. Erudițian.
19. *Murgiu* este adiectivă de la *murg*, ca cum de la *negru* să zice *negriu*. M. P.
20. Nu să știe pentru ce numește poetul pe Zăgan *ursariu*, căci întră cetele cele mai sus pomenite nu să află ceata ursarilor! Dubitântius.
a) Așa au aflat scris în cronica de la Cioara. Onoch.
21. Fiindcă cuvântu *flecău* nu este obicinuit în toate dialecturile românești, am socotit a-l tălmăci pentru cei care doară nu l-or înțalege. *Flecău* să zice pe une locuri ca și pe alte *zăblău, cotâng* ș. a.
22. *Un fleac* să zice pe une locuri, ca și cum ai zice netrebnic și de nice o treabă. *Un fleac de om* la noimă să asămenează cu zisa lătinească *flocti homosau nihili homo*. M. P.
23. *Nu-i slăbiră coardele*, iarăș o proverbie de obște sau vulgare, și va să zică ea: încă de a sa parte să ținu tare și nu muiē. M. P.
24. *Minteie*, sau mai bine *mintie*, să zice întrunele dialecturi românești haina cea deasupra, sau acea ce zic alții *hlămidă*. M. P.
25. *Țărră*, încât știu, să obicinuieste numai la norodul ardelenesc, doară de la lătinescul *țirrus*, încrețitură; iar' poeticul, de bună samă, l-au pus pentru ritmă, urmând lui Omer, care la poesia sa au trebuințat cuvinte din toate dialecturile fără osăbire. Însă *țiră* va să zică o bucațea de oareceva, deci a *face pe cineva tot țărră* este a-l face bucațele. M. P.
26. *Bobătaie*. Fiindcă nu știu fi-va de toți înțales acest cuvânt, căci este vulgar, pentru aceaia trebuie a însemna că este imitativ, adecă scornit după asămănarea sunetului ce face focul când să face mare și apucă putere; din sunul acela, adecă *bo! bo!* s-au făcut verbul *bobotesc* și substantiva *bobătaie*, adecă mare foc. M. P.
27. *Pi că*. Autoriul au scris pretutindene așa, ca să osăbească de la *pică*, ce va să zică cade. Însă *piica* este substantivă și va să zică păr împletit, sau legat împreună; unii au obicinuit rău a zice *tică* în loc de *piică*. M. P.
28. *Fată în păr*. Măcar că această zisă este de obște și vulgare, pe unele locuri, precum în Ardeal, însă este adevărat strămoșească; s-află în legile longobardilor asemenea zise, *virgo in capillis*, adecă vergură nemăritată.

Aici încă trebuie a înțeleg așa, fiindcă fetele nu sunt învălitate, ci sunt în *păr*, care este semnul feciorii, precum a femeilor măritate este semnul învălitoarea. Filologos.

29. Acest cuvânt *încredințasă* va să zică aici *logodisă*, iarăș cuvânt nu pretutindene obicinuît întru această noimă. M. P.
30. Aici în strofa aceasta, ne spune poetu de zâne și alte mai multe, care nu toți doară le vor înțeleg. Trebuie dar a ști că în Ardeal între norod este o crezătorie vechie, și doară încă de pe vremile păgânității, cum că umblă pe sus, mai vârtos seara, nește zâne, care pe-unde trec cântă în văzduh, și pe care află, mai vârtos dormind pe câmpuri sau în păduri, le pricinuiesc multe stricăciuni și rele; aceste zâne, precum s-au pomenit și mai sus, să numesc apoi de la norod în multe chipuri, adecă: *cele frumoase, cele tari, vântoasele* ș. c. d.
31. Trebuie a lua sama că doao povești aici ne spune autorul: una, că în dosul taberii țigănești au fost un codru în care să zicea din bătrâni că lăcuiesc *cele frumoase* și multe năluci să fac; iar alta, cumcă în acela codru, Sătana zidisi o curte cu toate desmierdările îndestulată și smomisi acolo pre vitezii lui Vlad; îi ținea ca închiși. M. P.
a) Pădurea nălucită au împrumutat poeticul nostru de la Tasso, numai cu oarecare usăbire, iar> curtea au luat-o de la Ariosto. Erudițian.
32. Aici eu nu înțeleg ce va să zică poeticu, ce feliu de jârtvă necruntă aduc. Onoch.
a) Așa au aflat scris! Mândrilă.
b) Adecă să iubesc fără a fi cununați! C. Adevărovici.
33. Dar ce scopos au avut cel rău de a răpi pe Romica, nu să spune aici? Simplițian.
a) Dacă poeticul n'au aflat la izvod pricina, de bună samă nice noao poate să spuie, căci el încă nu știe. Onoch.
b) Poate că să va ivi din cursul poveștii; să așteptăm puținel. J. Răbdăceanul.
34. *Ursită*. Țigani, pe une locuri, mai vârtos în Ardeal, țân până în zioa de astezi obiceiul strămoșilor săi, a romanilor, și în noaptea dintâi după nașterea fieștecui prunc sau pruncă, mai nainte de botejune, aștern masa frumos și pun într'un blid curat apă limpede cu trii linguri noao, zăcând că întracea noapte au să vie ursitorile să ursască pruncului toate câte va fi să pățască, bine sau rău. Ei cred că sunt trii ursitori și fieșcare dintrânse, îi spune ceva; și aceia ce au hotărât ele trebuie să îplinească cu noul născut; pentru că să zice aceasta că e ursita lui, adecă hotărâta, ca cum să zice la latini *fatum*. Această crezătorie au luat-o ei de la strămoșii săi, care așjdere credea, că trii ziele pe care numea *Atropos, Lahesis și Clotho*, la noul născut spunea ce va să pățască, torcând firul vieții. M. P.
35. Aici poeticul șuguieste, ca când musa i-ar șopti în urechie să întoarcă cu povestirea la țigani, iar' iel zice că Pegazul râmpând frâul îi strechie, adecă fuge și nu vra să rămâie în loc. Pegazul este un cal cu arepi, despre care mai multe vei afla la mithologie. Deci, în loc de a zice poetul cu alte cuvinte: „eu văd că ar fi rândul să spun mai încolo despre țigani, dar, fiind că acum am apucat a zice de Parpangel, mai bine este a fârși cu dânsul”, în loc adecă de a zice aceste, el au zis tot aceiaș', însă poeticește. M. P.
a) Așadar poeticii aceia trebuie să fie un feliu de nebuni ce nu vorbesc ca oamenii. Idiotiseanul.
b) Dar nu-i așa, vere! căci îm pare ai auzit că poeticul așa află scris. Onoche.
36. Adecă va să zică că, de ar fi oastea cât de mare și harnică, dacă n-are ce mânca, nu poate să meargă împrotiva vrăjmașului să-l biruiască. M. P.
37. Adecă *nostru*.
38. Acum înțeleg eu pentru ce Sătana au zidit acea curte amegitoare și pentru ce să zice că mulți acolo voinici viteji abătusă; de bună samă și pe aceia fără voia lor i-au povățuit acolo duhurile amegitoare. Simplițian.

- a) Ei! dar vezi Vicleanul! Răpind adecă pe Romica, au vrut s'aducă și pe ibovnicul ei ca să-i tâlnească împreună. Mândrilă.
39. Adecă așa întrebare ceia și așa răspunse țiganul.
40. Să *pieie* va să zică să piară. Poeticii au nește slobozii și privileghii care nu au ceialaltți ce nu scriu cu stihuri; pentru aceasta, ca să-i vie stihul la ritmă, au pus în loc *să piară, să pieie!* M. P.

Cântecul al III-lea

*Bietul Parpangel cântă la masă
De libov, de vin și de jele,
Ș-apoi vede-o copilă frumoasă,
Și stă dus cu ochii cătră stele.
Florescu spune de țigani ș-alte
A lui Vlad tocmeli și fapte nalte.*

*Musă, ian' curmă-ți odihna lină;
Vezi cum zorile d-albe roșite
Să ivesc cu zâmbire sărină
Alungând ceața nopții cernite,
Cum soarelui viitoriu să-închină
Cântându-i deșteptata jivină.*

*Sus', muso! iar spre călătorie,
Că mult încă drum avem de-a mere.
Mulți așteaptă ș-ar dori să știe
De Parpangel, dar și rândul cere
A spune-întii despre-a lui tâmplare,
Care-acum cinasă, cum îm pare.*

După ce el pofta de mâncare

Și de beutură stâmpărasă
 Și iar s-întorsese la-adunare,

Fiind că-acum era după masă,
 Îmbrăcându-l cu noao veștmânte,
 Îndată-l pusără să cânte.[1]
 Iar el, ca un cântăreț măestru[2]
 Care-în ospețe și pe la mese,
 Când arma celui Marte buiestru[3]
 Cu stihuri nalte cânta ș-alese,
 Când pe fiiul Vinerii frumoase
 Cu viersuri line și mângăioase,

Vru ca să desfete ș-astă dată
 Cu cântece line sâmțitoare
 Tovarășia noastră-adunată
 Dragostele cântând zburătoare.
 Și, precum hârțoaga Cioarei scrie,
 Așa le cântă de libovie:

„Iubiți, o suflete muritoare,
 Că libovul este legea-întie
 A toatei ființe de supt soare!
 Tot care nu sâmte libovie,

Mult defăimează legea firească
Și nu e vrednic să mai trăiască.

Tot ce sânte, să mișcă, viază,
Tot ce-înverde, ce-înfloare și crește,
Cu poftă lină să-îmbrățoșază,
Cu dulce dor să leagă, să mește,[4]
O! Amor! ție toată să-închină,
Toată ție jertfește jivină!

Însuș pe-astă lume trecătoare,
Din háos un sânt libov o scoasă,
Și dragoste, cu-întia lucoare,[5]
Îi suflă în mădulările ghiețoase,
Așezând ca legea ei întie
Priința ș-armonia să fie!...

După-această lege nemutată,
Făptura toată merge, să ține;
În toate libov și dor s-arată:
Iubescu-să stelele-între sine,
Iubește-să ceriul cu pământul,
Iubescu-să mările cu vântul.

Sus în văzduh toate zburătoare,
Gios pre pământ toate dobitoace,
Păn' și răcile jigăni de mare
Prin cea patimă lină, șegace,
Cu strânse lațuri să-împreunează,
Cu dulce libov să-înroorează!...

Numa voi suflete muritoare,
Defăimați astă patimă blândă,
De dânsa ferindu-vă-inimioare
Ca când ar fi libovul osândă.
Ah! ne-ajunsă-omenire deșartă,
Încă firea te rabdă, te iartă![6]

Voi dar, care-aveți inimă bună
Și lămurită minte cerească,
O, iubiți! Iubiți-vă împreună
În această viață trupească,
Până sunteți în vârstă și stare,
Că vremea-i rapede trecătoare...

Vezi cele paseri pre rămurele
Ce jucându-să vesele cântă;
Ard cu flacăra de-amor și ele

Mărind a naturii lege sântă.
Caută cum din creangă-în creangă zboară
Tot soțul cu câte-o soțioară.

Să iubim dar și noi până-în față
Rumeioară sângele ne joacă,
Până-avem o logodnică soață,
Păn' încă n-ajungem la soroacă
Că vârsta scapătă, vremea sboară,
Nice mai întoarce-a doao oară.[7]

Să iubim! că tâmpul acuș' trece,
Iar zilele noastre s-împutină:
Mai bine-i în amor a le petrece,
Să nu ne-apuce vârsta bătrână
Cu tusa și cu durere de-oase
Sau cu mădulări neputincioase!

Să iubim! până-în tinere vine
Sângele saltă și să răvarsă;
Să iubim păn' a iubi ne vine,
Răcorind inima de dor arsă,
Ca nu cumva-apoi, odinioară,
Cumcă n-am iubit rău să ne pară.

Să iubim păn' Amor ne priește,
 Păn' Vinerea ne poartă pe brață,[8]
 Păn' încă cu libov ne zâmbește
 Vro tineră copilă iubeață,
 Până dragostele ne desfată,
 Ca să nu ne bănuim odată.

La cântări de ceteră ș-în horă[9]
 Să jucăm în giur, mână de mână,
 Tot frățiorul țiind o soră
 Spre care sânte dragoste lină,
 Și să strigăm toți cu bucurie:
 Viie zieu-Amor! Amor să viie!"[10]

„Bravo! bravo!” oaspeții strigară,
 Plesnind în palme juni și fecioare;
 Și zicea, să le-o mai cânte iară,
 Poftorindu-și dintr-acea cântare
 Stihul de pe-urmă, cu veselie:
 Viie zieu-Amor! Amor să viie!

Închinându-și cu pline păhară
 Toți-și dădusă la veselie,

Până Parpangel începu iară
Din facerea lui Pintilie[11]
O cântare bine-alcătuită
Și pe-acele vremi deobște iubită:

„Vinule dulciu, tu roadă de raiu
De la Dumnezeu dată pe pământ,
A toate roduri de pe lume craiu!...
Laude ți-oi cânta, cum purure cânt,
Numa de beut cându-mi vine dor,
Tu să mi te-îmbii cu plinul urcior.

Tu ești mirul sânt, dintru toate-ales,
Ce viață dai, mângăind pre toți;
Fie fericit care te-au cules!...
A lui Dionis veniți, o preoți,[12]
Să-închinăm, să bem cu păharul plin,
Să trăiască toți cei care beu vin!

La toate nevoi tu ne-ajuți și dai
Putere la slabi, bolnavilor leac.
Hrană la bătrâni, iar când în cap sai,[13]
Voie bună faci și celui sărac,
Alb, roșiu ș-or'cum de-ai fi tu-în obraz,

La toți ce te beu, purure faci haz.

Care te-au beut, de-ar fi cât de trist,
 Prinde-îndată chief ș-uită de necaz.
 Fiece năuc pare-un trismeghîst,
 Fiece mișel să ține-un viteaz...
 Să bem, să-închinăm cu păharul plin,
 Să trăiască toți cei care beu vin.

Veniți, fraților, la cerescul must
 Să ne bucurăm bindu-l și-închinând:
 De sete-un păhar, altul pentru gust,
 A tria de chief, a patra cântând,
 A cincia de saț, că-a șasa-i prisos,
 De-a șapte-încolò n-aduce folos.” [14]

Fârșind cântărețul toți beură
 Cu păharul plin și de-a-împrumut.
 Închinându-și ei cânta din gură
 Și poftorea stihul cel plăcut:
 „Să-închinăm, să băm, cu păharul plin,
 Să trăiască toți cei care beu vin!”

Iar' o copilă din adunare,

Ce nu demult acolea sosisă
Și părea că nici un chief are,
Cu față-învălită fiind zisă:
„Dar' ian' cântă-ne vruna de jele,
Carea ți-e mai dragă, Parpangele!”

Și zicând să-întoarsă-într-altă parte,
Cât țiganul nu putu s-o vază.
Iar' el a sa pomenindu-ș' soarte,
Strunele întocmește ș-oftează,
Și păn' alții zic cele și ceste,
Așa-începu jelnica poveste:

„Voi suflete sâmțite și bune,
Voi care-aveți inimă duioasă,
O! cine cum să cuvine va spune
Patima voastră, o, părechie aleasă!...
Libovul Illenii cătră tine
Și dorul tău cătră dânsa,-Arghine!

O! tu musă, care câteodată
Ad-umbră șezând în haină-albastră
Colò, supt măgura gemănată,
Lui Amor în ceteră măiastră

Cânți a duòr inime libovite

Dulcile ne cazuri suferite,

Lasă puținel desişuri umbroase,

Pogoară încoace aducând aminte

A Ilenii domniții frumoase

Ş-a lui Arghin dragoste fierbinte,

Că-amândoi mult dor și amar pățiră

Până ce târziu iară să tâlniră!

Tânărul Arghin după ce străină

Multă țară-îmblă, multe-orașe, sate,

În urmă văzând că-în zădar suspină

Ş-întreabă-în zădar de Neagra Cetate,

Că nime știea, cu mic și cu mare,

Să-i spuie sau să-l ducă la cărare,[15]

Obosit într-o vale-adâncă-ajunsă,

De-amor, de ne caz, mintea turburată,

De jele, de dor, inima pătrunsă,

De pe murg ușor să pogoară-îndată;

Smulgându-ș apoi săbioara luce

Mănunchiu la pământ, vâr v la piept aduce.

Ș'ochii lăcrămoși rădicând la stele,
 Cu suspin adânc așa graiu deschisă:
 „Tu, țântă-a toate dorințelor mele,
 Ileană iubită! ah! să știi tu (zisă)
 Că-Arghinul tău e la pragul de moarte,
 Cum te-ar întrista jelnica lui soarte!...

Dar poate că tu nice-odinioară
 De-a mele tâmplări triste și cumplite
 Nu vei auzi, nice vei ști doară;
 Încăi stâncele voiu, neînsuflețite,
 Jele să-mi asculte, marture să-mi fie
 Că fui credincios păn' la moarte ție.

Multe țări îmblai, dragă, pentru tine!
 Dar' acuma-mi văd cărarea curmată;
 La locuri sosind puste și străine,
 Nedejdea-mi pieri de-a te-afla vrodată.
 Dar' nice a-întoarce fără tine-acasă,
 Libovul nestâns ș-inima mă lasă!...

Deci rămâni în veci, dragă, sănătoasă!
 Și deacă vei ști cumva-odinioară
 De fârșitul mieu, de moartea jeloasă,

O fierbinte-încai varsă-mi lăcrămioară
 Și zi: „Lin oase-ți păuseze,-Arghine,[16]
 Ce cu tot te-ai jertvit pentru mine!”.

Asta zicând, era să-ș' afunde
 În piept gingaș sabiă-agerită,
 Când glas cunoscut urechia-i pătrunde:
 „Arghine, ce faci!” ș-într'acea clipită,
 Iacă fierrul crud îi căzu din mână,
 Iar' el să trezi-în brațul tău, Ermină.

Ermina, cea lui de mic priitoare
 Și din toate mai înțeleaptă zână,
 Ce pe el crescu și-i fu-învățătoare
 Cum să să deprinză-în toată faptă bună,
 Grija lui ș-acum poartă nevăzută,
 În ceasul cumplit sare și-i ajută.

Cât glasul sună, vóinic ochi întoarsă,
 Lumine-i fiind mai întunecate,
 Slobozind abea din buzele d-arsă
 Un dulce suspin, vorbe-înjumătate,
 „Ah! ce văd, tu-mi ești, o Ermină bună!”
 „Eu, Arghine, eu! (zisă ea-împreună).

Venii să te-abat de la prag de moarte.
Ah! cine ți-au dat gânduri așa slute?
Ce grea te-apasă și varvară soarte?
Cum de ți-ai uitat de nalta vărtute
Spre care de mic eu-ți fui povață...
Și vruș' a-ți curma dorita viață?[17]

Nu știi tu că nu-i vrednic de dulceață
Care-amar n-au tras? După zi nuorată,
După vânt cu ploi, negură și ceață
Soare mai frumos strălucind s'arată!
Lucru-i ticălos d-inime giosite,
Gânduri a purta deznădăjduite.

Deci sus, Arghine, căci încă te-așteaptă
Multe supărări și multă-ostăneală,
Dar' cu vărtutea și mintea-înțăleaptă
Toate-i birui. Ai numa-îndrăzneală!
Că norocul bun nu-i în pat cu pene,
Nice să-însoțește cu trândava lene.

Iar când ți-ar fi greu doar la vro tâmplare,
Adu-ți aminte de mine și-a mele

Bune-învățături, fii cu cutezare,
Nici locul să dai la gânduri mișele;
Și fi-încredințat că-i scăpa de toate
În urmă-ajungând la Neagra Cetate!”

Ermina de-aci mearsă nevăzută
Lăsând pe voinic în uimire-adâncă,
Cu ochii-în pământ și cu gura mută,
Și doară mai mult ar fi stătut încă,
De nu vrea zări stându-i înaintea
Pre bunul verin lăcrămând fierbinte.

Atunci tinărul ca din somn adânc
Să trezi și făr' a zice-un cuvânt
Sabia-întecă și sări-în oblânc;
Iar' murgul ușor îl duce ca vânt,
Îl duce de nou, pe dealuri, pe văi,
Pe locuri pustii, făr' sate și căi,

Pe nește câmpii sterpe, săcetoase,
Pin plaiuri, pe munți, pin pietrii și stânce
Pintre codri deși, pin păduri umbroase.
Nici acum avea să beie, să mânce,
Când iacă dedu supt poale de munte,

De-un groaznic omoiu c'un ochiu în frunte,

Care lui strigă fiind de departe:

„Stăi, voinic străin, nu păși nainte,

Nici un pas mai mult că te bagi la moartel!...”

Stete-Arghin cevaș' cu-îndoită minte,

Nu că s-au temut doară de năpastă,

Ci că n-au văzut namilă ca ceastă.

Cu-îndrăzneală-apoi: „Dar cine cutează

(Răspunsă)-a ținea drumul lui Arghin...?

Care de nime, nici teamă, nici groază

Până-acum avu?” Ș-acesta zăcân'

Smulge sabia, calu-și întetește,

Namila-urâtă nice să ferește.

Fulgerul așa iute nu detună

Din nuòri încărcați, cum june viteaz

Lovi pe neom, dorind să-l răpună.

Nu-i dete nice-o clipită răgaz,

Fierrul învârtând de-ună ș-altă parte,

Ca doară-i va da vreo rană de moarte.[18]

Dar' omul grozav stete nemișcat

Cu capul clătind și zâmbind amar,
 Cu trupul întreg și nevătămat.
 Când Arghin văzu că taie-în zădar
 Ciudă și mânie deodată-l cuprinsă,
 Iar nămila slută-a-i zice-așa prinsă:

„Foarte tu te-înșeli, tânăr ticăloase,
 De-în arme te-încrezi și-întru mâna tare!
 Că nici vârtute, nici arme tăioase
 Pot să-ți aducă ție vro scăpare,
 Deacă legii mele nu te vei supune,
 Care eu acuș' de-amărunt Ț-oi spune.”

Tocma când fârșea ceste cuvinte,
 Copila cu fața coperită
 Ce-l făcuse de jele să cânte,
 Doară vrând să-l aducă-în ispită,
 Desvălindu-și obrazul s-arată,
 Și iacă povestea lui curmată,^[19]

Căci alăuta-i căzu din mână
 Și el stete ca fără sâmțire.
 Iar' întracea copila străină
 Ieși din casă fără de-a știre

Ce s-au făcut. Toți să minunează
Și nu știu ce vor mai să crează.

Iar Parpangel venindu-ș' în sine
Rapede să scoală... iasă-afară,
Caută, -întreabă prin odăi vecine,
Cearcă-în zădar și să-întoarce iară,
Mult apoi în sine să mârșește
Că fata dorită nu găsește.

Oaspeții dintru toate aceste
Nu putea să găcească nimică,
Numa că li să curmă poveste
Și rămasără fără músică.
De-aci multă glumă și voroavă
Să-iscă de-a țiganilor ispravă.[20]

Iar Florescul de la Vercicani,
Un voinic de vârtute și fală,
Când veni voroava de țigani
Dezvolbind a lui vodă tocmală,
Acest chip grăi cătră-adunare:
„Lucrul tot această pricină-are:

Văzând vodă-atâta țigănească
 Gloată încoalea și-încoace,
 Ce nu vra c-alți să agonisească,
 Ci numai a trândăvire-i place,
 Socoti să-i armeze cum poate
 Făgăduindu-le case ș-olate.

Ba le și dăruie de moșie,
 Prin milostivă domnească carte,
 Toată-acea mândră periferie
 Ce s-află-într-a țării ceștii parte:
 De la Corbi pân la Cetatea Neagră,
 Giur în pregiur epărhia-întreagă.[21]

Zic unii că Vlad numai o șagă
 Prin asta cugetă să facă,
 Alții,-împrotivă, de samă bagă
 Că vra pe țigănimea săracă
 Să prăpădească, puind-o în poară
 Cu turcii, ca mai curând să piară.

Eu mă țin de-această socotință
 Cum că trebile lui Vlad oștene
 Au poftit atare sârguință,[22]

Ca să-armede gloatele-eghiptene;
 Știind că turcii acuș or să vină,
 Iar' el oaste are foarte puțină.

Prin țigani vru el să dobândească
 Doao scòposuri: unul, să vază
 Pe gloata murgă faraonească
 Cum este la războiu de vitează,
 Iar altul, ca să facă-arătare
 Turcilor cumcă mai multe-oști are.

Și, macar cum vom socoti noi,
 Amândoao scoposuri sunt bune;
 Prin cel dinte, țigănescul soi
 La rând bun să-învață și să pune,
 Prin a doia,-în vreme de năvală
 Să pot băga turcii-în amegeală.”

Zicând aceste fârși cuvântul,
 Iar' deacă-oaspeții să-împrăștiară,
 Un călăreț străin cu văștmântul,
 Stătúrá și frumsață rară
 Și (cum să vedea) de viță-aleasă,
 Sângur lângă Florescul rămasă;

Un nemernic din țară străină,
 Cum s-arăta din port și făptură.
 Văzând ș-o vreme cu îndemână
 Grăi: „Multe-acum zile trecură
 De când astă curte minunată
 Mult și cu toate mă desfată.

Fiindcă dumneta ești de-aice,
 Nu-mi vei ținea de rău o-întrebare
 Ce nimăru nu poate să strice:
 Cine-i stăpânul ceștii curții rare?
 Ca să-i dau căzută mulțămită
 Pentru-ospătarea bună, cinstită...”

„Bucuros aş face, drag jupâne,[23]
 Îndestul dreptei cererii tale
 (Zisă Florescul), dar și pe mine
 Aicea mă abătu de la cale
 O sângură tâmplare ciudată,
 Nici am cunoscut curtea vodată.

Însă (precum deobște) să zice
 Că venind un neguțătoriu mare

Cu multe persoane venetice
Și bogătate de preste mare,
Nu demult aici s-au așezat
În codrul acesta neumblat.[24]

Iar' această curte minunată
Au zidit ș-au hotărât să fie
Pentru călători o desfătăță
Lăcuință, cum ș-ospătărie,
Grijind-o cu tot feliu de hrană
Și toată trebuința curteană.

Toate aceste femei și fecioare
Sunt roabe, de prin țări cumpărate
Anume, să fie slujitoare
Celor care-aice vor abate,
Ba și cu desmierdări să-i desfete
Pe chieful fieștecui și-îndelete.

Unde-e stăpânul, nimene știe
Și nimene-a ști să nevoiește,
Fiindcă prisosința să-îmbie
În toate, nimica lipsește.
Dar' este-o vătășiță bătrână

Ce toate ține supt a sa mână.”[25]

De-această poveste neașteptată

Mirându-să străinul adausă:

„Spui drept că de sîrg a merge-mi caută,

Și totuș’ pare că nu mă lasă

Cineva: așa, de-azi până mâne,

Drumul meu împiedecat rămâne.

Deprins întru-oșteneștile trude,

Inima neîncetat spre arme-mi bate,[26]

Când aici nimica nu să-aude

Făr’ jocuri și cântări desmierdate.

Zioa-îm pare ca ș-un veac de lungă,

Macar de toate-alte să-mi ajungă.

Auzind de-a lui Vlad vitejie,

Dorit-am să fiu la cea nălțată

Bătălie ce are acum să fie

Și-a cării fârșit Evropa toată

Îl așteaptă cu nesuferință,

Poftind creștinilor biruință.[27]

Însă, dacă-ajunsăram până aice,

De nu ți-ar fi doar' cu greutate,
Dorire-ași-în scurt a ști ce price
Este și din care au fost iscate,
Toate-aceste războaie cumplite,
Că la noi sunt veștile-împărțite.”

„Bucuros cred (Florescul răspunsă),
Căci noi suntem aice de față,
De toate-având cunoștință ajunsă
Și totuș pisma cea șugubeață
Fiece tâmplare vederată
Prefăcând întralt chip ne-o arată.

Iar' eu fără de pismă și priință
Neavând spre nice-una vro pricină,
Voi povesti cu bună credință
Tot lucrul cum este, cum să-aține;
Nici gândesc că-ți va fi neplăcut
Luând firul din prim început.[28]

Acum a lui Constantin cetate
Supt mânilor căzuse-agarene,
Pentru că grecii-ș' uitasă-a să bate
Și le-era mai drag a zăcea-în pene

Ș-a face săboară pe-întrecute,
Decât sabii a purta și scute.[29]

Apusenii să desputa-într-una
Ce-au fost mai întâi, ou sau găină?
Cum și de-are lăcuiori luna?
Unii, că-i deșartă,-alții că-i plină
De lăcuiori dovedea chiar,
Însă dovada cădea-în zădar...

Căci de-aci s-isca și-altă-întrebare;
Oare-oameni să-află-acolo sau vite?
Și de-s oameni cuvântători, oare
Putea-vor fi cu drept osândite
Lunarele suflete, la care
Nu fu trimis Spăsitoriul mare?...[30]

Domnul Romii cu fulgeru-în brâncă
Lega și deslega după voie;
Șezând pe vârtoasa Chiefii stâncă
Să bucura-în sine că pe-al doie
Frate-a lui, Muftea-în Vizant alege
Și sultanul grecilor dă lege!...[31]

Craii creștinești lăsând a sale
Țări de jaf, să bătea pentru sfinte
Locuri, cum a lui Iosofat vale
Și de-alte-a Palestinei păminte,
Pentru Ierusalim și cel sfânt
A Mântuitoriului mormânt.[32]

Iar turcul, însumețit de-atâte
Biruințe mari și luminoase,
La toate țările creștinite
Rea pierire și moarte jurase;
Cu șireaguri crude-întărâtate
Jecuiea-împrejur țările toate.

Țara noastră-încă era din cele
Pe care el dorea să-o supună;
Știind toate-a noastre netocmele
Socotea cumcă, de samă bună,
Că-o țară-învrăjbită-ori azi, ori mâne
Trebuie să cază-în mâni străine.

Căci aflân'-să țara deslegată
Și-în cea mai mare nerânduială,
Spre tot rău năravul învățată,

Boierii puind la toate sminteală
Domnilor, iar' ceialalți pământeni
Dedați fiind la rău și vicleni,

Așa trăisă de multe veacuri
Într-un feliu-anárhie fără lege,
Învățați la războaie și jacuri,
Pe carii până-aci nime-a drege
Sau nu cuteză, sau nu vru doară
Căutând la venituri, nu la țară.

Iar', din ce oară Vlad Vodă stete
Dregătoriu trebilor muntene,
Frunțile vrajbii fură tăiate,
Politice rânduielei ș- oștene,
După firea țării măsurate,
În scurtă vreme fură-așezate.

Cei care legilor întocmite
Dintre boieri nu voia să-urmeze
Cădea la pedepse pre cumplite,
Zicând că ei sunt să lumineze
Celoralalți cu-obiceaiuri bune
Și-înței legilor a să supune,

Căci, dacă ascultători de lege
Vor fi numai cei slabi și mișei,
De țară-în urmă ce să v-alege?
O țară-adecă de lupi și de lei
Ce șezând într-a sale bârloage
Sug sânge-a vitelor slăbănoage.

Zicea că boierii sunt supuși
Așa domniei ca și țăranii,
Ba fiind în toate mai ajunși,
Nu numai cu sfatul și cu bani,
Ci-însuș cu capul ar fi datori
A țării să fie-ocrotitori.

Aceste zicea Vlad la divan
Și la macar ce feliu de-adunare,
Adăugând că-oricine, fie țăran,
Târgoveț, boiaru mic sau mare,
Mestec va-avea cu limbă străină
Cu capu-ș' va plăti șugubină.

Deci apreg pedepsea pe cei care
Asupra patrii făcea sfaturi

Ș-avea cu turcii vro mestecare,
 Sau veri cu ce străine staturi,
 Împărțându-le-averi și moșii
 La-a patrii-apărători și fii.[33]

Prin asta rînd nou el introdusă:
 Pe tâlhării și mari fapte rele,
 Prin așezate pravile, pusă
 Deosăbite pedepse și grele,
 Din care cea mai obicinuită
 Era țapa cu moarte cumplită.

Apoi din toată țară ș-aleasă
 Pe cei mai harnici și cu vîrtute
 Voinici, din cari o gardă frumoasă[34]
 Făcu spre paza sa, de cinci sute,
 Pe cari în arme-atîta deprinsă,
 Cât o numim oaste nevinsă.

După-acest izvod, și ceialaltă
 Călărime-au fost orînduită,
 Învățînd-o măiestria naltă
 A taberii ș-armelor ispită,
 Iar' boierii pismași a tot bune[35]

Rândueli cocea sfaturi păgâne.

Căci, precum să tâmplă totdeauna
Că cel ce va să scoată la cale
Pre-un popor și apucă să-l pună
La rânduială, pentru-ale sale
Ostăneli, bun scopos și mari trude,
El mai mult rău decât bine-aude,

Așa fu ș-a lui Vlad soarte-amară:
Pismașii zic că-i tiran și multe
Asupra lui scornit-au de-ocară,
Și vor ca țara să nu-l asculte;
Zicu-i și Țăpeluș, că nu iartă
Tâlharii, ci cu țapa le ceartă.[36]

Deci în taină solii repezite
Trimit sultanului, dau de știre
Precum vodă vra țara să-învite
Asupra Porții cu răzvrătire,
Și este foarte mult a să teme,
De nu să va-împedeca din vreme.

Drept acea prin chipuri tănuite

Sultanul mai pe-un pașă, mai pe-alt
 Învață, l-armează și-l trimite
 Asupra acestui princip înalt,
 Ca neîncetat și iarna și vara
 Să meargă să-i jefuiască țara.[37]

Însă Vlad fiind cu bună pază,
 Oaste-având bine-în arme deprinsă,
 Gloate tâlhare cu mână vitează
 De multe ori în fugă și prinsă;
 Celor prinși dete moarte sureapă
 Făcând să-i tragă de vii în țapă.

Acum la treizeci de mii aproape
 De tâlhari păgâni el împărasă,
 Nici lăsa pe nime să-i îngroape,
 Ci vulturilor mâncare-aleasă
 Și corbilor de jaf ca să fie,
 Porunci spânzurați să rămâie.

Sultan Mahomet întiaș dată
 Nu dete la toate crezământ,
 Dar' vinind pârâre ne'ncetată,
 Vru să știe cu temei de sânt

Oare acele toate-adevărate,
Prin persoane-a sale-încredințate.

Pentru-acea-în chip de mare solie,
Nește capigii vicleni trimeasă.
Catavolîn avu cea d-întie
Parte la ceastă solie-aleasă,
Catavolin, logofăt primariu,
Un grec turcit, fiiu de prevătariu.

Cătră-acesta sultanul ascunsă
Pofta sa și cugetul deschisă,
Cu d-inima de-urgie pătrunsă,
Luându-l deosăbi, acest chip zisă:
„Mare treabă-am, o Catavoline,
Și puiu toată credința mea-în tine!...

Vodă muntenesc, supusul Porții,
Așa să poartă cu neomenie,
Cât pe credincioși dă crudei morții,
Ba necăutând a sa datorie,
Nice de haraci el va să știe.
Nice-a să-închina voiește mie.

Deci tu mergând ispitește bine,
 Cearcă de poți să-l aduci la cale,
 Mai vârtos ca mie să să-închine,
 Iar' văzându-l că stă pe-ale sale
 Și cu voia nu va să să plece,
 La nevoie cu sfatul vei trece.[38]

Iar' de-ajutoriu la ceastă-apucare
 Vei avea pe Hamza cu sâlință,[39]
 Numa-ți caută-a fi cu pază mare,
 Ca munteanul ceva să nu sâmtă,
 Că-amintrele cu totul stricată
 Ne-ar fi doară străduința toată..."

Merge grecul cu ceastă poruncă
 Și sfătuind cu Hamza de toate,
 În urmă-acest chip mreșile-aruncă:[40]
 El însuș' să meargă și s-arate
 Munteanului a Porții dorință,
 Cercând a-l aduce la credință.[41]

Însă, de-ar vedea că nu să pleacă,
 De sârg la Vidin să deie știre,
 Și când ar fi vodă să-l petreacă,

Păn' la hotar, după-obicinuire,
Hamza-întracea Dunărea să treacă
Și din ascuns năvală să facă.

Așa greul fățarnic să duce
Credințat cu știuta solie;
Lui Vlad mai întii aminte-aduce
Toate ce-au trecut și vor să fie,
Pentru trecute vestind iertare,
Prietenie pentru viitoare.

„Mare-într-adevăr făcuși greșală
(El grăi), dar' a Porții pre tine
Milă este fără de-îndoială
Nemărginită, că-ț' iartă vine
Trecute nevrând de-acuma să știe
Numai de prieten și prietenie.

Nici altă de la tine poftește
Numa haraci și vreo cinci sute
De tineri; apoi ca prietenește
Tu viind la Poartă, cu căzute
Plecăciuni să te-închini celui mare
Sultan Mahomet cerând iertare.”

Ascultă vodă cu suferință
 Tot cuvântul și pofta vicleană,
 Și-întii arată bună voință
 Vrând deamărunt porunca tirană
 Să-ispitească, iar' dacă-o-înțăleasă,
 Cu mărimă-așa din rost adausă:[42]

„Spune celui care te trimeasă,
 Că-întracest chip Vlad Vodă-i răspunde:
 „Haracii sunt gata, supt aleasă
 Încuietoare, dar> a pătrunde
 Nu poate-acolo poftă străină
 Întralt chip fără> cu sabia-în mână.

De sultanului de dânși îi pasă,
 Vie, să și-i ducă, de să-încrede!...
 Dară nici tinerii vor de-acasă
 De voie bună-a merge-în obede,
 Zicând că cu patria-împreună
 Vreu s-aibă soartea: rea sau bună”,

Iar', încât e despre-a mea persoană,
 Să merg să mă-închin nălțatei Poarte,

Spune că-atunci când iepurii-în goană
 Vor lua pe-ogari...! lupilor moarte
 Mieii vor da, poate că-atunci doară
 M-oi închina, iar nu de-astă oară!...”[43]

Solia văzând din toate-aceste
 Că-a-l pleca nu este cu putință,
 Lui Hamza la Vidin dete de veste
 De treabă știută să să gată,
 Iar’ cu Vlad așa lucrul așază.
 Păn la Dunăre să-i deie pază.

Iar Vlad prin iscoade credincioase
 Înțelegând tot sfatul de-ocară,
 Patru mii de călărime-aleasă
 Făcu să să strângă de prin țară
 Și-în taină, la părțile din care
 Era Hamza să-i ție cărare.

Dând strinse porunci ca să să ție
 Ascunse păn la zi hotărâtă,
 Și la semnul dat gata să fie
 De războiu, cu vârtute-îndoită,
 Apoi și fără nice-o pesteală

Să deie pe turci din dos năvală.

Întracea Vodă-în toate s-arată
Ca când de sfaturi n-ar ști nimică.
Deci luându-ș' garda sa-înarmată,
La vremea știută să rădică
Și petrece pe solul cu tută
Cinstirea și pompa lui căzută.

FÂRȘIT

1. Poeticu, după obiceiul său, iară chiamă musa să-i înceapă a cânta mai încolo. Și fiind firul poveștii, începe de unde curmasă în cântecul trecut, adecă pentru pățirea lui Parpangel, pe care zice că l-au îmbrăcat în noave vechi și l-au făcut să cânte. M. P.
2. *Măestru*. Ca să nu să înțeleagă doară într'altă noimă cuvântul acesta, trebu a ști că acest cuvânt e chiar românesc și este adiectivă, adecă *măestru*, *măiastră* și va să zică *meșter*, *meșteră*, sau meșter iscusit. Și într'această noimă trebuie să iae și aici. M. P.
3. *Buestru*, va să zică turburat, sbrevuiat, care să zice bine de Marte, ce este zieu războiului la poetici. Însă Vinerea aici nu să semnează alta fără pe zieuă libovului, care latinii zic Venus, iar grecii Afrodita; iar' noi românește nu putem zice amintrile, fără Vinere, căci de-acolo chiemăm și zioa Vineri, ca cum s'ar zice zioa Vinerii; iar' fiul Vinerii este Amor sau Libòvul. M. P.
4. *Să mește*, adecă să mestecă, măcar că este cuvânt vechiu, totuș la poesie să poate trăbuința. M. P.
5. *Lucoare* va să zică lumină. Poeticul va să zică că pe această lume un sfânt libov o scoasă dintru nimica și legea ei cea întie este armônia. M. P.
6. Dar ști ce, vere Idiotisene, oricum îți pare, dară mie-m începe a plăcea poeticul, și mai vartos ce zice aici! Onoch.
a) Gândurile și mie-m plac, vere, dar stihurile cele lungi și împletecite, acele nu-mi plac; dar, de oi avea vreme, tot aceastaș cântare voi să fac cu vierșuri de a noastre, ca să ne o cânte apoi țiganul nostru; atunci îi vedea că altmintrele sună. Idiotiseanu.
7. De au cântat așa Parpangel, atunci bine zice poeticul că au fost iscusit cântăreț, ba încă și poet. Simpl.
a) Curios lucru! Cum să nu fie cântat, când se află scris așa! Onoch.
8. *Vinerea*. Poeticul încă ia cuvântul acesta în noima poeticilor lătinești, adecă cum am zis mai sus, mama Libovului.
9. Adecă, cum să joacă în horă. M. P.
10. *Viie*. Trebuie a ști că este verbul *viu* sau *viez*; deci să *viie* va să zică să *viază*, să trăiască! Această vorbă este și la *Biblie*, unde să zice: *vie Dumnezieu!* adecă *viază Dumnezieu!* trăiește Dumnezieu! M. P.
11. *Facerea*, adecă *alcătuirea*, *scornirea*. M. P.
12. *Dionis* este la poeții elinești un zieu ce au aflat vița vinului, pe care latinii au chiebat *Bahus*. Poeticul chiamă pe preoții lui Dionis, adecă pre cei ce-l cinsteau ca să vie să beie vinul. Însă aici, prin metaforă s-au luat cuvântul *Dionis* și însemnează *vinul*.
13. *Sai*, adecă sari, va să zică: când te bagi în capul omului de-l încălzești!
14. Aici să vede că și poeticul nostru au fost iubitoriu de vin căci sloboade a bea șapte păhară; dar' aceasta nu poate să facă numai un beutoriu, fiindcă șapte fac mai mult de o oacă. Onoch.
a) Cine știe ce păhară au înțales poetul, și doară unele mai mici. Mândr.
b) Am aflat însămnat pe original, la margine, pecum se vede acelaș preînvătat mai sus numit, Tălălău, cumcă, după dreapta măsură care o înțales-o poeticul, ar fi, după măsura noastră de astezi, o oacă și jumătate; însă adauge că, după vremile acele, nu era mult, fiindcă oamenii era cu mult mai tari decât acum. Erudițian.
15. Aici făcătoriu acestui cântec încă chiamă întrajutoriu pe musa cea care cântă lui Amor patimile dragostii! Însă prin *Măgura Gemănată* să înțelege muntele Parnásului; întru care să zicea că lăcuiesc musele. *Gemănată*, adecă îndoită sau despăcată, căci așa să zice a fire Parnasul. Iar' cât e pentru povestea lui Arghin și a Ilenii, trebuie să bagi de samă, cetitoriu-le, că aceastăpoveste este la românii cei de la Ardeal foarte vechie; numai cât află osăbire în numele lui Arghin, care la povestea norodului de Ardeal se zice *Arghir* și nu să poate știre cum ar trebui să fie: *Arghin* sau *Arghir*?
Însă eu socotesc mai bine a fi cum au pus poeticul aici, fiindcă el așa au

aflat la scrisorile vechi, iar> norodul au putut cu vreme să schimosască cuvântul, fiindcă în adevărata istorie Ileana să zice cu costiță de aur, apoi norodul îi zice *Ileană Cosinteană*. Deci să vede că în gura norodului s-au strămutat cuvântul. Pentru această Ileană au povăstit și un dascăl din Avrig, în Ardeal, dar' întralt chip începe, nu precum să spune aici, și cu versuri de obște, nu cu tot bine legate. Erudițian.

a) Ba mă rog de ertare, că vierșurile sunt frumoase și pe înțălesul fiește-cui, adecă vierșuri de ale noastre. Idiotis.

16. *Păuseze*, adecă îți odihnească.
17. Nu să știe din ce pricină autoriul sau izvoditoriul *Țiganiadei* au băgat aici cântarea aceasta, care îi alcătuită întralt feliu de stihuri, care ies afară din măsura celorlalți, fiind cu un picior sau metru mai lungi. Cu adevărat altă pricină nu vede a fire, afară de că așa au aflat-o în originalul vechiu și n-au vrut să o prefacă, după celelalte vierșuri, mai vartos socotind ș-aceasta, că nu este fărșită, ci numai începutul, precum să va vedea din cele ce urmează. M. P.
a) Am cercetat în tot feliu să pociu afla și ceailaltă parte a poveștii de obște iubite, dar nu am putut-o afla. De atâte ori pomenit pre-învățat Talalău a lăsat o însămnare la original, că ceailaltă parte cu totul s-au pierdut. Aduage ș-aceia, cum că întâiul izvoditoriu au fost din cetatea *Ceugmei*, care acum demult s-au năroit și să află năruitura și astezi lângă țârmurile Murășului în Ardeal, unde aproape este un sat ce să chiamă Cigmău, de bună samă nume prefăcut din cetatea *Ceugma*. Cine știe! doară săpând la năruiturile acei cetăți s-ar afla manuscritul. P. Filologos.
18. Acest feliu de oameni cu un ochiu în frunte era urieș, și poeții cei de mult le zic ciclopi sau, de pe grece, *ciclopîi*. Trebuie a ști că povestea aceasta este făcută pe acele vremi când românii încă era păgâni și să închina la idoli; pentru aceasta vorbește de zâna Ermină, care au crescut pe Arghin. M. P.
19. Adecă când Parpangel cântând fârși acele cuvinte, atunci din oaspeți, copila cea ce-l făcuse să cânte de jele, dezvălindu-și fața să arată cântărețului, iar' el îndată curmă cântarea și povestea. M. P.
20. Adecă, după ce zări Parpangel pe față, îi căzu lauta din mână și el rămasă ca împietrit. Venindu-și apoi în fire și văzând că fata ieși din sală afară, de grabă mearsă după dânsa. Iar' oaspeții neștiind ce va să zică aceste lucruri, să mira și le părea rău că cântărețul n-au fărșit povestea, și din această istorie apoi începură a vorbi de trebile țiganilor. M. P.
21. De aici acum să poate ști cu temeiu pământul care Vlad Vodă au dat țiganilor. M. P.
a) Nu pociu eu să cred ca să fie dat Vodă locurile cele mai frumoase țiganilor! Idiot.
b) Ba caută să crezi, vere, căci așa este scris; și dacă-i scris odată, îi scris!... Onoch.
v) Ei dară, de la Corbi până la Cetatea Neagră! Ce va să zică aceasta! Cine nu vede că-i o șagă! Mândrillă.
22. *Atare*, tot aceiaș va să zică ca *acătare*, și însămnează *acest feliu, asemene*. Este cuvânt strămoșesc de la latini: *talis*, numai cât noi pronunțiem l ca r și punem înainte un *a*, ca în multe altele. Pentru aceasta, măcar nu este în obiceiul pretutindene, totuș' românește să zice bine: *atare om*, adecă *asemene om*, *acest feliu de om*; *atare lucru*, adecă *un lucru ca acesta, asemene*. M. P.
23. Nu trebuie a să mira că Florescul zice străinului „jupåne”, căci pe acele vremi această titulătură să da numa la boieri, nu ca în zioa de astăzi la fieștecare.
24. Acum să știe în ce chip au zidit Sătana curtea cea vrăjită, adecă în chip de neguțatoriu de preste mare, din Anadól. Simpliț.
25. De-acolea să cunoască că au fost lucru dievolesc, că au adunat acolo atâte copile tinere și cu tineri depreună ca să-i tragă la păcate. Păr.

Desidemon.

a) Cine știe, doară toate acele fete au fost drăculeți în chip de om! P. Agnosie.

26. Vra să zică că el deprins fiind la oștenie, inima-l trage tot spre lucruri oștenești și la războiu.
27. Precum să vede, voinicul acest străin au fost din Ardeal, căci amintrele n'ar fi putut grăi românește! Onoch.
28. *Prim*, adecă întâii, este *adiectivă numerală*: *prim*, *primă*, ca și *întiiu*, *întie*. Sunt în limba noastră și *derivate* de la acest cuvânt, precum *primariu*, *primare*, cum să zice de obște *văr primariu*, adecă întâielea văr, ca să să osăbească de la al doile văr. De-acolo să zice la noi începutul verii, *primăvară*, ca cum s-ar zice întâie vară. Chir Filologos.
29. Fiindcă Florescu, ca un om bine născut și cu bune învățături, nu vorbește așa de obște ca țigani, ci cu un stil mai ales și rădicat, pentru aceasta am socotit să talmăcesc gândurile lui pentru unii, care doară nu-l vor înțelege. Deci, zice el că acum cetatea lui Constantin (Țarigradul) căzută în mâinile turcilor, din pricina că grecii apucând împărăția romanilor, nu să îndeletnicea mai mult întru învățătura armelor, ca romanii, și să făcuse molateci și evlavioși, căutând mai vartos a să sfădi prin săboare dese ce făcea și disputa pentru dogme neînțelese, decăt a purta sabii și scute.
30. Între ceialalți creștini de la Apus (zice Florescul), să scornisă alte întrebări netrebnice, cu care ei își bătea capul, precum: care s'au zidit mai întâii, oul sau găina? Și oare sunt lăcuiitori în lună? Și deacă sunt, oare Hs. și pentru ei au pățimit sau numai pentru pământeni? Cu aceste toate, Florescu nu vra alta numai s'arete deșărtăciunea sfezilor și învățaturii de pe acele vremi.
31. *Domnul Romii*. Spune mai încolo Florescu că papa șezând pe scaunul lui Petru (*Chiefa* ovreiește va să zică piatră, și de-acolea S. Petru care jidovește se chiama Chiefa, s-au numit lătinește *Petru*, de la *piatră*); de unde vei înțelege ce va să zică Florescu, adecă că întemeindu-să papa în domnia sa, precum îi plăcea așa afurisea și blagoslovea, bucurându-să întru sine că pe patriarhul de la Țarigrad, muftea (popa cel mai mare turcesc) alege și sultanul stăpânește pe greci care era protivnici înălțării păpești. Că nici ar fi fost papa vreo dinioară așa mare, să nu fie căzut Țarigradul. M. P.
32. Însă Florescu povestește la strofa următoare și alta și mai ciudată: zice că craii Apusului lăsând țările sale, mergea cu oști la Răsărit și să bătea cu păgânii pentru Ierusalim; și apoi adauge: până ce ei făcea întracest chip, turcii îndeletnicindu-să în politică și războaie, lua o țară după alaltă, precum e Țara Grecească, Bulgaria ș. al. M. P.
33. Florescul, după ce arată starea lucrurilor în Europa și între creștini, acum pogoară la Vlad Vodă și povestește istoria lui de când au stătut domn în Țara Muntenească.
34. *Gardă*, adecă *gvardie*, va să zică păzitoare, căci era obicinuiți domnii a ține o samă de ostași aleși pentru paza sa, care și acum să obicinuieste. Românește altmintrele nu să poate zice; pentru aceasta și poetul au pus cuvântul obicinuit în toată Europa. M. P.
35. Aici mă rog să nu gândească cineva că prietenul meu au vrut să zică pentru tăți boierii, ci numai pentru acei de-atunci cari pismuiea lui Vlad. M. P.
36. Pentru acest Vlad Vodă îndoite sunt cronicile; unele îl scriu ca pe un tiran cumplit, iar' altele ca pe un domn vrednic, însă apreg la pedepsire; precum să zice și de Ștefan, principu Moldăvii, că au fost iute la mânia și vărsătoriu de sânge. M. P.
a) Fiindcă această izvoditură au scosu-o un țigan, lesne să poate cunoaște că priește lui Vlad Vodă, pe care socoti că au fost pretenul țiganilor, și doară din scrisorile țigănești au luat unii cari îl laudă. Chir Criticos.
b) Eu socotesc almintre, adecă prietenii lui au scris bine și nepriete-

- nii rău; dar să vedem ce au scris streinii, care n-au fost interesați. C. Adevărovici.
37. Câte s-au scris până aici pentru treaba lui Vlad cu sultanul Mahomet sunt toate adevărate și nu povești; să află și la scriptorii bizantinești, mai vârtos la Dúca Honiates; însă, să fie fost Catavolin copil de prăvătariu, n-am cetit. M. P.
38. Adecă, va să zică, de nu va vrea vodă cu voia să să plece, atunci tu să-l aduci ca să facă de nevoie. M. P.
39. Hamza, precum să știe de la istòrie, au fost pașă la Vidin pe acea vreme. M. P.
40. *Mrejile aruncă*, va să zică pune sfaturi viclene cu care să încurce pre Vlad; ca și pescariul, încurcă peștii în mreje. M. P.
41. *A-l aduce la credință*. Nu trebuie să să înțăleagă legea sau sfânta credință, ci la credință cătră sultanul, adecă să-i fie credincios. M. P.
42. *Cu mărime*, adecă cu înălțare de suflet. M. P.
43. Adecă aceasta va să zică că nu vra să să închine nice odată. Onochef.
a) Premărețe sunt cuvintele aceste de cătră un domn muntenesc cătră puternicul Mahomet! C. Criticos.
b) Și totuș' sunt adevărate; cu mult mai vârtos că tocma despre acest Vlad am cetit într-o cronică, că pe nește soli turcești au făcut să-ș' ia învăliturile și cu capu gol să vie înaintea lui, iar' ei răspunzând că legea lor oprește ca să-ș' desgolească capul de învălitură, porunci vodă să le întărească mai bine cătră cap învăliturile și să le bată cu cuie de fier, zicând vodă că întracest chip nu vor fi nici odinioară în primejdie de a-ș frânge legea. Care făcându-să după poruncă, toți muriră cu cumplită moarte. Deci, unu care făcu de aceste cu solii puternicului sultan Mahomet, cu mult mai lesne putea să răspunză într-acet chip lui Mahomet. M. P.

Cântecul al IV-lea

*Sfinții din raiu să gată să-ajute
Muntenilor; Florescul mai spune
De-a lui Vlad biruințe făcute.
Curtea măiastră, prin o minune,
Piere ca dracul de crucea sfântă.
Lui Parpangel rău cărțile-i cântă.*

O, fericite veacuri trecute,
Când să mai pogorea câteodată
Pe pământ oamenilor să-ajute
Sfinții, ori ca pe cei răi să bată
Sau pe credincioși să mângăiască
La scârba și nevoia lumească.

Acum pare că ceriul de lume
Ș-au uitat cu tot, nice mai bagă
Samă de-oameni, lăsând să-i sugrume
Nevoile-întru viața-întreagă.
Îngeri nice-în vis acu s-arată
Să ne-învețe vro taină ciudată.[1]

Cu-adevărat! eu altă pricină

N-aflu, făr' că sau nice-o credință
 Noi avem acum sau pre puțință
 Iar' a bătrânilor socotință
 Răzăma purure-în lucruri sfinte,
 Ceriul având în inimă și minte.

Ori de unde-aceasta să purceadă,
 Destul că pe vremea lui Vlad încă,
 Sfinții oblicind atâta pradă
 Ce făcea turcii-în creștini ș-adâncă
 Răutate, pe pământ veniră
 Și multe suflete mântuiră.

Aceasta nu numai că să zice,
 Ci s-au scris și la cronica vechie
 Carea-i mai de mult fără de price,
 Și decât cronica lui Urechie;
 Apoi, să-întărește prin hârtoaga
 A mănăstirii de la Zănoaga.[2]

Acum o dată scăzusă luna
 Și crescând iară să făcea plină,[3]
 De când oștile turcești întruna
 Jecuiea stăpânia română.

De cruzii multe și tâlhărie
Rămăsese țara mai pustie.

Numa țișănia noastră-armată
Între-atâte valuri ș-asuprele
Era întreagă și nevătămată
Scăpând oarecum ca pintră iele;
Prin sfadă multă și hodini dese
Aproape de-Inimoasa-ajunsese.

Sân Spiridon prin o tâmplare
Din raiu privind, să mai vadă
Ce fac muntenii, „au, váileo!” tare
Strigă-înspăimântat, iar' o grămadă
De sfinți ce cânta psalmi ș-antifoane
L'întrebară: „Ce-ți e, Spiridoane?”[4]

„O! (zisă) Dar' nu vedeți ce-mi este?
Perit-au Țara mea Românească!
Nu e țară, sterpele neveste
Unde-întratâta să mă cinstească
Ca-în aceasta, ș-acum, ian' căutați
Cum o prădează turcii spurcați!...”

Toți sfinții mirându-să priviă
La mulțimea taberii păgâne;
Din umeri și cu capu clătiră,
Iară Sân Nicoară,-adânc în sine
Cugetând, din buzele sfinte
Următoare slobozi cuvinte:

„O, cuvioșilor! mie-mi pare
Că nu-i vremea de-a clăti din spate
Sau a jelui fără-ajutare
Ș-așteptând până vor fi surpate
A noastre beserici de păgâni,
Ci să-ajutăm și noi pe românii!...

Drept aceasta, Spiridoane, dară
Luând voinicii noștri în soție,
Pe Jòrgiu și pe Medru, gios te pogoară
Ș-ajută lui Vlad în bătălie.
Așa gândesc eu că-ar fi mai bine,
Însă n-așteptați de-azi până mâne!...

Ci cât mai curând trebuie-a merge,
Că-amintere poate fi zădară
Ajutarea. Cești doi pot s-alerge

Degrabă fiind călăreț, iară
Tu pedestru (precum din canoane)
Trebuie să mergi, o Spiridoane!...”

Sân Giorgiu cu Sân Medru fiind de față,
Întărea sfatul lui Sân Nicoară,
Numai Sân Spiridon avea greață,
Căci nu văzuse nici odinioară
Vreun războiu având inimă blândă
Din fire și neiubind izbândă.[5]

Sân Giorgiu-îndată sabia-încinsă
Și zoăa-îmbracă nestrăbătută,
Coiful, scutul, sulița nevinsă
Luă, și luând toate sărută,
Nu pentru că-s bune și frumoase,
Ci că-acum de mult nu le purtasă.

Așijdere Sân Medru s-armează
Amândoi de-aci suind călare,
Sân Medru pe iapa sa cea brează,
Iară Sân Giorgiu pe murgul său, care
Îmbe dobitoace minunate
Spun că-ar fi măiestre ș-aripate.

Însemnându-să cu sânta cruce
 Cuvioșii călăreți plecară.
 Sân Spiridon după ei să duce
 Pogorând pe cea tainică scară
 Care Iacov (pribegind de-acasă
 De frica lui Isav) o visasă...

Dar părându-i cale delungată
 Pe-încet a pași din spiță-în spiță,
 Măcar nu călărisă nice o dată
 Totuș', dacă-ar fi vreo măgăriță
 Sau puiu de asin! socotea-în sine
 Că-ar putea călători mai bine.

Și iacă, -o minune! ce zărește!
 O asină despre mâna dreaptă
 Grăind cătră dânsul omenește:
 „Sân Spiridoane, dar ian' așteaptă!...
 Și de voiești a merge mai tare,
 Nu-întreba nimic, ci sui călare!...

Ăsina lui Válam sunt eu, care
 Pentrucă potignind odinioară,

Îngerului ferii din cărare
(Ai auzit povestea mea doară?),
Rămăsăi până-acuma-în viață,
Ca oamenii limbă-având vorbeață.”[6]

Sântul bucuros primi-îmbierea
Și de-acolea mearsă tot călare;
Însă-așa-i fu sfatul și părerea:
Să nu să-arete la fieșcare,
Ci nevăzut ispitind el toate
Să-apere pre oameni de păcate.

Întracea turcii-încoala și-încoace
Ca turbați alerga după pradă;
Țigani nu știea ce vor face,
Că-între dânșii să scornisă-o sfadă
Unii voind să călătorească,
Iar' alții pe loc să hodinească.

Din bătrâni încă mai mare parte
Stă pe-aceaia ca cât mai degrabă
Să meargă la Spăteni, nici să-întarte
Domnia, prin zăbavă fără treabă.
Drept aceasta țigani grămadă

Strângându-să-începusă la sfadă.

Unii striga că pentru o fată
 A unui ciurariu nu să cuvine
 Să zăbovească tabăra toată,
 Alții răspundea că fieștine
 Datoriu e păn' atunci să rămâie,
 Păn' să va ști de-i Romica vie...

Iar' în cea curte mândră măiastră,
 Voinicii zăuitându-și de toate
 Bea, mânca, juca, ședea-în fereastră;
 Parpangel fátá-și găsi nu poate;
 Florescul povestea ca nainte
 Străinului cu ceste cuvinte:

„Iar când sosiră la locul unde
 Grecul știea că-s mrejiile-întinse
 Ș-unde Hamza cu oaste să-ascunde,
 Atunci, ca nește pârjoale-aprinse,
 Iacă zece mii de turci să scoală
 Și lovesc pe munteni cu năvală.

Iară logofătul cu sumeață

Sprânceană lăpădând fățărie:

„Nu-ți fie (zise) de mir, nici greață,
O, Vodă! Iepurii iacă-îmbie
Pă câne să să dea legat, iară
Mieii cei blânzi pe lup împresoară!...

Sosit-au de tine hotărâtă

Vreme,-în care tu de voie bună
Vruși să te-închini la poarta mărită!...
Tinerii tăi încă-s de-împreună
Gata-a merge departe de-acasă,
Nice-acum de patrie le pasă!...”

Stete vodă cu mintea-îndoită

De-are-în pieptul vânzariu să împlânte
Fierrul, dar socotind ovilită
Izbândă, ca singur să să-încrunte
Însuș> cu el, hotărî să-l lasă
Spre-altă pedeapsă mai ticăloasă.

Sabia smulsă, ochi plini de-urgie

Aruncând la el, așa răspunse:
„Greculeț mișel, născut la robie,
Învățat la viclenii ascunse,

Intrîgi a face, -a m ștere -otravă,
 Simțire neavând de-onor și slavă,[7]

Voiu să-ți arăt fără viclenie
 Că nici mâna lui Vlad a să-întinde,
 Nici cap să să plece la robie
 Sunt făcute, nice-e lesne a-l prinde,
 Căci ai gândit!... bagă samă bine,
 Oare prinde-or iepurii pe câne!"

Apoi întorcând spre-ai săi cuvântul:
 „Nu-i vreme, -o voinici! (grăi) de-a spune
 Cu multe, -aici, tot înșălământul
 Cu care-au cercat a ne răpune
 Vrajmașul ș-unde ne aflăm astă-oară,
 Căci înșii vedeți!... Pentr' acea dară,

Cred, o viteji! că nu-i trebuință
 Să vă-arăt cu mai multe dovede
 Că scăparea-i numa-în biruință.
 Ceștii numa putem a ne-încrede!
 Deci acum, sau moarte cu dafine,[8]
 Sau izbândă, -altă nu ne rămâne!...

La arme, dar'!... S-aratăm vârtute,
Să stăm nefrânși, cu inimă vitează.
Nu biruiesc multe mii și sute,
Ci cari a biruire cutează.
Alergați și vă luați izbândă;
Slava voastră fie-a lor osândă.”

Zice, și dând semnul de năvală
La oștile-în ascuns pregătite,
El cu garda sa de-aci să scoală
Și-în șireaguri bine-orânduie
Lovi pe turci cu-atâta iuțime,
Cum cade tunetul din nălțime.

Și cum povoitul, pe țărină coaptă
Căzând, cu năpraznă-într-o clipită
Strică truda plugariului dreaptă,
Și iacă, zace gios cutrupită
Toată țărina, ș-în loc de grâne
Numa năroiu și baltă rămâne.

Așa lovind viteaza-oștișoară
În turcime, trupuri polignește,
Rânduri întregi prăvale ș-oboară,

Taie, surpă, dar mai mult stropșește,
Ș-altă nu vezi făr' trupuri tăiate
Zăcând în bălți de sânge necate.

Vlad ca ș-un leu întărâtat foarte,
Ce, de vânători luat în goană,
Deacă să vede cu câni de-o parte
Iar' de alta cu mreaja vicleană
Împresurat, unde-i cea mai mare
Grămadă de câni, acolo sare

Și dorind să-ș' facă-izbândă-amară,
Pe care cumu-i vine nainte
Frânge, spintecă,-încoaltă, ș-înghiară,
Când cu brânci groaznice, când cu dinte
Apărându-să, sugrumă și ucide
Și printre dânșii drumu-ș' deschide,

Așa Vlad văzând că de toate
Părți pe dânsul turcimea să scoală,
Unde vede că-s mai îndesate
Gloatele,-întracoló dă năvală,
Învârtind arma-încoalea ș-încoace
Larg potec pintre păgâni-ș' face.

În zădar Hamza oști împrăștiate
Va să-adune, războiu să-întrească,
În zădar a le-îndemna să bate
Cu porunca tare-împărătească,
Căci oastea-în răsipă-acum pornită
Să calcă fugind ș-e neoprită.

Iar' Hamza de cetele muntene
Împresurat, cade la prinsoare
Cu mai mulți din oștile-agarene.
Grecul încă nevăzând scăpare,
Lui vodă cu multă plecăciune
Cade-înainte și să supune.

Atunci vodă-amar zâmbind îi zise:
„Cum îți pare-acum, Catavoline,
Urzitoriu de vânzării închise,
Sol fățarnic a Porții păgâne,
Ce nu te rușini cu tâlhărie
A vinde creștina stăpânie?”

Așa zicând cu groaznică moarte
Porunci ca pe toți să-i înțape,

Ce la tâlhărie avură parte,
În pădurea ce era de-aproape.
Hamza fu-întăpat pe cel mai gros
Și mai nalt copaci, grecul mai gios.

Crudă poruncă, moarte-îngrozită!
Dar acelu nevinovat pare
Că vânzarea-i și mai neomenită.
Om ticălos, totuș' nu te spare
De la fapte rele câteodată
Pedeapsa, -ori cu ce moarte-așezată!

Dacă estea-în Țarigrad s-auziră,
Sultanului nime nu cutează
A spune, măcăr că el să miră
Unde logofătu-întârziază,
Păn' ce-odată viziriu-îndrăznește
Și lucru cum e povestește.

Iar' tiranul aprins de mănie
Că-au cutezat a grăi de-acele
Basne și care nu pot să fie,
Lucruri de rușine și mișele,
Porunci să-l bată peste față

Pentru vorba proastă și-îndrăzneată.

Iar' deacă din solii repezite
Să-încredință, mai nu turbă-în sine
De ciudă și de-urgie-ocărâte
Văzându-și porunci, nici să-ș-aline
Firea putu cu deobște târzie
Izbândă, ci cât mai tâmpurie.

Deci la pași de aproape, de parte,
Porunci de sânge oști să-și armeză,
Și întracela chip ei să să poarte
Ca să aducă cele mai viteze
Cu sine, iar' pân' la primăvară
Să fie gata să iasă-afară.

Abea pe câmp iarba răsărisă,
Iar' codru noao frunză apucasă;
Din toate părți turcimea trimisă
S-adună:-o parte pe mare-în vasă
Alergând spre Țara Românească,
Cu totul acuș' s-o jefuiască,

Iar' o parte duce cu pas iute

Sultanul păgân, suflând izbândă,
Cu care s-afla mii doao sute
De mulțime varvără neblândă.
Ș-acum la Vidin ajunsese
Sturile cele mai alese.

Era tocma-în miez de primăvară
Când zăfiri cu florile să joacă,
Păsărelele vesele zboară,
Iar jivina și cea mai săracă,
Voioasă saltă și să desfată
În dezmiardare nevinovată,

Când iacă Vestea-în trâmbiță sună
Că vin turcii cât frunză și iarbă,
Ca robiei țara să supună.
Toți să gată-a lua fuga oarbă.
Boierii cei mari și mai cu minte
Luasă fuga mai înainte,

Iară țăranii săraci, în pripă,
Ca ș-o turmă de oi fără pază
Cari încătrò purced în răsipă;
Plini de frică și cuprinși de groază

Toată-ș' lasă avere și sudoare,
Nedejdea puind numa-în picioare.

Fug copii cu tinere copile,
Fug muieri cu mititei în brață,
Iară cei mai încărcăți de zile
Îi mângăie și le sunt povață.
De vaiet amar, țipete, jele
Plini-s codrii, câmpii și vâlcele.

Ici unul își poartă pruncii-în spate,
Altul colea pe slabul părinte,
Cel-ar fugi, bietul, dar' nu poate
Și stă ca zăpăcit de minte,
Neștiind cui mai curând s-ajute:
Pruncilor sau muierii căzute.

Nepotul duce pe moș de mână,
Moașa pe nepoției și nepoate,
Iar' nòra pe soacră-sa bătrână;
Fieșcare din primejdie scoate
Pre cel mai iubit, mai de aproape,
Năzuind cătră munte să scape.

Numa Vlad, cu inimă nefrântă
Și-înarmat, pre păgânul așteaptă.
Nimic de la scopos nu-l desmântă,
Toate-orânduiește, toate-îndreaptă
Spre pierirea păgânelor gloate,
Tocma să fie nenumărate.

Cu călărima lui cea vitează
Prin locuri dosite, lui știute,
Oștilor turcești de-aproape-urmează.
Din ascunziș cu năvală iute
Sărind pe șireaguri sângurate,
Neașteptat încungiură și bate.

Ca lupul flămând care, supt deasă
Tufă ciulit, pe pânțele zace,
Când vede trecând o turmă groasă
De-oi sau alte slabe dobitoace,
Iar văzând pre vreuna sângurată
Sară,-o răpește și fuge îndată,

Așa Vlad urmând oștii cei mare
Turcești, ordiilor despărțite
Neașteptat înainte le sare

De prin locuri ascunse, dosite,
 Ş-atâta ştie-a-i zătigni de bine,
 Cât nici măcar unul viu rămâne.”

Florescul fârşind lunga poveste
 Mearsă, fiind târziu după cină,
 Iar' Parpangel după a neveste
 Sale-urmă-în zădar, caută, suspină;
 Deci plin de necaz că n-o găseşte,
 Se culcă pe un pat ş-aţipeşte.

Însă lucrul cel mai de mirare
 Este că bietul Țigan, aice,
 Unde să culcasă-în supărare,
 Află' zioa cea mai de ferice,
 Fiindcă-a doao zi dimineață
 Să trezi la Romica sa-în brață.

Dracu nu doarme! cine-întii zisă,
 Bine-o nimeri...! că așa este:
 Până noi durmim cu geana-închisă,
 El turbură fete și neveste
 Și-osăbite feliuri de năluce,
 În vis și-în aievea le aduce.

Nu știu cum să tâmplă de-astă dată
(De bună samă prin gevoie!)
Că Romica era culcată
Într-acel pat ș-aceaiaș chilie
Unde se culcasă Parpangel
Asară, mâhnit ca vai de el.[9]

Când fu spre zio, el să trezește,
Fiind încă ea-în somn afundată;
Caută-împrejur, și iacă-oblicește
Că doarme lângă dânsul ș-o fată.
Să miră! și nu să poate-încrede:
În vis sau într-adevăr el vede,

Dar' apoi de pe semnele toate
Cunoscă pe draga sa copilă.
Cine-aici a povestire poate
Cu ce feliu de sâmtîre și milă
O cuprinsă,-o sărută și zisă:
„O dragă, cine-aici mi te-închisă!...”

Atunci și Romica clipește
Și văzându-și ibovnicul față,

Nimica de dânsul să sfiește,
Ci cuprinzându-l cu dor în brață,
Îi răspunsă:- „O, iubit Parpangele,
O, câtă-mi pricinuiși tu jele!”

Copila cu totul roși-în față
Și-i arsără buzele ca focul,
Junele-încă nu era de gheață
Ș-acu dracu-și începuse jocul:
„Vai de mine, ce faci?” dânsa zisă
Spăimântată, vrând să să rădice.

S-ăpără ca când nu i-ar fi voia
Ș-apărându-să-îl strânge la sine.
Ce-i de-a face când vine nevoia
Pe om? Voi știți, dragi neveste, bine
Că la-împrejurări cum este-această,
Totdeuna vi să tâmplă năpastă.

Însă spre-a Romicii norocire,
Tocma ca când ar fi fost chieamată,
A feciorii sosi scutire:
Sân Spiridon pe-asină aripată
Trecea tocma-într-aceaiaș' clipită

Pe lângă ceastă curte vrăjită.

Și văzând de sus pe cea perechie
 Care, -încă fiind necununată,
 Porunca-întie din legea vechie
 Era gata să-împlinească, -îndată
 Trasă-asupra curții-un semn de cruce,
 De carele pier toate năluce.

Și iacă pieri curtea frumoasă
 Ca când n-ar fi fost nice odată.
 Oaspeții-într-o baltă puturoasă
 Să treziră. Și-acea minunată
 Întâmplare la toți au arătat
 Că curtea n-au fost lucru curat.[10]

Bunul Parpangel, până prin baltă
 Plină de broaște sâbind să iasă
 Înoată-încoace, -încoala și saltă
 Ș-orbecăind prin ceața-întunecoasă,
 Iată pierde pe Romica dragă
 Și-în zădar o caută balta-întreagă.

Iar' după ce cu multă trudă

Abea să vârgoli din băltoacă,
 Plin de tină și cu haina udă,
 Scuturându-să stete-o soroacă
 Și-începu a socoti-întru sine
 Asupra cestor tâmplări străine.

Ci în zădar cap și minte-ș' bate,
 Că niciuna-i vine la măsură.
 Curtea pieri cu casele toate,
 Nice să știe ce să facură
 Oaspeții; patul și draga fată
 Încă pieriră din ochi deodată!

Iar' de altă parte știea bine
 Și-aceaia, cumcă-astă dimineață
 Au fost întru nește căsi străine
 Și-în pat, șiind pe Romica-în brață;
 În urmă, că-în balta puturoasă
 Au căzut, haina-l mustra tinoasă.[11]

Estea socotind jelea-l cuprinsă,
 Mai vârtos pentru biata Romică,
 Iar inima cea de dor aprinsă
 Mai numa că nu i să despică.

Strigă-amar: „Dragă Romică, vină!”

Iha[12] din vale-i răspunde: „vină!”

Iha, cea răsunare deșartă

Care din râpe și văi afunde

La macar ce chiemare să-întartă

Și ca când ar îngâna răspunde,

Aceiaș' și lui Parpangel atunci

Răspundea din prăpăstii adânci.

Țiganul care n-auzisă

Niceodată răsunare chiară

Ca-aceasta, stete cu gura-închisă

Gândind că cineva-l chiamă doară,

Însă neauzind mai mult pe nime,

Purceasă-înainte prin desime.

În urmă ieșind la o cărare

Și sângur văzându-să, de jele

Ș-urât rupsă-a cânta cu glas mare:

„O, voi dragi, vesele păsărele,

Păraie limpede curătoare,

Copaci aducători de răcoare,

Voi mândre poieni și văi adânce,
 Voi măguri cu desișuri umbroase,
 Vârtoase ne sântitoare stânce,
 Și tu, coadre verde,-întunecoase!...
 Cine-mi va spune năcazul greu
 Ce sânte-acum sufletul meu?" Iha: „eu!”.

Socotind că cineva-i răspunde
 Ș-acum, iarăș' cu d-inimă frântă
 Zise: -„Oricine-ești, nu te mai ascunde,
 Sau ești om, sau vreo ființă sântă,
 Ieși la mine-încoace și te-arată,
 O! spune-m și mă desfată!" Iha: „fată!”

„O! eu încă caut o fată blândă
 Care sufletu-mi dusă cu sine,
 Lăsându-mă-întru năcaz ș-osândă;
 Nice știu prin ce locuri străine
 Va fi ia petrecând zile-amare
 Și de-are vreo mângăiare!" Iha: „are!”

„Cine știe, vedea-ne-om vreodată
 Și poate că după vreme lungă!...
 Că nu-în zădar au fost ea furată

Doar' în țări streine va s-ajungă
 Și-oh, amar! apoi cine mai știe
 Cui va fi dragă soție!" Iha: „ție!"

„Hai, doară mă-înșeli, copilă bună,
 Alinându-mi puținel năcazul,
 Că eu văd numa noori și fortună
 De când soarele-mi ascunsă-obrazul.
 Deci, de-i adevărat graiul tău,
 Ian' jură-te pe Dumnezeu!" Iha: „zieu!" [13]

Aici el era să mai vorbească
 Și să mai asculte ce-i vrăjește
 Iha, fata cea pădurănească,
 Când de-o lature, iacă zărește
 Venind împotriva lui vrăjmaș,
 Pe cal înteuțit, un călăraș.

Țiganul zărind sabia luce,
 Și voinicul sosindu-i aproape
 Tot înghieță, nici fuga s-apuče,
 Nici în grabă-oarecumva să scape
 În pripă cuteză, că din vreme
 Voinicul îi strigă: „Nu te teme!...

Asupra nearmați și de-a ta samă
Argineanul sabia nu poartă;
Pentru-aceasta să fii fără teamă,
Ci tu-mi spune cu inimă neîntoartă:
Nu văzuși maimte pe-oarecare
Trecând pe-aici, pe ceastă cărare?

Nu văzuși o copilă creștină
Tinără și dintr'o mie-aleasă,
Ca ș'o mielușică fără vină
Fugind repezită, spărioasă
Și năzuindúndeva să scape,
După ea doi turci gonind aproape?"

Parpangel cu mintea-înHEMEITĂ
De cele care lui să tâmplasă,
„Drag (zisă) coconaș! o clipită
Numa eu văzui pă ha frumoasă!
Dară, ca să nu-ți vorovesc pleve,
Însumi nu știu: în vis sau aieve.» [14]

Voinicul cunoscă din cuvinte
Că bietul țigăn ș-acu visază;

Stete puțin cu-îndoită minte,
Dar' murgul îi sare și rânțează,[15]
Flútură cu capul, înspumate
Zăbele roade și pământul bate.

Acesta era viteazul de care
Oastea păgână se temea toată,
Doară cel mai harnic și mai tare
Din toți ce-au purtat arme vodată;
Multe el făcuse vitejii în lume,
Jurat vrăjmaș turcescului nume.

Înțelegând el dară că vine
Sultanul cu toată-a sa putere
Să jefuiască țările creștine,
Își părăsi tânăra muiere
Ș-îmbrăcat în zoao luminoasă
Asupra păgânilor purceasă.

Sângur, cu nesupusă vitejie,
Hotărî pe turci să năvălească,
De-ar fi ei și măcar câți să fie;
Ș-acum de trei ori, cu voinicească
Îndrăznire,-asupra multor sute

Dete războiu ș-alungă pe tute.[16]

Nici unul poate mâna să pună
Pe dânsul sau rană să-i aducă,
Iară el ca fulgerul detună
Între dâșii, când sabia-ș apucă;
Și pare că-împrejurul lui ploao
Trupuri de păgâni tăiate-în doao.

Tocma să tâmpinasă cu-o ceată
De-arăpi, pe care-o dete-în răsipă
Tăindu-i partea cea mai bărbată,
Iar' el ostănit căutasă-în pripă
Să-odihnească-a umbră răcuroasă,
Și veni-într-astă pădure deasă.

Dar' spre răul său și soarte-amară,
Era pădurea cea blăstămată!...
Cum intră și vru să să pogoară
Supt un păltinaș, iacă deodată
Doi turci vede, gonind o copilă
Carea-l rugă de-ajutoriu și milă.

El neștiind că este-o nălucă,

După dâșii nencetat aleargă
Și-i pare că-acuș'-acuș apucă
Pe gonaci, capetele să le șteargă,
Iar sosind lângă țigan pieriră,
Și de-aceasta el acum să miră. [17]

Însă-alt nenoroc îi stă-în cărare,
Că tocma nimerisă la cele
Doao-izvoară de-împrotivă, care
Din sufletele mari fac mișele,
Iar' mișeilor dau vitejie.
El, săracul, de-aceasta nu știe.

Acoléși lângă dâșul de-o parte
Era doao, supt un fag, izvoară,
Din care curgea pe doao boarte,
Doao păraie, ca și vioară,
Având limpede-apă și dulcie,
Iar' una-i de-împrotivă altie.

Care bea din cel pe mâna dreaptă,
Pe-acel duhuri nalte-l împresoară:
Mintea nu știu cum i să deșteaptă
Și pare că sus la nuori zboară,

Face dintr-un iepure fricos
Viteaz neînvinș și leu inimos.

Iar' apa cea de pe mâna stângă,
Tot focul sufletului potoale,
Face mintea tâmpă și nătângă,
Ba toată firea trândavă, moale,
Cela și cesta părăuaș mic
Era-între țigan ș-între voinic. [18]

Vede limpede ca și vioară
Apa voinicul și frânt de sete
De pe cal îndată să pogoară.
Neștiind, bea de saț, pe-îndelete,
Ah! și bea cu multă lăcomie
De-a stânga, dintru ticăloșie.

Sărace-Arginene! ce minută
Nefericită-acolea te-adusă,
La cest urât părau ș-apă slută!...
Iacă vitejia ta răpusă!...
Dar ce folos, abea cât înghite,
Iacă toate-întrânsul schimosite,

Lasă calul, armele desbracă,
 Apoi merge și-în codru s-afundă.
 Parpangel tocma era să treacă
 Părăul și văzând limpede-unde
 Curgând pe su țermurile-înguste,
 Nu să putu răbda să nu guste.

Cât putu-încăpea-în palma cufundă,
 Atâta luă și sorbi-îndată,
 Și iacă-în fața lui cea rătundă
 Să vedea schimbarea minunată,
 Căci ochi nu știu cum i să-înfocară
 Și-înt-ralt chip cu tot să strămutară.

Cu privire mândră și vitează
 Tocma ca ș-un altul acum stete,
 Iar' mintea-i să lumineze cu trează
 Istețime, ș-osăbită sete
 Sâmte el acum, nu de-apă, ci de-alte
 Lucruri mai mari, de slavă și nalte.

Caută la sine și să rușină
 Văzându-să-în hainele mișele,
 Toate ude și pline de tină;

Aruncă ceste și luă cele
Carele-Argineanul lăpădasă
Una cu armătura frumoasă.

Cu ochiul lacom toate petrece
Și una după-altă le îmbracă,
Și părea că nu să teme de zece,
Dacă scoasă sabia din teacă.
Iar apoi, văzându-să călare
Nici de-o oaste-întreagă frică n-are.

De-aci zlătariul fără zăbavă
Luând cărarea-îmblată, purceasă
Prin cea necunoscută dumbravă.
Acuma și de Romica-ș' uitasă,
De nu i-o pomenea lui o tâmplare
Groaznică, fără de-asămănare.

Mărcă calul inimos îl duce
Rapede și cum să cade-în spate,
Totuș' el băgând sabia luce
În teacă, la un tufariu să-abate
Și rumpe-o nuiea, dar, ah, vedere!...
Sânge pică cu glas de durere:

„Nu mă frânge, drăguț Parpangele!
 O, lasă-mă s-odihnesc în pace!
 Tu nu ști că-în aceste nuiele
 Trupșorul Romicii tale zace!...
 Soarta mea fu crudă și nedreaptă,
 Líbovul altii pe tine te-așteaptă!” [19]

Glasul tăcu; iar dacă-înțăleasă
 A logodnicii tristă tâmplare,
 Stete nemișcat cu față jeloasă,
 Inima su piept bătându-i tare.
 Izbucnind în urmă jelea-închisă,
 Râu de lacreme varsă și zisă:

„Tu ești, dragă Romică dorită!
 Váileo, vai! ticălosul de mine!...
 Cum de groaznică ți-au fost ursită!...
 Ah! nu pot eu trăi fără tine;
 Ieu încă-a vieții fir mi-oi rupe,
 Pe-amândoi o groapă să ne astupe.”

Zicând aceste sabia scoasă
 Și vru-în doao gâtlejul să-ș' taie,

Dar' cu farmece trupu-i legasă
Mama sa, Brândușa, ca-în bătaie,
La războiu sau măcar ce-altă price
Nice-o armă-în lume să nu-i strice.

Deci sabia lunecă pe piele
Ca pe marmură nestrăbătută,
Iară de mult bănat și de jele,
El în urmă la crieri să strămută
Și pare că nimica nu mai sânte
Ș-umblă ca ș-unul fără minte.

De-aci-întețindu-ș' calul, aleargă
Încoace și-încoala cu iuțime,
Cruciș', curmeziș' pădurea largă,
Cu tot felul de nebune shime,
Tocma ca ș-o sălbatecă fiară
Țipă, răcnește, spumegă, zbiară...

„Stați, tâlharilor fără de lege
(Strigă el căutând în toată parte),
Suflete păgâne și pribege,
Pe toți v-așteaptă cumplită moarte!...
Însă, dacă-mi veți da pe Romica,

Iată că nu voi face nimică!”

De-aceste lui în minte puiază
 Fierbințala! Câteodată-îi pare
 Că vede pe Romica cu groază
 De dânsul fugind; el pe cărare
 Îi merge și purure-o-întețește,
 Dară ea tot fuge bărbătește.

Așa făcând până când înoaptă,
 Adeseori zice: „Dulcea mea zână,
 Nu mă fugi! Deh, Romică,-așteaptă!
 Eu-s Parpangelu tău! Ian' vină,
 Să mergem la țigănie-acasă.
 Vină, dragă Romică, frumoasă!...”

Rău-mi pare, drăguț Parpangele,
 Că-atâta pățești pentru-o copilă,
 Că nu-s vrednice de-atâta jele
 Copilele, ba nice de-o milă!...
 Căci puține sunt, foarte puține!...
 Cu care să te năvăvești bine.

FÂRȘIT

1. Aici poetul să plânde de veacurile noastre, în care nu să aude de minuni ca mai demult, și zice că nu numai aiavea, dar nice în vis acum îngerii nu să arată. M. P.
2. Spune apoi că pe vremea lui Vlad Vodă s-au pogorât sfinții din ceriu și au ajutat oamenilor, și zice că aceasta este scris la o cronică care-i mai vechie decât cronică vornicului Urechie. M. P.
 - a) Mă tem să nu fie o bârfeală despre autoriu, fiindcă nu află nice la o cronică de aceste minuni. C. Criticos.
3. Adecă va să zică poetul că acum era aproape de o lună de zile de când turcii intrasă în țară. M. P.
4. Minunat lucru spune aici poetul, care cu nevoie este de a-l crede căci cum au putut el să știe ce-au făcut și ce-au vorbit sfinții în raiu? C. Idiot.
 - a) Și mie așa-mi pare, vere! Dar nice poetul are vină dacă au aflat așa scris. Onoch.
 - b) Aceste trebuie să să înțeleagă poeticește și într-acel chip cum povește Omer, că s-au sfătuit ziei în ceriu, unii să ajute troienilor, precum Mart, Vinerea, ba și Apollon, iar alții s-ajute pe elini, precum Minerva (Athina), Neptun (Posidoniu) și Vulcan. Poeticul nostru fiind creștin n-au putut să pomenească de ziei păgânești și să le deie vreo putere; pentru aceasta au pus la lucrare sfinții creștinești. Însă aceste să înțeleg, cum am zis, poeticește și alegoricește. Cocon Musofilos.
5. Întâi caută a lua aminte că poetul, în voroava sa de obște, să țane pretutindene de chipul vorbei de obște și întrebunțază cuvinte obștite între țărani, afară de tâmplări când vorbește altcineva, căci atunci așa-ș chibzuiește voroava, ca să fie cuviincioasă persoanei care vorbește. Deci și aici fiindcă sângur poveștește, nu zice *sfântul Spiridon*, *sfântul Gheorghie*, *Dimitrie* sau *Nicolae*, ci precum au fost obicinuit de demult și să obicinuieste astăzi la țărani care sunt mai stătornici întru ținerea obiceiurilor strămoșești. Și cu adevărat nu știu de unde au luat cărturarii noștri besericești acel cuvânt: *sfânt*, *sfântă*, când adevăratul cuvânt strămoșesc este *sânt*, *-ă*, care pururea au fost trăitoriu în neamul nostru care ș-astăzi zice Sânt Pietru, Sântă Mărie, Sânt Giorgiu ș. a. C. Filologos.
 - a) Dar, ș-alta este a băga sama la locul acesta: că zice Sânt Nicoară (Sfântu Nicolae) cumcă Sânt Spiridon trebuie să meargă pedestru, fiindcă, după canoanele s. soboară, vlădicii și călugării nu putea să călărească numai pe asin sau catâr! Și pentru aceasta zice poetul că Sânt Spiridon au trebuit să pogorâ pe scara lui Iacov, adecă care Iacov pribegind de frica frate-său, o văzu în vis.
6. Pentru această asină a lui Valâm este scris la *Biblie* că mergând Valam pe această măgăriță, ca să blasteme pe Izrael, îngerul Domnului îi stete în cale, iar asina ferindu-l îngenunchie și bătându-o prorocul ca să meargă, ia grăi cătră dânsul: „Ce mă bați?” ... Iară cele ce să zic aici pentru dânsa, trebuie să să înțeleagă poeticește. Erudițian.
 - a) Toate ar fi cum ar fi, însă a scrie unele ca aceste, nu să cade despre sfinți; mai vârtos să să mestece la poveștile țigănești. Păr. Desidemonescul.
 - b) Și ce rău au scris poetul aici? Toate cu cuviință!... Că au vrut să ajute sfinții creștinilor, aceasta nu-i nimic rău, căci asemenea tâmplări sunt și la *Biblie*, unde împotriva necredincioșilor ajută îngerii. Ba să află și la cronicile noastre, unde să zice că lui Ștefan Vodă celui Bătrân au ajutat un călăreț sfânt mergând asupra oștilor.

Apoi, caută la *Viețile Sfinților* și vei afla și mai minunate. Iar pentru măgărița, însuș' Domnul Hs. au intrat în Ierusalim șezând pe puiu de asină!... În urmă, în istoria aceasta nu să poveștește numa de țigani, ci și de faptele lui Vlad, ce sunt luate din istoria vremilor acelora. Nu să poate deci dară zice că povestea aceasta pentru sfinți, s-au mestecat cu povestea țiganilor. Părintele Apologhios.

7. *Onòr*, adecă cinstire, cuvânt lătinesc, primit acum mai la toate neamurile, încă și la cele a cărora limbă nu purcede de la limba lătinească; cu mult dară mai vârtos putem să-l primim noi, fiind limba noastră fiica limbii lătinești. P. Filologos.
8. *Dafin* este un feliu de lemn de obște știut, care lătinește să chiamă *lăurus*. Din frunzele acestui arbure făcea oamenii cei de demult cunună și încununa pe biruitori, care să purta vitejește la războaie pentru patrie. Deci noima stihului acestui este: acum n-avem altă ce aștepta, fără ori moarte încununați fiind cu slavă sau izbândă. Filologos.
9. Vezi lucru dracului! Cum au știut el a-i întâlni, ca să-l îndemne la păcat. P. Sfântoievici.
10. Pare că mi să rădică o piatră de pe inimă! căci gândeam că, de bună samă, s-au săvârșit păcatul! Dar, precum să arată, sosi în vreme ajutorul ceresc. P. Sfântoiescul.
 - a) Ha! ha! ha!... bine le șede așa oaspeților acelora, în balta puturoasă! Așa dăruiește diavolul pe cei care-i ascultă. P. Disidem.
11. Poetul spusă până aici cum Parpangel ieșind din baltă și nevăzând nici curte, nici oaspeți, nici pe Romica, să frângea cu gândurile și nu știea ce să socotească. M. P.
12. *Iha* este cuvânt formuit din firea lucrului și însemnează tot aceiași' ce *iho* la elini, iar *eho* la latini; va să zică în sâne răsunetul ce dau unele locuri, mai vârtos unde sunt locurile între dealuri sau aproape de râpe afunde sau peșteri și răspund la fieștecare strigăt cu vorbe asemenea, însă înjumătățate, poftorind mai vârtos silabele cele de pe urmă. M. P.
13. *Ce țigan nebun!* Dar' nu putea el să cunoască că nimene nu-i răspunde, ci numai sunetul vorbelor lui să răzbătea. Idiot.
14. Săracu Parpangel! Voinicul întreba de altă fată, iar> el gândea că întreabă de Romica. Mândr.
15. Pe unele locuri zic *necăzește*, în loc de *rântează*. M. P.
16. *Tute* va să zică toate. Însă cele ce să povestesc aici de Argineanul, cu adevărat nu să află la cronica românească, dar' preînvățatul Talalău face o luare aminte, tot acoloș' la izvod, precum s-au zis mai sus, zăcând că în copilăria sa au auzit cântând de faptele aceluși' Arginean; dar, precum toate cu vreme cad în uitare, așa și cântarea aceeaia nu o pututu-o afla mai târziu. Pagubă!... (adauge învățatul) că nește cântări ca aceste nu să însemnează despre cei procopșiți a norodului, căci întru dânsule ar găsi multe făpturi istoricești care ar putea să fie ocrotite de uităciunea vremilor. Și adevărat zice acest om învățat, că eu însuș> multe cântări de viteji românești am auzit când eram tinăr, care acum nu să aud mai mult. Erudițian.
17. Spune adecă poetul că Argineanu ostănit să culcasă în pădure supt un copaci să odihnească, dar fiindcă nimerisă în pădurea cea vrăjită, unde îndată i să arată o năluca, adecă o fecioară fugind și după dânsa doi turci gonind, el vrând să mântuiască copila, alerga după turci, iar> când sosi lângă Parpangel, fata cu turcii pieriră! M. P.
18. În aceiași' pădure (zice poetul) era un fag, de supt care ieșea doao păraie cu apă foarte limpede, însă între sine deosebită fire și vârtute, căci apa din păraul despre mâna dreaptă făcea pe om harnic, îi da duhuri nalte și inimă vitează, iar cea din păraul de-a stânga strica toată firea omului și-i întuneca mîntea făcându-l ticălos ș. a. M. P.
19. Ce aud! Cum poate să fie! Mainte fu cu Romica și aici ia să fie moartă! Apoi, tufa să grăiască! Onoch.
 - a) Vezi, dară, vere, că nu toate ce se află scrise sunt ș-adevărate! Idiot.
 - b) Aceasta o împrumutat-o poetul nostru de la Virghil, unde să zice: Quid miserum, Enea, laceras... nam Polydorus ego. *Erudițian*.

Cântecul al V-lea

Țiganiii la sfat n-au bună plază;
 Tandaler ca ș-un bărbat s-arată,
 Vodă tabăra le cercetează
 Cu garda sa turcește-îmbrăcată.
 Pe Parpangel abea la viață
 Întoarce mamă-sa istețată.

Acum laia țigănească-armată
 Nu era departe d-Inimoasa
 Hodinind și mergând câteodată;
 Iară la crieri coapta și bārboasa
 Bătrânime cu cei mai de cinste
 Să sfātuiea, ca și mai nainte.

Căci acum și-înțăleaptă solie
 De-oarecâteva zile-întorsese
 Cu răspunsul bun de la domnie
 Zicând, precum vodă le spusese
 Și cum au aflatau a sa mărie,
 Toate după pofta lor să fie.[1]

Adecă-întii, ca de la Flămânda

Păn la-Inimoasa numa trei mile
 Să fie, când or merge curânda;
 A doao, să facă-în toate zile
 Atâta hodini câte le place,
 Să mănce, să beie și să joace.

Numa de una grijă să poarte:
 Când s-ar tâmpina cu turci în față,
 Să nu-ș aducă-aminte de moarte,
 Dar' inimă s-arate-îndrăzneță,
 Că, de-or fugi ș-or întoarce spate,
 Nu le va mai trimite bucate.[2]

După multe sfaturi și cuvinte
 Spuind fieșcare a sa părere,
 Bălăban, aducându-și aminte
 De vorbit, graiu ș-ascultare cere;
 Și văzând că nime nu-l smintește,
 Rădicând glasul, așa rostește:

„Bărbați buni, mai nainte de toate
 Cred eu că-ar trebui să să-așeze:
 Oare suntem sâliți a ne bate
 Cu turcii? Că-având mințile treze,

Lesne vom precepe dintru-ahastă
Cum că-o mare ne-așteptată năpastă!

Pentru ce vodă-aici ne trimisă?
Pentru ce ne pusă-amele-în spate?
Pentru ce dete mălaiu cu clisă...?
Aheste nu mi-s lucruri curate!...
Și mă tem ca nu, cu bună știre,
Să fim trimiși aici la pierire.

Dăci eu socotesc că-ar fi mai bine
Să ne tragem în sus, cătră munte,
Să nu-așteptăm până turcul vine
În sângele nostru să să-încrunte;
Și Cetatea Neagră este locul,
Unde ne vom aștepta norocul.”

Goleman încă-atunci de potrivă
Într-acest chip rostul său deschisă:
„Tot care n-are minte ponivă
Și privind cu ochii doar' nu visă,
Trebuie să vază, să-înțaleagă
Că Vlad Vodă-au făcut cu noi șagă.

Au socotiți voi că el nu știe
Cu câtă putere turcul vine,
Ca să puie țara supt robie?
Înprotiva-ahăstor oști păgâne
Noi avem să stăm cu vitejie,
Măcar și de-ar fi de sute-o mie.

Adecă, turcii venind să lovească
Întii pă noi, ș-întia năvală
Oastea țigană s-o sprijinească,
Ca el apoi, fără de-ostăneală,
Să deie pe dânși, de-a noastră moarte
Slăbiți, și biruință să poarte.

Spúneți-m acum: pentru ce s-ascunde?
Pentru ce nu sunt oameni prin sate?
Toți au fugit și nu să știe-unde,
Ducând cu sine toate bucate.
Au văzut-ați trecând din loc în loc
Vrun om, vrun câine sau dobitoc?

Cum dară să nu putem noi crede
Cumcă suntem amânați la moarte,
Ca și nește mișele cirede?

Oh! amară și cumplită soarte!
Inima-m pare că să despică
Dă mare jele, bănat și frică.”

Atunci Tandaler cu sumeție
Sculându-să: -, „O, voi toți, iepuri fricoși
(Zise), câți sunteți în țigănie!
Dar' de voi mă mir, bătrânilor moși,
Cum puteți asculta cu răbdare
Tot dă frică și dă spăimântare!

Noi să fugim! Și-încătro? Dar' unde?
Și pentru ce? Sau doară dă frică?
Care să teme să poate-ascunde:
Iacă codrul!... Dară cui voinică
Încă-în sânișor inima bate,
Locului va sta până când poate.

Iar' de-au vrut vodă să-ș facă-izbândă
Asupra toatei țigănești laie
Și-ntr-ahăst chip doară s-o prevândă
Pentru nește clise și mălaie,
Să-i arete-acum țiganiilor dară
Că nici ei sunt pui dă căprioară.”

Abea fârși Tandaler cuvântarea,
Când iacă, cu mare bucurie,
Sfatu-i întări toată-adunarea
Cea mai multă și mai tinerie,
Numa bătrânii ceva-îndoială
Avea pentr-a turcilor năvală.[3]

Nici în zădar să temea, că iată,
Să-aud de departe țipete dese:
Pentruca-avangarda spăimântată
Care după bureți să dusesse,
De pe-un gruieti oblicisă-o mare
Ceată de păgâni venind călare.

Și-într-un suflet alergând acasă
Striga: „Fugiți, că turcii vin, iacă!”
Iar' laia țigănească fricoasă
De spaimă nu știea ce să facă.
Cu vaiete mari și cu plânsoare
Căuta-încoace și-încoalea scăpare.

Adunarea noastră prenălțată,
De-atâta zarvă cu rebelie,

Abea-în urmă și ia să deșteaptă
Ș-uitându-și de arme, de bătălie,
Apucà fuga cea sănătoasă
Năzuind la tufa cea mai deasă.[4]

Însă-acuma nu e cu puțință
Cíneva să scape, să să-ascundă;
Pentru-aceaia toți cu bizuință
Acolo să bagă și s-afundă
Unde văd că-i grămada mai mare
Ș-unde-oamenii să-îmbulzesc mai tare.

Cum oile blânde prin ocoale
Când aulmă lupul pe de-aproape
Ascunzându-și capetele sale,
Care de care precât încape
Între celelalte să vârește,
Iar' de-apărat nici una gândește,

Așa ȝiganii săracii grămadă
Îmbulzându-să-într-un loc s-adună,
Ș-ascund capetele să nu vadă
Cum turcii vin în chip de fortună,
Hăi! pe dâșșii-acuși, acuși să deie

Și dulce viață să le ieie.[5]

Dar' când sosi vrăjmașul în față,
 Toți la pământ căzând își plecară
 Grumazii și întinsă ră brață,
 Milă cerșind cu lacrimi amară:
 „Văileo, vai! (striga ei plângând) iacă,
 Pierit-au țigania săracă!...”

Într-acea-un turc la grămada-întie
 Țigănească de-aproape sosisă,
 Care-în mână ținând o hârtie
 Într-acest chip le ceti și zisă:
 „Fiindcă voi, cioare blăstămate,
 Ați socotit cu noi a vă bate

Ș-amele cu neauzită-ocară
 Pe turci au rădicat toată ordia
 Voastră!-acum dar ian' ieșiți afară
 S-alégem a cui e voinicia!
 Care n-a ieși este-un calic,
 Iepure fricos ș-om de nimic.[6]

Și pentru că-au cutezat să poarte

Armele ce-a purta să cuvine
La voinici, să va certa cu moarte,
Drept ce-au făcut armelor rușinel...
Iar' muierea lui și copii
Nevinovați să vor da robii.”

Țiganiî înțălegând aceste,
Toți încremeniră de frică:
Cesta léșină fără de veste,
Cela-amúrte, nu sâmte nimică,
Altul să vaietă-în gura mare,
Iar altul plânge cu suspinare.

Mai toți acu de sineș' uitasă,
Numa Neicul încă firea-ș' ține
Și la tâmplarea cea mai jeloasă
Socotindu-să puțin în sine,
Un bun cuget îi nimeri-în minte,
Să iasă turcilor înainte,

Ca doar va putea ceva să facă
Prin rugăminte și plecăciune,
Pentru cea țigănime săracă.
Deci luând ș-alte fețe bătrâne,

Mearsă-înaintea celui mai mare
Și-îngenunchiend grăi cu plânsoare:

„Domnilor turci! deh, fie-vă milă
Dă țigănia noastră săracă!
Că zieu! nu dă voie, ci dă sâlă,
Ca mai rău doară să nu petreacă,
Au trebuit armele să-îmbrace
Neavând dă nevoie ce mai face!

Tot Vlad Vodă e-ahăstòr dă vină,
Numa Dumnezeu lui să plătească,
Căci el ne-au băgat în hastă tină,
Dar' vița noastră țigănească
Cu toată lumea trăiește-în pace
Și zieu că bătălia nu-i place.

Dăci nu vă lăcomiți într-atâta
La țigane suflete mișele.
Luați-ne-averile și pita,
Desbrăcați-ne până la piele,
Numa ne lăsați dă mângăiere
Viață, copii și muiere.

Știți bine că și la voi săracii
Țigani trăiesc numa din milă,
Făcând slujbă și plătind hăracii,
Nici la războiu merg numa dă sâlă.
Dăci iertați-ne acum de-o dată,
Să vă ierte Maica Precurată!...

O! iertați-ne, luna să vă-ajute!
Mahomet mulți ani să vă trăiască!
Hie uitate hele trecute!...
Dumnezeiu pe loc să ne treznească
Dă suntem noi dă vină-într-ahastă,
Dar' iacă-au fost pe noi o năpastă.[7]

Și ce folos de-acelea vă este,
Deacă ne luați dulcea viață
Ș-a noastre vor rămânea neveste
Cu mititei copilași în brață?
Noi om pieri,-adevărat! dar' ele
Or purta după noi lungă jele.”

Aici Neicul era să mai zică,
Când Răzvan țiind ochi la povață,
Cu bucurie glasul rădică:

„Eta! domnul măria-sa, față!...”[8]

Căci cunoștea pe Vlad foarte bine,
Măcar era-în hainele străine.

Ș-aia avea cu călărime-aleasă
Vlad era, pe care ca mai lesne
Să poată cercetare,-o-îmbrăcasă
Turcește din cap până în glezne,
Într-adins hotărând s-abată
La țigănimea noastră-întrarmată.

Deci Vodă cu mânie sâlită,
Căci abea putea răsul să-ș' ție,
„O! (strigă) prăsilă ticăită!
Aceasta-i a voastră vitejie?
Pentru-asta v-am dat arme ș-olate
Și vă hrănesc, cioare blăstămate!...

Ca,-în loc de-a vă-apăra draga țară
Ș-a vă bate cu turcii păgâni,
Asupra mea să vorbiți ocară?
După-aceaia să vă dați în mâni
La câteva sute de vrăjmași,
Voi, atâte mii de-armați ostași?

Iacă, să știți că de-acu bucate
 Nu voi da, de n-eți pune sâlință
 Cu turcii-încai o dată-a vă bate
 Făcând asupra lor biruință,
 Iar' de v-eți pleca turcilor ca noao,
 Păn' la cel mai mic voi tăia în doao!"[9]

„Să ierți Măria ta (Neicu zisă),
 Noi suntem fără de nice-o vină,
 Că cine-ar hi crezut ca să ni să
 Tâmples-una ca-aceasta și să vină
 Pe noi munteni îmbrăcați turcește?
 Însuș> măria-ta socotește!...

Dar' totuș' socotind pe dreptate,
 Zieu! nu să cădea mării-tale
 Să ne bagi atâta frică-în spate
 Cu cele blăstămate cealmale!...
 Asta (Dumnezeiu să te trăiască),
 Zieu că nu fu glumă țigănească!"

Într-acea iacă repezit vine
 Un călăraș dând lui Vodă știre

Cumcă-un stul din oștile păgâne
Nu departe, lângă-o mănăstire
Odihnind ar fi și, cum să pare,
Așteptând altă ceată mai mare.

Cum principul această-înțăleasă,
Fără-a zice-un cuvânt mearsă-îndată
Cu munteana călărime-aleasă,
Iar' țigănimea noastră bărbată:
Ca din vis acuma să rădică
Bucuroasă că-au scăpat de frică.

Ci peste puțin întoarsă iară
Bărbăția lor cea de după-ușă:
Cât călăreții să depărtară
Muntenești, iată, ca din culcușă
Iepurii scorniți, așa ieșiră
Uitându-și de frica ce pățiră.

Toți apoi a să mira-începură
Cum au putut ei să să spăimânte
De-acea nevoiașă-adunătură
De munteni în străine veștmânte?

Toți acum arăta vitejie

Ca când nu s-ar teme nici de-o mie.[10]

Iar' Muțul rumpând lunga tăcere,[11]

„Dar, ian întoarceți acum încoace,

Vitejilor (din toată putere

Strigă), voi, căror numa vă place

Furiș' a veni cu-înșelăciuni

Ș-a spăria pruncii din tăciuni!”

De-acolea-îndemnându-să mai toată

Murga țigănime,-inimă prinsă

Ș-acum avea chief să să și bată,

Dar' ceata muntenească fuga-întinsă

Ș-altul nu era nime cu care

Să-ș' poată stâmpăra râvna mare.

Însă, de-ar fi-inimă și vărtute

La om, tot într-aceiaș' măsură

Cu gura,-o! câte și câte sute

De viteji ar fi biruiți cu-o gură

Atunci cel cu gura cea mai mare

Fire-ar doar' viteazul cel mai tare.[12]

Cumcă lucrul nu-i așa, s-arată

Din cele ce eu acum voi spune:
 Tocma când avea chief de-a să bate
 Țiganii fără de-îmbieciune,
 Un prilej bun tâmplarea le-adusă
 De-a-ș' stâmpăra dârzia nespusă.

Căci Omár Páșa iacă le vine
 Cu o groasă-ordie tocma-în față.
 Omar, care-a oștilor păgâne
 Atuncia era-întia povață,
 Eșisă din tabăra turcească
 Locurile-împrejur s-iscodească.

Cum țigani zăriră departe
 Venind cu oaste-așa număroasă,
 Iarăș căzură-în fiori de moarte
 Și toată gura iară-încetasă,
 De nu le-ar fi scos grija din minte
 Tandaler, cu ceste cuvinte:[13]

„Tot omul s-auză, să-înțăleagă
 Că Vlad Vodă iară pă noi vine
 Și vra doară să-ș' mai facă șagă;
 Dar' fiți bărbați și vă țineți bine,

Nice vă dați cu-una sau cu doao,
Că nici voi sunteți făcuți din oao.”

Mergând aceasta din gură-în gură
Și din om în om prin țigănie,
Mare la toți făcu-îndemnătură;
Deci gândea că morții iară-învie!
Fieșcare cum poate s-armează
Ș-a ieși la bătaie cutează.

Până ei să-înarmă pe-apucate,
Turcii-acu foarte-aproape sosisă,
Dar oblicind țiganele gloate,
Omar stete și-o ceată trimisă
Să-i aducă oar' câțiva-înainte
Ca să-i cerceteze din cuvinte.[14]

Însă-acu laia cea mai voinică
Era gata de-a să tâmpinare,
Ca când n-ar cunoaște nice-o frică,
Așa era râvna lor de mare!
De lòlot, úiete și strigate
Suna-împrejur locurile toate.

Năvălind apoi de toată parte
 Era tocma să să și lovească,
 Când Parpangel sărind îi desparte,
 Care-în buiguiala nebunească
 Alergând, în cea parte-ajunsese
 Și făr' veste-înainte le iese.

Calu-îi alerga, gândea că zboară,
 Drept la șireagurile păgâne.
 Țigănimea văzând astă rară
 Vitejie, că-un sânгур de sine
 Pe-o oaste-întreagă face năvală
 Și mai mare-încă-apucă-îndrăzneală.[15]

Oblicind păgânii-atâta gloată
 Asupră-le venind cu tărie,
 Iar mai vârtos armătura toată
 A lui Arginean n-au vrut să ție
 Nici o minută locul, ci-în pripă
 Mearsără care-încătro-în răsipă.

Parpangel după dâșii s-alungă,
 Dar, o! tâmplare nenorocită,
 Sărind calul peste-o râpă lungă

Căzu călărețul fără-ispită
Cu capu-în gios și-în tină rămasă;
Calul fugi ca când nu i-ar pasă.

Țigani, dacă din ochi scăpară
Pe turci cu cel voinic împreună
(Căci nu știa că-i Parpangel), iară
Să-întoarsără-acasă-în voie bună,
Cu mare triumf și bucurie
C-au alungat muntenească-ordie.[16]

Bine să zice: cui vra norocul,
Și durmind îi cade piara-în gură!
A norocului fu ș-aici jocul,
Însă țigani nu pricepură.
Tocma când Omar era să vie
Să-împresoare biata țigănie,

Vlad Vodă cu garda sa voinică
Fără veste ieșind îl năvale,
Multe sute-i taie și dimică
Strâmtorându-l într-o-îngustă vale,
Ș-abea sângur Omar cu puține
Au putut scăpa gloate păgâne.

Dar' țigani noștri credea tare
 Și vârtos că munteni acei fură
 Ce pe dânși venisă să-i omoare,
 Îmbrăcați în turcească muntură;
 Aceasta povestea ei cu fală.
 Cum nemintea pe oameni înșală!...[17]

Într-acea-a lui biet Parpangel mamă,
 Fiind afundată-în jele mare
 Ș-șteptând cu luare de samă,
 Minunat acest lucru-i pare
 Că pre fiu-și cu a sa mireasă
 Încă nu vede sosând acasă.

Deci Brândușa (căci așa pe nume
 Să chiema) fiind fermecătoare,
 Doară-atunci cea mai vestită-în lume,
 Ce sătirea dracii din vâltoare,
 Ba cu fermecături neuzite
 Oamenii strămuta-în fieri și vite,

Tot feliu-încântă ea de jivină
 Și cumu-i vine-în minte-o preface,

Apoi descântă cât bați în mână
 Strămutatele jivini sărace,
 Și nu este-un feliu de măestrie
 La care-învățată să nu fie,[18]

Fiind amărâtă și vrând să știe
 Unde fiiul ei atâta rămâne
 Și doar' de este Romica vie,
 Luă doao fermecate frâne
 Din róșii făcute strămătură,[19]
 Șoptind cu sine ceva din gură.

Cum fârși neînțelese cuvinte,
 Iacă doao pregroaznice bale
 Fără veste-i steteră-înainte;
 Guși avea pestricate și foale,
 Însă cu-arepi și solzuri pe spate
 Și nește coade lungi, cârlibate.

Puindu-le-apoi frâne de lână
 Obrazui-în pulbere-o căruță
 Cu toiagu-învrâstat ce-avea-în mână,
 Pe care șezând bale sumuță
 Și iacă-în cotigă făr de roate

Vrăjitoarea văzduhul străbate.[20]

Bălăurii-înhămați zboară ca vântul
 Precum striga-i mână și-i duce.
 Într-un ceas cungiură pământul
 Muntenesc, dar' nice-o rază-i luce
 De-a-și găsi fiiul dorit. În urmă
 Foarte-amărâtă cursul său curmă.

Supt o râpă-adâncă să pogoară
 Și luând de pe bălauri căpestre,
 Le face semn ca din ochi să piară;
 Ducându-să-apoi fierele măiestre,
 Scoasă-o vrăjită din sân piscoaie
 Și cât poate, de trei ori țipoaie.

Mai degrabă decât o clipită,
 Mulțime de duhuri necurate
 Din toate laturi vinea pornită,
 Iar' ea-începe a-i sitiri să caute[21]
 Sau să spuie-unde fiiu rămâne
 Și pentru ce-acasă nu mai vine!

Ei răspund: „Fiiul tău s-află-în viață,

Dar' numa cât sufletul nu-i iasă;
 Noi ȝ-om fi păn la dânsul povaȝă!"
 Deacă-aceasta Brândușa-înȝăleasă,
 Îndată-alergă cu osârdie
 Ducând-o cel din răspântie.

Acolo sosind maica duioasă
 Ș-află fiiul mai fără viaȝă.
 Trupu-i rădică și frânteles-oase,
 Luându-l pe bieteles braȝă,
 Îl pusă-în căruȝa cea vrăjită
 Și zbură cu el într-o clipită.

Dusă-l între nește munȝi de-aproape,
 Sus pe-o stâncă naltă și rătundă[22]
 Unde-l scăldă-în noao feliuri de-ape
 Ce să-áflă-într-o peșteră afundă,
 Apoi cu ierburi cunoscute
 În tot chipul cercă să-i ajute.

Unele fierbe ia-într-o căldare,
 Din altele stoarce mustăreaȝă,
 Iar' din altele-i face scăldătoare:
 Iarba vântului și iarbă creaȝă,

Iarbă mare, spânz, limbă-vecină, Rò moniță, nalbă,
mătăcină,

Plătăgină, sovârv cu cicoare,
Troscotel, podbeál și mătrăgună
Și de-alte mai multe ierburi care
Stoarse, mestecate depreună
Ș-în mai multe chipuri prefăcute
Trebuie bolnavului s-ajute.

Iar' după ce cu ceste toate
Îl scăldă, l-învăluși și l-unsă,
Inima-i începu iar' a bate,
Sânge-în moarte mădulări pătrunsă
Ș-a treia zi cătră dimineată
Semne-aiavea dete de viață.

A răsuflă-începe câteodată
Și-a mișca mânilor și picioare;
Ca și din somn apoi să deșteaptă
Și, căutând la toate împrejur, pare
Că caută la maică-sa cu-obidă
Și ochii iară va să-ș închidă.

Iar Brândușa strângându-l de mână
Amar să cânta: „Dăh, Parpangele!
Dăh! mai clipește cu ha lumină
A ochilor tăi plină de jele!...
Și caută la mamă-ta săracă,
N-o lăsa-în amar să să petreacă!...»

Atâta fură de putincioase
Vaiețele de maica-obidată,
Cât de la pragul morții să-întoarse
Sufletul lui Parpangel îndată
Și, deschizând ochii-adoooară,
Așa cuvântă cu jele-amară:

„O mamă! zieu, păcat neiertat
Fi-ț-va, că mă treziși la viață.
O clipită de m-ai hi lăsat,
Eu vedeam față de față
Toate hele ce vor hi să hie
De-acum nainte până-în vecie!...”

Dar mamă-sa-l mângâie și-l sărută:
Spuindu-i toate ce să tâmplasă,
Și-într-acea cu leacuri îi ajută.

Iar' dacă de Romica frumoasă
 Îș> adusă-aminte, -atunci de toate
 Ș-uită de mai nainte visate.

Căci Brândușa l-încredință tare
 Și vârtos că Romica trăiește
 Și-încă este-întreagă fată mare,
 Nici pe altul cineva iubește.
 Cu d-este și leacuri de folos
 Curând îl făcu ea sănătos.

Iar' după ce-întreg ca și nainte
 Tânărul țigan acuma stete,
 Mamă-să-i dete-în calde plăcinte
 Farmece, care-avea, pe-îndelete,
 Farmece de somn aducătoare,
 Însă trupului nestricătoare.

Parpangel căzu ca mort îndată,
 Iar' însă culcându-l lângă sine,
 În cotiga sa cea fermecată,
 Zbură din locurile străine
 Drept acasă-în d-alba țigănie,
 Unde pe toți află-în bucurie.

Căci și Romica tocmai sosisă
Și spusese toată-a sa tâmplare:
Cum ea la cea curte nimerisă,
Cum apoi curtea-într-o baltă mare
S-au prefăcut, de-unde pe ea scoasă
În urmă-o măgăriță-aripoasă.

Brândușa, de nimene văzută,
Sosi tocma după cina mare
Și iarăș', prin farmecă știută,
Trezindu-și fiiul din somnul tare
Trimisă după mândra Romică
Ca să ș-o facă nuoră și fiică.

1. De-aici să poate cunoaște că vodă făcea cu țiganii șagă, fiindcă la cererea lor așa minunată, au răspuns ca să fie după voia lor. C. Criticos.
a) Și ce avea să facă cu nebunii care gândea că vodă poate să scurte depărtarea de la un loc până la altul și să facă dintr-un mil numa o jumătate! Mândrii!
2. De bună samă, scoposul lui Vodă era împlinit aducând pe țigani aproape de Inimoasa, unde doară voiea el ca să să afle; pentru aceasta le-au învoit toate câte cerea. M. P.
a) Crezi tu aceste, vere? Eu nu. C. Idiotiseanul.
b) Dar cum să nu le cred, când așa s-au aflat scrise! C. Onochefalos.
3. Tandaler s-arată încai cu gura, că nu să teme, dar vom vedea mai încolo, de este el acel viteaz cum să arată. M. P.
4. Bine zicea dar Goleman cu ceialalți ca să fugă; de bună samă avea plază rea. Dar' de-aceia mă mir, pentru ce avangarda (adecă straja de nainte) mersele după bureți, când ea trebuia să steie în loc și să păzască! Căpitan Alazonios. a) Nu este de mirat, deacă vom socoti că avangarda țigănească nu-i ca celelalte a oștenilor regulate (regulate), ci țigănească! Și doară le era foame, iar' foamea n-are lege. Dar caută și la avangardele noastre ce fac câteodată. Simpliț.
5. Ce babe! Atâta oameni să să teamă de oarecâte sute de turci! Eu sângru nice de o sută nu m-aș teme! Căpitan Alazonios.
a) Lesne-i a grăi de după cuptoriu și din unghie! Dar' ian' să mergi odată la războiu! Atuncia vezi tot câte zece în locul de unu. Căpitan Pățitul.
6. Tocma la locul acesta, am cetit la izvodul de la Cioara înșămnarea preînvățatului Talalău care zice că au aflat și la alte scrisori această istorie, cu cevaș' osăbire, adecă: Vlad Vodă vrând să ispitească pre țigani, ce ar face ei când ar vedea venind turcii asupra lor, au îmbrăcat pe a sa gardă turcește și au făcut năvală asupra țiganilor carii văzând pe turci, de departe au trimis și s-au închinat lor zicând că Vlad Vodă i-au sălit spre aceasta, iar muntenii îmbrăcați turcește i-au dus până la Vlad care după ce i-au ocărât pentru această a lor purtare, ei au răspuns că n-au știut că aceia era munteni, că, de ar fi știut, nu s-ar fi supus. Erudițian.
a) Dacă-i așa, trebuie să fie adevărat ce zice aici izvoditoriul, căci să zice că el însuș' a fost de față la toate de care să scrie aici. Onoch.
7. Neicu încă să vede a fi fost un om ca și Gogoman. Zice cătră turci să-i ierte *Maica Precurată*, când ei nu o cred; apoi *luna să vă ajute!* și *Mahomet să vă trăiască*, când Mahometu lor de mult acum nu trăia. C. Criticos.
a) Dar săraçu Neicu de frică nu știea ce zice și mesteca toate împreună, numa ca să scape de nevoie. Simpliț.
8. *Eta* să vede a fi cuvânt țigănesc, care să zice românește *iacă*. Vra să zică poetul că Răzvan țiganul care cunoștea bine pe Vodă, strigă: „iacă domnul, măria sa, este de față” și prin aceasta să descoperi înșălăciunea, iar țiganii îndată prinsă inimă. M. P.
9. Câtă s-au spus până aici de pozna aceasta, nu să află foarte depărtate de însemnarea lui Talalău. M. P.
10. Aici să vede ca tipărită firea țiganilor, căci până a nu ști ei că cei îmbrăcați turcește era munteni, socotind că-s turci adevărați, nici un cuvânt nu putea să grăiască de frică, iară deacă să dusără muntenii de acia, atunci și ei începură a să lăuda. C. Criticos.
11. Adecă Muțul văzând că acum muntenii sunt departe, nici pot să auză, striga și chiepa pe munteni să întoarcă iară, căci acuma țiganii le-or arăta că nu să tem. M. P.
12. Va să zică poetul: de s-ar putea bate vrăjmașul cu gura, atunci cel cu gura cea mai mare, ar fi viteazul cel mai tare. M. P.
13. Poate că cineva neînvățat fiind cu stihuri, nu va înțelege ce s-au zis mai sus, am socotit a talmăci acest loc. Spune poetul că tocma când țiganii acum să îmbărbătasă ș-avea chief de a să bate cu muntenii, atunci, prin

o tâmplare, li să făcu prilej de a-ș' arăta vitejia, căci Omar Pașa ce era căpetenia oștilor turcești, vrând să cerceteze pe împrejur, tocma sosisă la locul acela, unde era tabăra țigănească, dar țiganilor iar le scăpă vitejia. M. P.

14. Țiganii numai cu aceasta să îmbărbătară, că gândea că aceia iară-s munteni, și, precum să vede, și Tandaler așa gândea.
a) Sărace Vlade! ce ajutoriu ț-ai ales, care mai mare voie avea să să bată cu tine, decât cu protivnicii tăi! Mândrilă.
15. Așa fiind țiganii invitați, toți mergea pe turci și era aproape de a da pe dâșii cu năvală, când Parpangel, îmbracat cu armele lui Argineanu și pe calul lui, alergând sosi înaintea țiganilor și să dusă drept pe turci; care lucru văzând țiganii și mai mult să îmbărbătară. M. P.
16. Țiganii, precum să arată, mergea asupra turcilor, însă pe încet; iar dacă văzură că turcii întorc dosul, nu-i mai goniră, ci întoarsără acasă. M. P.
17. Fiind țiganii sculați asupra lui Omar, el făcuse orânduială să încungiure cu ai săi pe țigani și să-i taie, dar' Vlad Vodă chibzuind vremea, tocmai atuncia venindu-i în dos, l-au silit să-ș' tragă înapoi ceata ce trimese-se împotriva țiganilor, să să apere sânghur de năvala lui Vlad Vodă. Iar' țiganii de aceasta nu știea nimica și gândea că ei au gonit pe munteni ce întorsese adoooră. M. P.
18. Aici poetul lasă pe țigani iară și începe de Parpangel și ne spune că mama lui au fost o vrăjitoare foarte minunată... M. P.
a) Brândușa, precum o scrie poetul, e un fel de Circe (Chirchi), precum să află la *Odissea* lui Omer, care pe soții lui Ulis prefăcuse în porci și alte vite. Erudițian.
19. Vrăjitoarele noastre de astezi încă pun multă putere în firele de strămătură roșii. M. P.
20. Acest feliu de vrăjitori și cu acest feliu de țerămonii să află la mulți poeți vechi, însă acum nu s-aude nimic de unele ca aceste. Erudițian.
a) Poetul nostru toate le-au împrumutat de la alții, ca să-ș' facă mai plăcută izvoditura. Musofilos.
21. Cuvântul *sitiresc* este vulgar și obicinuit pe multe locuri, însă numa în noima aceasta, adecă sălesc cu meșterșug sau vrăjitori; și fiindcă norodul crede că prin răpe, vâltori și răspântii lăcuiesc duhuri necurate, drept aceasta zic și despre vrăjitori că sitiresc (adecă chiamă cu sâla) dracii de pe acele locuri. M. P.
22. Cum puteia să-ș' ducă fiul său în căruța vrăjită, când zisă mai sus poetul că au desjugat bălaurii și le-au poruncit să meargă în treabă-ș'! Idiot.
a) Poetul au spus odată cum ea i-au chiebat și i-au înhămat; aici să înțâlege de sine că aflându-ș' fiul, iarăș' i-au chiebat, însă poetul nu spune știind că fieștecare va înțâlege că, cum au mers de acasă cu vrăjitori, așa putea să meargă și de-aci. Musofilos.

Cântecul al VI-lea

Sătana cade-în melanholie
 Socotind asupra sorții sale;
 A iadului s-adună boierie
 Și să sfătuiește cu ce cale
 Va s-ajute turceștilor gloate;
 Țiganilor să fârșesc bucate.

Acum peste-ochian șoimanul soare[1]
 Strălucea dositelor ostroave,
 Noaptea cu neagra sa învălitoare
 Câmpi acoperisă și dumbrave,
 Iar' de grele-ostăneli obosita
 Dulce răpăusa prin staure vita.

Numa fieri priveghia răpitoare
 Și bărbații cu cugete rele;
 Lupul gonea după căprioare,
 Buha vâna-în tufe păsărele,
 Ș-umbla ș-alte jivini stricătoare
 Ce-întunerec iubind fug de soare.

Era vremea tocma-întiaș dată

Când cântă cocoșii de cu sară,
Ș-încălecând măhuri sau lopată
La Rătezat strigòile zboară,
Când să preumblă cele frumoase
Strâmbând oamenilor dreptele-oase.[2]

Toate-adeacă-odihnea cele bune,
Numa cele rele, blăstămate,
Umbla după-a lor înșelăciune,
Cum sunt duhurile necurate
Care nu dorm nice-odinioară,
Ci noaptea-în toate părțile zboară.

Tocma pe-acea vreme, supt afunda
Tartărului peștere, Sătana
Scoțind capul afară din unda
Văpăii nestânse, cu tirana
Sa privire, pe diavoli învită
Să muncească făptura osândită,

Iar' el prin aceasta să desfată
Ca ș-un craiu tiran după bătaie,
Când vede-oastea vrăjmașă junghiată,
Când noroade-întregi strică și taie

Și e mâhnit numa că nu poate
Așa tăia noroadele toate.

Însă-într-această noapte, de care
Zic eu, după ce oar'câtă vreme
Sătana căută cu desfătare
Cum chinuita făptură geme,
În gânduri căzu și socotele
Ce-i pricinuiră-amară jele.

Pentru că cugetând el în sine
Cumplita sa din ceriu scăpătare,
Apoi tot pierdut vecinicul bine
Potrivind cu a sa de-acum stare,
Așa răcni de jele și-urgie,
Cât clăti iadul din temelie.

Crunți învolbind ochi apoi: „Oh mie!
(Strigă) Cu totul nesuferită
Viață și nemuritorie!...
Mai bine era-într-acea clipită,
Când fui surpat cu mândra mea ceată
Să fiu pierit cu totul de-odată!...[3]

Câci, măcar muream eu fără vintă,
Dar' mergându-mi în nimică firea,
Durerilor încai să puna țântă,
Nici mă-ar ghimpa tristă pomenirea
Fericirilor mele trecute,
Curmată fiind prin moartea iute.

Ci nu mi-au priit vârvara soarte
Ș-în războiu îmi fu protivitoare,
Nice-a vînce-mi dete, nice moarte,
Lăsându-mi această rozătoare
Și nesuferită pomenire.
Oh! crudă, nespusă chinuire!...

Această dar' aducere-aminte
M-apăsă-acum... nu tu, Savoate!
Căci însuș' a ta de-acu nainte
Atotputernicie nu poate
Alta să facă-asupră-mi izbândă
Mai mult ocarnică și neblândă.

Deci sus, Sătano! Scoală și-arată
Celui-de-Sus că-ai încă putere;
Și măcar nu poate el să pată,

Nici să sâmțască vre o durere,
 Totuș cere-a ta pe dânsul ură
 Să-ți izbândești pe a lui făptură.”[4]

Aceste zicând groaznic urlă, iară
 Tot iadul răsună cu greu muget.
 Însuș diavolii să spăimântară
 Și vrând să știe-a Sătânii cuget
 Boierimea tartărului toată
 Într-o clipită fusă-adunată.

Ochii Sătana-își întoarsă roată
 Cercetând pe tot însul în față;
 Inima pare că-i să desfată
 Văzându-și boierimea sumeață.
 Apoi, după puțină tăcere,
 Acest chip grăi rozându-și ghierre:[5]

„O, soți credincioși ursitei mele,
 Viteji protivnici naltei lumine
 Ce stăpânește mai sus de stele,
 Știu că v-aduceți aminte bine
 De cea vecinică zio cumplită,
 Domnia mea când fu cutrupită.

Biruiți fum cu drept! în bătaie,
Iar' nu supuși, asupriți; iară
Nice-într-astă pucioasă văpaie
Cu vecinică și nestânsă pară
Suntem plecați, unde fără spaimă
Făptura pe Făcătoriu defaimă.

Știți dară că-a noastră mângăiere
Este în izbândă sângur ș-ură
Asupra celii de sus putere
Ce pedepsește și nu să-îndură!...
Dar', precum văd, să pare mie
Că vă-au apucat o trândăvie![6]

Nu văd eu acum bujdind pe poarta
Iadului suflete ca nainte,
Ș-acuși va fi doar deșartă boarta
Această-întunecoasă, fierbinte,
De n-om mai îndrăznire o dată
A lupta cu oastea luminată!

Fost-am în lume și de-amăruntul
Toate-am iscodit. Adevărat!

Cumcă-încungiurând eu tot pământul,
Mai cu samă-l văd noao plecat,
Iară țări adevărat creștine
Sau nu văzui, sau foarte puține.

Dar' ce folos! când văd omenirea
Care fu-în pisma noastră zidită,
Înălțându-și până la ceriu firea
Și până la partea cea mai fericită,

Râvnind a fi-oarecândva părtașă
Deșertelor noastre-în ceriu lăcașă.[7]
Însă nu fie-asta-adevărată!...
Ca marele Sătana să vadă
Urgisita făptură vodată
Colò sus, în cereasca livadă,
Mai mulțindu-să de-acum nainte,
Juru-mă pe tartarul fierbinte!...

Întii, creștinătatea să piară,
Războiul în tot pământul să fie,
Întunerecul să-întoarcă iară
Cu tot feliu de păcat ș-urgie;
Aceste-s în scurt poftetele mele,

Ce răspundeți voi acum la ele?” [8]

Atunci Velzāvúv, hatmanul mare
Oștilor negrii mării sale:
„Întunecate Doamne! mie-mi pare
(Grăi) că-ar fi lucru mai cu cale,
Lăsând aceste pe alt îndelete
Să strângem pe dată-a noastră cete, [9]

Căci eu din iscoade-încredințate
Care trimesesem sus, pe lume,
Am înțăles că vor a să bate
Vlad Vodă cu Mahomet, și-anume
De cereștii călăreți să zice
Că vor pe-agareni detot să strice.

Nu s-ar cuvini să lăsăm dară
Nice noi pe cei de-a noastră parte,
Ci- îndată să purcedem afară
Purtând și noi creștinilor moarte,
Căci, de va birui Mahomet,
Cade și creștinia pe-încet.”

„Bine, hatmane, că-mi dai de știre!...

(Zisă mușcându-și negrele buze
 Craiul întunecat cu răstire.)
 Acum măria-mea va să-auză
 Cum e și-a celorlalți socoteală,
 Ce au să-mi spuie fără sminteală.[10]

Întii, cum dintru voi fieșcare
 Să sâlește spre-a iadului bine,
 Amegind pe-om din dreapta cărare,
 Apoi, în ce chip ni să cuvine
 Să-ajutăm lui Mahomet îndată:
 Pre-ascuns, ori cu sâlă vederată?”

Aici Mamona să sculà, mare
 Visternicul Domnului Sătanei,
 Pe mâna lui sunt toate comoare
 De supt pământ, aurul și banii.
 „Tot iadul (grăi dâns) bine știe
 Cât îi face-a mea dregătorie!...

Zieu! mai mult decât toate-îi ajută
 Și mai multă dobândă-i aduce.
 Chipul și cărarea mea bătută
 Care pre-om la strâmbătate duce,

Este pofta de-averi desfrânată,
Într-alt chip lăcomie chieamată.[11]

Omul e plecat spre lăcomie,
Din leagăn, căci firea bună-i dede
Îndemnul curat de-a prii șie,
Din care, ca din izvor, purcede
Cruțarea vieții și-o sâlință
Spre-a-ș' plini trupeasca trebuință.

Dar eu astă fireșe plecare,
Cu totul o stric prin lăcomie
Și fac pre om de-în urmă el n-are
Hotar în pofta sa. Iacă-o mie
De acolea să nasc fapte rele,
Tot fiice-a lăcomii și-a mele.

Tâlhăria, furatul, votria,
Înșelarea, strâmba judecată,
Ucigării, vânzări, tirănia,
Fățăria, camăta cruntată,
Și pe rând faptele rele toate,
Mai vârtos ce trag spre bogătate.

Aurul acum stăpânește-în lume;
Prin acesta cumpăr eu toate
Inimile; cu mici sau mari sume
Neguțez tot feliu de păcate:
Cela-și vinde patria pe mită,
Cesta spre ucidere să-înviță.

Papa vinde darurile sfinte
Pentru gălbănași, iar' patriarhul
Din Vizánt le cumpără-înainte.
Din episcóp până la eclisiarhul,
Toți își prevând cele cumpărate
Ce trebuia să fie-în dar date.

Craii și miniștrii având sete
De-argint, ațâță războaie crunte;
Aurul ia cununa de la fete,
Sparge căsătorie și nunte;
În scurt, lăcomia nesătulă
Toate ce-s bune le-întoarce-în hulă.[12]

Și cu-aceasta orbind eu prășila
Lui Adam, o-întorc de la cărare
Bună ș'o duc pe-încet la topila

Noastră aici. Pre pământ, pre mare,
Mai toți muritorii despre mine
Cu-înaurite-s legați cătine.

Iar în cât privește-ajutorința
Lui Mahomet și-a turceștii gloate,
Eu spun drept că nu-s în socotința
Lui Velzāvuv, dar' nice să poate,
O! hatmane viteaz, asta face
Care ne spui și, cum văd, îți place.

Lângă cine puterea și slava
Au rămas, hotărât lucru este.
Au gândești că Cel-de-Sus lăsa-va
Să săvârșim, cum grăiești, aceste?
Foarte te-amegești, de cu putere
Vrei a da turcilor mângăiere.[13]

Ce-ajunge-oștaneasca ta-îndrăzneală
Asupra puterii înzăciuite!
Vitejia-înceată-a fi de fală
Și faptele ei cele mai vestite
Să numesc oarbă numa dârzie,
Când lucrează fără-înțelepție.

Deci, împotriva celui mai tare,
Nu vârtute, ci minte măiastră
Trebuie-a folosi. Mie-mi pare
Că nu cu vedită și buiastră
Tărie noi să dăm ajutorare,
Ci pre-ascuns, cu multă suptiare.

Înși oameni prin noi să lucreze
Spre-a lor pierire neconținută.
N-ajută-acum armele viteze
Cum punga cu galbeni tecsuită
Aceștii, numa să fie plină,
Acuma toți oamenii să-închină.[14]

În urmă rușinea mea să fie,
Deacă eu cu banii nu voiu face
Mai mult decât într-o voinicie
Altòr a să lăuda place!”
Mamona fârșind, Asmodeu răsă
Și căutând împrejur așa zisă:

„Nu pentru că eu sunt logofătul
De taină-a mării-sale, dară

Pentru că mă țân șeretul
Cel mai mare-în astă neagră țară
Îndrăznesc a-mi arăta și eu
Adânc și măestru sfatul meu.

Însă, mai nainte de-a răspunde,
Voiu să fac Mamonii o-întrebare:
Pentru ce să-însumează și de-unde
Vin acele cuvinte sprințare
A lui? Drept ce-atâta să rădică
Socotind pre-alaltii întru nimică?^[15]

Nu voi să-i întunec vrednicia,
Căci banii-au în lume căutare;
Dar' ce-ajunge numa bogăția,
De n-ar fi și-o vârtute mai mare
Cui ș-însă bogăție să-închină!...
Și-aceasta e mintea cu sfat plină!

Mamona cu banii face toate,
Dar' numa la cei cu lăcomie,
La suflete de-argint însătate,
Iar Mamona doar' încă nu știe
Că multe și mari trebi pe pământ

Nu să pot isprăvi prin argint,

Ci prin tehne-ascunse și înșelăminte,

Prin intrige, cu sfaturi viclene;

Ceste surpă și pe cel cu minte,

Ceste să-ajute-oștile-agarene.

Ș-acuș' vom vedea prin ispitire

Care știe mai bine-a gâcire.»[16]

Veliâl, ce peste politie

Are-în iad pază și priveghere,

Cel ce tot feliul de măiestrie

Lumească care domnia cere

E procopsit, fârșind Asmodeu,

Să sculă-începând cuvântul său:

„Adevărat! nu să-ar cădea mie

A muștra pe cei ce-au zis nainte

Doară cevaș' cam cu sumeție,

Dar', ca să-arăt cât poate să-alinte[17]

Pe cineva iubirea de sine,

Voi muștra cu vedite pricine.

Fieșcare să lăudă-întru-ale sale

Și cu oareșcare micșorare,
 Pe-ale altor socotind tândale;[18]
 Și toți vă-înșelați, precum îmi pare,
 Căci vrednicia voastră-împreună
 Iar' nu despărțită, să-áflă bună.

Voi sunteți naltele mădulare
 Aceștii împărății de-aice;
 Deci a voastră-împreună lucrare
 Trebuie să-o ție, să-o rădice.
 Zădarnică-i a voastră putere,
 Deacă veți lucra cu-împărăchiere.

Deci socotind eu cele din lume
 Care vă-aduce voao supărare,
 Îm par ca nește deșerte spume
 Și fumuri fără de flăcărare.
 Pentr-aceasta-i și-a mea socoteală
 Ca să nu ieșim noi la iveală.

Să nu ne-amestecăm la bătaie
 Cu puterea noastră vederată,
 Ci, mergând din odaie-în odaie,
 Să vedem pe cine, ce desfată,

Și-apoi pe om în tot chipul rău
Să-l otrăvim în cugetul său.

Iar în cât e pentru Mahomet
Ș-a lui Vlad mândrie deșartă,
Eu am chieea de la cabinét[19]
Și mai bine cunosc a lor soarte
Decât toți alții. Știu ș-acea bine,
Cui biruință-în urmă rămâne!

Intrigele sunt acum făcute
Tocma să piarză turcii războiul
Și să să vîncă mii despre sute,
Căci lung nu va sprijini povoitul
Oștilor păgâne-o țărișoară
Când va fi să-întoarcă-adoaoară.

Iar' Vlad dintru a sa biruință
Nu poate trage nice-un folos,
Fiindu-i țara cu nepriință,
Dar' dintru toate mai vârtos
Pentru că din țările vecine
Într-ajutoriu nime nu-i vine!>>

Velial fârși, dar Moloh încă
 Rostul său după dânsul deschisă,
 Moloh! fântâna cea mai adâncă
 A desmierdării trupești, și zise:
 „Nime pe-om așa supus nu ține
 Întru rele năravuri, ca mine;

Știți voi bine că eu prin a mele
 Măestrii lunecoase ș-ispite,
 Măguliri, gâdăliți și momele,
 Ochituri, zâmbiri, glume-îndrăznite,
 Pofte fierbinți ș-îndemnul trupesc
 Acum toată lumea stăpânesc.

Tinerii mă poftesc cu-înfocare,
 Bătrânii pe-ascuns îmi voiesc bine,
 Fetele m-așteaptă cu oftare,
 Neveste să topesc după mine,
 Ba și călugărul mi să-îmbie
 Pitulindu-mă-într-a sa chilie.[20]

Deci nu precep ce-i această frică
 A voastră, temându-vă ca doară
 Oamenii fiind făptură mică

Să nu să rădice-odinioară,
 La-acătare spiță de mărime,
 Cum voi ați fost întru cea nălțime!...

Gânduri deșerte! Doar' nice-a zece
 Parte din făptura cea iubită
 A lui Savaot nu va petrece
 În grădina raiului slăvită!
 Noi om avea partea cea mai mare,
 Ș-aceasta-i destulă-izbândă-îm pare!"

Iar' Val, stolnicul mare ce peste
 Mâncări și băuturi era pus,
 „Adevărat (au zis) lucru este
 Că n-avem să-așteptăm colo sus,
 Oarecând ca să-ajungem la cele
 Nalte lăcașuri mai sus de stele.[21]

Pentru-aceasta și eu socotesc
 Ca zădarnică toată cercarea
 Vreunii războiu cu soiul ceresc,
 Însă pe care-îl mână spinarea,
 Cerce ș-a vedea din apucare[22]
 Că nu-i lucru lesne cumu-i pare.

Drept ce să ne pûnem fără treabă
 La primejde? Să dăm și cumcă
 Pre Mihail vom birui-în grabă;
 Dară cel ce cu fulgere-aruncă
 Nemuritoare! va răbda doară
 Să vă-apropiați de nalta sfiară?[23]

Un tunet! ca-în ziua cea-îngrozită
 Când furăm surpați dintru nălție,
 Și toți iacătă-vă-într-o clipită
 Svârliți supt tartar!... ba cine știe
 Câte mii de miluri mai afund,
 Unde-acum nice dracii pătrund![24]

Pentru-aceasta cu Velial și eu
 Depreună socotesc și deacă
 Vreți doară-a cunoaște chipul mieu
 Prin care suflete vânez, iacă
 Vi l-oi spune: tot ce intră-în gură
 Fără treabă și fără măsură,

Tot aceasta este de la mine;
 Beția și grasa-îmbuibăciune

Sunt a mele și trag după sine
Trândava cu totul uităciune
De lucruri bune și cuvioase,
Fac minți tâmpite și trupuri grase.”

În urmă Vélfeigor vorbă-apúcă,
Stăpânul credințelor deșerte,
Zăcând: „Nu-l opresc eu să să ducă
Cărui i voia să să mai certe
Odată, dar mie la-împărțire
A fi cu dânsul nu-mi vine-în fire.

Eu mă sârguiesc în tot adinsul
Ca cea mai mică rază de lumină
Care-în om fu născută cu dânsul,
Să-o-întunec să nu fie sărină;
Ș-am făcut acu multe ispite
Cu tot feliu de-arătări măestrite.

Fieșcare crede în vreo lege
Care-o socotește preste toate,
Și tot însul prin minte s-amege
Sau lăturiș' din cale s-abate.
Așa-l întunec! de nice sânte

Că-are vreo precepere sau minte.

Fanatismul și Suprăstăciunea,
Ceste-a mele doao slujitoare,
Toată-adevărată-închinăciunea
Dumnezeirii ceii făptoare
În *schime*-o prefac necuvioase,
Nevrednice, ba și rușinoase.”[25]

Sătana care cu suferință
Până-acum ascultă: „Tot viclene
(Zise), dar nu spre ajutorință
Grabnică oștilor agarene
Sfaturi mi-ați dat! Însă mie-mi place
Acum după gândul meu a face!...

Deci tu, hatmáne, pasă ș-adună
Din cetele cele mai viteze,
Întru tot, o leghioană bună
Ce-are poruncii mele s-urmeze.”
Aici tăcu Sătana și-îndată
Adunarea mearsă-împrăștiată.

Dar', ce mă tragi de guler, o musă!

Iarăș cătră d-alba țigănie!...
 Care-acum ca și friptă de spuză
 Nu știea de ce să să mai ție,
 Că, cu toate sfaturile sale
 Încă nu să pusesese la cale.

Iar', dragă musă! scoate-mă-afară
 Din boarta iadului puturoasă
 Că, mă nădușesc de fum și pară
 Și n-aș' vrea sufletu- >l< aici să-mi iasă!
 Mai bine slugă-în tindă de raiu,
 Decât pe tronul iadului craiu!...[26]

Apoi ți-oi cânta, de bună samă,
 Și de biata noastră țigănie
 Ce-acum n-avea nici carne nici zamă.
 Nice știa de-astă nătărie,
 Căci vrea cât mai curând să facă
 Rânduială-în țara sa săracă.

Era tocma-în sfatul mai fierbinte,
 Când Corcodel supărat aleargă
 Și le spune-în puține cuvinte,
 Ca de-acu nainte să să șteargă

Pe buze de bucate, și zice:

„Ședăți acum întinși pă burice!...[27]

Sfătuindu-vă cu gura goală
Și pântece flămânde... Trecură
Babele cu colacii!”... Să scoală
Țigani socotind că-i înjură
Corcodel, căci nu putea să creadă
Să fie-în bucate-atâta pradă.

Pe lăieți și pe goleți punea vina
Toate celelalte rânduite
Cete; și ca să le crepe splina
Îi blăstăma, că-au mâncat atâte
Clise râncede, mălaiu și zară,
Care-ar fi ajuns și pentru-o țară.

Tandaler, care-acum apucasă
Cârma de mult, strângând să scoală:
„Mâncătoriu dă carne puturoasă,
Lăeț spurcat!... Asta nu-i tândală!...
Și foarte te-înșeli, de crezi tu doară
A te mântui cu vorbe-ușoare.

Pentru ce nu ne-ai spus tu din vreme
 Cum că pă fârșit merge bucata?
 Dar' lasă!-acuși, acuși tu vei screme
 Toate ce-ai mâncat. Numai fi gata;
 Acuș' vom alege pre-un mai-mare,
 Ș-atunci va fi vai de-a ta spinare!"

Iar' Corcodel cu zâmbire-amară
 Rânjindu-și dinții zise: „De tine
 Nu mă tem eu niceodinioară,
 Tandalere! Să-ți fie rușine
 Odată-a grăi despre toți rău
 Și-a te gânfa ca și broasca-în tău!...”[28]

Aurariul tot să-înfocă și pusă
 Mâna pe cioarsa ruginită,
 O trasă cu iuțime nespasă
 Și, de nu-l ținea într-acea clipită
 Bălăban, doară atuncea ca napul
 Cu floace cu tot îi tăia capul.[29]

Însă golățimea-întărâtă
 Multă-acuma împrejur să strânsese
 Și era de bătaie toți gata,

Într-atâta treaba le-ajunsesel!
 Dar' deodată-auziră departe
 Dobe, sorle ș-uiete mari foarte.

„Fugiți acu care-încătro poate,
 Că iacă turcii vin să ne taie!...”
 Strigară bătrânii cătră gloate,
 Iar' de frică amurțita laie,
 În loc de-a-ș> căuta-în grabă scăpare,
 Sta fără graiu și fără mișcare.

Atuncea strigă cu voinicie
 Tandaler, cât putu tare foarte:
 „Toți în arme cu mine să vie,
 Ori la biruință,-ori cătră moarte!...
 Mai bine să murim pe-îndelete,
 Decât să tragem foame și sete.” [30]

Prin aceasta bieții mai luară
 Inimă țigani, și-în puține
 Ceasuri, după obicei, să-înarmară,
 Măcar că nu le părea prea bine
 Și părea că inima le plânge,
 Scârbindu-să de bătăi și sânge.

Dar' totuș' inimându-i din gură[31]
 Tandaler, nu-și arăta ei frica.
 După ce-apoi înarmați stătură,
 Părea că nu să tem de nimica;
 Iară scoțind sabia din teacă,
 Tandaler le spunea cum să facă.

„Căutați la mine! Luați aminte!
 (Le zisă)-Acum voi sunteți armați!
 Dar' trebuie-a socoti nainte
 Pentru ce? Unde mergeți? Ce căutați?
 Ca să nu ziceți mâne-poimâne:
 Tandaler au lătrat ca ș-un câne!...[32]

Copii vă cer dă mâncare
 Și cătră voi cu lacreme strigă.
 Aici nu vă este-altă scăpare
 Fără la mălaiu sau mămăligă!...
 Căci gura pruncilor din tăciuni
 Nu să poate-astupa cu minciuni![33]

Cui dară-i voia să mai trăiască,
 După mine vie-într-un noroc,

Numai trebuie să să păzască,
 Cum l-au păzit mumă-sa dă foc,
 Ca dând pă noi vreo străină gloată
 Să nu steie cu gura căscată,

Ci, când oi striga eu de la frunte,
 Toți în mâni să-ș' aibă-armele gata.
 Și dă-ar hi vrăjmașul cât un munte,
 Să dea pă dânsul dă-a dărămata,
 Închizând ochii și dând pă moarte,
 Cruciş' curmeziș', în toată parte.[34]

Cu ochii-închiși e bine-a să bate,
 Că nu cauți vrăjmașul în față,
 Nici te temi dă-a lui înfricoșate
 Arme sau și căutătură-îndrăzneță.
 Nu vezi cine lângă tine pică
 Și pân' la moarte nu știi dă frică.

Răcniți, chiuți, strigați din gură,
 Cât vă-a-încăpea pe grumazi de tare.
 Asta-i încă-o bună-învățătură,
 Că-așa să-îmbărbată fieșcare,
 Iar' neprietenul să spăimântează

Ș-a să băga-în războiu nu cutează!”

Tandaler fârșind învățătura
Porunci să meargă după sine
Toți armații strigând: bura! bura!
Merg țiganiii spre rău, sau spre bine,
Cu inima de frică-înghețată,
După Tandaler, ca după-un tată.[35]

1. Cuvântul *șoiman* doară nu este pretutindene obicit ca în Ardeal; pentru aceasta trebuie a ști că prin acest epiteton să înțeleg numa lucruri bune, curate și oarecuma sfinte. Nice de obște să zice *șoiman*, fără numa soarele, albina, pânea ș.c.d. Să vede a fi cuvânt turcesc. P. Filologos.
2. Poetul vrând să obrăzuiască vremea de noapte, spune pe rând toate ce să tâmplă pe acea vreme: într-altele, fiindcă el, unde poate, bagă și poveștile de obște, pomenește aici și de strigoii, care după crezătorii de obște încalecă măturii și lopate și cu acele zboară la Rătezat, adecă la un munte ce este între Țara Românească și între Ardeal. Erudiț.
 - a) De aci să cunoaște că izvoditorii cel de-întâi acestor stihuri au fost ardelean, căci almintre nu ar fi pomenit de Rătezat. Criticos.
 - b) Așa dară ar trebui să fie și din Thesalia, căci pomenește Parnasul, muntele Thesalii; ar trebui să fie și muntean că pomenește Cetatea Neagră ce este în Țara Muntenească! Mândrilă.
3. Aici pentru mai bună înțelegerea, trebuie a lua sama că poetul obrăzuind noapte, hotărăște vremea când cântă cocoșii întiaș dată, adecă cu un ceas sau doao înaintea miezii-noptii; căci, pe cum spun cărțile babelor, atunci au putere duhurile necurate. Deci poetul vrând să vie cu povestea și la Sătana, zice că tocma pe acea vreme și el au obicinuit a scoate capul de supt unda focului și a-ș petrece, căutând cum să muncesc sufletele păcătoase. Însă (adauge poetu) în acea noapte îi viniră Sătanei nește gânduri de care foarte s-au scârbit. Adecă socotind el că oarecând era în raiu și întru fericire, iară acum în iad, supus chinurilor, să măhni și așa răcni, cât tot iadul să cutremură. M. P.
4. Monologul acesta nu să poate înțelege de toți, numai de cei ce sunt pro-copsiți la S. Scripturi. Musofilos.
5. *Ghierre* va să zică brâncă cu unghii mari, cum au vulturii sau urșii. M. P.
6. Sătana aici să închipuiește, precum am zis la cântecul dintii, căpetenia duhurilor necurate, care mai nainte de osândire era în ceriu cel mai întii arhanghel și să chema Luceafăr, adecă purtătoriu de lumină. El aici grăiește cătră ceialalți soți ai săi. Însă ce poate să grăiască Sătana altă fără numa blăstămuri; însă poetul vrând să-l arete poeticește, precum este, foarte bine l-au nimerit. Erudițian.
 - a) Așa, foarte bine, când îl face să grăiască hule asupra dumnezeirii! Păr. Desidemonescul.
 - b) Apoi ș-alta este: de unde au știut poetul acesta cele ce au vorbit dracii în iad! C. Idiotiseanul.
 - v) Dar' că nu-i așa, vere, căci ț-am spus de atâte ori că le-au aflat așa scrise. C. Onochefalos.
7. Sătana zice că Dumnezeiu a făcut omul în pisma lui și a soților lui, ca oarecând să lăcuiască acolo, unde au lăcut ei fiind încă îngerii. Simplițian.
8. Ce mânia sătănească! Simplițian.
9. *Velzāvuv* este nume devolesc care s-află și la *Evangelhie*. Însă fiindcă Sătana este împăratul întunericului, pentru aceeaia Velzevuv îi zice *Întunecate Doamne*, apoi *Neagră Măria sa*.
 - a) Oare nu este aici ascunsă săteră? Că întru multe până aici am luat sama că poetul acesta multe zice care nu să pot înțelege într-alt chip, însă așa știe acoperi satera sa de bine, cât nu fiește care o cunoaște. C. Criticos.
10. Acum precep povestea. Adecă Sătana au strâns sfetnicii săi, ca să sfātu-iască în ce chip are să ajute păgânilor!
11. *Mamona* încă nume de diavol ce să află la *Evangelhie*. De obște să zice el duhul lăcomii.
 - a) Pe Velzāvuv zisă poetul că este hătmanul Sătanei, iar aici pe Mamona face visternic! ca când și diavolii ar avea în iad acest feliu de dregători! Idiot.
 - b) Bagă-le în teacă, vere, ț-am zis nu o dată, nu mai vinii poetul, când el așa au aflat scris! Onochef.

v) Vedeți dară că bine zisăi eu că aici este o sateră ascunsă! Criticos.
 g) Acum și mie-mi scapă răbdarea când văd luări aminte de acest feliu! Am luat sama mai înainte că care nu înțalege ce este poesia și ce va să zică poetu, acela mai bine să tacă și mai bine să ție cu dumnealui Chir Onochefalos, căci mai multă cinste-ți va face. Unde ar fi izvodirile poeticești a lui Omer, a lui Virghil și, în vremile noastre, a lui Miltón la inglezi, a lui Tásso la italieni și a lui Clôpstoc la nemți, de ar fi socotit aceste învățate noroade de dânsii, cum socotesc acești mai sus cârtitori asupra poetului nostru? Musofilos.
 d) Nu Ț-am spus, vere, că așa este? Iacă dum. Musofilos înțalege mai bine decât noi amândoi.

12. Aici Mamona spune toate faptele rele care izvoresc din lâcomie. M. P.
13. Sătana făcu doao întrebări la bojerii și voievozii săi: adecă să-i spuie fiește care în ce chip el lucrează spre binele de obște a iadului, amegind pre oameni! Apoi, în ce chip socotește ca să să deie ajutoriu turcilor. Mamona la cea de întii întrebare spusă cu de-amăruntul laudele sale, iar' la a doao dă sfatul său, ca să nu să deie turcilor ajutoriu cu chip vederat, ci pe ascuns. M. P.
14. Vezi, vicleanul, ce sfat au dat! Simplițian.
15. *Asmodeu*. Acestă încă este nume de diavol, cunoscut la S. Scripturi, și mai cu samă să chiamă duhul înșelăciunilor; iar' cuvântul *șeret* nu este pretutindene cunoscut; pentru aceasta românește se poate zice *amegêu*. Apoi cuvântu *sprințariu*, *sprințare* încă să vede a fi românesc, ce să poate zice amintre *îngiurătoriu*, *defăimătoriu*. Filologos.
16. *Suflete de argint însătate*. Aceasta întru o altă limbă doară nu s-ar putea zice, dar' în limba noastră nu știu de unde s-au obicinuit a să zice, în loc de *foame de aur și de argint*, *sete de aur sau argint*. Apoi cuvântul tehne însemnează meșterșug viclean. M. P.
17. *S-alinte*, adecă să măgulească.
18. *Tândale*. Acest cuvânt este obicinuit pe une locuri și înșămnează nimicuri sau lucru de nimică, jucărai. M. P.
19. *Cabinet* este cuvânt franțozesc și semnează cămară, cămăruță sau, cum zic pre aiure, odaie. Înșă apoi s-au luat de obște de să zice locul, unde să face sfatul de taină la curțile domnești sau împărătești. Pentru aceasta zice Veliâl că el știe sfaturile cabinetelor și știe ce fârșit va fi între Vlad și Mahomet. C. Filologos.
20. *Moloh* încă este nume de diavol și numit la Scriptură.
21. Val sau Bal încă este nume drăcesc la Scripturi.
22. *Apucare*, adecă ispiteală și începutul lucrării. M. P.
23. *Sfiară* sau mai bine *sferă* este o figură rătundă, prin care să inchipuiește lumea sau și pământul; pentru acea să zice *emisfer* jumătatea sferii sau a pământului. Aici *sfera naltă* va să zică ceriul cel mai de sus. Erudițian.
24. Va să zică Val că tocma să poată birui pe îngerî însă (zice el) cel care cu fulgere aruncă! adecă Dumnezieu (căci dracii nu cutează a numi pe Dumnezieu), oare suferi-va el să ne apropiem de ceriu? Mai încolo zice: căci numai un tunet să cază pe voi, de cei ce cădea în zioa când furăm izgoniți din ceriu, și iacă-vă aruncați mai afund de iad și acolo unde acum nici noi putem pătrunde. M. P.
25. Pentru înțălesul tuturor ce zice Velfegor aici, trebuie a să tălmăci întii, că el zice a fi diavolul credințelor deșerte; deci, zice el, eu mă sârguiesc totdeuna că să întunec raza minții și a preceperii adevărate care Dumnezieu dede omului când îl zidi. Eu ducând pe om de la legea adevărată care mintea curată a lui poate să o cunoască, îl abat de la cale întunecându-l cu năluciri. Și spre aceasta am doao slujitoare, adecă *fanatismul* ce va să zică răvna neadevăratei credinți, și *suprăstăciune* ce va să zică crezătoare deșartă; alții zic, de pe grece, *disidemonie*. Aceste doao, adauge el, strămută toată adevărata închinăciune a unii adevărate dumnezeiri, în shime necuvioase și de răs!...

26. Un poet o zis odată că mai bine voiește a fi craiu în iad, decât slugă în raiu, iar' poetul nostru socotește de-împrotivă, că mai bine voiește a fi slugă în tinda (pridvoriu, antișambră) raiului, decât craiu în iad, cu care și eu mă învoiesc. M. P.
27. Am căutat la original, curios de sunt acolo aceste cuvinte, căci socoteam că doară poetul le-au pus din capul său; însă pot asigura că așa să află și la original, prostește. Bag de samă că autorul n-au vrut să puie alte cuvinte de cum au vorbit însuș' Corcodel. Preînvățatul Talalău încă așa socotește, mai vârtos că la strofa următoare zice Corcodel: „sfătuindu-vă cu gura goală», apoi zice că „au trecut babele cu colacii!»... proverbie care și astăzi este în obicei, când va să zică cineva că acum s-au petrecut ce-au fost bun!... Erudițian.
28. De aici să vede că Corcodel era învățat la vorbe proaste și foarte batjocoritoare, fără care el nu putea să vorbească, și să vede că și cele mai din sus, de care au pomenit Erudițian, a lui Corcodel, sunt adevărate. Criticos.
29. Trebuie a ști că *ciorsa* să zice o sabie rea sau ruginită, și nu s-ar putea zice de altă sabie și la alt loc, fără numa la *Țiganiada* ș-alte de acest feliu de izvodiri comicești. Musofilos.
30. Tandaler socotea că a fi totdeauna așa ca cum au fost cu muntenii, sau doară și de nevoie îi vini acea vitejie. Mândrilă.
31. *Inimându-i*, adecă dându-le inimă. M. P.
32. Tandaler să vede că percepea ceva de oștenie, precum om vedea mai încolo. M. P.
33. *Copii din tăciuni* va să zică care șed împrejur de foc și de tăciuni.
34. *De-a dărâmata*, adecă *dărâmând*, *oborând*, cuvânt vulgar. Însă Tandaler avea bună cunoștință a neamului său, că-i învață a închide ochii, să fie mai ușor la bătaie, ne temând așa tare. M. P.
35. Cu adevărat! un chip de a să bate nou și minunat, și (cine știe) doară pentru țigani, cel mai bun!... Simplițean.

Cântecul al VII-lea

*Vlad pe-ascuns tabăra cercetează
 Turcească.-Arginean la minte-ș' vine,
 Apoi scapă cu mână vitează
 Din mijlocul oștilor păgâne;
 Vlad noaptea pe turci face năvală,
 Sân Mihai frânge-a Sătanei fală.*

*Unde sunt vitejii cei din zile,
 Eroii cei cu vârtute rară,
 Carii-înlibovindu-să-în copile
 Călătoria întins din țară-în țară
 Luptându-să cu lei și gligani,
 Curățind pământul de tirani,*

*Ce nu răbda ca-asuprit să fie
 Cel mai slab de cătră cel mai tare,
 Neamuri întregi scotea din robie,
 La nevinovați apărătoare
 Mână dând, nice lua vreodată,
 Nice poftea pentr' ajutoriu plată! [1]*

Ah! căruntă vechie cinstită!

Unde-s a tale sante tocmele?...
Ce urgie-acum lumea-întărăta
Ș-o-îneacă-întru cel noian de rele?
Perit-au credința cea bătrână!
Ah! lume-înțoartă! vreme păgână!

Dar ce vinuiesc eu vremea? care
Nu lucrează, fără numa pate!...
Martoră fiind și muștrătoare
Faptelor noastre pre rușinate!
Acestor, oame,-însuți ești de vină,
Ce-închizi ochii și fugi de lumină.

Ceriu-ți dede minte și vârtute:
Ceia-întru-întunerec să-ți lumine,
Ceasta la nevoie să-ți ajute,
Ceia să-ți arete rău și bine
Și cărarea cătră fericie,
Ceasta să-ți frângă lanț de robie!...

Iar' tu cu ceste daruri alese
Covârșești însuți a ta stricare;
Mintea ta lațuri neîncetat țese
Ca să te-încurce fără scapare,

Vărtutea-ți dai la tirani în mână,
Ca mai lesne-apoi să te supună.

Iar' aceștea te-apasă-în țărână,
Nici mai mult te lasă-în slobozie;
Cu răs amar vaietu-ți îngână
Și lanțuri a săruta te-îmbie.
Ah! și cine-apoi din asta poate,
Oame ticăloase,-a te mai scoate!...

Au doar' moleăța de-acum junie,
Ce n-au învățat alta nimică
Făr' a vâna după libovie,
A căuta la sabie cu frică,
Pe divan a trândăvi cu lene
Ș-a căsca gurile prin dughiene!...

A să-împodobi cu gingășie
Mai aleasă decât o femeie,
A-ș' răpune-în cărți toată-avuție,
Într-aceasta faptele să-închieie
A coconașilor cilibii,
A patrii noastre de-acum fii!

Acești numa știu între cocoane
 Și din gură-a-ș lăuda hărnicia,
 Iar' la fruntea vunii lighioane,
 Unde-împroașcă gloanțele cu mia,
 Vaileò , săracii! cum le-ar fi greață,
 Cum le-ar fugi sângele din față!

Un coif în cap, o sabie-în dreaptă,
 Inimă-în piept și scutul în stângă,
 Cu vârtute și minte deșteaptă,
 Aceste sunt care pot să frângă
 Lanțul robii tale cumplite,
 O, neamul meu! de tot ovilite!...[2]

Alta era junia română[3]
 Pe vremea lui Vlad-Vodă, ce frânsă
 Tabăra lui Mahomet păgână
 Cu vârtute și-în bătaie-adinsă,
 Dar' au perit acea voinicie,
 Și tu gemi supusă, Muntenie!...

Streinii veniturile-ți pradă,
 Vându-te ca marfa prin dughiene!...
 Ci, hoha! Să lăsăm această sfadă!...

Văd pe mulți că rădică sprâncene
 Și mă tem ca necăutând la rangă
 Să nu-mi puie musa supt fălangă.

De care Dumnezeu să ferească!...
 Însă, doar> vor avea ei minte
 Și-or precepe-o glumă țigănească!...
 Cu toate-aceste musa nu minte,
 Ci numa cât are-o gură mare
 Și câteodată-i pre cârtitoare.[4]

Cum sunt femeile totdeună,
 Când știu ceva despre oarecine,
 Ar crepa pe loc să nu o spună
 Încai la pretenele vecine,
 Așa-i musa mea! de minte-ușoară,
 Iar' de gură tocma ca și-o moară.

Sultanul cu stúluri prăștiate,
 Acum până su munți ajunsese
 Robind orașe, târguri și sate,
 Iar' șireagurile mai alese
 Trimețind de-osăbi să cerceteze
 Unde-s oștile lui Vlad viteze.

Așa făcând să precepu-în urmă
Că vodă cu războiu nu să-îmbie,
Ci din ascunsuri ieșind, o turmă
După-alta-i pierde cu viclenie.
Deci hotărî, ferind locuri strâmte,
De-aci să nu mai meargă nainte,

Ci întracelaș loc să tăbăreze,
Păn' muntenii sâliți de nevoie,
Sau la război ar vrea să cuteze,
Sau venind înșiș' de bună voie
Și cerând de greșeli iertăciune,
Pe sine și țara-și vor supune.

Rânduindu-și o tabără mare,
Oștile toate la sine trase,
Iar' la București înștiințare
Cu solii credințare trimeasă
Cumcă el vra pe țară să ierte
Și numa pe domnul rău să certe.

Aceste Vlad din limbe ș-iscoade
Înțălegând, toate bagă-în samă,

Cu multe griji dinnontru să roade
 Și, măcarcă n-are el vreo teamă,
 Totuș' mult să sfătuieste-în sine
 Cum ș-ar tocmi trebile mai bine.[5]

Un gând îndrăzneț îș pusă-în minte:
 Sângur cu capul să cerceteze
 Starea taberii turcești nainte.
 Gând vrednic inimii lui viteze,
 Dar' primejdios, iar' ce nu poate
 Un suflet înălțat preste toate!

Scâmbându-și obraz cu măiestrie
 Și chipul, ca prăvătariu să-îmbracă,
 Ce din Vidin duce băcălie
 La tabără, vorbind limba greacă.
 Iar' de-aceasta la nime nu spusă,
 Și dă cătră-ai săi pe-ascuns să dusă.

Într-acel chip iscodind el toată
 Tabăra cum stă, din care parte
 Mai lesne-ar fi năvală să bată,
 Fără veste zări nu departe
 Alergând norodul cu mirare

Și chiot de bucurie mare:

„Vlad Vodă! Vlad Vodă! l-aduc iacă!”

Iară Vlad fiind aproape caută,

Să tûrbură, stă și ce să facă

Nu știe, că în miejloc de gloată

Să-afla. El sâlea la larg afară,

Dar' gloata striga iară și iară.

Acum era de supt haină să scoață

Fierrul ascuns moarte să-și aducă,

Când zărește-o ceată călăreață

Ducând pe-un rob. Chiotul apúcă

De nou, ca mai nainte, și gloată

S-adúnă-împrejur nenumărată.

Atunci Vlad cunoscú sminteala

Și mestecându-să-întru mulțime,

De prilej luând nerânduiala,

De-acolea neprecept de nime

Ieși la locurile știute,

Unde-l aștepta de-ai săi trii sute.[6]

Însă robul acela să știe

Că-au fost Argineanul viteaz, care
 După ce beusă-apă dulce
 Îndată-l cuprinsă-o tremurare
 Și-însăimat prin codru fuga-întinsă,
 Cu mintea de buiguiri aprinsă.

Rătăcind apoi prin cea pădure,
 A doao zi cătră dimineață
 Timpină pre-un țăran cu săcure
 Și purtând o prăjină pe braț:
 Amândoi tocma era să iasă
 Din pădurea cea nenărocoasă.

Cât voinicul din dumbravă-afară
 Păși, iacă-începu-a-ș' vini-în sine;
 Mintea i să-însărinează iară,
 Toate i să par lucruri streine
 Văzându-să-în stare nevoieșe,
 Fără cal, făr' arme, făr' cămeșe!

„Ah! (strigă) tâlhari fără de lege,
 Ce m-ați desarmat cu viclenie!
 Necutezând cu mine de-a vă-alege
 Cu arma-în mână de vitejie,

Suflete ticăite și mișele!

Deci ascultați cuvintele mele:[7]

Ascultă, ceriule și pământe.

Ba tartărul negru-încă s-asculte

Că mă jur pe cele ce-s mai sfinte:

Din umeri mânilor-mi fie smulțe

Cu capul, din cap ochii să-mi sară,

De nu-mi voi izbândi până-în sară!

Nici un alt văștmânt, nici armătură

Până-atuncia voi lua pe mine,

Precum nici pâne, nici apă-în gură,

Păn' ce tâmpinând cete păgâne,

Pe cel mai harnic viteaz din ele

N-oi face jertfă mânilor-mele!..."

Iar țăranul auzind aceasta

Și căutând la voinicul, de frică

Ca doar' să nu-i facă năpastă:

„Voinice! (zisă)-astă săcurică

Poate pe drum îți va prinde bine;

Fiindcă n-ai altă armă cu tine".[8]

La care-Argineanul căutând zisă:
 „Prietene, ține-ți a ta unealtă!
 Iară, de-ți este voia și ți să
 Pare, cere-ași de la tine-o altă
 Ceaia: Să-mi dăruiești cea prăjină
 Care tu de-abea o porți pe mână!”.

Țăranul voios prăjina dete;
 Iară voinicul cu bucurie
 O-învârte-într-o mână pe-îndelete,
 Ca ș-un bețișor! apoi de-acie
 Rapede pleacă pe drum nainte,
 Multe cu sine-învârtind în minte.

Iară când fu cătră prânzul mare,
 Oblicește venind de departe
 O grămadă de păgâni călare,
 Și fiindcă-alerga tare foarte,
 Abia cum s-o facă socotește,
 Călărimea iacă și sosește.

El deacă vede că sunt aproape,
 Tocma-în mijlocul de drum să pune
 Strigând: „Stați, voinici, că-aici-s groape![9]

Opriți-vă! țineți caii-în frâne!”

Turcii văzând astă-arătătură,

Oprind caii săi pe loc stătură.

„Care-i viteaz! (atunci el adaúsă)

Care-i vrednic armele să poarte,

La harț aici cu mine să iasă

Cu tocmeală ca după-a lui moarte

Armele și calul să rămâie

Ca un preț de biruință mie!...”.

Caută păgânii și-încep a râde

De-o nătărie oarbă ca-această

Și că-un om sângur drumul le-închide!

Ba,-în loc de-a fugi, caută năpastă!

Iar' unul ce le mergea-înainte

Cu aceste-i răspunsă cuvinte:

„Feri, țăran mișel! Destul să-ț fie

Că-astă dată-ți dăruiesc viață,

Iar' de te vei mai arăta mie,

Ț-oi tăia, să știi, limba-îndrăzneță.”

Și zicând spre dâns' calu-întetește.

Argineanul stă, nici să clătește.

Atunci turcul aprins cu mânia
 Lucind sabia vru să-i zboare
 Capul, nici Argineanul să-îmbie
 Mai mult, ci puindu-să la stare
 De-a sprijini lovitura păgână,
 S-ăpără cu groaznica prăjină.

Ș-izbindu-i sabia-într-o lovită,
 Alta-i întoarsă de-alaltă parte,
 Cu mult mai amară și cumplită.
 Cade turcul de grabnica moarte

Împresurat și mușcă pământul,
 Iară viteazul iute ca vântul[10]
 Calul inimos de frâu apucă,
 Sare-în oblânc ș-a hărțui-începe.
 Turcii uimiți ca și de-o nălucă
 De-abia vreme-avură-a să precepe
 Că-aicia nu-i treabă țărănească,
 Ci caută-în arme să să-ocrotească.

Toți pe dânsul dau și-l împresoară,
 Iar el când s-apără, cand lovește,

Și toată lovita lui omoară,
Ș-așa să poartă de vitejește,
Cât din doaozăci care fusese,
Abia doi scăpară-în tufe dese.[11]

Argineanul atunci să pogoară
Și luând arma celui pe care
Întii biruisă, de pe-odoară
Și veșmânt că-au fost de viță mare
Cunoaște. Le ia toate cu sine
Și să-îmbracă cum poate mai bine.

Luându-și și ceva de mâncare
Ce-află la trupurile căzute,
Iar' sui pe calul ales, care
Așa-l duce de ușor și iute.
Cât pare că nu merge ci zboară
Ș-ar fi-întrecut și pe-o căprioară.

Mergând oblicește lângă cale
O fântână. Frânt fiind de sete,
Deștinde și zios pe iarbă moale[12]
Șezând aproape și pe-îndelete
Beu de saț și mâncă din cele

Pe la turci aflate bucățele.

Obosit de trude ș-ostănele
 Ce de-oarecâteva zile pățisă,
 Păn' socotește ceste și cele,
 Iacă somnul genele-i închisă,
 Iar calul, văzându-să făr' pază,
 Când paște, cât caută și rânțează.

Întracea păgânii ce scăpasă
 De mâna lui Arginean vitează
 Fugind, dederă de-o ceată groasă
 Ce era mânată ca să vază
 Locul împregiur să-ispitească
 De-ar putea ști de-oastea românească.

Spuind ei de tâmplarea-îngrozită
 Și de voinicul fără de teamă,
 Să meargă-în urmă-i apoi o-învită.
 Acolea sosind bagă de samă
 Că voinicul doarme fără de grijă.
 Dau știre și fac semn să nu strige.

Apoi cu toți îl năpădire;

Care de mâni, care de picioare
L-apucă,-îl leagă și-l țin. Să miră
Argineanu trezindu-să: ș-oare
Aieavea sau în vis el privește?
De-abia să precepe, să trezește.

De trei ori scuturându-să frânsă
Legături, ca nește fire de-ață;
De trei ori mulțimea prejur strânsă,
Prăvăli cu puternice brață.
Dar' mulțimea pe el grămadită
Nu-i dă răgaz nice-într-o clipită.

Ci cu-îndoit număr și putere
Apucându-să-în urmă-îl supune.
Și după cum siguranța cere
Fierră-în mâni și pe picioare-i pune.
Așa legat apoi ca butuc
De-aci cu mare triumf îl duc.

Iară tabăra văzând că-o ceată
Întreagă pre un rob sângur duce,
Socotind că doară-i Vlad, îndată
Striga: „Vlad Vodă iacă s-aduce!”

De-aci să luasă cea strigare
Ce pe Vlad înspăimasă-așa tare.

Iar' deacă sultanului nainte
Pe robul viteaz dusă ră, caută
La el, nici crede cele cuvinte
Ce-i spunea turcii de lăudată
Vărtutea lui. Deci porunci-îndată
Să-l deslege, fierră să-i dezbată.[13]

Apoi îl întreabă, l-ispitește
Cine-ar fi și de unde. La care
Voinicul nimica nu grăiește.
În zădar el cu rea moarte-l spare,
Că cela nice gura-și deschide
Și pare că de toți-și râde.

Mahomet atunci mănios foarte
Porunci să-l iaie și să-l ducă
La cea mai înfricoșată moarte.
Atunci Argineanul vorbă-apucă:
„Sunt român! Ș-Argineanu mă cheamă,
Om de credință și fără teamă.

Însă tu că ești sultan te-arată!
M-au prins adormit cu viclenie;
Deci, dacă mi-e să moriu, judecată
Alegerea morții lasă mie!
Oștean am fost ș-inima-mi poftește,
Deacă-am să moriu, să moriu voinicește![14]

Dă-mi calul ș-amele ce-mi luară
Tâlhărește,-apoi lasă să vie
Să le ieie, și mă lege iară.
De m-or prinde, vina mea să fie!
Atuncea fă cu mine ce-ți place,
Atunci strâmbătate nu-mi vei face!..."

Sultanul uimit de-atâta fală
Și sumeția fără de minte,
Făcu să-i deie, după tocmeală,
Toate-amele, calul și veștmânte,
Și-i zisă: „Poftesc să-ți meargă bine,
Ticăit, lăduros creștine!”

Dar Argineanul suind călare
Ia sabia-în mână ș-o sărută,
Apoi zice: „Sultane! de-ți pare

Că-s nebun lăduros, fă tute
 Ale tale oști drumul să-mi ție!
 Întracea-ți mulțănesc de-omenie!...»[15]

Aceasta zicând calu-și înteață
 Printre grămăzi de turci înarmate.
 Ca ș-un taur sălbatec din lață
 Când scapă, sărind surpă toate
 Și calcă sau cu coarne străpunge,
 Pe unde fuge, pe cine-ajunge,

Așa voinicul pe unde-aleargă,
 Pe-ulițile taberii păgâne
 Rumpe, taie, sfarmă, cale largă
 Făcându-și. Nime drumul nu-i ține,
 Că-așa merge cu năpraznă iute,
 Cât nici pot cu fuga să-și ajute.

Nici unul dintre gonaci putură
 Să-l ajungă,-așa rapede-l poartă
 Calu-ușor, iar el strigă-„îi înjură,
 Să taie din coartă-în coartă,
 Care pe dânsul stau să să scoale
 Sau nu-i feresc îndată din cale.

Păn' în urmă din tabără scapă,
Nici mai vede gonind după sine.
Deci s-oprește din fuga sureapă
Cu hainele de sudori pline,
De pulbere și sânge-împroșcat,
Cu trupul întreg, nevătămat.

Iară Vlad după ce mearsă
Din tabăra păgână turcească,
Toate oștile la un loc trasă
Dând porunci cum au să să păzască
La deobște năvală neașteptată,
Cum și dincătro războiu să bată.

Iar' când fu cătră-apusul de soare,
Când copacii umbre lungi aruncă
Pregătind murgitului răcoare,
Atunci oastea cu data poruncă,
Ieșind de prin locurile strâmte
În trei coloane mearsă nainte.[16]

De trei părți avea să năpădească,
Apoi iar la un loc să să-adune,

Hotărât în tabăra turcească
Nelăsând turcii să să-împreune.
Merg oștile cu pasuri tăcute,
Fără-a fi de păgâni precepute.

Iar' când fură de șanțuri aproape,
Fără-a face gomot sau strigare,
Curând petrecură cele groape
Și ne-aflând vreo strage privitoare
Intră cu năvală-acoperită
În tabăra păgână-adormită.

Coloane de-aci-în părți să răvarsă,
Și fiecare pe unde trece
Păraie de sânge turcesc varsă,
Somn dulce mutând în moarte rece;
Nici altă s-auziea-în șetre vecine,
Făr gemetul morții și suspine.[17]

Căci muntenii prin corturi, pre-afară,
Ce tâmpina, prăvălea-în țărână,
Tăia, junghia cu moarte preamară
Pre-adormiți cu deștepți împreună,
Pășind cu șireaguri închieiate,

Cu vatră-asemene făcea toate.

Ca droaia de lupi când apucă
La mandra cu slabe păcurele,
Și păstorii nu știu să le-ducă
Vreun ajutoriu, larg între ele
Face perire, ucide, strică ș-apasă,
Nici pe una neîncolțată lasă,

Așa muntenii-în oastea turcească
Purcegând din șatră în șatră,
Bieților nice să să trezască
Vreme lăsând, îi figea spre vatră,
De multă moarte cap le-amețisă
Și mâni viteze le drevenisă.[18]

Iară deacă-în urmă să făcu știre
Că vrăjmașul tabăra-împresoară
Ș-a să face de turci înglotire
Începu, deodată răsunară
Din dosul tabării turcești mare
Búbine și dobe cu strigare.

Pentru că din dos Vlad supusese

Oarecâteva-sute-înarmate,
 Cu bucini, și dobe-în tufe dese,
 Cu poruncă, când va-începe-a bate
 Războiu, și ei să strige, să cânte,
 Pe turci de doao părți să spăimânte.

Atuncea, (spun că) și-în văzduh să văzură
 Cereștii călărași în veștmânte
 Albe, în strălucită-armătură,
 Mergând muntenilor înainte
 Și hărțuind cu sabii de pară
 Pintre păgâneștile ciopoară.[19]

Turcii văzând ici vrăjmașu-în față,
 Ș-auzind că-altul din dos năvale,
 Cu droaia, făr' de rând și povață,
 Să punea muntenilor în cale
 Și să găta de bătaie-adinsă,
 Dar apoi inima li să frânsă.

Căci românii, dacă precepură
 Că să face-în tabără mișcare
 Cu musică și chiuitură
 De războiu și de-oști ațițătoare,

Descoperind lămpadele-aprinse
Înnaințară-în șireaguri strinse.

Ca pârjolul ce-întii prin frunzare
Merge nădușit pe zios, cu mică
Flacăără, iar după ce din rare
Tufe răzbi-în brădet, să rădică
Bobotind în văpaie,-apoi prinde
Vânt și-în urmă tot codrul încinde,

Așa muntenească-oaste-îndrăznică,
Ce păn acum furiș pătrunsese,
Deacă să vede descoperită
Făr' veste din întunerec iese
Și despre-osăbite părți s-arată,
Ca și când ar fi nenumărată,

Cu strigări adânci triumfătoare
Făcând asemenea cu pământul
Toate. Iară turcii de groază mare,
Uitându-și credința și cuvântul
Care sultanului său dedusă,
Răsișiți fugea-în grabă nespusă.

Atunci o coloană ce-avea să-abată
 La corturile Porții pre nalte,
 S-urmeze după porunca dată,
 Rătăcindu-să nimeri pe-alte
 A pașilor, unde tăbărisă
 Oștile din Asia trimisă

Care-a sprijinire nu putură
 Năvala muntenilor iuțită,
 Frânte cu cea dintii lovitură;
 În zădar pașii strigă, le-învită,
 Căci cu grămada pornite-în fugă,
 Nici poruncă-ascultă, nice rugă.

Ba trag și pe cele-alte cu sine
 În răsipă, să calcă, să strică
 Oaste cu oaste și-ordii păgâne
 Fug însuși de-ai săi de mare frică;
 În zădar și sultanul de față
 Îndeamnă, muștră,-arată ș-învață,

Cum în zădar și trimișii strigă
 În toate părți că nu-i de-a să teme,
 Că-i numa viclenie și-întrigă

Despre munteni, ce în scurtă vreme
Va ținea, numai ca fieșcare
Să steie, s-arete cutezare,

Că gloata-înfricoșată nu știe
De rămas, ci năbușește-afară
Din tabără, cu nerând și-în tărie,
Ca și când din munți unda pogoară,
Rumpe iazul, răstoarnă poprele,
Prevărsând lunca de bălțele.

Mahomet văzând aceste toate,
Izbânda-și uită, jeleà-l cuprinsă,
Mai vârtos că-auziera după spate
Ca când oști ar fi mai multe-ascunse,
Ș-acum nu caută numa să scape
Pe unde-i mai scurt, mai aproape.

În mijlocul unii groase cete
Cearcă a străbate-întracea parte,
Pe-unde să vedea mai cu-îndelete
Și pe unde era mai rară moarte;
Așa scăpă de-oștile române
Mahomet acoperit cu rușine.

Toată tabăra mearsă-în răsipă!
 Cei scăpați fug fără contenire,
 Morții zac, răniții gem și țipă
 Iar' biruitorii cu îndrăznire
 Strigă, să-îndeamnă și să-întărată
 Și nu dau răgaz nici o clipită.

Întracea Sătana cu-îndrăzneată
 Leghioana sa iacă sosește
 Și pe turci fugari în groasă ceață
 Învogând de moarte-i ocrotește;
 Spúmegă de ciudă și mănie
 Pentru venirea sa cea târzie.

Iar' Mihail Arhánghel, întia
 Cereștilor oștitori povață,
 Zărind de parte cum vine-ordia
 Dracilor învoaltă-în neagră ceață,
 Tot cugetul Sătanei-înțăleasă
 Și hotărî nainte să-i iasă.[20]

Deci strigă-îndată: „la arme-afară!”
 Și luându-și o ceată cu sine

Îngerească, cu sabii de pară,
Câteva tunuri cu fulgeri pline,
Tot feliu de-artelerie cerească
Ca pre vrăjmașul să biruiască.

Era de viață dătătoare
Cruci acolò și-evanghelii sfinte,
Moaște, metanii cu sărindare,
Posturi cu rugăciune fierbinte,
Miruri, paraclise, liturghii,
Canoane, aghiazme și tămâi.

Cu cesteia purceasă fără zăbavă
Oastea îngerească la bătălie,
Cântând Troiții pre nalte slavă,
Și stând în față negrii ordie,
Armele nebiruite prinsă
Și de-îmbe părți războiul s-aprinse.[21]

Sabii de pară nemuritoare
Lucind aducea nevindecate
Rane dimoneștilor ciopoare;
Cu fulgeru ceresc încărcate
Tunuri vocnea nestânsă văpaie

Ș-acu fierbea groaznică bătaie.

Neputând cumplita lovitură
 Sprijini cetele-întunecoase,
 Nápoi a să-îndupleca-începură,
 Când Sătana ietăganu-ș' scoase
 Și scrâșnind așa răcni de tare,
 Cât păru că pământul trăcsare.

Năvălind apoi cu sâlnicie
 Asupra șireagurilor sfinte,
 Vru pre ai săi din fugă să ție,
 Dar' nu mult putu răzbi-înnainte,
 Căci îngerii, lui să-aruncă-în cale
 Oprindu-l cu scuturile sale.[22]

Iar' Arhanghelul deacă vede
 Nebuna Sătanei cutezare,
 Iute ca fulgerul să răpede
 Și-atâta-i șterge-o palmă de tare,
 Cât Sătana-i cade denainte
 Ca fără suflet și fără minte.

„Nu-i vrednic un tâlhăroiu ca tine

Să-mi spurc armele nemuritoare!
Palma-i pentru proaste, de rușine
Suflete!" (zise) și supt picioare
Îl călcă. Ș>apoi cine știe-unde
Îl zvârli,-în nește peșteri afunde.

Atuncia și din artelerie
Începură-a-împroșca sărindare,
Sfeștaniei, paraclise, tămâie,
Moaște sfinte ș-altele de care
Fug diavolii; iar apa sfințită
Ca povoiu mergea pe dâșii stropită.[23]

Și iacă-oastea neagră-într-o clipită
Cu vaiet și multă zberătură
De tot în răsipă fu pornită;
Dracii care-încătro străbătură;
Undeva cercând cum să să-ascundă
Cu vreo mijlocire mai curundă.

Unii-intrară-în pământ, alții-în stânce,
Mulți în bălți încă să pitulară,
Prin râpe, lacuri, peșteri adânce;
Iar' o zătignită cetioară

Vrând a scăpa de-atâte nevoi
Să băgă-într-o cireadă de boi.[24]

Mamona văzând aspra pâlmită
Care Sân-Mihai Sătanei ștearsă,
Nu stete mai mult, ci-într-o clipită
Pieri din șireag și iute mearsă
La oastea lui Vlad luând pe sâne
Chipul unei cătane bătrâne.[25]

Pintre șireagurile gonace
Mestecându-să, strigă deodată:
„Fraților! ascultați, de vă place,
Ce socotesc eu! Iacă-împrăștiată
Fuge turcimea și-în răpezită
Fugă-anevoie va fi poprită.

Deci în zădar gonind după dânsă!
Ajungă dar că-a noastră vârtute
Puterea lui Mahomet înfrânsă;
Nu e de-a-l conteni-în fuga iute,
Că-oastei vrăjmașe-în fugă pornite
Trebuie-a zidi poduri aurite.

Până ce noi fără de răsuflare
Gonim pe fugari, alții bogată
Tabăra vor prăda și doar' care
N-au asudat în astă cruntată
Bătaie răpi-vor acei toate!
Noi om rămânea cu buze-umflate.”

Aici tace ostașul și-arată
Mulțime de bani cu lucruri scumpe,
Oastea la pradă-acum învitată
Să desface, rândurile rumpe;
Fieșcare merge-apoi de sine
Lăsând scăpare-oștilor păgâne.

Deci la ceialalți porunci trimite,
În urma fugarilor să meargă
Neîncetat, cu pasuri înțețite,
Iară el în partea sa-încă-aleargă
Pe care-ajunge taie și bate
Și bieților purure stă-în spate.

Cum râul de munte primăvara,
Când în pripă neaua să topește,
Dintru nălțime urnind povara

Apelor, să varsă și bujdește,
Toate-îneacă, surpă și prăvale
Și nu-i ce să-l oprească din cale,

Așa Vlad neînvinsul să răpede
Și cu șireaguri nespăimântate
Frânge, taie ce nainte vede,
Surpă, răstoarnă, calcă, străbate,
Și nu-i vârtute, nice tărie
Să-l contenească sau drum să-i ție.

Dar ce folos de atâta vitejie,
Când scăpare avu mai marea parte
Prin a diavolilor măiestrie!
Totuș' a turcilor fu rea soarte,
Căci din tabăra nenumărată,
Abia scăpă jumătate de gloată.

FÂRȘIT

1. Pe poetul nostru încă l-au apucat nește dorințe deșerte poeticești care nu pot să fie astăzi; căci ce-ar face astăzi cel mai viteaz voinic, de care pomeniște el, când un copil l-ar putea oborî cu o pușcătură! Voinicii de care pomeniște poetul sunt cei de care ne povestesc istoriile vechi, precum au fost Ercul (Iraclie) și Persău, care pribegind căuta unde sunt tiranii ș-or-cine asupritorii de oameni, și biruindu-i le da căzuta pe-deapsă. S-au pomenit deacest feliu de viteji și la poveștile de obște. În vreme după ce vârvarii mieziinoptii au cuprins împărăția romanilor, iar au început acest feliu de povești a fi primite la norod, și au început acel feliu de cântări a îndeletnici nu numai pe oamenii de obște, ci și pe cei aleși din norod. De-aci au avut început poveștile lui Ariosto, în stihuri, la italieni, ș- altora; și de atunci, mai vârtos la italieni și la ispani (spanioli), au început a fi plăcute poveștile despre *cavaleri erranti*, adecă voinicii pribegi. Poetul va să zică: pagubă că nu sunt acum de acei viteji ca să mântuiască multe neamuri din robie. Apoi ca când s-ar îndrepta, zice: însă acestor rele de astăzi, nu sunt vremile de vină, ci tu însuși, omule; căci, de n-ai vrea tu, nime nu te-ar asupri, fiind- că ai minte și putere. Dar ce folos, când tu acea minte întrebunțâzi asupra-ți și puterea-ți împrumuți celora ce vor să te supui! Erudițian.
2. Gândul poetului tot, aici nu este altul fără acesta, că pe un neam căzut nu poate să-l rădăce altă la vrednicie, fără vârtutea oștenească!... Și ade-vărat: până când trăiește aceasta în norod, nu poate să fie norodul supus altor neamuri; iar scăzând această vârtute, scade și toată slava și mai că poți zice ființa norodului. Erudițian.
3. Aceasta încă am vrut demult să aduc aminte cetitorului că poetul au luat cuvintele aceste: *june, junie*, precum să cuvine, în noima lor cea adevărată și strămoșască ce vine de la lătenie: *iuvenis*, italienește *giovane*, frânțozăște *jeun*, adecă fecior tinăr și, precum zic pe unele locuri, *holteiu. Junia română* deci, va să zică tinerimea românească. Filologos.
4. Poetul înfierbântându-să începuse a zice unele care pe vremile aceste ar putea doară să vatem pe oarecarii; pentru aceasta trezându-să să oprește și pune vina pe musă, ca când ia ar fi prevorbitoare, cum sunt de obște muierile, care câteodată mai bucurosi ar crepa, decât să nu spuie cele ce știu despre alții. M. P.
5. Aceasta se află și la istorie.
6. Rândul poveștii e așa: Fiind Vlad Vodă în tabără, supt chip de un pră-vătariu, și sămnând cu ochii toate, deodată să făcu adunare de norod și strigare: „Iacă Vlad Vodă!» La care, el spăimântat fiind, gândea că cineva l-au cunoscut și l-au dat la gol și acum să găta să să lipsească de viață, ca să nu cază viu în mâinile necreștinilor, când văzu că o ceată de turci aduc un rob. Întru această turburare de norod apucând Vlad Vodă prilejul, mearsă din tabără și să tâlni cu ai săi. M. P.
7. Precum s-arată, Argineanu nu știea ce s-au făcut cu dânsul și socotea că cu meșterșug l-au prins turcii și l-au desbrăcat așa, în bajocură. M. P.
8. Acela fu jurământ de un voinic! Căp. Alazonios.
a) Dar să așteptăm puținel, oare ține -va cuvânt? Căp.
9. *Aici-s groape*. Argineanu nu pentru cea zisă, ca când doară adevărat groape ar fi fost, dar' în bajocură: ori ca să-i facă să steie, ori doară vrând să le deie de înțales că acolo vor afla mormânturile sale! Criticos.
a) Ei! dar' cum putea el să vorbească cu turcii, fiind el creștin și român. Idiotiseanul.
b) Bine zici, vere, de asta nice eu îmi adusăi aminte, însă cred eu că dacă-i așa scris, au trebuit Argineanu să știe turcește. Onochefalos.
10. Turcul să vede a fi fost unul din cei buni! Eu nu-s turc, dar' să-mi steie unul așa în drum ca Argineanul și cu cuvinte așa sumețe, nezicăndu-i nimica, demult i-aș fi zburat căpățina! Căp. Alazonios.
a) Și doară ți s-ar fi tâmplat ca și turcului; ba doară nice ai fi ajuns a mușca pământul. Chir Mustrul ot Puntureni.

11. Doozeci de turci! ca unul sângur să-i dovedească, aceasta-i soră cu po-vestea. Eu încă am fost oștean și știu ce poate face un om, cât de tare să fie, dar' doozăci de turci a tăia nu poate unul, mai vârtos cu o prăjină! Căpitan.
12. *Deștinde* este cuvânt vechi strămoșesc, puțin acum obicinuit, și va să zică *pogoară*, sau *să pogoară*. C. Filologos.
13. Sultanul nu credea de puterea și faptele lui, precum îi spunea turcii, ca și cum nu crede căpitanul, dară apoi să va vedea care are drept.
14. Aici s-arată Argineanul voinic, precum să cuvine. Așa așa face și eu să fiu viteaz. Simplițian.
a) Iacă dar' că Argineanul știea turcește, dacă au vorbit el aceste lui Mahomet! Onochef.
15. Bravo! Arginene, acum te iubesc! Eu încăș' așa face așa. Căp. Alazonios.
a) Văzând că unii pun în price vitejia multor voinici din veacurile trecute, am vrut să-mi spun aici socoteala mea. *Întii*, cred eu că acei voinici au fost cu adevărat viteji, căci almintre nu le-ar fi rămas pomenirea până acum; însă întru multe i-au înălțat poezii pre deasupra de puțința ome-nească! A *doao*, că oamenii cei de demult au fost cu mult mai tari decât cei de acum; deci vitejii lor au trebuit să fie cu mult mai tari și peste crezământul nostru ce avem de puterea omenească. Aceste, împreună socotite cu aceasta, că atunci nu era pravul de pușcă, cu care și pe cel mai viteaz, cel mai mișel om de departe omoară. Pentru aceasta astăzi nu să pot afla viteji ca oarecând, căci deacă s-ar afla, socotesc eu, am vedea că unul, la vreme de războiu, încă și mai mulți de doozăci ar putea ucide cu mâna sa. Erudițian.
16. Cumcă Vlad Vodă în vreme de noapte au făcut năvală pe tabăra turcească, însă cumcă în trii coloane au purces, de aceasta n-am cetit. Erudițian.
17. Această năvală este asemenea ce au făcut Ulis cu Diomèd în tabăra trați-enilor la Troada. De n-aș fi cetit însuș' adevărate croniche, unde scriu de aceasta năvală, așa gândi că poetul au împrumutatu-o. Erudițian.
18. Cu anevoie este a crede ca să fie muntenii intrat așa nesâmțiti, fiindcă la taberi să pun străji din afară și din lăuntru, care la o întâmplare ca aceasta dau semne știute de larmă, de departe. Căp.
a) Turcii atunci n-avea teamă de munteni, văzând că ei s-ascund și nu ies la războiu. Mândrilă.
19. *Cereștii călăreți*. Aceștea era Sân Giorgiu cu Sân Medru. M.P.
a) Ce basnă! Și pentru ce? dacă fără această ajutorință Vlad Vodă putea să biruiască. Apoi Dumnezeu putea să ajute într-alt chip. A *tria*: nicăiri nu să află scris de aceasta. Apistos.
b) *Întii: Scriptura* învață și *Viețile Sfinților* arată că arătări de acest feliu a sfinților au fost nu o dată. A *doao*: s-află și la cronică Moldovii de aceste; ș'a *tria*: cel ce nu crede aceste, nici altele va crede. P. Evlaviosu.
20. Toate cărțile bisericești întru aceasta să împreună, că S. Mihail Argangelul este povățuitoriu oștilor cerești.
21. Fiindcă oamenii lucrurile duhovnicești nu-și pot închipui numai trupeș-te, iar' lucrurile nevăzute, omenește și cu oarecare închipuire vederată, pentru aceasta și poetul vrând să scrie bătaia îngerilor cu duhurile necu-rate, face asemănare după oștile omenești; și precum au oamenii tunuri și artilerie, așa pune și la îngerii, precum au făcut și alții. Musofilos.
22. Aici va să obrăzuiască poetul bătaia duhurilor curate și a celor necurate și zice că îngerii și sabii de pară bătea pe draci, iar tunurile vărsa foc nestins pre dânsii. În urmă nu putură diavolii ținea războiul și începură a să îndupleca; atunci Sătana scoțind iteganul, să răpezi între îngerii răcnind, iar îngerii îi întinsără scuturile și-l opriră. Aceste toate le-au spus poetul, după preceperea noastră, și trebie a să înțelege alegoricește, adevă că Sătana au vrut să pătrunză și să biruiască cetele îngerești, dar n-au putut. Musofilos.

23. Poetul prin aceasta va să arete preputernicia lui Mihail Arhanghel asupra Sătanei, care are și e dată de la Atotputernicul, căci cu o palmă îi frânsă nebuna trufie. Părintele Orthodoxos.
24. Un asemenea lucru sau tâmplare să cetește la *Evanghelie*, când duhurile necurate să băgară într-o turmă de porci. P. Orthodoxos.
25. *Cătană* să zice pe unele locuri *oștean*; unii zic *cătună*. Filologos.

Cântecul al VIII-lea

Țiganiii merg și neștiind unde
 Să scape de-o nevoie, dau pe-alta;
 Sătana-într-o mănăstire s-ascunde,
 Vrând să bage pe frați întru balta
 Necurăției; iar' Hamza-arată
 Sultanului turcimea-înțapată.

În zădar omenirea să plânge
 Cumcă-a toate mari și mici greșele
 Dracul poartă vina, care-împinge
 Pe om la strâmbătate și rele,
 Că cercând lucru-în amărunt bine,
 Întia pricină din om vine.

Dacă n-ar dare-omul ascultare
 La întia-îndemnătură drăcească,
 Iadul, cu toată ceata sa mare,
 N-ar nimeri ca să-l biruiască,
 Dară noi lucrăm din voie-adinsă
 Și totuș zicem: dracu mă-împinsă.[1]

Vede lacumul scula străină

Și-îndată-o râvnește; dracu-învită
 Apoi, și nu-i dă loc de hodină,
 Iară el din ce-în ce să-întărită,
 Până ce-în urmă pofta l-învinge,
 Până de lucru străin s-atinge.

Deci pentru că râvni el îndată
 Când văzu, nu este dracu de vină,
 Ci voia lui spre rău adâncată!...
 Pentru ce-omenirea nu-ș' alină
 Întia porneală, ci-ș> arată
 Plecătura-inimii vederată?

Copila ce vede-întii pe-un june
 Frumos care drag inimii cade
 Rușește-în față ca viu cărbune,
 Ochi îi scriesc, suflarea-i scade,
 Și iacă dracu de-aci precepe
 Că ia pe fecior a dori-începe.

Apoi să fie cât de curată,
 Dacă nu-și va lua sama bine,
 Fugind ș-uitând pe-acel june-îndată,
 O! câtă jele, câte suspine

Și câte fierbinți lăcrămioare
O așteaptă-în urmă să-o-împresoare!

Că diavolul apoi nu-i dă pace,
Ci-în cuget îi pune ună ș-altă.
Atâte-arătări viclene-i face
Până-în lațul său o vede-învoaltă,
Atâta lucră și măiestrește
Păn' sângur cu sângură tâlnește.

Călugărul încă joară curăție,
Iar deacă văzând el o femeie
Frumoasă venindu-i în chilie,
Și el, în loc ca fugă să deie,
Va rămânea cu dânsa-împreună,
Pierde-va și el a sa cunună,[2]

Că diavolul îndată precepe
Cumcă fratele bucuros vede
Femei și-i suflă gânduri surepe;
Deci, pentrucă el fuga nu dede
Dintr' început, pe dânsul rămâne
Toată vina poftelor păgâne.

Nici pentru dievoleasca-îndemnare
 De păcat poate să să sloboadă,
 De-ar face cumva scandală mare
 Sau tocma doar' mătanii cu coadă!
 Și-în zădar zice: dracu mă-împinsă!
 Căci pentru ce el fuga nu-întinsă!

Deci nici țiganii sunt fără vină,
 Măcar și pe dânșii dracu-împinsă,
 Căci ei dederă-întia pricină.
 Arătându-și chief și voie-adinsă,
 Cumcă-au inimă de-a să și bate
 Împrotivă-a tot feliu de gloate.[3]

Multă-acuma ei cale mersese
 După Tandaler, buna povață,
 Pe potecul unii păduri dese;
 În urmă făcându-li-să greață,
 Toți să-învoiră-acolo să mâie
 Până cătră zorile roșie.

Iar' Tandaler ș-atuncia-îi învață
 Cum să face popas oștenește,
 Ca să poată până dimineată

Durmi fără grijă. Rânduiește
 Apoi împrejur străji păzitoare,
 Ca vrăjmașul să nu-l împresoare.

Spre-aceasta el dintru toți aleasă
 Pe cei mai îndrăzneți și mai tari
 Și zisă: „Fiind pădurea deasă,
 Au știm noi de nu să-află tâlhari
 Întrânsa? Dăci voi să hiți cu pază,
 Deschiși ochii având și minte trează,[4]

Ca, de s-ar tâmpla și cea mai mică
 Mișcare sau gomot, voi îndată
 Să strigați din ce puteț, făr' frică:
 „Stai! Care-i măi!” *fiind arma gata*
 Ca, deacă nu vă-ar ști el răspunde,
 Să-l puteți nimeri măcar unde.

Cuvântul între noi, ce să chiamă
 De taină, să fie astezi: *baros*;
 Deci luați acuma bine samă,
 Ca, deacă la strigătul vârtos:
 „*Stai! care...*” n-ar ști răspunde-or cine:
Baros!, să știți că vrăjmașul vine!

Deci îndată strigați de departe
Cătră-ai noștri: „La-arme, la-arme-afară!”
Iar' voi să vă-apărați pân' la moarte,
Ca să nu vă faceți de ocară.”
Așa străjile-învățate bine
Să-împărțiră-în tufele vecine.[5]

Drăgan care era mai viteaz,
Într-un măr să sui pădureț,
Călăban care n-avea bun plaz
Cu părul său cel tufos și creț,
Fiind mai tare din cei aleși,
Să vârî-între nește spini preadeși,

Iar' Șuvel după-un tufariu să trasă,
Păpuc încă să-ascunsă într-o boartă
A-unui fag, dar' nici alții să lasă
Așa numai pe nedejdea moartă:
Carii pe zios, carii pe sus, cată,
Unde-ocrotință frica le-arată.

Nu trecusă-un ceas și jumătate
De când tabăra în somn apucasă,

Când iacă vin din părțile toate
 Vaiete, strigări cu larmă groasă
 Și tocma-în cescuțurile scumpe
 Prelina păusare le rumpe.

Căci cu toată-această pază bună
 Beleaua vini ca și chieamată.
 Întii lui Drăgan prin urechi sună
 Ca când ar auzi ceva și iată!
 Grohăind vrăjmașul și sosește!
 Iar' Drăgan din inimă slăbește.

Mai vârtos oblicind că neștine
 Sâlea cu mânuri și cu picioare
 A sui pe măr, nici „vai de mine!”
 Putu striga, nici „stăi!” și „care!”...
 Că tot sângele-îi pieri din față,
 Iar' ochi îi cuprinsă neagră ceață.[6]

Știu că mulți așteaptă dintre voi
 Cu nerăbdare, ca să le spun
 Ce feliu de vrăjmași sau tâlhăroi
 Au fost care-au făcut acel sun
 Și cine-au fost îndrăznețul care

Pusă pe Drăgan într-o stare?

Cu adevărat Omir și-alții poeți
De frunte-așa curund nu vă-ar spune,
Dar' eu, care-s dintru lăeți,
Nu precep atâta-îmbieciune,
Ci voi povesti lucru cum este,
Și vă-încredințaz că nu-i poveste!

Îmblând o grămadă de gligani
Încolea și-încoace prin păduri
După hrană,-ajunsă la țigani,
Și spăimântată de-atâte guri
Vorbitoare, cu mare grohnire
Păn' la mărul lui Drăgan fugiră.

Iar' un urs carele mai nainte
Sosisă-acolea și mânca mere,
Spăimântat de năvala fierbinte
A gliganilor, fără-îmbiere
Sări pe măr în sus, neștiind
Că-acolo era Drăgan păzând.[7]

Drăgan săracul de cap amete,

Scapătă din creanga-în care șede
 Și cade-ursului tocma-între spete,
 Care pierzându-și cumpăna ș-dede
 Peste cap cu groaznică sberare.
 Gliganii dau fuga pe cărare.

De-atâta sunet și de năpraznă
 Cele alte străji să-înfioră,
 Iar' ursul văzându-să de caznă,
 Nici el, măcar mânios, de-astă-oară
 Află de folos a rămânea-în loc,
 Ci fugi ca și pârlit de foc.

Căci Drăgan care, prin o ciudată
 Tâmplare, în zios căzând s-aninasă
 Între doao crenge,-atunci deodată
 Trezindu-să, gândeai că va să-i iasă
 Sufletul, așa sbiera de tare,
 Ca când toți turcii i-ar sta-în spinare.

O, câte minuni face-o tâmplare!
 Iacă tocma-întracea-învăluială,
 Străjile s-aud strigând: „Stăi... care!...
 Care ești, măi!...” și gătând năvală,

Nu de voie bună, ci de frică,
Căci încă nu văzură nimică.[8]

Dar peste puțin și pe dâșii iacă
Vine tot aceiaș' belea neagră;
Călăban nu știea cum să facă
Ca să-și cruțeze viața dragă:
Ori la vrăjmaș afară să iasă,
Ori să șază-ascuns în tufa deasă.

Așa socotind, o poftă-îi vine
Să-și ivească capul puținel,
Ca să poată-oblici de la cine
Și de-unde-i larma, când și pe el
Nimeri-întețit, ca ș-o săgeată,
Un gligan din droaia spăimântată,

Și nimerindu-i printre picioare
L-ar fi dus doară-în spate cu sine,
De nu-l scăpa părul tufos care
Încâlcindu-să pregiur de spine
Îl trasă-înapoi, iar' el pe spate
Căzu, ca și mort de jumătate.[9]

Atunci el crezu tare vârtos
Cumcă doar un turc de cap îl ține,
Și-începu a să cânta jelos:
„Váileo! váileo! săracu-mi de mine!...
Nu mă lăsați! Vai, dragă mămucă,
Nu mă lăsa turcii să mă ducă!...”

Așa plângând ținea ochii-închiși
Ca să nu-și vază cruda pierire,
Țipa și să văieta morțiși
Socotind că doară vor sosire
Ceialalți a lui spre-ajutorință,
Să-l scoată din mâni fără credință.

Întracea de-atâta strigătură
Tot codrul răsuna pe-împregiur,
Iar' ursul după cea căzătură,
Mănios și mormăind mur! mur!
Purcedea nainte prin desiș,
Căutând câteodată lăturiș.

Bietul Păpuc carele-ațipisă
În fagul bortit, atunci deodată,
Tocma-într-un ceas rău, ochii-ș' deschisă

Căci ivind urechea spăimântată
 Din scorbura-afară, ca s-audă,
 Și pe dânsul tâlni soartea crudă.

Fiindcă pe-acelea cătrănit
 Ursul trecea-într-aceiaș clipită,
 Și-oblicind capul din bortă-ivit,
 L-apucă de cerbicea ticăită.
 Vrând să-i smulgă cap din rădăcină,
 Îl lăsă cu goala căpățână.

Și iarăș' apucând prin tufare
 Dede de Șuvel cu barba creață,
 Pe care-afla durmind în picioare,
 Și luându-l frumușel în brață,
 Așa-l strânsă la sine de tare,
 Cât nici putu zice: „Stăi, măi! Care!” [10]

Toate-aceste să făcea pe-o vreme,
 Și-întracelaș' ceas cela răcnește
 Spânzurat, iară cesta-în spini geme,
 Pe celalalt ursul nădușește;
 Toate strigă străjile-împreună,
 Pădurea-împregiur groaznic răsună.

Tandaler atuncea să trezește
 Ș-auzind atâta ciorobor,
 Strigă cât putu chiar țigănește:
 „După mine-o luați pă picior!...”
 Și strâgând aceasta fuga-întinsă,
 Iar' după dânsul gloata să strânsă.

Dar' în loc de-a fugi într-altă parte
 Întracolò mergea bărbătește,
 Unde-avea nătăria să-i poarte.
 Tandaler nicăiri nu să-oprește,
 Căci acum își uitasă de toate
 Și trápădă-înainte cât poate.[11]

Luând așa fuga voinicească
 Țigani noștri prin cea pădure,
 Ca pe vrăjmașul să nu tâlnească,
 Mergea pe su poale de măgúre
 După căpitanul său vârtos,
 Păn' ieșiră la un câmp frumos.

Acolo Tandaler stete-în loc
 Puținel, ca să să strângă toți,

Ș-apoi, iară să meargă-într-un noroc,
 Căci pe câmp nu să temea de hoți,
 Dară ș-acolea năpasta sare
 Și li să pune tocma-în cărare,

Căci, după ce cătră miază noapte
 Cetele-împrăștiate s-adunasă
 Ș-a călători spre noao fapte
 Pe câmpul de-alung ei apucasă,
 De iznov și fără veste,-o mare
 Să făcu-între dâșii turburare.[12]

Și-ar fi dat fuga, de bună samă,
 Ca și mainte laia vitează,
 Dar' nu știea dincătro teamă
 Le vine, ș-aștepta ca să vază
 Încătro Tandaler o va rade,
 Că-a fugi fără cap nu să cade.

Iar Tandaler de la frunte strigă:
 „Stați, voinicilor, și dați pă moarte!
 Iacă vrăjmașul va să ne-ucidă!”
 Atunci cei de-aproape și de parte,
 După-învățătura cea lor dată,

Toți închisără ochii deodată,

Ca să nu-și vază vrăjmaș' în față,

Și dederă-a chiui din gură

Ca și oastea cea mai îndrăzneată;

Apoi, după-aceiaș' învățatură,

A lovi-începură pregiur sine

În toate părți cum putea mai bine.

De-aș' avea piept vârtos ca de-aramă

Și glas mai mare de-un bou de baltă,

N-ași putea cânta, de bună samă,

Cum să cade, bătălia naltă,

Care negrul norod aici fece,

Că (spuiu drept!) peste putere-mi trece.

Acum la rândul întii bătaie

Să-începusă groaznică și tare,

Că Tandaler cu ochii închiși taie

Despre toate părțile, ș-îi pare

Că el cu a sa vitează spată

Oboară tot câte trii o dată.

Toți țiganii-acum oștea de-aproape

Și-închizând ochii dă bărbătește:
Unii mergând orbiș' cădea-în groape,
Alții pășind nainte muțește
Cu armele sale-împoncișate,
Să trezea prăvăliți pe spate.

Spre nenoroc țigani dedusă
Pe cireada de boi îndrăcită
Care, cu răpezie nespasă,
De diavoli fiind povățuită,
Așa lovi pe dânși cu iuțime,
Cât prăvăli multă golățime.

Tandaler gândind că-i oaste, foarte
Vitejește-învârtea arma-în mână,
Ș-acuma-ș uitasă și de moarte
Când, iacă, răsturnat în țărână
Într-o clipită el să trezește
Măcar că să bătea voinicește.

Pentru că dând el orbește, -ajunsă
Pe-un taur moldovenesc de munte,
Care de-a sa parte-încă-i răspunsă
Cu doao tari dovezi ce-avea-în frunte,

Cu care-așa-l zvârli cătră stele,
Cât gândeai că-l poartă dintru ele.[13]

Căzu viteazul. Supt el pământul
Să cutremură, iară cel tare
Suflet a lui părea că din frântul
Trupșor acuș', acuș îi sare;
Îndată pe nas îl năpădi sânge,
Iar' de durere nici putu plânge.

Mărcă-acum vitele-însăimate,
Fuga luând, dosul întorsese,
Totuș' murgele viteze gloate
Cruciș' împărțea lovituri dese;
Sâmțind apoi mulți că-în vânt loviră
Începură-a clipi câte-o țiră.

Gogoman încă să stânginisă
Așa de bine și cu mânia
Ca să taie-în turci ca și într-o clisă,
Dar, precum istoria ne scrie,
Mergându-i în deșert lovitura,
Căzu pe față și-îș' rupsă gura.[14]

Îndată pe dâns> mai mulți grămadă
 Unul pe altul împiedicați căzură;
 De-aci să-începu-între dânsii sfadă,
 Cunoscându-să pe graiu și făptură;
 Deschizând apoi ochii mai bine,
 Vedea fugind gloatele străine.

Atunci Hărgău cel cu gura mare,
 Care dintru toți pe-aceaia vreme
 Striga, zbiera, chiuia mai tare;
 „Stați, măi! (strigă) că nu-i de-a să teme!
 Stați, voinicilor! (adausă iară),
 Iacă vrăjmașii să-împrăștiară”.

Toți atuncea țigani căutară
 Oare-adevărat Hărgău le zice?
 Fața le era ca galbenă ceară,
 Iar' inima su piepturi voinice
 Încă ș-acum le tremura foarte,
 Măcar vedea vrăjmașul de parte.[15]

Lung steteră ei, privind încoace
 Și-încoala, de nu mai vine iară
 Protivnicul, însă văzând pace

În toate părți, să mai îndemnară
 Și prinsără-a să-întreba-între sine
 Cum s-ar cădea să facă mai bine:

Adecă-ori să-întoarcă iar acasă
 Cu gura goală, fără bucate,
 Ori să rămâe.-În urmă s-aleasă
 Cumcă, după ce vor fi-îngropate
 Trupurile celor morți, să fie
 Slobod fieșcui a merge-unde știe.

Atunci Tandaler de gios să scoală
 Și zise: „Ian ascultați voi pe mine,
 Voi, carii vreți la muieri în poală
 Să-alergați, și voi, la care spine
 Încă-în picior n-au intrat ca mie,
 Să vă sature de bătălie!

Dăci să ne tragem la ha pădure,
 Să fim ascunși, nevăzuți dă nime,
 Iar' de-a vrea Guladèl să să-îndure
 Mâne și dă-a noastră țigănime,
 Socotesc c-om afla dă mâncare,
 Că mie d-ahasta m-i mai tare”.

Sfatul acesta tuturor place,
Toți în pădure descălecară,
Dară focuri să temură-a face,
Ca să nu-i afle vrăjmașul iară.
Toți cugetând ca porcu la ghindă,
Adormiră cu gura flămândă.

Dar', precum spune cartea ciorească,
Nici un suflet pieri-într-acea noapte
Din viteaza gloată țigănească,
Numa răniți fură cam la șapte.
Creadă cine cum vrea, eu nu cred,
Măcar că scris pe hârtie văd.[16]

Abia zorile peste hotară
Gonind întunericul trecută,
Abia și soarele-întorcând iară
Strălucisă cu raze neapuse
Vârvuri de munți, de dealuri și stânce,
Apăsând negura-în văi adânce,

Când voinica lui Tandaler ceată
Să trezi și la câmpul de-asară

Socotind puținel să să-abată,
Întracolò drumu-și luă. Dară,
Nu știu cum, spre norocul mare
A ei, să rătăci din cărare

Și ieși din codru de-altă parte,
Într-altă câmpie desfătă,
Dar' cu mulțime de trupuri moarte
De oameni și de cai sămănată,
A voinicii sale dovadă.
Să miră ș-abia poate să creadă.

Iar' deacă-începu cu fală-a spune
Fieșcare vitezele sale
Fapte de ieri, nu mai fu minune,
Socotind ei că cu vorbe goale
Nu să pot ucide-atâți, dar' nice
Era ceva împotrivă-a zice,

Căci ieșind ei din pădure-afară,
Tocma-în cea câmpie nimerisă,
Unde Vlad Vodă pe turci asară
Cu multă putere năvălisă.
Lor de-aceste neștiind le pare

Că-înși au făcut biruința mare.

Dar', ce noroc!... Nu departe, iacă
Dédere de lucruri și mai bune,
Adecă de tabăra bogată
Ce-o părăsisă-oștile păgâne
Când fugind cu sufletul sărac
În pripă, lăsasă toate de jac.[17]

Ihu! prihuhù!... cu toți deodată
Ei a striga ș-a juca-începură,
Ș-a căra din tabără bucată,
Tot feliu de armă și mundură,
Cai, boi, berbeci, cămile, fărine,
Urez, pește, zahăr, orz cu pâne.

De-aci la țigănie acasă
De grabă-întoarsără ducând prada,
Voioși de bătaia norocoasă.
Dar' chiotul pe cale și sfada
Un mil de loc să-auziea-împregiur,
Căruțele răsunând dur! dur!

Lăsămu-i să meargă-în bună voie,

Că noi mai avem a spune și de-alte
Adecă, scăpând de la nevoie
Fața Mării sale prenatalte,
Domnului Sătânii, ce mai fece
Și cum hotărî vreme-a-ș petrece.[18]

După ce el din aspra căzută
Abia să trezește și să scoală,
Acum gândul de războiu îș mută
Rușinându-l nebuna sa fală,
Ș-un cuget ciudat îi vine-în fire
Ca să să-ascundză-într-o mănăstire.

Știind el acum de multă vreme
Că frații călugări în chilie
Au primit Pisma, fără-a să teme,
Iar' Pisma, iubita lui fie,
Au născut acolò depreună
Fățăria și Vrajba nebună,

Luând chip de tânără copilă,
Stete Fățarnicul la portiță,
Rugându-să de-ajutoriu și milă.
„Fiind eu (zisă) de bună viță,

Turcii păgâni năpădind asară
Frați, surori și părinți îmi tăiară;[19]

Numa eu scăpai, nefericită,
Prin a-întunerecului scutință;
De foame și trapăd obosită
Toată noaptea cu mare sâlință
Rătăcind mă-învârtii prin pădure,
Păn' sosii la ceste ziduri sure.

Deci, deacă-aveți inimă creștină,
Scăpați-mă de moarte ș-urgie,
Dați-mi să moriu încai fără vină
Decât încăpând eu la robie
Să-mi pierd curăție și viață.
Ah! jelnică soarte și scârbeață!”

Cu lacremi, aceste mincinoase
Zicea suspinând, iară monacul
Portariu privind la dânsa-și uitasă
Metanele, ceasuri și condacul:
Căuta la păr slobozit pe spate
Și la sânul gol de jumătate.[20]

Înțelegând bătrânul părinte,
 Egumenul Gherontie, -îndată
 Porunci să i-o-aducă-înainte,
 Zicând că măcar că este fată,
 Totuș' cinul la-întâmplări de-aceste
 Sloboade să-intre-în chilii neveste.

După ce de-amărunt cercetată
 Fu copila, bătrânul o dusă
 La o chiliuță sângurată
 Ș-o-încuie, dar' nimăru nu spusă,
 Temându-să doar', cine știe,
 Să nu să tâmple vro nătărie.

O, să știi pe cine-închizi aice,
 Drăguț Gherontie! câte ciude
 Te-ar împresura și ce ai zice?
 Însă-acum aș pofti eu un jude
 Cu minte și fără părtenerie
 Să meargă cu mine la mănăstire,[21]

Ca privind la frumoasa copilă
 Însuș, după drept, să hotărască:
 Oare putea-va scăpa de sâlă

Și de năpasta călugărească,
Întreagă și cu totul curată
Această fecioară-împelițată?

Eu zic că nu!... Și cum să arată
Din poveste, nu zisăi minciună.
Dar' cine-ar fi socotit vreodată,
Judecând cu socoteală bună,
Ca diavolul pentru pocăire,
Și el să să bage-în mănăstire!

Ajunge-atâta că coconița
Prilostită,-așa fu bunișoară,
Cât, de n-ar fi sosit Măgărița
Ducând pe sfântul înapoi iară
Tocma pe-aci, călugării doară
Pentru dânsa-ar fi fost să să-omoară.[22]

Călugării o ochisă bine
Și toți zisără: „Ce fată frumoasă!...”
Dar' cei mai mulți socotea-întru sine:
„Ah! să nu am pe mine-astă rasă!”
Așa gândea, vorbea până-în sară
Prin chiliuțe cum și pre-afară.

Dară când fu pe la miază-noapte,
 Vicleanul nevăzt pretutinde
 Îmblă și fiește cărui șoapte
 În vis pofte rele și-l încinde;
 Copila-arătându-să-în chilie,
 Pe fieșcare chiamă și-îmbie.

Gorgónie,-unul mai cu-îndrăzneală,
 Care nu putea s-adoarmă-asară,
 Invitat fiind curând să scoală
 Și să duce după cea fecioară;
 Ea merge-înnainte numa-în iie,
 El după dânsa, pân' la chilie.[23]

Pe-întunerec și fără lumină
 În chilie fiind, cearcă, caută
 Desfătata lui Adam grădină,
 Pretutindene; în urmă iată
 Nimerește pe-un pat, iar' supt țoale
 Pipăind, dede de viu și moale.

Copila-îi pare că zace-întinsă,
 Ba și că-l cheamă-i să nălucește.

Cuviosul părinte s-încinsă
Ca focul când cineva-l zădărește.
Ș-acum să-înflasă să cânte-în dade,
Când iacă-ușa scârțâind aude.

Un trópot de-om pe furiș vine,
Oblici Gorgonie săracul,
Și fiind el inimos în sine,
Cât nu s-ar fi temut nici de dracul:
„Cine ești? Om, diavol sau nălucă?”
(Strîgă) și-întruna de piept apucă.[24]

Ghierman chielariul era, pe care
La poprita dusesse chilie
Tot aceiaș' poftă și tâmplare.
Ghierman la răspuns mult nu să-îmbie,
Ci-îndată-i răspunde cu-o pâlmită.
Diavolul pe-amândoi întărâtă.

Iar Varlám, ce numa cât sosește;
Pe-întunerec mergând dă pe dânși
Și câtu-s de lungi îi prăvălește.
Până-s aceștea-în luptă cuprinși,
Iacă Ștefan, Iosofát, Nichita!

Pe-un după-alált aduce ispita[25]

Gorgonie pe chielariu supusese
 Ş-acu să-începea de-a scărmanata.
 Ospătându-să cu pugnuri dese;
 Nichita-încă era de harţ gata,
 Când lovindu-să de nişte lade
 El încă peste ceialalţi cade.

Chelariul apucând răsuflare
 Atunci, să zvârgoli cu putere
 Şi de-abia să rădică-în picioare;
 Dă să fugă şi spre uşă mere,
 Dar bucneşte-în cap ca ş-un berbece
 Pe Iosofat şi nu poate trece.

Atunci el tinde mâna să vază
 Cine iarăş' în drum i să pune?
 Lui Iosofat ochii scânteiază,
 Ameţit cade!... Ce voi mai spune!
 Chelariu-în locul cestui apucă
 Pe Ştefán vrând cu sine să-l ducă.[26]

Gorgonie pe Varlam săracul

Ucidea, iar' chielariul de gușă
Sugruma pe Ștэфán; și boleacul
Iosofat dându-și cu ceafa în ușă,
Amețit zăcea ca-unu ce moare,
Și numa cât bătea cu picioare.

Așa fu priveriștea când iacă
Ușa fără veste să deschide,
Chilia cu lumină să-îmbracă.
Vede-atâtea măscăre ș-obide
Bătrânul Gherontie; să miră
De-unde toate aceste să scorniră.

„Bogorodță, spasi ns! (zisă),
O, fiilor! dar ce-i aceasta?”
Fata cu tot să descoperisă,
Zăcând ca și la nuntă nevasta.
Spre mai mare scandală ș-ispită
Marghioala să făcusă-adormită.[27]

Bătrânul-într-acea nerânduială
Nu știe ce-întii ar fi de-a face:
Ori să-acopără-a femeii sminteală,
Ori pe frații luptători să-împace!...

Și lung stete cu mintea-îndoită
 Și-ochii-înfiți la beleaua golită.

Tocma pe-acelea-într-acea minută
 Sân Spiridon întorcând acasă
 Trecea care, comedia slută
 Văzând, pe deasupra lor trasă
 Cu degete sfinte-un de semn de cruce
 De care fug, pier toate năluce.

Și iacă, -o minune! fata pier
 Ca năluca din ochi, iară frații
 Ca când n-ar avea nici o putere
 Slăbesc din mâni, și răsturnații
 Să scoală mirându-să de-aceasta,
 Iar' mai vârtos cum pieri nevasta.[28]

Toți cu Gherontie împreună
 Cunoscură cumcă-au fost ispita
 Sătanei pe dânși, de samă bună,
 Pentru că și fratele Nichita
 Povestea cum că dracu nu-o dată
 I s-au arătat în chip de fată.[29]

Musă, ian pleacă-ți cântare lină
Și spre-a turcilor împărat mare,
Ce cu foarte mică-oaste păgână
Nu să grijea numa de scăpare;
Ce mai păți-în fuga răpezită,
Ce făcu și cum i-au fost ursită?

Sultanul care-acum să tăiasă
Cu puținei prin oastea română,
Jelindu-și soartea nenărocoasă,
Fuge pe unde nevoia-l mână;
În urmă, -obosit, neștiind unde
S-află, -în codrul de-aproape s-ascunde.

Și din puțini care-i rămăsese,
Călărași în toate părți trimisă
Ca mai vârtos cele mai alese
Oști călărețe să fie-oprite,
Iar' el într-acea frânt de-ostăneală
Vru puțin să-odihnească-în tihneală.

Abia, răpăusă jumătate
De ceas, când îi curmă-odihna lină
Un glas de-om, care-inima-i străbate:

O umbră-în văzduh, plânge, suspină.
Sultanul atunci capu-și rădică
Și privește, dar cuprins de frică,

Fața cu scârbită îngrozire
Întoarsă de la vedere-amară,
Căci s-arată-în văzduhul suptire
Hamza, pe care-în trecuta vară
Vlad pedepsi cu moarte sureapă
Făcând să-l tragă de viu pe țață.

Cu față cruntă și-împănginată,
Cu ochii-afundați, barbă sperlită,
Acela-în văzduh acum s-arată;
Pe Mahomet cu degetu-învită
Și cheamă să meargă după dâns;
Sultanul îi urmează-într'adins.

Nu mearsă doară pasuri trei sute
Umbra, ș-întinzând mâna i-arată
Un loc, apoi din ochi pierе iute.
O! vedere tristă-înfiorată!
Aici sultanul nenumărată
Gloată turcească vede-înțăpată!...

O poiană era-împregiur doară
De trei sau patru miluri aproape,
Cu dumberavă-încungiurată rară,
Iară-întrânsa mii de mii de țape,
Des lângă-olaltă s-afla-înșirate,
Cu trupuri musulmane încărcate.[30]

Sultanul de scârbă și de greață,
Din inimă slăbind și picioare
Amete de cap, cade pre față
Și, de nu era sârguitoare
Grija-unui slujitoriu credincios,
Doară nu să mai scula de zios.

Acesta-l trezește și-l rădică,
Apoi luându-l de susuoară
De la locul cel fără ferică,
Îl întoarce la patul său iară;
Cu leacuri stomahu-îi întărește
Și cu dulci cuvinte-l mânguiește!

Biruit în urmă de mahnire,
Un cuget cumplit în minte-i vine:
Să-ș' rumpă-a vieții sale fire:
„Ha! (zisă foarte scârbit în sine).

Mahomet învins!... Mahomet!... care
Fu nebirit pe-uscă și pe mare! [31]

Și cutremur a trei părți de lume,
Acelaș' Mahomet acum de-o mică
Oaste-învinș, pierde slavă și nume!
Ah! nu fie-așa! nici să să zică
Cândva că biruit de-oarecine
Au fost, ci sângur de sine!...

Nici va fi ca vreo dreaptă străină
A costării să-mi rumpă doar ață,
Eu însumi urgisita lumină
Stângându-mi voiu să ies din viață.”
Aceasta zicând el cu duioasă
Tânguire cuțitul său scoasă

Și era gata să să străpungă
Când unul dintre trimiși sosește,
Că-acuș nește cete vor s-ajungă.
Prin aceasta lui inima crește
Și părăsindu-și gândirea slabă,
Cătră Dunăre ia fuga-în grabă. [32]

FĂRȘIT

1. Poetul iar' moralisește! și va să arete în stihurile aceste cumcă în deșert oamenii făcând rău, bagă toată vina dracului, zicând că dracu l i-au împins la aceasta; căci (zice el), de n-ar da omul prilej și nu ș-ar arăta plecăciunea sa spre rău, dracu nu l-ar putea așa lesne îndupleca; căci el văzând voia omului plecată, numai atuncea îl îndeamnă. Părintele Ascriteanul.
 - a) Aceasta-i adevărat, că oamenii-s minunați întru aceasta. Când fac ceva rău, zic: dracu m-au amegit la aceasta, iar' când fac ceva bine, atuncia zic că Dumnezeu le-au dat acel gând bun!... așa dară ei nu sunt altă, fără o măhină, pe care o împinge cine cum îi place, pe dreapta sau pe stânga. C. Criticos.
 - b) Așadar' omul n'ar păcătui niceodată, căci el din sine și voia lui n-ar face nimica. C. Mândrila.
2. Acest om să vede a fi fost nepretenul călugărilor, că nu știe aduce altă pildă fără de călugări. Egumenu de la Cioara.
 - a) Ce lucru mare! Ca când călugării n-ar fi pătimiși ca și alți oameni. C. Criticos.
3. De la moralisire poetul pogoară acum la țigani și zice că nici ei sunt fără vină, măcar că și pe ei dracu (i-au) amegit în urmă, căci ei însuși au dat pricină, arătându-și mare poftă de a să bate cu cineva. M. P.
4. Mare frică trebuiea s-aibă țigani de tâlhari! când ei fiind atâța, totuși să temea! Simplit.
5. Am arătat mai sus că Tandaler știa ceva din lucrurile oștenești, pentru aceasta țigani să dedusă cu totu povățuirii lui. Pentru aceasta el rândui străji împrejur de tabără, care să deie de știre când ar veni vrăjmașul; ș-acum le învață cum să facă; adecă ca în ce dată ar auzi ceva mișcare ș-ar vedea pe cineva, ca de departe să strige: *stăi, cine ești*, sau *cine-i?* sau și, cum zice el, *care-i!* și să fie cu arma gata și deacă n-ar putea de cu-vânt, atunci să știe, de bună samă, că este nepreten. Apoi zice: „Cuvântul oștenesc de taină care astezi va fi între noi, este *baros*. Deci luați sama când voi veți fi la straje, și ar vini cineva cătră voi, și voi întrebând: *stăi, care-i!*... nu v-ar ști răspunde: *baros*, adecă nu v-ar putea răspunde cuvântul de taină, atunci să știți că nu-i de a noștri, și atunci să dați pe el ca și pe-un vrăjmaș”. C. Filologos.
 - a) Acest cuvânt de taină să zicea la romani *tesera*, și fiindcă noi românii nu-l avem acum, s-ar putea întrebuința și la noi. Erudițian.
6. Spune aici poetul un lucru poznit, adecă că Drăgan ce era rânduit la straje s-au suit într-un măr pădureț, și fiind acolo îi părea că aude ceva. Și ascultând, iacă sosește vrăjmașul supt măr grohăind (cum fac porcii), iar el săracul, atunci slăbi la inimă, însă oblicind apoi că cineva să suie pă măr în sus, cătră dânsul, atunci el cu totu amei de cap. M. P.
7. Zice poetul: știu că s-or mira mulți de acest lucru, neștiind ce nepreteni au spăriat întratăta pe Drăgan. Deacă aș fi eu (adauge poetul) un poet de frunte, cum au fost Omer, v-ași ținea mai mult întru așteptare și prelătând povestea cu meșterșug, însă fiind eu un poet de rând, adecă de toate zilele, eu îndată voi spune. Apoi începe a spune povestea minunată și zice că fiind Drăgan în mărul pădureț, peste puțin sosi acolea un urs și începu a mânca mere, iară o grămadă de porci sălbateci spăriați de tabăra țiganilor încă ajunsă acolea; ursul înspăimântat de grohăitul lor, în pripă sări și începu a să sui pe măr în sus, neștiind că acolo, deasupra lui, este Drăgan păzând. M. P.
8. Merge mai încolo poetul cu povestea și zice: Drăgan oblicind că oarecare merge suind cătră dânsul, leșină de frică și căzu ca mort, iar căzând nimeri pe bietul urs tocma în spate; și așa fu de norocos, că el însuși apoi căzând mai departe, nimeri între doao crengi care îl opriră, și el rămasă ca și spânzurat. Iar' ursul săracul, izbit fiind căzu cu capu în gios, peste porci carii înspăimați de atâta larmă dedere fuga care încatro. M. P.
9. Mai încolo spune poetul cum Drăgan vinindu-și în fire din ameteală, striga morțește și cum ursul foarte zdrobit, mănios și mornăind, de aco-lea să dusă; iar celelalte străji auzând atâta ciorobor, înspăimate striga

de toate părți: „Stăi, măi! Care!” Dup această spune că Călăban care să ascunsesse în spini, încă căzu într-o beleauă, căci un gligan înspăimântat nimeri tocma pe acolo, unde era Călăban, și trecu pe su dânsul, dar fiind spinul des, i să acăță de păr și nu-l putu duce gliganul cu sine; iară Călăban săracul, căzând fără veste, gândea că turcii îl târnosesc de păr și să văieta în gura mare.

10. În urmă povestește poetul și de tâmplările celorlalți și zice: ursul îniuțit de mânie mergea mornăind și trecând pe lângă boarta unde să ascunsesse Păpuc, tocma când cesta își ivea capul afară din boartă, să asculte ce să aude, ursul îl apucă de cap și -i smulsă toată pielea cu păr cu tot, așa cât săracul rămasă cu căpățina goală; iară pe Țuvël aflându-l durmind în picioare, îl cuprinsă așa de cumplit strângându-l cătră sine, cât nice putu să strige: „Stăi, măi! Care!” M. P.
11. De care lucru spăimântați țiganii începură a fugi după Tandaler. M. P.
12. Săraccii țigani, iară li s-au tâmplat ceva! Simpliț.
a) Bine le stă așa! Pentru ce-s așa fricoși! Căp. Alazonios.
13. Aici iară spune poetul o tâmplare minunată. Adecă țiganii ieșind la câmp, nu mult purceasără, căci o cireadă de boi în care, precum s-au zis mai sus, în pripă intrasă o ceată de draci, mergea înțețită și dede pe țigani; iar ei, noapte fiind, gândea că-s călărime și începură de nevoie a să bate după învățătura lui Tandaler. M. P.
14. Va să zică poetul că Gogoman întinsese mâna cât să poate de departe, ca să poată lovi mai cumplit, și dând cu ochii închiși, nimeri numai în vânt, dar fiindcă cu toată puterea dădusă, însuș' pe sine să trasă cu puterea sa, și pierzându-și cumpăna căzu. M. P.
15. Pentru Hărgău am să aduc aminte că și la Omer era unul anume *Stentor*, care avea un glas de să auziea foarte departe. Erudiț.
16. Aici să vede că autoriu *Țiganiadii*, fiind și el țigan, au părtenit neamului său, cum fac ș-acum alte neamuri când spun pentru bătăliile ce au avut cu nepretenul! În loc de zece mii ce au pierdut ei pun oare câte sute, iară a vrăjmașului pierdere o semnează de împrotivă: în loc de mie, pun zece. Criticos.
a) Bine zice dumnelui Criticos, căci așa au însemnat și învățatul Talalău, cum că au cetit nește cronice de demult, de molii roase, din care să culege că boii ca turbați dând pe țigani, foarte pe mulți au prăvălit ș-acu călcat, însă ar fi stricat și mai pe mulți, de-ar fi nemerit mijlocul, dar, spre norocul lor, boii venisă pe dânșii lăturiș' și au nimerit numa peste rândurile de-întii și trecând peste ele, iar s-au dus ca și purtați de vânt. Erudițian.
17. Cu toată nenorocirea țiganilor, de vom socoti bine, ei să pot zice foarte norocoși, căci smintind cărarea unde au ieșit din pădure spre altă parte, adecă tocma la câmpia unde au fost tabăra asiienilor (cum zice Talalău), care turcii asară o părăsisă cu tot felii de hrană. M. P.
18. Poetul curmă aici povestea de țigani și începe a spune de Sătana, ce au făcut el după ce s-au trezit din palma lui Sân Mihai. M. P.
19. Eu nu înțeleg ce va să zică poetul, când zice că călugării au primit pizma în chilie. Idiot.
a) Apoi zice că pizma au născut fățăria și vrajba! Adecă în pizma Sătanei s-au născut fățăria. Acum înțeleg ceva și eu! Onoch.
b) Dar' ce mare înțăles trebuie aici? Doi ochi ș-o minte! Simpl.
20. Caută, frate, răutatea diavolească! Cine ar gândi să meargă Sătana într-un loc așa sfânt. Idiot.
a) Însă eu mă mir cum portariu nu ș-acu făcut cruce. De bună samă pierrea! Onochef.
21. Pagubă că doar' ș-acu uitat părintele Gherontie a o blagoslovi; îndată ar fi pierit. Idiot.
a) Sau să o fi stropit cu apă sfințită. Părintele Evlaviosu.

22. De aici s-arată că alcătuitoari acestor stihuri au fost fără credință și doară vreun calivan. Păr. Desidem.
 a) Bine zice și ia sama acest cuvios părinte, căci cum poate el să vorbească așa rău de s. călugări?
 b) Doară că așa s-au întâmplat și așa au aflat scris; apoi, ce este el de vină? Onoch.
23. Dăi! dăi! lucru dracului! Însă mult e de a să mira că nici unui vini în minte să să însămneze cu s. cruce. Părint. Evlaviosu. a) Și cum putea ei să facă cruce văzând o fecioară frumoasă, căci obiceiul este a-ș face de lucruri urâte și înfricoșate! Eu cred că și părintele Evlaviosu ș-ar fi uitat de cruce. Mustrul ot Puntureni.
24. Toate aceste stihuri, precum au însămnat învățatul Talalău pre mar-gine, la izvodul de la Cioara, era șterse, și cu mare silință s-au putut ceti. Poate că vrun călugăr cu minte slabă, socotind că aceștia ar fi spre bajocura călugărilor, le-au fost șters, ca să nu să poată ceti! Erudițian.
25. Adecă mai toată mănăstirea era în chilie! De bună samă au trebuit să fie chilie mai mare decât cele obicinuite! Micromegas.
26. Ce îngăimăcitură! Mă mir că nu striga ei să să cunoască unul pe altul; însă doară fieșcare vrea să fie necunoscut și să bătea muțește. Micromegas.
27. Har Domnului că sosi și egumenul cu lumină! că doară va opri scandala, să nu meargă mai departe. P. Evlaviosu.
 a) Iacă! pare că le-au fost la toți legate mâinile, nici însuș' egumenul văzând aceste nu-și făcu cruce. Onoch.
28. Laudă Domnului, că-m căzu piatra de pe inimă! Iacă, n-am zis eu că numai unuia să-i fie venit în minte a-ș face cruce, de mult s-ar fi mântuit de acea ispită. P. Evlaviosu.
 a) Pare că văd pe săracul Gherontie întru îngăimăceala aceaia, văzând atâta scandală, cum au stătut încremenit. Simplițian.
29. Istoria aceasta, precum am arătat mai sus, era ștersă în manuscriptul de la Cioara, dar' s-au întregit apoi din pergamena de la Zănoaga, prin ostăneala învățatului Talalău care zice acoloș că ar fi fost pagubă ca să fie fost mers întru nepomenire această istorie, măcar că-i puținel nu pre frumoasă; însă zice el mai încolo că poate fi de învățătură. *Întii*, ca ori supt ce chip să nu să primească femeii prin mănăstiri. *A doao*, ca frații călugări să nu caute cu ochii încoale și încoace, ca să nu vază deșărtăciuni. *A tria*, dacă visază ceva rău, îndată trezindu-să să-ș facă cruce și să iaie apă sfințită. *A patra*, ca văzând vreo femeie, și mai vârtos când i-ar învita, să știe că aceaia, de bună seamă, e dimonul. Erudiț.
30. Sultanul în fuga sa, sosind la un codru (va să zică poetul), să ascunsă întru desime și pe cei puținii ce avea cu sine, în toate părți trimisă, ca doară vor afla dintre ostile fugătoare pe nește stuluri, să le împartă porunca sultanului, unde trebuie să adune iară. M. P.
31. Abia cât ațiți apoi sultanul ostănit, când o amară plângere cu suspinuri aude, să rădică și caută, dar' cu scârbă iară își întoarce ochii de la vederea grețoasă; vede adecă pe Hamza, sau mai bine zicând chipul lui, în văzduh, făcându-i cu mâna să meargă după dânsul; sultanul urmează chipului, și acela îl duce nu de parte, la o poiană, îi arată o nenumărată samă de turci întâpați ș-apoi pier. Mahomet căutând la aceasta, slăbește de greață și cade gios; pe care apoi abia un slugă credincios trezește. Mahomet începe a să jelui. M. P.
32. Mahomet de mahnire și rușine nu va să trăiască, fiind biruit. M. P.

Cântecul al IX-lea

*Boierii necredința-și arată;
 Sultanul pe-un alt vodă numește;
 Țiganii la nuntă să desfată,
 Unde Parpangel le povestește
 Cum el prin o tâmplare nespusă,
 Trecând prin iad, pân la raiu să dusă.*

*Deacă Vestea-în Târgovești ajunsă
 De-a lui Vlad înaltă biruință,
 Cum el oastea păgânească frânsă,
 Boierii cei fără de credință
 Ce cu turci avusă mestecare,
 Făcură-între sine divan mare,*

*Sfătuindu-să pentru domnie
 Și cum ș-ar drege treburile bine,
 Ca de-a lui Vlad să scape mânia,
 Nice să-încapă la mâni străine,
 Mulți în multe chipuri, socotele
 Arătându-și și bune și rele.[1]*

Atunci Dănescul rostu-și ațâță,[2]

Râvna dându-i vorbă și priință:
Și fiind bogat, de naltă viță,
Auz la toți află și credință.
Iar' după ce la divan să-așază,
În chipul următoriu cuvântează:

„Măcar cum cinstiți boieri! vă pare
De-această biruință frumoasă,
Dar' eu socotesc fără' apărare
Cum că ne-așteaptă soarte jeloasă
Ș-amar în urmă!... Mila cerească
Deie, ce zic să nu să plinească!...

Am învins adecă!... Turcul fuge,
Vodă triumfă, muntenii saltă
Și gătesc păgânilor lăntuge,
Adevărat! biruința-e naltă!...
Însă, cu toate-aceste privele,
Într-alt chip sunt cugetele mele.

Voi știți câtă greutate trage
Țara de oștile-însuși a noastre,
Iar' când de războiu bucinul rage,
Nice poate cineva să-ș' pastre

Averea sa, nici dulce viață,
Fieșcare-și poartă capu-în brață.

Așa trăim de câțiva-ani încoace,
Tot întru bătăi primejdioase:
Tinerii ni se stâng, țara zace
Pustie, numa cu stârvuri ș-oase
Sămănată. Și dintru-a cui vină?
Cine-i acestor toate pricină?

Vlad Vodă din trufie deșartă
Și din ura lui Mahomet privată,
Asupră-ne pre păgâni întartă;
El apoi cu firea ne-alinată
Tinerimea la pierire bagă,
Iar' la primejdie țara-întreagă.[3]

Nu-mi zică nime că-a lega pace
Cu păgânul mai rea treabă este,
Fiindcă de multă vreme-încoace
Credința nu-și ține, și de-aceste...
Că-în zădar îl vinuim, și doară
Vina pe noi înșine pogoară.

Cine–aleargă la turci cu făgadă
Ca, deacă–l va pune la domnie,
Țara–i va supune, și–în dovadă
De plecare, cu haraci îmbie?
Românu!... Cine patria sa vinde?
Românu!... Cine a vrăjbii foc aprinde?

Cine–ajutoriu de la păgân cere
Făcându–l hotărâtoriu și jude,
Iar' el răzămându–să–în putere,
După ce sfezile noastre–aude,
Celuia face dreptate, care
I–au dat făgăduință mai mare?[4]

Ce folosu–i acum a să pune
Împrotiva celia putințe
Cării toată–Asia să supune?
Nici zece de–aceste biruințe
Ajung a ne pune–în ocrotire
De toată temerea–întru vinire.

Sultanul până la primăvară
Cu mai mare–oaste decât aceasta
Asupra noastră va–întoarce iară,

Și cine-împrotivă-i atunci va sta?
 Și-unde este scris că totdeauna
 A noastră va să fie cununa?

O dată numa!... sângur o dată
 Deacă ne va fi fără priință
 Norocul schimbaciu, iacă surpată
 Țara din temei! Nici e putință
 Ca vreodată să să mai rădice
 Sau s-ajungă zile de fericite,[5]

Ci va rămânea de tot supusă,
 Ca și bulgărimea cu Sârbia
 Ș-alte robite țări”... Abia spusă
 Dănescul aceste, când solia
 De la fratele lui Vlad sosește
 Și cătră strânșii boieri grăiește:

„Sultanul prin mine vă trimite,
 O, boieri cinstiți, pace, iertare!
 Afla-veți aceste-adeverite
 Ce vă spui cu gura, și-în scrisoare
 (De cumva vorbei mele n-eți crede),
 - În acest ferman”, și fermanul dede.

Acolo-împăratul țării pace,
Iar' celor care a lui Vlad parte
Lăsând, la dânsul să vor întoarce,
Iertare de robie și de moarte
Făgăduia voind ca să fie
Pus un frate-a lui Vodă la domnie.[6]

Această solie fu primită
La toată boierimea, ș-îndată
În toate părțile fu vestită,
Cu porunci ca țara să să-abată
De la Vlad și să nu mai primească
De la dânsul poruncă domnească.

Apoi la sultanul cu plecare
Trimisă-o de frunte solie
Să s-închine, să-ș' ceară iertare,
Și rugându-să ca la domnie
Pe-acel să puie Poarta nălțată,
Care-a fi mai vrednic să-l socoată.

Hăi, dragă musă! iară te-apucă
(Precum văd eu) strechia spulbărată!

Și va doar' undeva să te ducă
 Iarăș' la vreo tâmplare ciudată,
 De șagă sau bătaie necruntă
 Sau poate că și tocma la nuntă!...[7]

Deci, dacă-i așa, mai bine-abate
 La vesela noastră țigănie
 Ce-acuma prisosind cu de toate
 Tăbărea la Spăteni, pe câmpie,
 Bea, mânca, juca zile de vară
 Întrege, din zori până în sară.

Parpangel încă să cununasă
 Și fără de popă cu Romica.
 La nuntă pe-o doao zi chemasă
 Pe toți cei de frunte și voinica
 Lui Tandaler oaste, de-azi pe mâne
 Toate gătind cum să cuvine.

Încă soarele nu răsărisă
 Când era toate gata de nuntă:
 În oale fierbea curechiu cu clisă
 Râncedă și cu ceapă mănuntă;
 Fierbea și-alte mai multe bucate,

Dar' cine le va număra toate!*[8]*

Iar' când răsărea frumosul soare,
Era și mesele-întinse toate:
Într-un blid mămăligă cu moare,
Într-altul fălci de porc afumate,
Apoi curechiu fiert cu râncezeală,
Ciuci, lapte acru, păsat, cricală...*[9]*

Așa sta întinse toate bucate
Pe țelina verde și ierboasă,
Denaintea șetrii desfătate;
Toți oaspeții ședea ca la masă,
Numa Dârloiu ce era nun mare,
Stând ura și bea tot din picioare.*[10]*

Iară ceaialaltă tinerime
Juca și cânta pe lângă laută;
Ba și coapta la cap bătrânime
A sări să-îndemna câteodată
Și mânea cu tinerii-împreună,
Toată zioa și noaptea pe lună.

Mitrofan, poetul cel de frunte

Și vestit de pe vremile-acele,
 Care la cununii și la nunte
 Făcea stihuri și bune și rele,
 Scornisă, pe gustul lui Nason,
 Mirelui un epithalamion,

Cărui dascăl Chiriligordon
 Au scos un viers lin din psaltichie
 Alcătuindu-l după canon,
 Iară Neanes pe podobie
 Îl cânta nuntașilor voioși
 De vin, și sătui de cârtaboși.

Hârțoaga Zănoaghei chiar ne spune
 Din fir în păr, câte-au fost cântate.
 Scrie că Neanes avea strune
 De mătasă pe ceteră-încordate
 Și cum că șezând pe-o nocovală.
 În acest chip el cânta cu fală:[11]

„Tânăr vânătoriu, de mult fără sporiu,
 După-un drăgălaș vâna sobolaș.
 De-ar fi și să moriu! (zisă vânătoriu)
 Drăguț sobolaș, ți-oi da de lăcaș.

Haida hăi, căpăi, hai la la, hăi hăi!
 Prin desiș pe căi, hăi la la, căpăi!

Așa din zori cu multe sudori
 Tinărul gonea, cu o săgețea
 Pintr-un făgețel, sobol mititel,
 Ce-încoace-încoalea fugea, să-învârtea.
 Păn' la un țipiș, unde lăturiș
 Sărind pe furiș, să băgă-în desiș.

Atunci iar' și iar' el strigă-în zădar
 Cătră soții săi și cătră căpăi,
 Că ei merg și sar tot peste hotar.
 Haida hăi, căpăi! hai la la, hai hăi!
 Când fu spre sară, ieșind o fecioară
 Din codru afară, cu frumsață rară[12]

Ca ș-amóru! blând îi grăi zâmbind:
 „Tânăr vânătoriu, vânezi fără sporiu,
 Lasă, lasă-ți gând de-a prinde-oarecând
 Sobol fugătoriu, fără de-ajutoriu.
 Sobolii, să știi, s-află-în vezunii
 Și trebue-întii ca să-i prinzi de vii.

Jură-te mie, făr' viclenie,
Tare și vârtos, să-mi fii credincios;
Su vezunie voiu arăta ție
Ș-un sobol frumos, colea mai din gios!"
Tânărul uimit de bunul tâlnit,
Ș-uită de gonit, stă nehotărât.

Apoi cu milă zisă: „O, copilă!
Ah, sorioară, dragă fecioară!
De-ai fi miloasă, cum ești frumoasă,
Lege n-ai pune, -îndată mi-ai spune:
Iar' eu jurământ ți-oi jura presfânt
C-oi ținea cuvânt până la mormânt.”

Prunca iubeață atunci roși-în față
Ca vara bujor, apoi linișor,
Cu mână isteață, arătă și-învață
Zicând: „Frățior, fie-ț după dor,
Ice, su poale de munte-în vale,
Mergi tot pogorâș, păn' dai de țipiș;

De-acolea mai zios, supt un gruiu tufos,
Mergi pe părauț până-i da de-un puț,
Acolo vârtos stai și nu da dos,

Că-acolo-i drăguț ție soboluț,
Acolo gata fi cu săgeata
Și cumu-i data, să-i dai zăgneata.”

Voinicul marghiol tot mearsă domol
Păn' dede în vale de salbă moale,
Păn' dede de gol, unde-era sobol.
Trebile sale păzând cu cale,
Fără de hăisaș, fără căpăuaș,
Prinsă-un sobolaș, blând și drăgălaș.

Atunci copilă zisă-i cu milă
Suspînând mereu: „Ah, sobolul mieu!
Ah, fie-ți milă, nu-i face sâlă,
Să nu-i cază rău, că-i cu tot al tău.
Dintr-astă oară, din astă sară,
A ta-s fecioară și surioară!”

Tânărul fecior grăi plin de dor:
„Dragă fecioară! fi-m lelișoară,
Iară eu, mă jor, ți-oi fi bădișor!”
Să îmbrățoșară atunci și strigară:
„Dulce clipită, zi fericită,
Fire-ai lungită, trei ori atât!...”

Mireasa ce ședea lângă masă
 Cu fetele, nănașă și fină,
 Era din toate mai rușinoasă
 Ca una din cele fără vină,
 Totuș' spun că bine-au înțales
 Cele ce cântasă Neanés.

Iară cimpoieriul Viorel
 Au cântat miresii pe cimpoi
 O cântare scornită de el
 Când fusese-încă la Dorohoi.
 Fetele să făcea rușinoase,
 Ș-afară-acum să găta să iasă.

„Eram tinără ș-încă fragedă,
 Mi-era lumea și zilele dragi.
 Într-o zi fără nor și lúcedă,
 Tocma pe vremea când să coc fragi,
 Toate mearsără prunce tinere
 La fragi, vesele, cu-a lor pinere.

Și eu ducu-mă cu-a mea pinară,
 Eu încă-în codru la fragi roșii,

Dar' ah! iacă-mă-în urmă sângură,
 De-a mele soațe eu rătăcii.
 Eu strig, chiemu-le, dar' zădarnice
 Sunt chiemările mele-amarnice.[13]

Eu vărs lacreme, stau în cumpănă
 Și mai că-mi vine de-urât să moriu,
 Iacă un tinăr când mă tâmpină,
 Cu chip și haină de vinătoriu
 Care zise-mi: „Pruncă tină ră,
 Ce verși lacreme, ce te supără?”

„Oh, mă supără (ziși) că iacă tă,[14]
 De-a mele soațe eu rătăcii!
 Acuș' soarele mândru scapătă
 Și-încă eu drumul nu nimerii!
 La drum scoate-mă, de-oi fi trainică,
 O! bun tinere, ți-oi fi harnică.”

Zâmbi tinăru ca și zorile
 Și-îi roși fața ca și rubin;
 Cu dâns răsără d-albe florile,
 Soarele răsă pe ceriu sărin.
 El s-apròpie și mă-împresură,

Biata d-inimă mie-mi tremură.

Iar' în pinăra mea cu fragile,[15]

El pusă-o mură lin linișor,

Nu de cele ce culeg dragile

Fete prin codru cel verdișor,

Dar' cu murele foarte seamănă,

Poți-i zice tu mură geamănă.

Nu e fagure, mursă proaspătă

Așa de dulce, nice zahăr.

Zieii poate că numa s-oaspătă

În ceriu ș-închină cu cel păhar.

Nu-s a luncilor toate murele

Așa bune și mai mult vesele!

Strigai: „Tinere, drăguț pretene,

Spune-ți numele, dulce pruncșor!”

Iar' el: „Verzile ceste cetine

Mă cunosc numa ca vânătoriu,

Maica este-mi dulcea Vinere,

Vânez inime blânde, tinere!...

Iar' tu jură-te, pruncă tină ră,

Că-mi vei fi bună, eu-s Amór!...”
Zisăi: „Juru-mă pe-astă pinară,
Că pentru tine eu viiu și moriu!...”
De-atunci pare că nu-s dulci fragile
Cum-s murele de-amor, dragile!...”

Cântând Viorel, fetele toate
De rușine fața-ș ascunsese
Celor alte femei după spate,
Dar' urechile nu-și închisese
Și râdea pe-ascuns de cele mure
A lui Viorel, mari, de pădure.[16]

Bunul Parpangel cu cei de frunte
Voievozi și preteni ședea la masă,
Povestindu-le de ramuri crunte
Ce văzusă-n pădurea cea deasă;
Apoi cum își dedusă peste cap
De pe calul viteaz și sureap

Și pe rând toate câte cu dânsul
Până-întraceiaș zi să tâmplasă;
Iar' mireasa abia-și ținea plânsul
La povestirea ceastă duiosă,

Auzând cum au fost leșinat
Și ca din morți iar' au înviat.

Astă tâmplare lăcrămoasă
Așa Parpangel atunci o spusă:
„Acum întorceam la voi acasă
(Zisă el scupind cu ceva tusă),
Căci mă trezisăm din buigială
Și venisăm iar la socoteală.

Mai multe ce să vă mai grăiesc?
Armat văzându-mă și călare,
Însumețit cu portul voinicesc,
Îmi veni ca să fac o cercare
Cum mi-ar șede să fiu un voinic
Dă hăia care viteji să zic.

Gândind ahasta, smulsăi dân teacă
Sabia luce și strângând calul
Făr' de-acea-înfocat răcnii! Și iacă,
Într-un zbor trecui valea și dealul,
Iar', cum îmi fu spaima și mirarea,
Când îmi văzui neașteptată starea!

Mulțime de turci zării deodată
Venindu-mi asupra vrăjmășește;
Eu cu inima dă frică-înghețată
Trăgeam calul dă frâu bărbătește,
Vrând cursul să-i plec într-altă parte
Și să scap dă ticăita moarte.

Dar calul iute și-înfierbântat
Cât adulmecă turceasca-ordie,
Începu tocma ca ș-un turbat
A sări ș-a mă duce-în tărie,
Nici putui dă-aci să-l mai opresc
Păn' să băgă-în stulul păgânesc.

Atunci și fără dă îmbiere
Fui sâlit a mă-apăra dă moarte
Ș-a da morțiș', din toată putere,
Mai dă hasta, mai dă haia parte,
Până mă făcu biata nevoie
Un mare viteaz și fără voie.

Dă unde vedeți că calul bun
Face și el viteji câteodată,
Dar' mai multe ce să vă mai spun?

Văzui fugind oastea spăimântată
Dă-un sângur voinic dă cal răpit,
Lucru doar' încă nepomenit,

Toate-aheste era minunate,
Dă nu da beleaua peste mine.
Văzând eu că turci-ș' întorc spate
Ca când mă-ar hi-înviat oarecine
„După mine, copii, sus o dată!...”
Strigai cu sabia rădicată.

Ș-înteții calul așa dă tare,
Cât gândii că-în nuori va să salte,
Dar', oh, nenărocoasă tâmplare!
Mă zvârli-în mijlocul unii balte.
Nici apoi știu ce s-au mai tâmplat,
Că eu-îndată-am și leșinat!...[17]

Însă câte văzui minunate
Și pă-unde mearsă sufletul meu,
Nu vi le-aș putea eu spune toate
De vă-aș grăi trei zile mereu,
Totuș' dintr-ahale-o părțișoară
V-oi spune-acum, alte, dă-altă oară.

Și să păru ca când oarecine,
Nu știu alb, negru sau pestricat,
Apropiindu-să cătră mine,
Unde eu căzusăm leșinat,
Mă dusă cu sine tot zburând,
Pă cum acuș' voi spune pă rând.

Dusă-mă pântră peșteri afunde,
Prin groape, vârtoape-întunecoase,
Ah! și cine mai știe pă unde,
Păstă nește lacuri puturoase,
Până când ieșirăm dân strâmtoare,
Unde ni să-arătă cevaș' zare.

Atunci purtătoriul mie zise:
„Aicia să-începe haia lume,
De care premulți într-alt chip visă;
Drept aceasta eu te-am adus anume
Ca să vezi tu cu ochii tăi toate
Și să spui la țiganele gloate.”

Apoi îmi arătă de departe
O văloaie foarte mare, mare,

Tot grăind: „Asta-i care la carte
 Să zice Gheena și dă care
 Mulți în multe chipuri socotesc,
 Însă,-într-adăvăr, mai toți bârfesc.[18]

Caută! Dă-aici fără stricăciune
 Tu vei oblici tot ce să face
 Și-întorcând la viață vei spune
 La fieștecare cumu-ți place”.
 Așa zisă ducătoriul mieu,
 Iar' eu priveam la toate mereu.

Dar' o! cum voi spune toate-ahel
 Ce văzui și-auzii față de față!
 Că sânгур pomenindu-mi dă ele
 M-apucă nește fiori și greață,
 Dă groază tot păru mi să-înspică,
 Iar' inima-mi tremură dă frică.

Nice-un soare acolo luminează,
 Nici pă ceriu sărin lună cu stele,
 Ci numa văpăile fac rază,
 Însă ce mai văpăi sunt ahele?
 Dintr-însă nori dă fum să rădică

Și ploaie dă scânteii arzând pică.[19]

Râuri dă foc încolo ș-încoace
Merg bobotind ca nește pârjoale,
Focul nestâns toate-arde și coace,
Iar' pe zios, în loc de iarbă moale,
Jar și spuză fierbinte răsare,
Nespusă din sine dând putoare.

Văzui pe toți dracii-în pielea goală,
Cu coarne-în frunte, cu nas dă câne,
Păstătot mânjiți cu neagră smoală,
Brânci dă urs având și coade spâne,
Ochi dă buhă, dă capră picioare
Ș-arepi dă liliac în spinare.

Văzui muncile iadului toate.
Cum fii Sătaniei-ș' fac izbândă
Asupra celor morți în păcate,
Sau și care au căzut supt osândă.
O, groaznică ș-amară vedere!
Vrând a spune, graiu-în gură-mi piere.[20]

Toate păcatele mari dă moarte

Au și pedepse după măsură,
 Căci prin aha și dă-ahaia parte
 Îș> ia fieșcare certătură,
 Prin care-au greșit și dă pre care
 Tras fiind s-abătu dân cărare.[21]

Vânzarii și hainii ce vând
 Sânge nevinovat pentru bani,
 Stau dă coaste spânzurați pă rând,
 Ca și-în măcelării hăi cărlani.
 Iar' dracii călăi în gură d-arsă
 Aur ș-argint fierbinte le varsă.

Tiranii crunți și făr' de-omenire
 Șed legați pe tronuri înfocate,
 Bând sânge fierbinte din potire,
 Iar' din mațele lor spintecate
 Fac dracii cârnați și sângereti
 Ș-alte mâncări pentru drăculeți.[22]

Așijdere pă domni și boieri
 Care jupesc pă bietul țăran
 Iau la sine dracii măceleri

Făr' a da pentru dânși vrun ban,
Hrănindu-i cu cătran și, -în loc de-apă,
Cu fiere mult amară-îi adapă.
Pântru tâlhari ș-ucigași ce-oi zice?
Acește pă câmpuri trași în țapă
Rămân vii și nu mor ca ș-aice;
Corbii și cioarele crierii le sapă
Și scocioresc de sus, iar' hierile
De zios le scobesc mărunțăile.

Muierea care pă-al său bărbat
Pentru ibovnicul doară iubit,
Ce venin ș-otravă-au fermecat
Sau macar cum ea l-au omorât,
Pă-ahaia dracii suind călare
O duc unde-i văpaia mai mare

Străpungându-o prin gemănare
Cu tăciuni aprinși sau înfocate
Frigări, ș-în asemenea stare
Aflându-să purure va pate!...
O! voi muieri pre slabe dă minte,
Luați sama la heste cuvinte!...[23]

Iar' hălòr care pă-alții dăfaimă
Și prin clevetiri numele strică,
Diavolii cu cârlije dă-aramă
Limba vinovată le dăspică
Purtându-i ca pe nește urși pin ha țară,
Făcându-i să joace dă măscară.

Judecătoriu ce luă mită
Pentru ca să facă strâmbătate,
Acolo slujește pentru pită
Și numa sângur pântru bucate,
Dar' a sa cuviincioasă plată
Nu o dobândește niceodată,

Că toți i-o tăgăduiesc în față
Și cu marturi îl fac dă minciună,
Toți judecătorii i să-încreață,
Nice-l lasă jaloba să-ș' spună,
Ci, când a jeluire să-apucă,
Ușile-i arată să să ducă.

Nemilostivii cătră săraci,
Care-a face milă nu să-îndură,
Umblă cerșind în iad pe la draci,

Însă pretutindene-îi înjură
 Și, fără-a le da cevaș' în pungă
 Sau în traistă, cu câinii alungă.[24]

Lacomul ce pentru bogătate
 Strânsă bani cu chipuri neînvoite
 Umblă acolo tot cu traista-în spate
 Întinzând mânilor ticăite
 După milă, ci fără' de folos.
 Căci acolo toate-i merg pe dos.

Și, măcar umblând din ușă-în ușă
 El îș' umple straista dă bucate,
 Totuș' purure foamea-l sugușă
 Și nimic a lua-în gură poate.
 Că-orice gustă dân haia ce-i place,
 Tot în aur ș-argint să preface.[25]

Ce să vă mai zic dă helelalte
 Pedepse-a iadului ce văzui!
 Icia, supt nește șetri nalte,
 Stau cârcâmele rând și fieșcui
 Dau dă mâncat și dă beut în dar,
 Iar' dracii-îș închină cu păhar.

Păcură, smoală, rășină-aprinsă
 Și cu topită piatră pucioasă
 Este beutura lor întinsă,
 Iar dă mâncat jar cu spuză deasă.

Iar' dă crâc mărițe și crâc mari
 Pe-acea pun ș-acolo să fie,
 Care din drepte măsuri și mari
 Au făcut mai mici prin viclenie
 Ș-au băgat vrăjituri ș-apă-în vin
 Sau măsura n-au făcut dăplin.

Dincoala vezi bolte și dughene
 Tot cu marfă pentr' oamenii răi:
 Cesta vinde-obrăzare viclene
 Pentru fățarnici și farisăi,
 Cea sâliman și rumenele
 Ș-alte-ape stricătoare dă piele.

Altul strigă: „Brea! veniți încoace
 La vrăjituri evtene ș-otrave,
 La fapturi mestecate-în pogace,
 În turte ș-în plăcinte jilave,

Farmece dă tot feliu și vrăji
Cu-învățătura cum să le dregi.”[26]

De-acolo dracii neguțători
Iau marfă évtenă, pă credit,
Ș-oamenilor dă rău făcători
Pre scump o vând, căci prețul tocmit
Pântru hăst feliu dă marfe dășarte
Este sufletul lor după moarte.

După ce toate-aceste cu groază
Văzui fiind eu mâhnit în mine,
În toate laturi priveam cu pază
Și dă frică plin: oare nu vine
Vreun drac și la mine să mă iaie,
Să-ș’ facă doară vro bobătaie?

Dar’ povața mea nu știu dă unde,
Iarăș’ stete-înainte-mi deodată;
Făr’ a mă-întreba, făr’ a-i răspunde,
Mă luă dă guler și dă-o spată
Și zbură-în sus cu mine ca vântul,
Crepându-să-înaintea lui pământul.

Așa trecurăm prin pământ ș-ape
 Păn' ajunsăm la văzduhul rar,
 Ne-înălțarăm apoi păn' aproape
 Colo, de-unde zodiile răsar,
 Trecând pintre nește locuri puste,
 Noao vămi și noao punți înguste.

[27]

De-abea în urmă, cu multă trudă,
 Ajunsăm la poarta ha dă raiu,
 Iar Sân Pietru căutând pă o hudă,
 Așa zisă cu sântul său graiu:
 „Dar tu, măi țigane, ce cauți aici
 În cămeșă cusută cu-arnici?

Nu știi tu că-în trupul păcătos
 Nu este slobod a-intra nimărui
 Aici în raiul nostru frumos?...”
 Eu îngenunchind mă-închinai lui
 Și zisăi: „Să mă ierți, sânția-ta,
 Eu n-am venit aici dă voia mea...[28]

Ci, iacă! tot ahăstă mă dusă
 Pă unde eu n-am fost niceodată!”
 Eu zicând aheste-mi făceam cruce,

Dar' povața mea scoate ș-arată
Nește scrisori și dreptăți care-avea
Dă la Sân Mihai, precum el zicea.

Cum Sân Pietru le zări dă parte,
Nu mai grăi nimica, ci-îndată
Deschise luminoasele poarte
Și iacă grădina desfătată
A raiului toată eu văzui,
Dă care voiu acuș' să vă spui.

În raiu nimene nu să sloboade
Dacă nu e ca lamura curat,
Dăci, pă care din lăuntru roade
Dă-ar hi cât dă mic ghimp sau păcat,
Întii trăbuie pân iad să treacă
Și lungă pocăință să facă.

De-acolo venindu-i zioa scrisă
Scapă și trecând din vamă-în vamă
Sosește până la poarta-închisă
A raiului, dar' nime nu-l cheamă
Și nu poate să să bage-în raiu
Fără carte de la Sân Mihaiu.

O! dă iadul urât tot să fugi!
În raiu frumos tot să rămâi,
Tocma dă te-ar alunga cu drugii!
Ce desfătări și ce veselii
Sunt acolo, nu să poate spune,
Sufletul uimit dă minune!

Raiul e grădina desfătăță,
Întră ceriu și-între pământ sădită,
Dă trup pământesc neapropiată,
Dă minte-omenească negăcită,[29]
Care, după vrednicii, să-împarte
Sufletelor drepte după moarte.[30]

Măcar de-aș avea eu limbi o mie
Și-atâte guri bine grăitoare,
Nu vă-aș putea spune, nice scrie,
Lăcașurile desmierdătoare
Și frumusețele raiului toate,
Care pentru cei buni sunt gătate.

Acolo vezi tot zile sărine
Și ceriu limpede, fără nuori,

Vântucele drăgălașe, line
Dulce suflând prin frunze și flori,
Tot feliu dă păsărele ciudate
Cu viersuri cântând pre minunate.

Acolo Dumnezeu așa fece,
Să nu fie vară zădufoasă,
Nici iarnă cu ger, nici toamnă rece,
Ci tot primăvară mângăioasă;
Soarele-încălzește și desfată,
Iară nu pripește niciodată.

Câmpurile cu flori osăbite
Ș-aici la noi încă nevăzute,
Sunt pre desfătat acoperite
Cu tot feliu de roduri crescute,
Iar' pă zios în loc dă pietricele
Zac tot pietri scumpe și mărgele.

În locul de arburi și copace
Cresc rodii, nărănciuri ș-alămâi
Și tot feliu dă pom ce la gust place,
Cum și rodite cu struguri vii,
Iar' în loc dă năsip și țărână.

Tot grăunță dă-aur iai în mână.

Râuri dă lapte dulce pă vale
 Curg acolo și dă unt păraie,
 Țărmuri-s dă mămăligă moale,
 Dă pogăci, dă pite și mălaie!...
 O, ce sântă și bună tocmeală!
 Mânci cât vrei și bei fără' ostăneală.[31]

Colea vezi un șipot dă rachie,
 Ici dă proaspătă mursă-un izvor,
 Dincoala baltă dă vin te-îmbie,
 Iară căuș, păhar sau urcior
 Zăcând afli-îndată lângă tine,
 Oricând chieful dă băut îți vine.

Dealurile și coastele toate
 Sunt dă caș, dă brânză, dă slănină,
 Iar' munții și stânce gurguiate,
 Tot dă zahăr, stafide, smochine!...
 De pe ramurile dă copaci,
 Spânzură covrigi, turte, colaci.

Gardurile-acolo-s împletite

Tot cu fripți cârnăciori lungi, aioși,
 Cu plăcinte calde streșinite,
 Iar' în loc dă pari tot cârtaboși;
 Dară spetele, dragile mele,
 Sunt la garduri în loc de proptele.[32]

Eu eram uimit întru mirare
 Dă toate-aheste lucruri dă frunte,
 Când oblicii venind pă cărare
 Doi moșnegi cu barbele cărunte,
 Din carii-unul zâmbind cătră mine
 Zisă:-„O! fiiule, eu vin la tine!...

Căci pă haia lume ți-am fost tată,
 Iară-ahăsta e strămoșul tău!
 Dacă-ți aduci aminte (ian caută
 Dă e-așa păcum îți spuneam eu,
 Când mă-întrebai tu dă Zundadel!),
 Ahăsta pă care vezi, este el!”

O, Doamne! cum îmi fu dă ciudat
 Pă lângă-inimă, văzând aheste!...
 Graiu-mi stete-în grumazi înneecat
 Dă bucuria fără dă veste;

Căzui la pământ să mă închin
 Și vărsai lacreme cu suspin.[33]

„O, tată, te mai văd o dată!
 O, dă câte ori te-am plâns acasă!”
 (Strigai). El cu față-însărinată
 Răspunsă: „Lasă, fătu-mieu, lasă
 Suspînul și toată voia rea,
 Că-aici nu-i loc de-a să supăra!

Puține-aici încă tu minute
 Ai să zăbovești și mai multe foarte
 Am să-ți spui ție necunoscute,
 Ce să vor tâmpla după-a ta moarte,
 Și toate câte-are să petreacă
 A voastră țigănie săracă!...”

Heste zicând mă luă dă mână
 Și depreună cu Șundadel
 Mă dusără-aproape dă-o fântână
 Unde strămoșu-mi dede-un inel
 Și grăi: „Dragu mieu nepoțele,
 Hăi, multe-așteaptă pă țigani rele![34]

Doară sosi-va, măcar târzie,
 Zioa, lung după-a ta răposare,
 Zioa ha plină dă bucurie,
 În carea și lor va luci soare,
 Iar' până-atunci supt robie-amară
 Purure vor hi și supt ocară.

Ian caută tu prin hăst inel,
 Aici în hastă fântână-afundă!...
 Toate chiar tu vei zări prin el
 Și prin cercura lui ha rătundă..."

Eu privii prin inelul ciudat
 Și iacă ce mi s-au arătat:

Zării întiaș dată trii fete
 Dă-împărat, ca când ar hi robite,
 Amar plângând, nici voind să-încete;
 Pre tâlhari, cu lacrimi umilite
 Să sâlea să plece spre-omenire,
 Iar' ei n-arăta nici o sâmțire.

Doao dântr-înse era-îmbrăcate
 Ca nește doamne stăpânitoare,
 Dar' totuș făcea slujbă de-argate,

Iar' una, -în văștmânte-ovilitoare
 Dă roabă, era sâlită-a face
 Orice răpitorilor săi place.

După aceasta văzui dă dăparte
 O grămadă dă oameni vrăjbiți
 Aducând unul altuie moarte;
 Gândeai că-s dă turbare porniți,
 Așa era dă sălbătecoși,
 Toți având pă cap căițe roși.

La ceastă vrajbă din fundul mării
 Iacă-un voinic iese fără veste,
 Armat cu un steag și haine nerii,
 Iar pe steag să cetea scrise-aceste:
 „A treia oară vin să vă-împac!”
 Toți învrăjbiții caută și tac. [35]

Cu șuier groaznic fieșcare
 Căscă fălcile să-l îmbuce,
 Iară el scoasă-o căciulă mare
 Făcând cu dănsa-asupră-le cruce;
 Și iacă bălaurii supt undă
 Cumplit răgnind iară să cufundă.

De-aci purceasă-încoalea și-încoace
Gonind după vrajba nealinată
Și făcând pretutindene pace,
Iar' prin o tâmplare minunată
Ajunsă într'o noapte spre zori
Și la heste trei roabe surori.

2

Atunci eu nu mă putui răbdare
Să nu-întreb pă strămoșul bătrân
Carele-mi zisă:- „Ahăstăă-iî cel care
Obiceiul va strica păgân
Și va da robilor slobozie
În vremea când s-a tâmpla să vie.

Dar, dacă vrei să știi pentru heste
Trei fete (pă cum vezi) dă-împărat...”[36]
Ahasta grăind fără dă veste
Cuvântul îi rămasă curmat,
Căci îndată venind nu știu cine
Mă luă și mă dusă cu sine;

Și nice știu pă unde mă dusă,

Destul că eu mă trezii în pat,
Însă, ce pagubă că nu-mi spusă
Zundadel mai chiar și mai curat
Pentru hăl voinic pre minunat
Cu hele trii fete dă-împărat!”

Aici Parpangel fârși povestea,
Toți ascultătorii să mirară,
Dar’ cei tineri cu cele neveste
Tot își dănțuia pă lună-afară.
Într-acest chip au fost prăznuită
Nunta lui Parpangel cea vestită.

FÂRȘIT

1. Mulți dintru boieri nu era prieteni lui Vlad Vodă și aceștea să strinsese la sfat, ca să hotărască ce vor să facă întru împrejurările aceste. M. P.
2. Dănescul acesta, de bună samă, era din neamul lui Dan Vodă, căci s-află la scriitorii ungurești de un Dan Vodă, pe care Ioan Huniadi (Hunedoreanul) l-a pus vodă; și acel Dan să vede că au fost în frățietate cu dânsul Ioan. Erudițian.
3. Ceste ce zice Dănescul au asemănare cu adevărul, căci prin războaie lungi țara să prăpădește, însă luând lucrul de-altă parte, cine știe, fire-ar fi fost în urmă rămas Țara Românească și cu atâta slobozie cât are acum, de nu s-ar fi arătat atunci întii unii dintre domni că sunt harnici a-ș' ocroti stăpânia sa, ori de ce neprieten din afară! Coconul Politicos.
4. N-avem ce să zicem, Dănescul spune tot adevărul. Adecă, de ar fi fost familiile cele mai mari în țară, unite între sine, spre binele de obște a țării, nici o dată nu ar fi putut-o supune turcii, dar fiindcă acele familii sfădiindu-să pentru întiețime și domnie, însuș au alergat la turci și alte neamuri vecine, supuindu-să pe sine și țara pentru ajutoriu. C. Criticos.
5. Toate aceste sunt adevărate, însă ș-aceasta este și rămâne adevărat că, deacă ar fi ținut cu Vlad Vodă țara cum să cuvine, el după această biruință putea să facă alt feliu de pace cu cinstea norodului românesc; și de aci încolo putea să să întărească țara cu legături ce ar fi închieiat cu alți crai creștinești de pre împrejur. C. Politicos.
6. Aceasta, cum că sultanul au pus în locul lui Vlad pe un frate a lui, să scrie și la istorie.
7. Poetul fârșind povestirea pentru boierii adunați, să întoarce cu povestea la țigani.
8. Adecă țiganii, după ce întorsese acasă cu tot feliu de mâncări și vite ce aflasă în tabăra turcească, nu făcea altă, fără să ospăta întruna; iar Parpangel să cununasă și fără popă cu Romica, ș-acum era toate gata de nuntă care avea să fie a doao. Însă a doao zi, până a răsări soarele, fierbea curechiul cu slănină râncedă (aceasta-i gustul cel mai mare a țiganilor pă astă zi) și alte bucate.
9. Aceste sunt bucatele țiganilor cele mai dragi. *Cricală* este un cuvânt nu pretutindene obicinuit și semnează tot aceiaș' care pe alte locuri să zice *tocană*.
10. Va să zică că Dârloiu fiind nun mare, sta în picioare și așa stând bea. Însă la izvod, pe cum au însemnat Talalău, să află într-alt chip ș-alte cuvinte, care poetul aflând că nu este cu cuviință a spune cu aceleș' cuvinte, le-au strămutat. Deci (precum zice Talalău), la orighinal s-află aceste stihuri:

Toți oaspeții șezând la masă
 Bea din cur, dar' numa nunu mare
 Dârloiu ura și bea din picioare!
 Poetul nostru, dară, s-au ferit a pune cuvânt de rușine *bea din cur*; au pus într-alt chip ne strămutând noima, căci, pe cum vorbea țiganii pe vremile acele, a bea din cur nu va să zică alta, fără a bea șezând. Cum au pus și poetul. Erudițian.
11. De acest poet slăvit Mitrofan, n-am cetit nicăiri. Simpliaș.
 - a) *Epithalamion* va să zică cântare de nuntă, iar *Nason* este Ovid, poetul romanilor, care au scris de dragoste. Și pentru aceasta fu izgonit de August Chesăriu, la Tomos, pe malul Mării Negre. Filologos.
 - b) Adecă Mitrofan au izvodit o cântare de nuntă, pe gustul lui Ovid!
 Acum întâleg!... Onoch.
 - v) Dascăl Liripipion au scornit glasul la cântarea lui Mitrofan, și cântărețul Neanes cânta acel glas, pe podobie. Simpliaș.
12. Acest feliu de cântări de nuntă, și la neamurile politice, precum la greci și la romani, au fost obicinuite cu multă slobozie, ba și țăraniii noștri astăzi au ale sale cântări de nuntă din bătrâni. Și toate asemenea cântări, câte am cetit, toate le-am aflat unsuroase, adecă cu multă slobozie, cu mult mai tare decât aceste țigănești, de care avem să mulțămim învățatului Talalău, care întregindu-le, le-au însemnat la marginile izvodului,

căci multe locuri care s-au părut unor evlavnici călugări de la Cioară, cu prepus, au fost cu totul șterse și au trebuit să se împrumute din izvodul Zănoaghei. Erudițian.

a) Aceste încai se pot zice vierșuri ca și cumu-s a noastre. Mai bine făcea poetecul acesta să fie scris tot cu de aceste. Idiotiseanu.

b) Aceste-mi îmi plac și mie, vere! Onochef.

13. Trebuie a lua sama că aceste doao cântări sunt făcute tot pe aceiaș' măsură cu stihurile celealalte, însă cu o ritmă îndoită, adecă asemenea cântărilor de obște. Musofilos.
14. Ziși, adecă zisăi; la poesie poate să să trebuințască acest cuvânt învechit. M. P.
15. *Pinără*. Mult mi-am bătut capu ce va să zică acest cuvânt: am căutat anume și eu la orighinal și am aflat tot așa. Însă preînvățatul Talalău însemnează că ar trebui să să zică *pániră*, fiindcă este de la *panis*, și va să zică corfă sau corfiță; am aflat și la une manuscripturi scris tot acelaș' cuvânt, dar' almintrele, adecă, pinăr, de unde s-arată că cuvântu acesta s-au scris în multe feliuri. Însă eu socotesc că după firea limbii românești ar trebui să să zică *pinără*. C. Filologos.
16. Eu nu știu drept ce să să fie rușinat fetele, căci nu văd nimic de rușine. Onochef.
17. Parpangel să vede că au fost om de cinste și iubitoriu de adevăr, că, deacă ar fi fost altul, la o tâmplare ca aceasta, cum ne-ar putea minți de frumos! Ar spune vitejii neazuite ce au făcut, știind că nu era nime de față ca să-l facă de minciună; însă el spune toate, și împotriva sa. C. Criticos.
18. Parpangel, precum s-arată, au avut mai multă cunoștință decât un om de obște, când știe el și de Gheena. C. Criticos.
19. Ce spune aici sunt adevărate, căci așa scriu și cărțile, că cel mai groaznic este în iad. Idiotis.
a) Deacă au fost el în iad, anevoie să poate crede că au ieșit de acolo și au spus țiganilor! căci scris este că din iad nu este mântuire. P. Evlaviosu.
b) Dar că nu-i așa, părinte! căci el au fost, precum se vede numai ca oaspe acolo! Mustrul ot Puntureni.
20. Tocma așa-s zugrăviți dracii și pă păreții besericii noastre! Onoch.
a) Ar fi trebuit să adauge: cu coade de balaur, că așa sunt. P. Desidem.
b) Așa va să zică și el când zice: *cu coade spâne*, care va să zică coade fără păr. Mândr.
21. Adecă va să zică că fieștecare îș ia pedeapsa cu totul măsurată după greșala ce au făcut. C. Criticos.
a) Ba nu așa, ci precum zice *Scriptura*: nas pentru nas, urechie pentru urechie! Adecă cu ce mădulariu au păcătuț, prin acelaș' să pedepsește. P. Desidem.
22. Aici să mă ierte Parpangel! O face prea groasă! Că cine au auzit ca dracii să aibă copii. Simplițian.
a) Și pentru ce nu? Eu am cetit la *Scriptură*, că în zilele de demult, fii lui Dumnezeu s-au îndrăjit cu fetele oamenilor și au făcut copii, și din copii aceia apoi s-au făcut urieși. Pentru ce dară să nu poată face draci cu strigoile copii! Popa Ciuhurezu din Broșteni.
b) Popa Ciuhurezu să vede a avea dreptate, căci că cetește la un istoric foarte vechiu, anume Iordán (sau, cum zic alții, Iornánd), care zice că un craiu a goțorit din tabără un feliu de vrăjitor și strige, care apoi dând în pustietate de draci au făcut copii, și dintr-acei copii s-au născut hunii. Erudițian.
23. Tocma așa s-află zugrăvit și în biserica noastră! Onochef.
a) Parpangel aici bate șaua să să preceapă iapa, adecă să auză Romica. Mustru ot Punt.
24. Asta-mi place! Aceasta-i pedeapsa lor cea mai cuvințioasă, căci precum au făcut ei, așa li să face și lor. Simplițian.

25. Asta-i ca și cum spune la mithologie, că Midas, un craiu lacom, au cerut de la zei ca să-i deie acel dar, ori ce va lua în mână să să facă aur. Și zei l-au ascultat; iar el cu mare bucurie văzând că ori de ce să atinge să prefacă în aur, când fu vreme de masă, șezu să mănânce și, cât să atinsă de pâne, să făcu aur, păharul cu vin așijdere. În urmă tânguindu-să de nebunia sa, muri de foame. Erudițian.
26. Cu toate aceste este de a întreba, oare adevărate-s aceste ce ne înșiră aici Parpangel? Căci multe spune el, care nu să împrotivesc credinții noastre, dar și multe alte care nu pot să fie crezute nicecacum; spre pildă: că în iad fac cârnați și sunt dughene cu marfă și ca de aceste. Deci eu socotesc că țiganul auzind multe despre muncile iadului și văzând și pe la une beserici zugrăvit iadul, după ce-au leșinat, întru fierbințala sângelui, mintea lui i-au buiguuit aceste care el le ținea minte, și în urmă însuș credea că au văzut acele. C. Criticos.
a) Poate fi și aceasta, că el buiguind de acest feliu de lucruri, în urmă ș-au făcut o sistimă (așezământ), ca să-ș facă nume la țiganii săi și să să facă dătătoriu de lege, precum bine au băgat de samă mai sus numitul Talalău care zice că Parpangel mai târziu la nice un sfat nu s-au mes- tecat cu țiganii și nici au vorbit la adunările lor, ci au tăcut numa și au ascultat, ca să să vază mai înțelept. Erudițian.
27. Cu toate aceste este de a întreba, oare adevărate-s aceste ce ne înșiră aici Parpangel? Căci multe spune el, care nu să împrotivesc credinții noastre, dar și multe alte care nu pot să fie crezute nicecacum; spre pildă: că în iad fac cârnați și sunt dughene cu marfă și ca de aceste. Deci eu socotesc că țiganul auzind multe despre muncile iadului și văzând și pe la une beserici zugrăvit iadul, după ce-au leșinat, întru fierbințala sângelui, mintea lui i-au buiguuit aceste care el le ținea minte, și în urmă însuș credea că au văzut acele. C. Criticos.
a) Poate fi și aceasta, că el buiguind de acest feliu de lucruri, în urmă ș-au făcut o sistimă (așezământ), ca să-ș facă nume la țiganii săi și să să facă dătătoriu de lege, precum bine au băgat de samă mai sus numitul Talalău care zice că Parpangel mai târziu la nice un sfat nu s-au mes- tecat cu țiganii și nici au vorbit la adunările lor, ci au tăcut numa și au ascultat, ca să să vază mai înțelept. Erudițian.
28. Dintr-aceste doao strofe să cunoaște fără îndoială că țiganul bârfește, căci socotește că raiul e îngrădit, ca și casa țaranilor. C. Criticos.
a) Acea n-ar fi nemic, căci prin *hudă* va să zică *ferestruică*, dar de cu- vintele lui Sân Pietru este întrebare, că adiafor este ori în ce hai merge cineva la rai! Simplițian.
29. Iată precum am zis eu, să arată ș-aici, că țiganul au auzit povestind de aceste pe țărani și în buiguială fiind apoi, mintea tot cu acestea i să îndeletnice; iar el însăătoșindu-să credea toate adevărate, ca când s-ar fi întâmplat. Criticos.
a) Poate că el n-au fost în raiul nostru a creștinilor, ci în raiul țiganilor. Onochef.
b) Bine zice chir Onochefalos, căci de raiul nostru almintre vorbesc s. s. părinți. Popa Nătăroi.
30. La multe neamuri este raiul zugrăvit, însă în multe chipuri; spre pildă raiul turcilor.
31. Vezi dară că-i așa cum am zis eu, că țiganul, ca să să facă un dătătoriu de lege la țigani, și doară să facă o relighie noao, au adaus aceste din capul său, știind că țiganilor a lucra nu le place, ci a ședea ș-a mânca; și fiindcă țiganii erau iubitori de acest feliu de mâncări, și Parpangel le povestește, după gustul lor, ca să aibă mai multă poftă. Erudițian.
32. Acesta-i adevărat raiul țiganilor. C. Criticos.
33. Acum văd și eu că au fost raiul țigănesc, căci și moșu lui Parpangel era acolo, și tată-său. Onochef.
34. Poetul nostru, de bună samă au vrut să imiteze pe Virghil, când scrie că Eneia a mers la Câmpii Elisiei.

35. Aceste sunt nește lucruri care eu nu le înțeleg. Idiot.
a) Nici eu, vere! Onoch.
36. Cum poate să fie aceasta, că Parpangel caută numa oare câteva minute prin inel și văzu atâte! Înșă toate ca toate, iar' cum putu el vedea că într-o noapte, spre zori de zioo, acel voinic sosi la cele trei fete de împărat? Criticos.
a) Dacă așa i s-au arătat! Onoch.

Cântecul al X-lea

Țiganiii sfaturile deșarte
Văzând a de obștelui popor,
Aleg pe cei învățați la carte,
Care între sine fac sobor
Să hotărască ce stăpânie
Ar fi bună pentru țigănie.

Cându-s pânțece bine sătule,
Atunci e și gura vorbitoare.
Sfaturi câte vrei și predestule
Îți dă și te-învață fieșcare;
Popa-întorcând de la botăjune,
Toată, de rost, cazania spune.

Dară când e lipsă de bucate
Nu știu cum și mintea să tâmpește
Și n-are sfaturi așa curate,
Iară limba tace ca ș-un pește;
Deci în pânțece pline stă toată
Filosofia cea lămurată.

Tu râzi?... dar eu mai zic o dată

Că-a științelor izvoditoare
 Au fost hrana cu bună bucată!...
 Cum din locul sterp nimic răsare,
 Așa dintru mârșavul ajun
 Nu purcede nice-un lucru bun.[1]

Spune-mi ce lucru bun făcură
 Oarecând săhastrii prin pustie,
 Ce nu primea toată zioa-în gură
 Făr' ierburi cu rădăcini măcrie,
 Mure, bureți, alune și poame,
 Ruptoși, ciuhòși, leșinați de foame?

Eu ți-oi spune: zilele, săracii,
 Cu tăuni și țânțari neîncetate
 Bătăi avea, noapțile, cu dracii
 Care-îi invita cătră păcate;
 În urmă din oameni buni cu crieri
 Să strămuta-în sălbatece fièri.

Zieu! aceia n-aflară nici ună
 Dintru cele-învățături alese
 Ce pre-oameni fericesc și minună;
 Nu în pustii, nici în păduri dese

Avură ele-început, ci-în oraşe,
Din oameni cu-obiceaiuri gingaşe. [2]

La Báctra,-în Vavilón, Memfí ş-alte
Cetăţi políte,-în prisos de toate
Nu în peşteri, ci-în palaşuri nalte,
Nu prin pustii, ci-în curţi desfătate,
Unde sunt cu mâncări pline mese
Şi cu vin dulciu păhară drese!...[3]

Omír Iliada minunată
N-o află prin codru, nice-în munte,
Ci vesel fiindu-şi câteodată,
Cântând la ospeţe şi la nunte,
Iar' de vin când bea câte-un păhar
Să-umplea-îndată de-a muselor har.

Dumnezeiescul Platon şi el
Bea, mânca cum să cade, domneşte;
Nici iscusitul Aristotel
Trăia fără vin, carne şi peşte.
Pentr-acea de-a lor cărţi învăţate
Şi-acu ne mirăm; şi cu dreptate![4]

Dar' încătro râvna te răpede
Din țigănime păn la pustie,
Dragă musă?... Cine nu-ți va crede
Că traiul bun face veselie,
Iar' ajunul pe nime hrănește?
Însă tu de țigani povestește.

Păn' țigani n-avea ce să-îmbuce,
Gândeai că nu știu îmbina doao;
Dar' acum, tot să cauți să-ți faci cruce
Întruna, cu mânilor-amândoao,
Cu câtă-îndrăzneală ș-istățime
Sfătuește sătula mulțime.

De când Tandaler bucate-adusă,
Tot în jocuri, în cântări ș-ospețe
Multe zile vesele petrecusă,
Iară cele mai de vârstă fețe
Tot întins sfătuia cum să facă
Rânduială-în țara lor săracă.

Însă din acele sfaturi toate
În urmă nu să-alegea nimică,
Căci, care cum vinea, pe-apucate,

Necăutând alta numa să zică
Și el ceva, sau bine sau rău,
Spunea de-împrotivă sfatul său.

Unul zicea că nu-i trebuință
De-a face vreo rânduială-în țară
Căci, după direapta socotință,
Toată rânduiala-i o povară
Și nu s-ar cădea să să supună
Ei nimene de voie bună.

„Rânduiala-i bună pântru hăi mari
(Zicea) ce-în frâu țin pă hăi mai mici,
Păcum pântru vozi, vornici, spătari,
Logofeți, visternici și păharnici,
Care prin rânduială sânguri
Iau și-împart a țării venituri.” [5]

Altul striga: „Ba să hie-în țară
O tocmală, dar' nu dă hele
Care nu plătesc nice o piară
Putrădă, dar cării pe su stele
Asemenea-alta să nu mai hie,
Că-amintrele faceți nebunie.

Adecă să him toți de preună
 Țărani sau boieri fără osăbire;
 Asta-i rânduiala ha mai bună!...
 Toți avem ahălaș' trup și fire,
 Toți dară- asemenea vrednicie
 S-avem într-a noastră țigănie.”

Era și care poftea pe-un vodă
 Și-un divan cu toată boierimea,
 Pentrucă-așa fu până-acu modă,
 De care mândra țigănie
 Nu să cade să să depărteze,
 Ci mai vârtos are să-i urmeze.[6]

Unii poftea ca nice-un sărac
 Să nu fie-în țara țigănească,
 Alții, ca de bir și dare-în veac
 Nimic să nu să mai pomenească.
 Ceștea, ca nice-o slujbă să fie,
 Ceia, ca-alții să le lucre moșie!...

Destul că nu-i acea minunată
 Părere-a minții buiguitoare
 Care să nu fie fost lăudată

Într-acea pre cinstită-adunare;
Dar' ce folos... când ce-astăzi le plăcea,
Aceaiaș mâne toți o hulea!

Într-acea de sfadă și gâlceavă
Nu era mai nice-o zi deșartă,
Ba ș-alte lucruri fără ispravă
Să scornea după-adunarea spartă,
Căci mergând pe-acasă-într-adevăr
Unii cu-alții să lua de păr.

Puțin lipsea ca să nu să bată
Câteodată toată țigănia.
Să-învrăjbisă-acum ceată cu ceată
Și neputându-și ținea mânia,
Tocma când era sfatul mai mare
Atuncia ei să sfădea mai tare.

Deci, precum spun cărțile cioresți,
De șapte ori într-o săptămână
S-au bătut voinicii țigănești,
Că-adunarea lor era fântână
Și-izvorul vrajbelor totdeauna,
Nici unul pe-altul lăsa să spună.

Așa dâșșii, prin chiară dovadă
A multor pățiri triste, văzură
Că prin vorbă multă și prin sfadă
Numa cât s-ațiță vrajbă ș-ură
Care sfătuirii bune strică
Ș-în urmă nu s-alege nimică.

Căci, întru-adunările mai toate,
Unde norodul fără-osăbire
A vorbi și sfătuire poate,
Purure gâlceavă, neunire,
Pricíre cu vrajbă stăpânește.
Dar' nimic bine să hotărăște.

Cel mai obraznic și mai mișel
Acolo mai înțelept să ține
Decât Socrát, Platon ș-Aristotel,
Iar' cel bun, cel înțelept rămâne
De-o parte, mestecat în mulțime
Și ne băgat în samă de nime.

Pentr-aceasta bătrânii gândiră
Să facă-o rânduială mai bună;

Cu sfatul drept, apoi hotărârea
Ca să nu să-adune depreună
Toată gloata la deobștele sfat,
Ci din toată ceata-un delegat.[7]

Adecă toată ceata-îndesine,
Întru-o adunare deosăbită,
Din cetașii săi, cercetând bine,
O persoană s-aleagă cinstită
Carea să le fie solitoare
La cea mare și deobște-adunare.

În puține zile toate fură
După-această poruncă făcute;
Tot oameni cu mare-învățătură
Și cunoscuți de bună vârtute,
Din drept sfatul a tuturor
S-au trimis la deobștele sobor.[8]

Acolo să văzură-adunate
Mințile cele-întii și de frunte
Alcătuind o noao cetate
Ca ș-acum în Paris cei din munte.
De socoteli nalte ș-învățate

Să minunară neamurile toate.[9]

Deci, precum spun cărțile ciorene,
 Multe ei lucruri bune-așezară,
 Dar' n-ar ajunge-o mie de pene,
 Nici toată hârtia din țară
 Ca să să poată scriere toate
 Rânduielele lor așezate.

Mulți oameni înțelepți să sculară
 Cu voroave suptiri ș-învățate,
 Carii de-amăruntul arătară
 Că monarhia este din toate
 Cea mai bună și mai potrivită
 Pentr-o soțietate-omenită.[10]

Barorèu, unul din delegați,
 Să sâli cu multă-învățătură
 Ca să-arete celor adunați,
 Din istorie și din Scriptură,
 Cum că stăpânia monarhică
 Este dintru toate mai harnică.

„Unul este-adevărul (el zisă),

Un Dumnezeu, un suflet, un soare
(Precum și mândru Solomon scrisă).
Deci numai o vâlvă stăpânitoare
Și-împărăția unui să fie
Ș-întru d-alba noastră țigănie.

Cea prenatală vecinică ființă
Ne-au dat pildă-în toate vederată,
De-a cunoaște sfânta sa voință.
Însăș> mama natură ne-arată
Că toată chivernisirea bună
Vine și spânzură dintr-o mână.

Cum trupul omenesc un cap are,
Care poartă și povățuiește
Toate celelalte mădulare,
Așa noi voind înțelepțește
A tocmire-o dreaptă stăpânire,
Un cap s-așezăm de temelie;^[11]

Adecă trupul cetățenesc
Prin sânгур unul să să cărmeze,
Așa, buni bărbați, vă sfătuiesc,
Și de-ar fi până mâne să vă-ureze

Cineva pentru-altă stăpânire,
N-ești afla mai bună, după fire.

Unde unul trebile direge,
Toate merg în bună rânduială:
Voia lui pentru toți este lege,
La toți e poruncă-a lui clipeală,
Toate-orânduielele făcute
Să duc în fârșit lesne și iute.

Fiind puterea-oblăduitoare,
Într-un punt sângur împreună,
Mai deplin lucrează și mai tare;
Prin însă toată partea-i legată
Cătră totul său și cătră sine
Iar' domnia mai sigur să ține.[12]

Un monarh dară vă sfătuiesc
Ori supt ce numire și poreclă,
Să puneți pe tronul țigănesc;
Cèlelalte domnii sunt de steclă,
Pe care le frânge-o lovitură
Ș-izvorăsc numa nepace ș-ură!

Cine toate relele nu știe,
În care pe cetățeni împlântă
Neodihnita democrație?

Unul cu alt luptă, să frământă,
Unul pe-altul surpă, micșorează,
Cetățan pe cetățan s-armează.

Rogu-vă, norodul ce-înțălege
Pentru cârmuirea vreunui stat?
El purure pe-acela ș-alege,
Au dictator sau consul în sănat,
Care-i dă, l-măgulește,-i să-îmbie.
Măcar să n-aibă-altă vrednicie.[13]

Așa la dregătorii primare[14]
Vin întriganți ș-amegèi neharnici,
Trùfași bogătari cu punga mare
Și minte mică, pentru că-s darnici;
Iar' a celor buni și cu vârtute
Vrednicii rămân necunoscute.

Iar' când unul s-ajungă odată
Bun, drept, înțălept să poruncească

Și va săli gloata desfrânată
 Ca prestrâns legile să păzască,
 Atunci gloata nu știe măsură.
 Ci defaimă toată legătură.

Pentru că-învățată-în volnicie
 Nu suferă nice-o contenire,
 Iară de-altă parte, bine știe
 Că-a sa este toată stăpânire;
 Deci leapădă, calcă și cele
 Mai drepte și mai bune tocmele,*[15]*

Iar' pe cel bun, care vru s-o facă
 Ascultătoare,-îl mână-în urgie
 Prin o mișea lepădată-ostracă.
 Aristid de pildă să vă fie,
 Cel mai bun și mai drept în Atina,
 Cui dreptatea i-au fost toată vina.

Deci, care poporului în mână
 Lasă cârma și puterea-întie,
 Acel unirea deobște dejghină,
 Pierde țara, după-a mea părere!...
 Dă sabia-în mână la turbat

Și cuțit pruncului neînțârcat.

În scurt, la macar ce republică
Tu n-afli liniște-adevărată,
Toate să strămută, să-înduplecă,
Nu e lege statornică,-așezată;
Nici poate fi, că porunci-s multe
Și puțini care vor să le-asculte.[16]

Republica-i țarină pustie:
Care cum vine roada-i culege,
Cel puternic răpește-în tărie,
Că nu-l contenește nici o lege;
Așa venitul de obște pierde
Între mai multe răpace ghierre.

Oameni-s așa făcuți din fire
Ca-între cei asemenea cu sine
Să poftească-a fi cu deosăbire;
Fieșcare el mai bun să ține
Decât pe ceialalți; de acie
Tot însul trage pe-întieție.

Pentr-acea-în republice să scoală

Unul pe-altul pentru-întiețime
 Și purure vrajbă cu răscoală
 Turburează pe biata mulțime.
 Asta-i izvodul a neîncetate
 Rele,-în democrateca cetate.[17]

Iar' unde s-au hotărât odată
 Ca sânгур unul să stăpânească,
 Toată-acest feliu de pricire-înceată,
 Toata vrajbelor să stânge iască,
 Căci nici unul pre monarhul țâne
 În cevaș> asemenea cu sine,

Ci caută la dâns întru nălție,
 Ca la un Dumnezeu pământesc,
 Nici poftește-asemene să-i fie.
 Deci, mai mult ca să nu mă lățesc,
 Încheiu cuvântul și vă zic iară:
 Monarhia-i cea mai bună-în țară.

De-aristocrație n-am ce zice,
 Că știu cum că nime dintru voi
 În adins va voi să rădice
 O stăpânie de trei sau de doi,

Sau doară și mai de mulți împreună,
Căci ar fi pofta cea mai nebună.[18]

Acel pe care-ursita neblândă
L-au predeștinat ca să slujască,[19]
Au n-are el mai multă dobândă
Când unui a șerbi să voiască
Decât la mai mulți? Pentru ce dară
Să voim noi mai mulți domni în țară?

Precum n-au fost niciodinioara
Mulțimea bună sfătuitoare,
Așa ș-aristocrația, doară
Încă și mai păgubitoare
Totdeuna fu pentru cetate
Ș-întru societățile toate.

Care-au cetit istoria veche
De la-început, din epoca-întie,
Sau de la cea mai dintii părechie,
Când încă nu era vreo domnie,
Va băga de samă că-într-întii
Era numa părinții și fii.[20]

Adecă stăpânia firească
Care-au părinții-asupra fiilor.
Astă-oblăduire părintească
Nu era pusă de nici un sobor,
Ci cădea fără de-împrotivie
Pre cel mai bătrân din familie.

Atuncia, prin legături de sânge
Și prin de-aproape frățietate
Era supuși fără de-a să plânge
Oamenii, supt astă-autoritate,
Unei, ceii mai bătrâne fețe,
Și să chivernisea cu binețe.

Iar' după ce foarte să mulțiră,
La familiile deosăbite
Legături de sânge să răciră,
Frățietăți fură răslățite,
Apoi fără-enèrgie rămasă
Ș-această stăpânie de casă.

Pentru că dreptul celui mai tare
Începu cu dârza volnicie
A face-un feliu de domnie care

Să chiamă-anárhia, pe grece:
O idră cu capete mai multe
Ce nici unul de-altul vra s-asculte.

Această namilă sângeroasă
Lung răzvrăti neamul omenesc,
Păn' prin o tâmplare norocoasă,
Prin un sfat de obște bărbătesc,
Pământenii de vrajbe-obosiți
De-a-și face pravile fură sâliți.

Cei de-o limbă și de-un soi de-acia
S-uniră-într-o de obște cetate;
Însă ne vrând să dea stăpânia
La nime-în mână, prin așezate
Drepturi firești, pentru toți făcură
Deobște domnia, cu legătură.

Prin ușoare legi democrátice,
Cu drept asemenea de persoane,
Ei de sine, după pragmatece
Depreună-așezate canoane,
Să chivernisea când rău, când bine
Și s-apăra de neamuri străine.

Dar' fiindcă-aceste legi făcute
În pripă de sloboda mulțime,
N-au putut s-aibă-atâta vârtute,
Ca să nu le poată frânge nime,
Cei mai tari și cu multă-îndrăzneală
Rupsără-în urmă ș-astă tocmeală.

Anahárs bine-au zis odinioară
Că cest feliu de legi au sămănare
Cu cea pre sumțirică păioară
A păinginului, întru care
Să-încurcă musca slabă și mică,
Iar' cea mare și tare o strică.[21]

Așa-în democrație cei tari
Frâng legile fără nice-o frică
Și din zi-în zi făcându-să mai mari
Peste toți ceialalți să rădică,
Iar' între sine făr' contenire
Să luptă pentru protimisire.

De-aci războaiele cetățene
Să-încep, vrajba din nontru s-ațiță,

Dejghinări și vânzării viclene
Iar' năcăjesc omeneasca viță,
Pentru mândria duor sau a trii
Carii vor să fie cei dintii.

După lungi războaie, multă ceartă,
Căpetenile părților iară
Să-împacă-între sine și să iartă,
Dar' cine rămâne de măscară?
Norodul! prin a cărui sâlință
Ei ajunsără la cea putință!...[22]

Acești înalți preste popor,
Apoi fac o legătură noao
Și să pun stăpâni a tuturor;
Lăpădând fățarnica măntao
Fac pe ceialalți să le slujească
Supt domnie-aristocraticească.

Dar fiindcă-între cei mari sumeți
Aristocrați, lacomi spre domnie,
Preteșugul e plin de scăieți
Și tot însul va ca-întii să fie,
Nu poate-între dânșii să domnească

Lung pacea și priința frățească;

Acuș' unul pe-altul iar' să scoală,
 Cel mai iscusit și care știe
 A să cumpăta pe toți înșală,
 Un pe altul scoate din domnie
 Și măgulind mulțimea vârtos,
 În urmă-o pleacă spre-al său folos.

Mulțimea, de mult acu-învățată
 A sluji, de samă nu bagă,
 Numa s-aibă-odihnă și bucată;
 Nici caută cine mânil-e leagă,
 Ci de voia sa cu bucurie
 Zidește tronul de monarhie.

Unui domnitoriu s-aruncă-în brață,
 Toată lui îș încrede puterea,
 Iar' el zidindu-și nalte palață
 Și grijind pentru lungă ținerea
 Aceștii domnii, în toate zile
 Se ferește-a face rău și sâle,

Ci, ca ș-unul de obște părinte

Pre supuși apără, mângăiește,
Legi drepte-întemeiază și sfinte,
Averea tuturor ocrotește
Socotind toată-a sa fericire
Întru-a supușilor săi iubire.[23]

Așa, purure să părândară
Stăpâniile una după-altă
Mergând din spiță-în spiță pe scară,
Păn' ajunsără la spița naltă
Pe care chemăm noi monarhie,
Adecă-a unui sângur domnie.

Prin aceasta, liniștea dorită
Iară să-întoarsă-în soțietate
Și vrajba fu detot izgonită.
Oamenii văzură că din toate
Acest feliu de domnire-e mai bună
Și vecinică-i dederă cunună".[24]

Aici lunga sa fărșind urare
Baroreu, adâncă-urmă tăcere
În toată cinstita adunare,
Și păru că toți avea plăcere

S-aleagă-un monarh. Văzând că nime
Nu să scoală-a zice din mulțime,

Slobozan atuncia de-altă parte,
Cu dovezi și voroavă-îniuțită
Vru s-arete din minte și carte
Că nu-i domnie mai fericită
Decât o republică-așezată.
Iacătă-vă zicerea lui toată:

„Deacă-ar fi cu puțință să fie
Un om preste toți mai înțelept,
Neviclean și făr' de fățarie,
Cel mai bun la suflet și mai drept,
Și-acest om cu noi lăcuioriu
Ca să fie și nemuritoriu,

Acel om cu-un suflet așa mare
Și proprietăți neasămănite
Să să facă-apoi, prin o tâmplare,
Monárh absolut într-o cetate,
Sângur lui și eu doar' m-aș supune
Din pricinile care voi spune.[25]

Întii, că-aș fi-încredințat nainte
Cum că e cel mai bun om dintru toți
Și va stăpâni ca ș-un părinte,
Pe mine și pe-a miei târzii nepoți,
Apoi, fiind el nemuritoriu,
Nu mă-aș, teme de-a lui următoriu.

Atunci numa și eu m-aș plecare
La monarhia cea lăudată;
Însă numa la ceastă tâmplare
Care știi că nu va fi niceodată,
Căci oameni aleși fără prihană
Nu s-află ca marfa la dugheană,

Ci sunt și mai rari decât demânții!
Nice să cunosc pe din afară,
De pe porturi, precum eleganții...
Ci prin ispitire lungă. Dară,
Și după ce să cunosc odată,
Altă-împrotivire li să-arată,

Adecă că nu-s nemuritori
(Căci pământeni nu pot să fie).
Pentr-aceasta-îmi par visuitori

Care zic cum că supt monarhie
 Ar fi traiul cel mai bun și lin
 Ș-ar fi domnia cea mai de plin.

Să punem că doar' vom alege
 Pe cel mai vrednic dintru noi toți,
 Sângur să aibă trebile-a ne drege;
 Dar' cum vor fi-a lui fii și nepoți?
 Oare fi-vor ca ș-a lor părinte
 Așa buni, drepți, așa cu minte?

Ispitirea fost-au totdeuna
 Prebună la om sfătuitoare,
 Ispitirea dară să ne spună
 Monarhia ce feliu de-urmări are.
 Istoria vremilor trecute
 Va putea-într-aceasta să ne-ajute.

1

Care ne-învață fără sminteală
 Cum că, de-au și fost odinioară
 Un domn cu dreaptă socoteală
 Bun, întreg și cu vârtute rară,
 Totuș' sau pre rar sau niceodată

Fiiul au fost precum al său tată.

Cum dară pentru' unul să fie
Cât de-ales, noi să supunem toată
Moștenirea noastră supt robie?
Și cine e care să ne poată
Chizăși cum că-urmașii lui toți
Vor fi ca dânsul buni patrioți?

Unul numa, din toată sămânța
A lui, să punem că va fi rău,[26]
Metahirisind a sa putință
Volnicește, după chieful său;
Atunci toată-a noastră viitoare
Viță, iacătă-o lui șerbitoare.[27]

El având toată puterea-în mână,
De-ar și fi strâns măcar cu ce lege,
Cu nice-o lege mai mult să-înfrână,
Cu nice-o socotință să drege,
Ci calcă toate, ba-încă și cele
A cetății mai sfinte tocmele.

Cine poate apoi cum să cuvine

Să vă-înșire cumpleții și rele,
 Nedreptăți și de cruzime pline
 Tâmplări, osăbitele-asuprele
 Care-apasă atunci pe norodul mișel,
 Din pricina-unui monarh ca-acel?

Dar să punem că toți ar fi buni
 Urmașii tronului monarhicesc,
 Căci a fi răi n-au drepte pricini,
 Când să-ascultă de-ai săi, să cinstesc,
 Totuș', zic eu, cât e despre mine,
 Monarhii nu-mi plac ș-aduc pricine.[28]

Un om sânгур întru monarhie,
 De-ar avea și capul cel mai mare,
 De-ar pune sâlință câtă știe,
 Totuș' nu poate el cercetare,
 Cunoaște, hotărî sânгур toate
 Trebile ce să tâmplă-în cetate.

Trebuie dar' să-ș aleagă-ajutoriu,
 Adecă sfetnici lui încrezuți,
 Ca să meargă trebile cu sporiu;
 Acest feliu de oameni sunt știuți

Pe la noi, supt nume de viziri,
De miniștri, de lorzi și pairi...

Monarhul, sau neajuns doară la minte,
Sau trândav, nebăgătoriu de samă,
Părăsând datoriile sfinte
Acestor să-încrede fără teamă,
Și fiindu-i așa cu-îndemână,
Cârma-împărății le dă-în mână. [29]

Spre-aceasta monarhul totdeauna
Alege pre cei ce-s mai de-aproape,
Ce pe lângă tronul său s-adună,
Aibă ei direpte sau doară schioape
Socoteli. Iar' acei mai cu samă
Curteni sau ciocoi de curți să cheamă.

Soiu de oameni vicleni, fără lege,
Învârțiți, șereți și plini de-intrige,
Cari așa știu întinde-a sa mreje,
Cât monarhul fără nice-o grije
În urmă să-încurcă cu deadins
Și să trezește de lațuri prins.

Iar' dâșșii deacă-l apucă-o dată,
 Vai atunci de norodul supus!
 Atunci Direptul nu să mai caută,
 Strâmbătatea-îș' pune tronul sus;
 Robia lanțurile-ș gâtește,
 Tirănia toate-oblăduiește. [30]

Eu nu vă grăiesc din teorie,
 Ci din prácteca de toate zile.
 Căutați la fieșcare-împărăție,
 Câte strâmbătăți și câte sâle
 Să tâmplă bieților cetățeni
 Prin acest feliu de ciocoi curteni!...

Deci, măcar adevărat să fie,
 După teoria cea mai chiară,
 Cum că lăudata monarhie
 Este-un chip de stăpânie rară,
 Carea bine-în sine socotită
 E dintru toate mai săvârșită,

Totuș', după practeca știută,
 Din monarhia cea mai deplină
 Despoția-în urmă fu născută,

Cum naște din grâul bun neghină;
Nici să poate-împedecare pune
Aceștii firești stricăciune.[31]

Un oblăduitoriu în cetate
Este-un verme pus la rădăcine
A unui copaciu cu desfătate
Ramuri, a cărui groasă trupină
Nici vânturi, nici fortuni ia în samă,
Nici însuș' de fulger să dăramă.

Totuș' acel mititel cărete
Pe-încet, dedesupt, începe-a roade
Mădùha-împrejur și pe-îndelete,
Păn ce copaciul seacă și cade.
Iar' a putrezirii lui pricină
Fu cel vierme de la rădăcină.

Nici poate cineva doar' să zică
Cum că să pot face-în monarhie
Și pentru monarh legi ce în frică
Oarecum de-a purure să-l ție,
Ca să nu iasă din cale-afară,
Ci după legi să domnească-în țară.[32]

Căci dovedit lucru este cum că
 A pune legi și-a n-avea tărie
 De-a sâlirea spre-a legii poruncă
 Pe cei supuși, este mișelie!...
 Cum dar a sili voi veți putea
 Pe monarhul, când el să nu vrea?

El are toată putința-în mâna
 Ce de cătră obște i s-au dat;
 Puneți că calcă legea și-o-îngână!...

Nici va să ție pe ce-au jurat!
 În ce chip îl veți face să ție
 Legea, să-ș' plinească datorie?

Stăpânia-în mâna celui rău
 Arma-i în mâna celui turbat.
 Deci, după drept cugetul mieu,
 Nici princip, nici craiu, nici împărat
 Vă sfătuiesc, dar' nice sultan,
 Cu mult mai puțin vodă și ban,[33]

Ci-o republică bine-așezată,

Pe temeuri firești, neclătite,
După-o socotință lămurată
Și lungi filosoficești ispite,
Că sânгур ast feliu de stăpânie
Este bună pentru țigănie.

Ș-adevărat! ori că nu-i viață
Fericită,-ori numa-în republică;
Aceasta speriența ne-învață,
Dar' nice toate mă înduplecă
Ce-adusă Baroreu pentru monarhie,
Măcar adevărată să fie.

În republică-omul să rădică
La vrednicia sa cea deplină,
Fie de viță mare sau mică,
Aibă-avuție multă sau puțină,
Totuș' asemenea drepturi are
Cu cela care este mai mare.[34]

Lui e patria ca dulce mamă,
Iar' el patrii ca ș-un băiat;
Și nu-în zădar fiiul ei să cheamă,
Căci îi dă hrană, viață, stat,

Om slobod îl face și viteaz,
Ba-l mângăe-în vreme de năcaz.

De-ar fi monarhia cât de bună,
Cu vreme să mută-în despoție
Care-apoi pe tirani încunună;
Acești duc pe norod la șerbie,
Apasă-în țărână ș-ovilesc
De-a-purure neamul omenesc.

În răpublică-s toți cetățenii
Frați și fii a unii maice bune,
Ei sunt a țării deobște moștenii,
Legea pre toți asemenea-i pune,
Și, de-are carevaș' osăbire,
E sângur cel cu-îmbunătățire.

Care-i mai vrednic dregătorește,
Ales fiind cu deobște voință,
Însă nu dă porunci volnicește,
După-a sa părere și putință,
Ci fieștecare dregătoriu
E numa de legi-împlinatoriu.

Dară-în monarhia lăudată
 Toate-s de-împrotivă și pe dos,
 Cetățenii acolo-s toți o gloată,
 Un norod giosit și ticălos
 Ce-i hotărât numa să șerbeze.
 Pre dregătorii săi să-îmbuibeze.

Monarhul acolo stă deoparte,
 Pre care nice-o pravilă strânge,
 De-alta stă norodul, a cui soarte
 E voia domnului său a nu frânge,
 A urma de amărunt ș-orbește
 Toate ce monarhul poruncește.[35]

Toți îs slujitori a-unui stăpân,
 Acela-i domnul lor ș-autocrat,
 Toate ce ei au, mult sau puțin,
 Spre visterie s-au numărat,
 Căci monarhul averile toate
 Ca moștenirea sa le socoate.

Din milostivirea sa prenaltă
 Biruri aruncă pe țară grele;
 O poruncă merge după-alaltă

Pentru-angării, dabile,-împlinele,
 Dar' nice-una merge s-ispitească
 Ce-ar avea și țara să poftească.

N-are el destul nice-o dinioară,
 Ci-avuții peste-avuții adună
 Cu feliu de feliu de chipuri cu-ocară,
 Nimica lui așa dulce nu sună
 Ca banul, căci cu aceasta leagă
 El cătră sine pe țara-întreagă.[36]

Celor ce slujesc lui cu credință,
 Împarte privilehii și-i scoate
 Cu toată viitoarea sămânță
 Dintru mijlocul de obștii gloate
 Dându-le boierii de moșie,
 Făcându-i nobli prin o hârtie.[37]

Toți acești apoi, prin o schimbare
 Minunată, firea-întie-ș' mută
 Și cu gloata proastă, mestecare
 Sau de obște petrecere-împrumută
 N-au mai mult, ci toți nemeși să cheamă,
 Care nici dare plătesc, nici vamă.

Vezi ce face-o sângură hârtie,
Cum cilibește într-o clipită
Toată viitoarea săminție!...
De-ar fi tocma și cea mai urâtă;
Care-apoi pe noi, pe cei mai mici,
Ne cheamă țărani, proști și mojici!

În monarhie nu e cea sâmtîre
Noablă, de suflet înălțătoare
Ce să cheamă-a patrii iubire,
Nici alte vărtuți strălucitoare
Ce-în răpublece de-atâte ori
Minună pre nepoții viitori.

În monarhie și cel mai bun
Egoist a să face-e silit,
Pentru că la o samă să pun
Cu cel rău și cel mai urgisit,
Ș-acela să caută și să-ascultă
Care-are bogătate mai multă.

Vându-să dregătorii alese
Pe bani ș-într-alte chipuri giosite;

De-ai avea tu vrednicii ca șese,
Nu vei dobândi slujbe cinstite
Făr argint sau făr' ciocotnițire
Sau alt feliu de-ovilită giosire.

Ca să v-o spun și mai chiar în urmă,
Împărăția monarhicească
Să poate-asămănarea cu-o turmă
De oi care-într-un imaș să pască,
Iar' monarhul ca un păcurariu
Ce șede-a' umbră supt un stăjariu.

Lupi-s nepretenii din afară,
Câni-s ostașii cei păzitori,
Staurul e oraș, imașu-i țară,
Stâna-i visteria cu comori,
Strunga-i plata birului domnesc
Ș-altor dări, după cum să numesc.

Păcurariul mulge oile sale
În toate zile, și cea mai bună
Hrană-a mieilor ia, fără cale;
Apoi de cătră maice-i dezună,
Ba-i vinde-în târg, la măcelărie,

Iar pe cei ce rămân, junghie și e.[38]

Cât apucă ele cevaș lână,
 Îdată le tunde pân' la piele
 Necăutând de bălaie, săină,
 Zicând că le curăță de rele,
 De căpuși, cârcei, și ca la soare
 Păscând să le fie mai răcoare.

Ș-atâte mii de mii de-oi să tund,
 Să mulg, să junghie pentru o stână;
 Pentru-un păcurariu lacom, flămând;
 Deci pe care-îngreunează lână

Aleagă-și un păcurariu păstoriu,
 Eu nu!... Mai bucuros voiu să moriu!"

Și cu-acestea fârși el voroava,
 După care Janalău a zice
 Să găta, Janalău din Roșava.
 Dar', când era glasul să răspice,
 Toți băgară de samă că-i sară
 Hotărând să zică de-altă oară.[39]

FÂRȘIT

1. Poetul iar' începe cântecul cu un moral țigănesc, adecă că în pânțele pline este toată învățătura. Om vedea cum va dovedi el aceasta. M. P.
2. Poetul acesta, eu văd că de nime bine nu vorbește. Acum s-apună și de săhastrii, amarătură, și nu știe că toată învățătura lumii aceștia e guinoiu înaintea lui Dumnezeu, și acei precuvioși părinți, măcar că putea să să procopsască în științele deșerte, dar le defăima și să frângea cu posturi și tot felu de netihnă omenească, ca să dobândească împărăția cerurilor. Păr. Evlavios.
a) Așa dară bine zice poetul că ei nu o aflat nice o învățatură!...
Muștrul ot Punt.
b) Poetul aici vorbește de învățăturile lumești; deci lucrul, precum îl socotește el firește în sine, este adevărat. Musofilos.
3. Bactra au fost în părțile Midii, despre Răsărit, și, precum s-arată din istoriile vechi, acolo au fost odinioară școala științelor și a învățăturilor; aceeaia au fost patria vestitului *Zoroástru*; de-acolo au împrumutat apoi Vavilonul, în Haldéa, cunoștințele sale, apoi Finichia și Eghiptul, unde era cetatea *Mêmfi*, și de-acolo mai târziu au venit la greci. Mitr. Perea.
4. Eu întii mă minunai de tema poetului, socotind că nu va putea să iasă din lavirint, dar acum văd că are dreptate și nu-i de a zice împrativă. Criticos.
5. Dintru aceste socoteli să vede că bine au zis oarecând neștine, că nu este așa de fără minte socotință în lume, care să nu fie avut patronul ș-apărătorul său.
a) Preadevărât! că multe foarte sunt socotințe de acel felu, care certate bine, după arătarea minții ceii mai lămurate, s-află în urmă că sunt himere și izvodiri buiguitoare; și totuș, să primesc de neamuri întregi! Alitofilos.
6. Curios lucru! Deac' ar fi toți boieri, cine ar fi atunci slugă? Mândrilă.
a) Numa să fiu eu boieriu, sluga să află îndată, pe bună leafă. Onoch.
b) Că nu-i așa, vere! Căci cându-s toți boieri, atuncia nu poți avea alt slugă fără pe boieriu; însă care-i boieriu ca și tine, nu va merge să slujască la altul. Idiot.
v) Mi să pare că aceasta-i totuna: ori să fie toți țărani, ori toți boieri; osăbirea este numa întru numire. C. Criticos.
7. *Delegat*, adecă hotărât despre mulțime și solitoriu.
8. Adecă bătrânii socotindu-să că unde să adună tot norodul fără osăbire nu să poate izprăvi nimica, pentru aceasta hotărâră ca dintru toată ceata să să aleagă unul care-i mai învățat și procopsit dintru toți, și fiește care ceată să-și trimeată omul său ales, la soborul de obște; la care sobor să nu fie alții fără numai acești delegați. M. P.
9. Acolo zice poetul că s-au întâmplat de au fost aleși oamenii cei mai înțelepți și cu minte, ca și pe vremea răvoluții franțozești, în Paris. M. P.
a) Dintru-acest loc să știe că autorii cărții au scris pe acea vreme. Criticos.
10. Zice autoriu că, după izvodul cărților din Cioara, foarte multe lucruri bune au așezat acești învățați țigănești, da' toate nu s-au putut scrie. M. P.
11. Baroreu adecă grăiește pentru monarhie sau stăpânia unui și ia dovada să din fire, zicând că firea întru toate ne-arată că toată oblăduirea bună stă întru o putere cărmuitoare și nu întru mai multe; precum zice că capul la om cărmuiește toate celelalte mădulări, așa și întru o țară, numai unul să fie care cărmuiește, iar nu mai mulți. M. P.
12. Eu nu-l înțeleg; în pare că vorbește într-altă limbă. Idiot.
a) Eu încă nu-l înțeleg, măcar vorbește românește. Onoch.
13. Monarh va să zică sângur stăpânitoriu. Însă trebuie a lua sama că cuvântul *cetate*, vorbind politicește, nu să înțelege locul cel întărit cu ziduri sau țaria, precum la vorba de obște, ci în noima învățată și politicească să înțelege adunarea tuturor oamenilor de supt o stăpânie sau, de obște

vorbind, toată țara, căci vine de la cuvântul lătinesc civitas (țivitas), carea să alcătuieste din *cives* (țives) adecă cetățeni. Iar' *democrația* va să zică stăpânia norodului, când adeca norodul stăpânește. C. Filologos.

14. *Primariu* va să zică de rândul dintii. Fil.
15. Adecă va să zică Baroreu că democrația sau când puterea poruncitoare este în mâna norodului, atuncia să rădică la dregătorii cele de întii, intrigânții ș-amegeii, pentru că acește știu măguli mulțime și a o trage în partea sa prin daruri; și acești apoi dau voie norodului și volnicie. Apoi când să tâmplă de ajunge unul întreg și îmbunătățit, la cărna democrației, și va să-i stringă spre ascultarea legii, atuncea gloata învățată la volnicie, știind că ea stăpânește, nu păzește nici o măsură și strică toate, încă și cele mai bune tocmele. M. P.
16. Iară (merge Baroreu zicând) pe cel om bun care vru să facă bine țării și să aducă rânduială, îi trimite în urgie, precum trimisără athenienii pe dreptul Aristid.
 - a) *Ostracă* este cuvânt grecesc.
17. *Repùbecă* va să zică lucrul de obște sau interèsul al tuturor de obște; pentru aceasta stăpânia, unde fieșcare din norod și toți depreună au parte la cărna împărâții sau a țării, s-au zis de la latini *respublica*, adecă după chipul voroavei noastre de astezi, *repùbecă*, și să osăbește de la monarhie prin aceasta că la monarhie, precum noima cuvântului grecesc arată, numai unul poruncește și pune legi, iar toți ceialți trebuie să asculte. Pentru aceasta zice Baroreu că unde mai mulți sau toți poruncesc, acolo totdeauna vrajbă și gâlceavă este.
18. Deci (adauge Baroreu), mai bună este monarhia, unde nu pot fi acest fel de gâlcevi pentru întiețime. De aristocrație (zice el) nu-i teamă, căci nime nu este așa nebun ca să vrie mai mulți domni asupra sa. M. P.
19. *Predeștinat* este cuvânt lătinesc, și poetul ne având asemenea cuvânt românesc ca să-ș tâlmăcească gândul său, au împrumutat de la lătenie. Acest cuvânt va să zică: *mai nainte orânduie sau hotărât spre ceva*. Deci va să zică poetul cu alte cuvinte: a căru este ursita să slujească, acel mai bucuroso voiește a sluji unii decât la mai mulți. C. Filologos.
20. Baroreu începe tocma de la Adam și Eva, și zice: istoria vremilor ne arată că la epoca (adecă începutu vremii) întie a neamului omenesc, n-au fost nice o stăpânie pe lume, numa stăpânia firească ce au părinții asupra fiilor săi; atuncia fiind toți cei mai mici supuși din firea celui mai bătrân, bucuroso să supunea și cu voia lor, fiind între dânșii și legătură de sânge, căci să oblăduie de cătră cel mai bătrân părintește și cu blândețe. Iară, după ce oamenii să multiră pe fața pământului, atunci și familiile să înmulțiră, că să născură feciori din feciori și din nepoți strănepoți; acestor strănepoți le era mai aproape tatul lor și frații, decât strămoșul și al triile veri; deci mearsă răcindu-să legătura de sânge întru dânșii, și iară să împărțiră în mai multe familii părintești. Atunci (zice Baroreu) începu *dreptul celui mai tare*, adecă dreptatea mergea după țarie, căci cel mai tare făcea ce-i plăcea și nime nu putea să-l contenească, nefiind încă legile; iar' vâlfa părintească rămasă fără enèrgie (putere). M. P.
21. *Anărhie* va să zică din cuvânt în cuvânt nestăpânie sau nerânduială, adecă o stare a neamului, în care nu este nici o chivernisală, ci fieștecare lucrează de capul său. Atuncia dară (zice Baroreu) au început anarhia. Această namilă sângeroasă multă vreme necăji neamul omenesc, până ce oamenii săliți fiind de nevoie, să înțeleasără unul cu altul și adunându-să la un loc hotărî mai multe familii, să sfătuiră cum ar face ca să scape de volnicia celor mai puternici și de asuprelele din afară; ș-aflară să facă o legătură între sine și o cetate, adecă o soțietate cu lăcuirea împreună, ca într-acest chip uniți fiind mai lesne să să poată apăra de năpădirile străinilor; însă stăpânia nu dedere la nici unul în mână, ci așezându-și oarecare legi temeinice, hotărâră ca voia tuturoră să fie lege și, după aceasta să să facă toate. M. P.

22. Însă fiindcă acest feliu de stăpânie care de pe greceie să cheamă *democrația*, adecă stăpânia norodului, nu poate să trăiască multă vreme, că într-un norod todeuna să află unii mai incușiți, mai puternici decât alții, carii făcându-și partnici încep a să involnici și a despotisi pe alții, de unde făcându-să apoi împărechieri începură războaiele din lăuntru (cetățânești). Și după lungi războaie căpeteniile părților să împăcară și făcând între sine de- osăbite tocmele, ca ei însuși să stăpânească, așezară o noao stăpânie care să zice, de la greci, aristocrație, adecă stăpânia frunțașilor sau celor mai puternici dintru neam; iar norodul care le ajută la aceasta, rămasă de mascară, rămasă supus acestor aristocrați. M. P.
23. Dar fiindcă între aristocrați sau mai mulți asemenea domnitori nu poate să fie pace delungată, căci fieșcare dintr-ânșii va să fie cel mai de frunte, deci care-i mai incusit dintr-ânșii acuși supune sau pierde pe ceialalți și să face sângur stăpân. Apoi măgulind mulțimea cu vorbe dulci și daruri și alte făgăduinți, iș gătește pe-îndelete tronul de monarhie, căci mulțimea ostănită de atâte războaie și valuri, oftând pace, bucuros i să supune, iară el ferindu-să de a face cuiva sală și rău, începe a-i chivernisi ca ș-un părinte.
24. Așa (încheind Baroreu) mearsără stăpâniile schimbându-să și făcându-să una dintr-alta, până ajunsără la monarhie și văzând oamenii, prin lungă ispită, că aceasta-i cea mai deplină, o așezară de veci să fie. M. P.
25. Slobozan, precum s-arată, vra să arete că republica e mai bună stăpânie decât monarhia. *Republica* va să zică o stăpânie unde norodu prin legi așezate de dânsul și prin dregători din mijlocul lui, cu voia de obște aleși, să cârmuiesc toate lucrurile țării. *Monarh absolut*, un sângur domnitoriu, care sângur așază legi după voia sa și el nu este legat cu nice o lege; iară *proprietate* este cuvânt strămoșesc și însemnează însușimile de osăbi a unii persoane sau unui lucru, precum a focului este firea a arde și a încălzi; această fire ce nu să cuvine altui lucru, fără numa lui însuș', să cheamă de cătră unii de ai noștri *însușime*, iar alții *alsăuire*. Autoriul *Țiganiadii* o cheamă proprietate și, precum socotesc, foarte bine, căci românii din Ardeal și acum obicinuesc cuvântul *propriu* și zic *asta-i propriu a meu*, adecă însuș al meu; apoi acest cuvânt îl au și frații noștri italienii. Filologos.
26. Slobozanul zice că numa la cea tâmplare ar fi și el pentru monarhie, când să fie un monarh dintru toți pământeni cel mai bun, drept și cu minte, care să stăpânească ca ș-un părinte, însă ca să fie depreună și nemuritoriu. Căci, deacă nu va fi nemuritoriu, atunci trebuie a să teme de fii și nepoții lor. M. P.
a) Așa dară Slobozan nu este cu totul împotiva monarhiei, ci numa pentru că să teme ca să nu ajungă la monarhie oameni răi, care să despotisască norodul. Erudițian.
27. În pare că Slobozan nu grăiește rău, căci deacă vom deosăbi ideă părintelui de la stăpânitoriu unii țări sau împărății, ce rămâne? adecă vitrecul care nu iubește pre fii țării! Iustin istoricul, alcătuitoriu istorii a lui *Trogus Pompeius*, încă zice că întru început domnii și craii era părinții supusului norod. Erudițian.
a) Așadar bine zice Slobozan! Mândrilă.
28. Slobozan mergând mai departe, zice că tâmplându-să întru o țară numa unul dintru monarși care să fie rău, atunci nu să pot socoti toate neferirile ce asupresc pe un norod. Dar, zice, să punem că toți monarșii din sine însăși vor fi buni, fiindcă nice o pricină au de a fi răi, ascultându-să și cinstindu-să de cătră toți; totuș zice el că și din altă pricină monarhia nu-i place. M. P.
29. *Lord* sau *lorzi* sunt boierii cei mai mari, cum în Anglia (Ingheltèra); pairi încă va să zică tot aceeaiaș'.
a) Acum văd eu pentru ce Slobozan nu va să aibă monarși, adecă că măcar că monarșii sunt buni, dar fiindcă ei arareori sunt în stare de a cunoaște toate ce să tâmplă în țară și de a fi pretutindine de față, trebuie

să să lasă pe miniștrii săi, și apoi toate lucrurile atârnă în voia acestor oameni. Aceasta încă nu-i fără temei. C. Criticos.

30. Pentru că (zice Slobozan) monarșii spre aceasta (adecă la dregătoria de miniștri) aleg mai cu samă pre cei care-s pe lângă sine, care mai cu samă sunt curteni, adecă ciocotnițitori și intriganți, care știu pe monarh așa de bine a-l purta, cât în urmă el să face robul lor; ș-apoi ei stăpânesc. M. P.
 a) Aceasta să află mai vârtos la istoria împăraților de la Roma și de la Țarigrad, unde stăpânea famenii, precum cel vestit Hrisafie și Eutropie și alții. Eruđițian.
31. Slobozan zice că această ce spune el s-află în istoria crailor și a împăraților. Deci, măcar să fie după teorie (privința minții cuvântătoare) monarhia cea mai desăvârșită stăpânie, totuș' ispitirea veacurilor trecute au arătat că monarhia în *practecă* (în aiava pusă la lucrare) nu are acele lăudate bunătăți; ba de-împrovădă s-arată că din monarhie totdeauna, în urmă s-au ales *despoția*. M. P.
 a) Încât e pentru *practecă*, adevărat zice Slobozan. Eruđițian.
32. Aici aduce o asemănare care trebuie așa să să înțeleagă, că copaciul să asămănă cu o țară, iar cariul cu monarhul; deci de-ar fi țara cât de mare, cu toate ajunsă și înflorind cu de toate învățăturile, totuș', deacă vei pune întrânsa un sânгур stăpânitoriu, măcar să fie el strâns cu multe legi și să aibă vâlfă cât de mică, totuș', din vreme în vreme, el știe așa a-și mări puțința și a să deslega de legi, cât mai pe urmă să face absolut și strică toată slobozia țării. M. P.
33. Merge Slobozan desputând și zice: deci în zădar va zice nescare că să pot pune legi și pentru stăpânitoriu, care să-l ție în frâu, căci la aceaia, ca cineva să să sălească a păzi legea, trebuie a avea putere silitoare; și cum vei săli pe stăpânitoriu, când el are puterea în mână? M. Pe.
 a) Eu nu înțeleg nimic din toate sfaturile aceste gurguiate. Idiotiseanul.
 b) Mie încă nu-mi intră în minte, vere; numa atăta precep și eu, că mai bine-i a avea un domn bun decăt rău. Onoch.
34. *Speriența* va să zică ispitirea de toate zilele sau, precum zic latinii, *experiența*. Filolog.
 a) Toți mișei mai bine voiesc o republică, ca să poată și ei sfătuși și a să pune la dregătorii. Arhonda Suspusanul.
 b) Însă Arhonda dorește monarhia, știind că întrânsa va sfătuși el!... Mustrul ot Puntureni.
 v) Eu aș voi multe dintru cele ce au zis Baroreu și n-aș lăpăda nice ceste ce zice Slobozan, adecă, de-ar putea să fie, aș face o *monarho-republică*. C. Politicos.
35. Aici face osăbire între stăpânirea republicană și cea monarhicească și zice că în republică nu să dau porunci volnicește, ci după legi așezate și toți cetățenii au asemene drepturi, iar în monarhie numa monarhul poruncește după voie și ceialalți caută să asculte. M. P.
36. *Adecă* toți fii patrii din țară sunt slugile unui de obște stăpân și toate averile lor sunt numa cu numele a lor, căci monarhul le socotește ca visteria sa. Cu adevărat (zice el) că monarhul dă multe porunci, dar toate sunt pentru biruri și dări, iar nice una spre folosul lor. Monarhul nu caută numa să-și strângă avuții. M. P.
37. *Nobli* este cuvânt lătinesc, de la *nobilis* ce însemnează un lucru ales, mai gingaș și mai de preț decăt altele: de aici apoi s-au zis oamenii mai de neam, mai ales la romani, *nobiles*, adecă cei aleși din neam, la carii să numără patriții și de rândul călărașilor (*ordinis equestris*) carii la oaste făcea slujba de călărași cu cheltuiala sa. De-acolo, în vremile de mai pe urmă, s-au numit *nobiles*, pe care craii și împărații, pentru credința lor și slujba, îi numea *nobiles*, dându-le pământuri și moșii. Pentru acești mai de pe urmă grăiește Slobozan, carii astezi în Ardeal să zic *nemeși*, iar la Moldova *mazili*. Slobozan le zice *nobli*, de la lătenie, și bine le zice, căci după pronunția limbii noastre de-acum, nu să pot zice *nobili*, ci *nobli*. Filologos.

38. Slobozan aici face altă asămănare, care nu este prea priitoare monarșilor. Monarhul (zice el) este ca ș-un păcurariu, care mulge, tunde atâtea mii de oi și mănă, ba și vinde mieii lor; și atâte oi sunt numa pentru el sânțur!...
- a) Mai că așa este, de vom socoti bine! Onoch.
39. Deci (închiese urătoriul), pe care îngreunează lâna, aleagă-ș un păcurariu care să-l mulgă, să tunză, să-l mănțe, ba și să-l vânză; eu mai bine voiu să moriu. M. P.
- a) Cu toate aceste, Slobozan să vede mai multe din ură a vorbi decât după adevăr, căci pe vremile noastre nu sunt așa monarșii. C. Criticos.
- b) Însă nice el nu vorbește de monarșii de-acum, ci de cei de demult. Simplițian.

Cântecul al XI-lea

*Janalău pe toți cu mintea-împacă
Ș-în urmă după-a lui socoteală
Cinstitul sobor cu tot să pleacă,
Când Cucavel cu gloata să scoală
Și năvălind pe sobor în pripă,
Mână pe delegați în răsipă.*

Doamne la ce-mi dăduși minte bună
Ș-inimă de milă sâmțitoare,
Deacă nu mi-ai dat cu ceste-împreună
Și putere-în mâni izbânditoare,
Să pedepsesc pe toți cei ce-înșală
Ș-asupresc oamenii fără sfială!...

Când văd omenirea ticăloasă,
Cu totul oarbă și-întunecată,
După mii și mii de-ani abia scoasă
Din pruncie, în vrăji afundată,
Plâng cu lacreme neconținute,
Cum plângeai oarecând, Eraclite!^[1]

Când omul pe om strică și-ucide

Făr' nice-un folos sau trebuință,
 Ba muncindu-l încă-în față-i râde,
 Când însuș' hulește-a sa ființă,
 Ce nu fac celelalte jivine,
 A fire-om atuncea mi-e rușine!

Săracă omenire-obidată!
 Nu-ți ajunge că vreme puțină
 De-a viețui în lume ți-e dată,
 Ș-acuș' iară te-întorci în țărână,
 Nu-ți ajung destul să pătimești
 Slăbiciunile tale firești?

Dar' tu ți-otrăvești încă ș-acele
 Puține zile ce din viață
 Îți rămân fericite ș-a tele,
 Dându-te patimilor în brață,
 Care nu-ți aduc bine ș-odihnă,
 Ci tot rău, năcazuri și netâhnă.[2]

Muritoriul pentru bogătate
 Plutește pre mări primejdioase,
 Mărgele și pietrii nestămate
 Căutând, sau de mari elefanți oase:

După-atâta-în urmă sbuciumare,
Cade hrană peștilor de mare!

Apucându-l poftă de domnie,
Să luptă-în gânduri zioa și noapte,
Dar' fiindcă sau n-are tărie,
Sau proiecturile nu i-s coapte,
Cu capu-în urmă vina-ș' plătește,
Vița toată-i pierе mișelește.

Iar' care-ajunge la-întietime,
Despòt și tiran fără milă
Să face-asuprind biata mulțime.
Atunci lege-i puțința cu sâlă,
Voia lui e poftă desfrânată,
Iar' porunca crudă, neîndurată.[3]

Puind el tot dreptul în putere,
Face pe cel mai slab să-i slujască
Despoindu-l cu sâla de-avere,
Apoi cu îndrăzneală tâlhărească
Robește țări, arde orașe, sate,
Și pe unde merge strică toate.

Fii de la părinți ia-în tărie,
 Armându-i asupra lor ș-a toată
 Patria, din deșartă mândrie,
 Cu oaste la război învățată,
 Face-asupra tuturor năvală;
 De sânge-omenesc nu să mai spală.

Un tinăr Machidonean să scoală
 Și júnghie-o jumătate de lume.
 Pentru ce? Pentru deșartă fală
 Vrând a dobândi slavă și nume!...
 Pentru triumf a Romii cetate
 Junghie ceaialaltă jumătate;[4]

Un Cinghișhán, un Tamerlán face[5]
 Tot aceiaș, din altă pricină,
 Adecă sânge-a vărsa le place
 De-alt neam, ce-altor dumnezeiei să-închină!...
 Iar' spaniolii pentru bolovani
 Cu aur, taie pe mexicani.

Un arap cu sabia-într-o mână
 Cu Alcoránul în ceaialaltă,
 Taie pe toți ș-apasă-în țărână

Ce nu cinstesc luna-îngiumătată
Nu-i primesc visurile și care
Nu-și taie împrejur mădulare!...

Și cestor slăviți tâlhari putință
Tu le dăduși, oame ticăloase!
Tu le-împrumuțași ajutorință
Spre fapturi atâta nemiloase,
Spre-a fraților tăi crudă junghiare!
Dar încă-aceasta puțin-ți pare.[6]

Ci ca să-ți covârșești răutate,
Scornești noao legi, faci dumnezei
Împrotiva ceii-adevărate
Dumnezeiri! Pui noi arhieriei,
Noao beserici și-închinăciuni,
Toate-a dreptii minți îngânăciuni.

Înveți dogme, care nice-o minte
Le cuprinde,-obiceaiuri afară
De fire și crezământuri sfinte,
Însă nice-o știință-adevară,
Nice-o precepere și sâmtire
Potrivită cu omeneasca fire.

Tu-înveți pe om ca el să nu vază
 Când vede, să nu știe când știe,
 Iar' cându-i de-a crede, să nu crează,
 Zăcându-i că mintea-i nebunie,
 Sămțirea-i patimă rușinată,
 Firea-i totdeauna necurată.[7]

Iar' când apoi, în tovrășie,
 Un de-acești a descuvânta-începe,
 Vai de cel care vede și știe,
 Vai de care zice că precepe,
 De trei ori vai de cei ce grăiesc
 Că mintea-i dar dumnezeiesc.

Căci numa muftea din Coran vede,
 Precepe și știe!... Celorlalți
 Numa cât li să cuvine-a crede!...
 Aceștea sunt oamenii cei nalți
 Ce roagă pre Dumnezeu întrună
 Ca să ierte gloata cea nebună.

Temându-să ca nu cumva-odată
 Să li să vedească-înșălăciune,

Izgonesc întii mintea curată
Și pre toți care să țin de minte,
Ba cu sabie și foc aleargă,
Besericile ei să le spargă.[8]

Dar' iacă vin ș-alții de-împrotivă,
Cu altă credință ș-altă lege,
Carea-i mai slută și mai ponivă,
Dar' fiindcă nime n-o-înțâlege,
Pentr-acea dobândește priință
Și-i zic adevărată credință.

Încă-apoi lege din lege naște,
Credință din credință purcede,
Păn-în urmă nu să mai cunoaște
Ce-i de-a ținea și ce-i de-a mai crede.
Pártnicii să hulesc, să defaimă,
Să luptă, să gonesc și să sfarmă.

Jidovul pe toți goi-urgisește
Și, de-ar putea i-ar strânge cu totul,
Ca pe filistenii, că socotește
Că așa-i porunci Savaótul!...
Pe musulmani Coranul învață

A lipsi pe *ghiauri* de viață.[9]

Creștinul pe necredincioși încă
 Ardea, cum incviziția sfântă
 Îi arde-acum. Toți vor ca să vîncă
 Ducând pe cei ce nu cred, la țântă,
 Nu cu dovezi încredințătoare,
 Ci cu măciuca și cu topoare.

Toți acește să mustră-între sine
 A cui lege este-adevărată;
 Fieșcare zice că-a sa vine
 Însuș de la Dumnezeu curată!
 Toți cu tine, prea sfântă ființă!...
 Vor să-și îndrepteze-a lor credință!...

Într-aceasta ierofanții strigă:
 „Dați lui Dumnezeu ce-aveți, din toate;
 Plăcută jârtfă să i să facă
 Purure pentru-a voastre păcate”.
 Ceia dau, ceștea iau, blagoslovesc
 Și la toți raiul făgăduiesc.[10]

Așa, ce-au rămas de răpitoare

Mânile autocrăților, apucă
Ierofantul, iar' voi cu pungi ușoare
Rămâneți, ca ș-o deșartă nucă,
O, buni credincioși, mângăitoriu
De toate, -având raiul viitoriu.

Cu adevărat bună răsplată!
Că cine nu ș-ar da toată-avere
Pentru cea grădină desfătăță?
De-ar fi cu puțință a o cere
Ș-a o dobândi cu bani sau doară
Cu mai scumpe decât bani odoară!...[11]

Însă-ajungă-atâtă, pentru că toate
Tainele-a spune nu să cuvine,
Tocma să fie ș-adevărate,
Când oamenii nu primesc de bine!...
Drept aceasta, musă, lasă-aceste
Și spune-a țiganilor poveste.

Cum a doao zi, la răsărite,
S-iviră-a soarelui călăuze,
Albele zori în haine-aurite,
Lin zâmbind cu rumeoare buze,

Îndată deputăția toată
Fu la marele sfat adunată.

Toți aștepta cu nesuferință
După-a lui Janalău socoteală,
Căci Slobozan cânta biruință,
Când bunul Janalău să scoală
Și stând adunării denainte
Cu ceste-începe-a ura cuvinte:

„Măcar că eu, bărbați aleși! doară
Nu sunt harnic a mă băga-în price
Cu cei ce-înainte cuvântară,
Totuș', fiind că suntem aice
Adunați pentru deobștele bine,
A spune ce socotesc să cuvine.[12]

Spre-aceasta, datorie-îndoită
Mă leagă:-una, căci însăș' din fire
Suntem ținuți cu neviclenită
Inimă să dăm noi sfătuire
Fieșcui și, după cunoștință,
Să grăim totdeuna-adeverință,

Iar' alta, că cei ce m-au trimis
La cest sobor și sfat depreună,
Chiar m-au îndatorit și mi-au zis
Să dau sfat după știință bună,
Spre binele deobște-a tuturor,
Iar' nu după pofta-unór și-altor.

Deci dară vrând eu să vă arăt
Socotința mea chiar curată,
Zic întii cum că nu mă-încumet
Nici să laud, nici să defaim îndată
Și cu rupta nice-o stăpânie,
Ori cu ce feliu de nume să fie.[13]

Ori unul pe norod să stăpânească,
Ori câțva, ori cu toți pre sine,
Cumpenind cu filosoficească
Minte tot lucru cum să cuvine,
Ne vom dovedi că fieșcare
Chip dintr-este folosul său are.

Și de la-împrejurări fieșcare
Poate să capete schimosală,
Apucând lăturișă cărare

De la scoposul și-întia tocmeală;
Deci nu să poate zice nici ună,
Din sine sângur, nici rea, nici bună,

Precum nici poate să să zică
Că din firea sa-i rea ună ș-alta,
Căci o pricină pe toate strică
Și pe toate direge-o unealtă,
Adecă-obiceaiurile bune
Sau rele, direg pe-alte, strică pe-une.[14]

Un popor blând, spre-îmbunătățite
Năravuri învățat din pruncie,
Măcar supt ce legi învolnicite,
Măcar supt ce slobodă domnie,
Totdeuna va fi bun și drept,
Tocma să n-aibă rând înțelept.

Iară mulțimea-întru rău dedată,
De-ar avea măcar ce lege sfântă,
Prin sângură lege niceodată
Nu să va-îndrepta. Deci nice-o smântă
Să vede-a zăcea-în forma de-afară
A vreunii stăpâniri de țară.

Cu-un cuvânt, eu socotesc că toate
Formele de domnii cunoscute,
Pot fi bune și neasămănate
Într-un popor bun și cu vărtute:
Și iarăș' pot fi nesăvârșite
La noroadele nenăvărite.[15]

Dintru cele zise acum urmează
Cum că-a unui dătătoriu de lege
Mai întâia sâlință și pază
Este-obiceaiurile-a direge
Ș-a plăzmui cetățeni întregi,
Decât a da multe mândre legi.

Acest temei puind el poate
S-așeze-ori ce chip de stăpânire,
Și care din toate lui îi place,
Numa s-aibă totdeuna privire
La împrejurări, la loc și la climă,
La firea poporului și la shimă.

Aceste eu vă zic nainte,
Ca-întru-alegerea de stăpânire,

Cumva doar' să nu vă desmânte
Sau să vă-adămănească-o numire
A unii sau altii forme care
Ar plăcea la partea cea mai mare.[16]

Deci eu nu voi lăuda nici una,
Nici voi defăima pe oarecare,
Ci mă voi sili s-arăt buna
Și reaua parte sau lipsa ce-are
Fieșcare stăpânie-în sine,
Ca să puteți alege mai bine.

Deacă vom lua la socoteală
Cum că toți oamenii de la fire
Să nasc într-un chip, prin o tocmeală,
Nice s-află-între dânșii-osăbire,
Vom afla că-asemenea dreptate
Trebue s-aibă toți în cetate.

Nici poate unul ș-altul zice
Cătră cei deopotrivă șie:
„Eu-s mai mare din toți aice!”
Căci împotivă-i să scoală-o mie
Și-i arată, prin dovadă tare,

Că el ca ș-alții numai un cap are.[17]

Drept ce dar unul să ne stăpânească,
Sau doi, sau câțva? Din ce pricină?
Tocma s-aibă ei minte-îngerească
Și cu toată-înțelepciunea plină!
Eu, de voie bună, nu mi-oi pune
Jugul în grumazi, vă spun ș-oi spune!

Cel mai înțelept încă rămâne
În urmă-om pătimaș ca și noi:
Și deacă-i vom da bici să ne mâne

Încătro va vrea, ca pe nește boi,
Mai pe-urmă el a mâna să-învață
Și-uită de-a trăgătorilor greață.

După-a sa slobodă volnicie
Încarcă carul preste măsură,
Mână boii pe deal, pe câmpie,
Și-i sâlește la greuă trăsură
Peste râpe, țipișuri și coaste,
Până când îi duce la prăpaste.[18]

Drept aceasta, ori sângura lege,
 Ori nime-altul să ne stăpânească.
 Căpetenia cetății-întrege
 Legea să fie!... să ne domnească!...
 Asta să ne fie fundământ
 La cest a nostru așezământ.

Întii dară legi bune și drepte
 S-izvodim în țigăneasca țară,
 Fețe apoi s-alegem înțelepte,
 Cunoscuți despre vârtute rară,
 Ce cu purtare-întreagă, vitează,
 Să privească spre-a legilor pază.

Însă ca nice-o dregătorie
 Să fie purure trăitoare,
 Că-aceasta-i un feliu de despoție,
 Și persoanele poruncitoare,
 Prin lungă vreme, să-învolicesc,
 Legile frâng sau le schimosesc;^[19]

De unde-apoi drum larg să deschide
 La mult amarnica despoție,
 Dregătorii să mută-în omide

Care rod cu multă lăcomie
Frunza pomului cetățenesc,
Ba păn' la rădăcină-l mistuiesc.

Iar' când după supusul temeiu
Organisită va fi cetatea,
Atuncea de la cel mai înteiu
Până la cel mai mic, autoritatea
Privată ca și nimic rămâne
Și este numai de-azi până mâne.

Căci prin alegerea deobște să fac
Toți dregătorii și păn' la vreme
Hotărâtă,-apoi iară să desfac
Prin sfatul deobște, nici-este-a să teme
Ca-în acel scurt soroc să să strice
Și preste-alții ei să să rădice.[20]

Pricina este că știu ei bine
Cum că trecând vremea hotărâtă
De un an, doi sau trii, iară vine
Deobște-alegerea, ș-într-o clipită
Să prefac din poruncitori
Însâși apoi în ascultători.

Deci vă sfătuiesc ca stăpânia
 Ce-aveți să-așezați, ca dintru toate
 Să puneți în frunte monarhia,
 Însă-în hotară foarte strâmtate
 Și numa la vreme de trebuință,
 Când să nu fie-altă mântuință.

Adecă la vreo răscoală-în țară,
 Unde trebuiește-ajutoriu iute,
 Sau vreo grea năvală din afară,
 Unde sfat cu rândueli tăcute
 Și grabnice la lucrarea-a pune
 Cere-a statului înțălepciune.[21]

Întru-alte, după legi așezate
 Norodul are să stăpânească
 Prin persoane-alese, delegate,
 Care n-au alta numa să păzască
 Ca legile-odată hotărâte,
 Cu de-amărunt să fie păzite”.

Aceste și mai multe-învățatul
 Janalău atuncia grăia, dară

În ce-au stătut mai încolo sfatul
Lui, care ținū-într-o zi de vară
Întreagă (precum cronică zice),
Eu nu pot să vi-l spun aice,

Că vă-ar scăpa doară și răbdarea
Ascultând o materie seacă
Ca-aceasta, iar' atunci adunarea
Țigănească nu putea să treacă
Cu vederea cea voroavă lungă,
Voind la scoposul său s-ajungă.

Drept acea pe scurt nescare-oi spune
Lucruri minunate ce mai zise
Janalău atunci (de nu-s minciune!),
Însă nu cred, căci le găsi scrise
În cea hârțoagă sus pomenită,
De Janalău însul iscălită.

Într-alte ce sfătuia cu multe
Dovezi el, era cea mai de frunte
Ca de lege tot omul s-asculte,
Și, de-ar fi porunci cât de mărunte,
Călcarea lor să să pedepsască

Greu, nimăruî să nu să dăruiască.

Apoi dregătoriile-în țară
Să fie-așezate fără plată,
Și ca pe rând această povară
Cetățenii să poarte,-în ce dată
Ales fiind, nu s-ar dovedire
Nevrednic, de rea viețuire.

Oaste să nu fie stătătoare,
Nice din venitul țării plătită,
Dar' cetățanul fieștecare
Să slujască fără nice-o mită,
Ori în arme, ori precum va cere
Al țării folos ș-a lui putere.

Iar' după ce fârși Janalău,
Nimene după dânsul vru să-ureze,
Ci toți își dederă votul său
Într-acele chip lucru să așeze
Și cu cea formă de stăpânie,
Precum Janalău mai bine știe.

Spre-aceasta-aleasă-o comissie,

Din cei mai procopsiți cărturari,
Știuți în lucru de politie,
Cari pe atunci nu era rari;
Mai vârtos fiind și de cei care
Cetisă și pe Platon cel mare.

După ce mult capete-și bătură
Și minții îș' frânsără-acești aleși,
În urmă-un mare fără măsură
Așezământ alcătuiră-și,
Ce pân' astezi la noi, țigănește
Anti-barorea să numește.

Din care va vedea fieștine
Că țigani din toate știute
Forme de chivernisiri streine,
N-au așezat vruna, ci din tute
Luând cel mai bun și de folos,
Toate cele-întoarsără pe dos.

Adecă puseră să nu fie
Stăpânia lor nici monarhică,
Nici orice feliu de-aristocrație,
Dar' nici cu totul democratică,

Ci demo-aristo-monarhicească
Să fie ș-așa să să numească.[22]

Era toate-înțelepte și bune
Rândueli, după-a lor socotință;
Ș-acum sfătuia pe cine-ar pune
Plinitoriu ceștii deobște voință,
Care toate să chivernisască
După-astă lege-anti-barorească.

Dar' când era sfatul cel mai mare,
Iacă toți lăieții și goleții,
Cu măciuci înarmați și topoare,
Ba iacă și ciurarii sumeți
Împresurată cinstitul sobor;
Cucavél era povață lor.

Ieșind el din cei mulți înainte,
Așa strigă cu vorba-îndrăzneată:
„Voi gândiți că numa voi minte
Întreagă-aveți și gură vorbeată,
De-a vă sfătui cum să cuvine
Pentru deobștele a nostru bine![23]

Noi vom să știm și să fim de față
La toate și poftim ca să hie
La sfat și ceata noastră goleață,
Cum și haialaltă țigănie,
Iară toate ce voi ați așezat
Nu să primesc dintr-a nostru sfat.

Nește mișei învățați din carte,
Cu cuvinte-adânce, neînțălese,
Vor s-arunce preste noi o soarte
Și supt greu jug doară să ne-apese;
Dar' nu!... Noi nu suferim odată
Cu capul, noi ceialaltă gloată!...

Mâne dimineață ne vom strânge
Cu toții la sfatul depreună,
Apoi să să-aleagă cine-a-învinge
Ș-a cui va fi părerea mai bună;
Iar' ca să să strice-ahăst sobor
Este voia noastră-a tuturor.”

Cât Cucavel estea cu-îndrăzneală
Zisă,-îndată cea mai mare parte
Din săborul precinstit să scoală

(Căci acum să-întăritasă foarte
 Și pe dânsul năvălea pornită,
 Ca și droaia de câni zădărită.)

Iacătă-ț acum beleaua gata,
 Că și despre-a lui Cucavel parte
 Era mai toată țigana ploată,
 Ș-acum striga să deie pe moarte
 Zicând: „Zios cu soborul mișel!
 Noi încă suntem cu Cucavel!...”

Totuș într-acea zi, precum scrie
 Cronica, nu să tâmplă nimica,
 Pentru că-înțeleapta bătrânie,
 Mai cu vorba bună, mai cu frica,
 Știu potoli vrajba-ațâțată
 Lăudând a gloatei judecată. [24]

Toată zioa-în sfadă și gâlceavă
 Trecu; soborul cinstit să sparsă
 Și birui gloata făr' ispravă!...
 A doaoălea zi, după ce-întoarsă
 Vremea hotărâtă de sfat iară,
 Toate cetele-atunci s-adunară.

Aceasta era zioa-întru care
 Trebuia cu temeiu să să facă
 În țiğănia noastră-așezare,
 Carea fieștecărui să placă.
 Și-într-acei chip să să-așeze
 Ca pe nimene să-îngreuneze.

Tot omul era plin de-așteptare,
 Ș-afundat în adâncă tăcere,
 Când Tandaler înainte sare
 Și grăiește strigând cu putere
 Ca să-l poată-auzi-împrejur toate
 Gloatele țiğănești adunate:[25]

„Dară până când veți tăcea voi încă?
 Când veți căuta și dă-a voastră trabă?
 Au doară nu știți unde vă mîncă?
 Așa Tandaler pă voi întrebă!
 Deacă-aveți a face-o rînduială,
 Faceț-o-îndată, fără pestală!

Iar' deacă nu vreți și poftiți doară
 A fi cum ați fost cum v-i data,

Să știți că doară-încă-în hastă sară,
 Eu cu toți cetașii mei sunt gata
 A mă duce dă la voi oriunde
 Ș-ori încătrow vom putea pătrunde.

Ce ne trebuie noao sfat mult?
 Știți că vorba multă-i sărăcie;
 Eu aici nu voi s-ascult,
 Făr' numa decăt o stăpânie
 S-așezăm cu bună rânduială
 După-a tuturor deobște-învoială.[26]

Mai întii să-începem de la frunte,
 Că-apoi lesne om vini și la coadă,
 Cum și la toate hele mărunte!...
 Mai nainte-adecă, fără sfadă,
 S-alegem un vodă-în țigănie,
 Apoi un divan și boierie.

De-aci-încolo lesne-apoi s-or face
 Toate helelalte vrednicii;
 Așa vă sfātuiesc, așa-mi place!
 Eu carte nu știu, nici istorii,
 Ci vă sfātuiesc păcum socot

Ș-a hăst chip este sfatul meu tot!”

Tandaler fârșind aici zisul,
Toți dederă sămn de bucurie,
Iară Drăghici abia-ș ținu răsul
Și grăi: „O, dragi feților! mie
(Drept vă spun că) nu-mi intră în cap
Un gând așa străin și sureap.[27]

Deie Dumnezeu să hie bune
Toate ce-au zis Tandaler aice:
Eu împotrivă nu mă voi pune,
Numa cât v-am zis, vă zic, oi zice
Totdăuna: luați sama bine,
Ca nu cumva dracu să vă-îngâne!

Eu nu pociu nicecacum a crede
Că-au rămas țara dă tot pustie!...
Cine dar' slobozie vă dede
Să vă rădicați voi o domnie,
Stăpânind încă Vlad vodă-în țară?
Doar' gândiți lui a vă pune-în poară?

Cine-auzi sau văzu vreodată

Un vodă sau boieriu dă țigan?
 Vița noastră proastă, neînvățată,
 Cum va șede sfătuind la divan?
 Gândiți voi că-a domni țara-întreagă
 Ar hi doar' numa lucru dă șagă?[28]

Apoi câți din voi înțăleg carte?
 Cum dară veți face judecate?
 Iar' care dintre voi va să poarte
 Domnia și caftanul în spate,
 Caută să fie dă mare viță,
 Născut din doamnă sau domniță.

Dar' și câți sunteți voi împreună
 Ca să puteți apărare-o țară?
 De vreo trii, patru mii o mână!...
 Pentru că-ați biruit în ha sară.
 Nu gândiți cu mintea ha nebună
 Că-așa să va tâmpla totdeauna!

O sută numa dân călărașii
 Lui Vlad asupra voastră să vie,
 Unde-s a lui Tandaler ostașii
 Atunci, hăi slăbiți dă vitejie?

Dăci nu, feții miei, nu vă-amegească
Ahastă-îndemnare dimonească...[29]

Noao nimic alta nu ne rămâne
Făr' să ne chivernisim în pace,
Grijindu-ne de-astăzi până mâne
Să nu-înfomeze gura mâncace,
Lăsând domnia ș-arme cumplite
Neamurilor celor neodihnite.

Trecând a războiului fortună
Apoi, și-întorcând iar' pace-în țară,
Și noi vom întoarce-în strânște bună,
La dăruite noao hotară;
Acolo rând bun apoi om face,
Cu voia domnii, cum ne place.

Apoi hie cum ursitorile hirul
Vieții torcând au zis din gură,
Căci, dă-ar umbla cât, oamenii șirul
Întâmplărilor din ursitură
Nu vor putea să-l schimbe, să-l mute,
Nici cu mintea lor, nici cu vârtute!..."[30]

Drăghiciu tăcu: iar cu nerăbdare
Împrotivă-i Goleman să scoală
Și zice: - „O, Drăghiciu! Vorba ta n-are
Nici un haz și e dă minte goală.
Dă când te cunosc, tot prorocește
Grăiești, dar nici una ți să lovește.

Dacă nu poți tu fără cârteală
Sfatul bun ascultă, mergi acasă
Ș'ochii róși dă urdori-ți spală,
Să vezi mai curat!... Dar ce ne pasă,
(Grăi-întorcându-să spre-adunare),
Când cu noi e partea cea mai mare!”

Atunci toți strigară: „Craiu și țară!...”
Drăghici întorcându-le călchie:
„De-ați avea mămăligă cu zară
Destulă!...” răspunsă cu mănie,
Apoi să dusă din adunare,
Mâhnit de cele vorbe sprințare.

Iar' Goleman tot ca mainte
Văzând că vorba lui la toți place,
Acum de mândru nu să mai sânte

Și până toată mulțimea tace,
El de iznoavă să-îmbărbătește
Ș-acest chip despută și grăiește:

„Adevărat că-a râdere-mi vine
Când aud că-a stăpâni-într-o țară
Este lucru greu! Din ce pricine?
Au doară pentru că-i o povară
Carea să n-o poată sprijinire
Slaba noastră țigănească fire?

Spuneți-m, rogu-vă, ce greutate
Are-un vodă? Eu voi desvolbi-o:
Doarme ca noi, pă dungă, pă spate,
Sau cum vra, păn' ce să face zio;
Apoi sculându-să bea și mîncă
Sau îș' razămă capul în brîncă.[31]

Apoi jalbe și cereri ascultă
Și le hotărăște cum precepe,
Făr' a-ș' mai frînge capul cu multă
Învățătură, ce nice-i închepe
Lui în mintea ha domnească dă-alte
Griji mai trebuincioase și nalte,

Precum sunt ciferturi și împlinele
 Ș-alte-a domnii venituri grase.
 Iacătă-vă-a lui mai toate hele

Ostăneli și greutateți povăroase;
 Într-altele-apoi, cum socotește
 Ș-îi vine-în minte,-așa poruncește.

Ș-ahasta-o zice Drăghiciu povară!
 Dar' eu vă zic că-a scobire-o covată
 Este-o meșterie mult mai rară
 Și mult mai grea, decât în polată
 Șezând la divan a porunci: „Eu
 (Cutare), din mila lui Dumnezeu,[32]

Poruncesc aceasta cu tărie!...”
 Și cum știți voi însăși celelalte.
 Iar' în cât e pentru boierie,
 Ei încă șed în pălaturi nalte
 Toată zioa cu ciubuc în gură
 Ș-a vorbi câteodată să-îndură.»

„Bine zici, Dumnezeu să te custe

Golemane (strigă din mulțime
Gogul)! Ba sunt ca nește lăcuste
Ce mănă-a pământului grăsime.
Trăind în volnicie și sâlă,
Jupesc toată țara fără milă.”

Nu mai putu răbda Corcodel
Voroava Gogului crâmpițată.
„Dar ce mai tocorosește-ahăl
(Zise), tocma ca moara stricată?
Lăsați cumu-s pă boieri să hie;
Ce vă pasă dă-a lor volnicie?[33]

Că voi nu vă-ați adunat aice,
Să vărsați din gură vorbe goale,
Și puneți unul altui price?
Ajunge-un băț la un car dă oale![34]
Începeți odată-a lucra ș-a face
Ca să stăpânim țara cu pace!...

Însă toate ca toate, dar> una
Este care voi cu mintea toată
Nu veți putea-o face cu buna:
Ca patriarci și vlădici odată

Sau și metropoliți dă moșie
Și bieții noștri țigani să fie;

Precum și preoți, ca țigănește
Să ne boteze, paști să ne facă;
Sau călugări de carne și pește
Nu mâncă nice pot să petreacă
Cu femei, ci-având spre lume greață,
În mănăstiri duc a lor viață.[35]

Fraților, ahasta pare mie
Că nici unul dintre noi va face,
Ca lăsându-și iubita soție
Și cu toate ce pe lume-i place,
În chilie dă viu să să-îngroape
Sau în vreo pustie prin vârtoape.

Vlădici mai lesne s-or afla doară
Și dintre noi, pentru că vlădica,
Măcar nici însul nu să însoară,
Totuși nu-i zice nime nimică
Cându-și ține-o soară sau nepoată,
Ba și când să-înfruptă câteodată.

Dă preoți nu-i grijă, că-au preutese,
S-oaspătă la botez și la nunte,
La zaifături, cumândări și mese,
Și purure șezând ei la frunte,
Blagoslovesc vinul și mâncare
Luându-și tot partea ha mai mare.[36]

Dăci vrând a face-un lucru dă trabă,
Să lăpădăm altă nebunie:
Popi să ne-alegem cât mai dăgrabă,
Ca să ne-ajute la cununie;
Iar dă vlădici și călugări pare
Că n-ar hi trăbuiță pre mare.”

Bun Corcodel era să mai zică,
Când îmbulzându-să Ciuciu-în gloată
Strigă și mâna dreaptă rădică:
„Dar ce fleacuri voi zioa toată
Veți grăi, făr' capet ș-început!
Bine era dă ați hi tăcut.

Și tu Corcodele,-ar hi mai bine
Să mai taci odată, să grăiască
Alții mai cu minte dăcât tine.

Dară dă rasa călugărească,
 Dă vlădici și popă cu preuteasă,
 Noao țiganilor ce ne pasă?[37]

Bine că scăpăm de-o mâncătură,
 Dumnezeu dă ei să ne ferească!
 Numa la părale și prescură
 Ahăst feliu dă oameni acum cască;
 Cu o mână te blagoslovesc,
 Cu alta dă-averi te jecuiesc.

Dă să naște-un copil, nu-l botează
 Fără plată, dă vra să să-însoare
 Cineva, ei nu-l cununează,
 Nici vor să-l îngroape, dacă moare,
 Până nu-și iau plata rânduică
 Pentru sfântul dar, sfânta mită.

Dăci, ori nice-un popă,-ori fără plată
 Să hie la noi, dacă vă place.”
 „Dăh, mai înceată și tu vrodată
 (Strigă Goleman) și ne dă pace
 Cu sfaturile tale necoapte,
 Că-așa n-om fârși până la noapte.[38]

Bărbați buni, ian să luăm sama
 Dă hele ce-s mai dă trebuință
 Îm pare că-întii dă toate cheamă
 Pe-a voastră-întăleaptă socotință
 Alegerea vreunui vodă harnic,
 Unui ban, vel spătariu și păharnic,

Unui stolnic și visternic mare,
 Apoi și hălor mai mici dă viță:
 Ispravnici, vătavi și dă hăi care
 Urmează, până la mica spiță
 Dă panțiri și plăiași! Asta-întie
 A voastra hotărâre să hie.

Iar ca să vă duc mai lesne-în cale,
 Iacătă, voi să vă-întreb pe cine
 Vreți a pune pe scaunul moale
 Dă domnie și lui să să-închine
 Vra, ca ș-unui vodă, țigănia?
 Apoi, cui să cuvine bănia?" [39]

FÂRȘIT

1. Iarăș' un moral. Poetul să plânga că are inimă sănătoasă și n-are putere ca să pedepsească pe cei care asupresc pe oameni, apoi zice că neamul omeneșc este foarte ticălos... fiindcă de atâte mii de ani de când trăiește pe pământ, încă n-au ieșit din pruncie și n-au venit la vârsta de bărbat, ci purure întru neputință și întunecare rămâne. Când privesc la aceasta (zice poetul), plâng întins, cum au plâns odinioară Eraclit! M. P.
a) Spun istoricii că dedemult era doi filosofi ce avea fire de împotriva unul altui; unul era Democrit care râdea de oameni și de lume, și deacă-l întreba cineva el răspundea că râde de nebuniile oamenilor; altul era Eraclit care întins plângea, și fiind întrebat pentru ce plânge, răspundea: pentru ticăloșia și patimile oamenilor. C. Erudițian.
2. Poetul zice că omul e așa de ticălos, cât face lucruri care dobitoacele nu le fac. Apoi zice că omul în lume cu atâte slăbiciuni firești care neapărat îl încungiuță, atâtea este asuprit, cât puțină vreme îi rămâne de veselie; iar' el cu mintea neașezată, ș-acele puține ceasuri își otrăvește dându-să patimilor firești, râvnii și lăcomii. M. P.
3. Unii (zice el) merg în țări departe pentru bogăție, și în urmă înecându-să în mări, rămân peștilor de hrană; pe alții apucă patima de domnie și în urmă, neputându-și săvârși proiecturile, pier cu toată familia sa. Erudițian.
4. Iar' când ajung unii ca acești la domnie, atuncea să fac despoți și tirani și prădează țările împrejur. Iată (zice el) Alexandru împărat cu oastea sa junghe o jumătate de lume, și pentru adecă ca să-ș' facă nume de *eroe*; romanii junghiară ceaialaltă jumătate pentru slava deșartă a triumfului! M. P.
a) Țtiut lucru este că nu fieștecare ghegeneral roman după izbânda asupra neptrenului putea să facă triumf: multe mii trebuia mai întâi să puie supt sabie până i să da slobozie a intra în Roma cu triumf. Erudițian.
5. *Cinghișhan* au fost un puternic împărat a mongolilor care începând de la Hina au pustiit ș-au robit toată Asia până la India, iar Tamerlan sau Timurhan încă au fost aceloraș mongoli împărat, care așijdere toată Asia au povoit cu oștile sale. Filologos.
6. Deci zice poetul că acești doi împărați tot aceia făcea ce-au făcut Alexandru și romanii, însă din altă pricină, adecă că mongolii vrea pe toți să șteargă de pe fața pământului, care sunt de alt neam ș-altă lege. Așijdere și Mahomet făcu; iară ispânii (spaniolii) pentru nește pietrii cu aur, ucisăra pe toți mexicanii. Și acestor tuturor mari tâlhari, tu, oame, deduși putere și ajutoriu ca să-ți junghe frații, strigă în urma poetul. M. P.
7. Însă aceasta nu-i destul (zice el): tu, oame, iscodești dumnezei noi, ce sunt împotriva adevăratului Dumnezeu; scornești noao credinți ce-s împotriva minții ș-a firii omenești: înveți nește dogme ce nime nu le precepe, după care a tale deșerte învățături omul nu trebuie să vază ce vede, nice să știe, ce știe, ci numai aceia ce i să spune.
8. Tu, oame (zice) înveți că mintea-i nebulie, firea necurată și toate faptele minții adevărate cu sabie și foc gonești. M. P.
9. Apoi spune poetul mai încolo cum oamenii își închipuiesc noao legi și credinți, cât mai pe urmă nu să precep înșii, și să hulesc unii pe alții, să dăfaimă, să strică. Jidovul pe toți ce-s de altă credință i-ar tăia de istov ca și pe filistenii, căci crede deșert că așa poruncește Dumnezeu. Turci încă n-au sfială, ș-ar ucide pe *ghiauri* (necredincioși) să poată, căci așa cetesc din *Coranul* său. M. P.
10. Ba și noi, creștinii ardeam câteodată pe necredincioși, cum ard ș-astăzi spaniolii cu sfânta incvizitie pe jidovi și pe alții! Într-acea, zice, preoții tuturor credințelor deșerte strigă cătră norod să deie lui Dumnezeu (adecă lor) și făgăduiesc raiul! M. P.
11. Mare cu adevărat juruință, că cine nu ș-ar da toate pentru raiu! deacă s-ar putea cumpăra raiu cu bani... Ț-alte lucruri mai scumpe, cum sunt pietriile nestemate! M. P.

a) Poetul moralisind oarecâtă vreme, zice cătră musă să lase aceste lucruri, fiindcă nu este bine a spune lucrurile, să fie cât de bune ș-adevărate, când oamenii nu le primesc. M. P.

b) Adecă cum zisă Hs: nu aruncați mărgăritarul înaintea porcilor. Popa Muștrul din Puntureni.

12. *Deputăția*, adecă toți deputații sau delegații depreună. *Slobozan cânta biruința!* Adecă Slobozan socotea că el cu voroava lui au biruit pe Baroreu. Janalău zice: măcar că eu doară nu sunt destoinic a mă împotivi cu cuvântul celor ce orără înaintea mea, dar fiindcă aici suntem adunați pentru binele de obște, trebuie a sfătui cum să cuvine. M. P.
13. *Încumet* este cuvânt românesc, pe une locuri acum învechit, și însemnează nu mă încred sau, cum zic ardelenii, *nu mă bizuiesc*. Filologos.
14. Voroava lui Janalău merge într-acolo, că nu să poate cu totul nici lăuda, nici huli chipul vreunii stăpâniei, adecă nici a monarhieii, nici a republicii sau democrației, căci firea norodului și împrejurărilor pot să facă și pe una și pe alta, bună sau rea, adecă obiceiurile norodului la care să așază chipul de stăpânie. M. P.
15. Sunt noroadele bune și blânde, cu năravuri îmbunătățite, atuncea la no-roade ca aceste, poți da formă de stăpânie oricât de slobodă, adecă măcar să fie și democrația cu toată volnicia de norod, căci norodul totdeauna va rămânea întru hotarele cuviinții, având năravuri bune. Iară norodul spre rău învățat, neodihnit și stricat, la un norod ca acela, de ai face măcarce legi sfinte și măcarce chip de stăpânie strânsă să le dai, nu-i vei putea drege numa cu legile și pedepse. Zice adecă în urmă: la un norod bun, va fi bună și monarhia și democrația, dar la cel rău, și una ș-alta va fi rea. M. P.
16. Acum vine Janalău la thema sa. Deci (zice) unul care va să așeze vreo stăpânie în norod, trebuie mai întâi de toate să aducă întru norodul acela obiceiuri bune, adecă (precum să vede a fi scopul lui Janalău) să înceapă de la creșterea tinerilor, să rânduiască școale și învățători de norod care să îndrepteze spre fapte îmbunătățite pe oameni din pruncie. Acest temeu pus, poate el apoi să așeze măcarce stăpânie, luând sama pururea și la firea norodului, firea locului, și după aceste chibzuind să așeze legile. M. P.
17. Deci (zice Janalău) eu din sine nu voi lăuda nice pe o stăpânie, nice o voi defăima, ci numa voi arăta cele bune și rele, ce să află în stăpânia monarhicească și democatecească.
18. Începe Janalău a desvolbi răul ce cuprinde în sine monarhia, și zice: oamenii toți câți sunt pe lume, să nasc asemenea, nici firea din sineși îi osăbește la nașterea lor. Așa dară din fire toți sunt de potrivă și toți au aceleși drepturi: pentru aceasta (vorbind despre oameni, precum să află ei afară de soțietate așezată și stăpânie hotărâtă) nu poate zice unul cătră ceialaltii: eu-s mai mare decât voi! căci totdeauna cei mai mulți îi dovedesc mai pe urmă că el numa un cap are, și unul nu poate să supue pre atâta. Pentru aceasta, zice Janalău, unul nu poate să stăpânească, dar nici mai mulți, de ar fi cât de înțelepți, căci și cei înțelepți în urmă sunt oameni pătimași și dacă li să dă putere în mână, prin lungă poruncire, în urmă poruncește după voia sa, uitându-și că-i greu a împlini toate poruncile ce nu sunt spre folosul de obște, ci numai spre a poruncitorului. Acest poruncitoriu câteodată apoi să învață și a asupri pe supuși și pune norodul la prăpaste. M. P.
19. Drept aceasta nime să nu stăpânească, fără numa legea; să hotărâm dar legi bune, după care să fim cărmuiți prin alese dintre noi persoane cinstite. Însă acele persoane să nu fie la dregătorii până la moartea lor, ci numa până la vreme hotărâtă, căci, zice el, dregătorii cei ce-s rânduți pe toată viața lor, sunt un feliu de despoți. M. P.
20. Acești feliu de dregători știind că ei vor fi deapurezza până trăesc la acele vrednicii, luându-să de mână, sânguri mănă veniturile de obște. Iară (zice Janalău) când dregătorii aleși din voia tuturor au să dregătorească

numa pân' la o vreme hotărâtă de un an, doi sau trii, atunci nu-i de a să teme ca să să facă despoți, căci să tem că, deacă vor fi lăpădați din dregătorie, să nu să tragă la răspuns. M. P.

a) *Organisită* va să zică rânduică. Vine acest cuvânt de la *organ*, care cuvânt să află și la *Meneiul* nostru; de-acolo s-au făcut *organisesc*, adică bine împărțesc sau orânduiesc părțile. Așjdere, *avtoritate* va să zică *vâlfă* a celui mai mare sau mai bătrân. Filologos.

21. Aici își deschide Janalău mintea mai chiar și zice că la stăpânia ce au să așeze țigani este de trebuință, ca în frunte să fie un feliu de monarhie, însă cu foarte înguste hotară și numa la împrejurări afară de rând, când poftesc trebile țării ca curând să să facă toate cuviincioasele orânduiei spre apărarea binelui de obște.
- a) Adecă, precum înțăleg eu, Janalău vra să fie *dictatură*, ca și cum era la romani când să iveau vreo primejdie și cerea grabnică lucrare; căci atunci romanii văzând că dacă lucru va merge la sfătuirea de obște, după rânduiala așezată, va ținea oarecâte zile până când să va face hotărâre de la sănăt; iar' într-acea vreme poate fi târziu sfatul. Erudițian.
- b) Eu tot am ascultat încăturo va să meargă Janalău cu sfătuirea, dar acum văd că au fost mare politic, căci cei mai procopsiți politici să țin de această socotință, că republica romanilor pentru aceasta au treit atâtea veacuri, că au știut mesteca la democrație și monarhia, adică dictatura care este un feliu de monarhie *absolută*; însă numa la trebile, precum s-au arătat mai sus. Și cu adevărat întru aceasta monarhia are preferența sa mai nainte de altele; căci să pūnem o republecă, și cum că un monarh de-aproape, cu foarte mare putere, neașteptat intră în țară, așa cât oastea lui merge cu vestea împreună! Atuncea întreb pe republicani: ce vor face? când ei, după așezământul republican, nu pot să facă nimica fără de sfatul de obște a sănătului. Deci până să va strânge sănătul, până va sfătui și va hotărî ce este de a face, iacă neprietenul poate cuprinde toată țara! Dar, după rânduiala de dictator, acesta numindu-să, lucrează după sfatul său, nice poate să știe protivnicul de sfaturile lui. C. Politicos.
22. Destul că Janalău purtă biruință, că toți să plecară după sfatul lui, adică făcără o stăpânie, unde precum norodul așa și cei aleși din norod să aibă cuvânt și sfat la trebile țării de obște, însă în sine să fie republică, cu putere la deosăbite împrejurări să poată alege ș-un dictator. Cu un cuvânt, au ales dintru toate chipurile de stăpânie cele ce sunt mai bune. Erudițian.
23. Nu știu cum, la toate lucrurile bune să tîmplă o împedecare. Istoria ne arată cu miile de aceste tîmplări care apoi au fost în veci stricătoare noroadelor. Mulțimea fără socoteală cu sfatul său cel nebul sau stricat într-o clipită toate care multe veacuri s-au alcătuit. Așa fu cu țigani ce stricară acest lăudat așezământ. Politicos.
- a) Mă tem să nu fie răzvrătit norodul țigănesc oarecare din voievozi, care doară poftea să fie vodă sau craiu.
- Eu am căutat la luările aminte ce au făcut Talalău la orighinal și am aflat că Goleman și Tandaler nu era bucuroși că ei n-au fost trimiși la cel sobor de învățați; și auzind că acel sobor nu va să facă un craiu sau vodă, la care domnie amândoi căsca, drept aceasta, pe supt mână, cum să zice, au întărâtat gloata țigănească, zicând că acei învățați din care vorbesc așa că nime nu-i înțălege ce zic și fac un așezământ care nu-i de nice o treabă în țigănie. Erudițian.
24. Vezi mulțimea fără sfat, deacă să pornește o dată, cum n-ascultă cuvânt! Politicos.
- a) Încal să fie cerut sama de la săbor și să să fie încredințat de faptele lor mai nainte de a-i judeca. Criticos.
25. Iacă că Tandaler nu va să știe de democrații și republece, ci întâi acum vorbește. Mândrilă.
- a) Dacă-i pentru întâia vorbire, prepusul mai bine cade pe Cucavel! P. Mustrul.
- b) Așa gândesc și eu! Onoch.

26. Tandaler, de bună samă, era mai nainte credințat că-l vor alege pe dânsul, mai vârtos după atâta vitejie ce arătasă. Criticos.
a) Adecă pentru că să bătu cu boii. Mustrul.
b) Când îl luă taurul moldovenesc în coarne. Onoch.
27. Iacă că Tandaler nu va să știe de democrații și republice, ci îndată zice să aleagă pe un vodă! de unde și eu cred că bine au însemnat Talalău la izvod. Mândrilă.
a) Însă Drăghici să vede că nu-i de sfatul lor. M. P.
28. Precum văd eu, Drăghici are mai multă minte decât toți. Criticos.
29. Din ce merge, din ce grăiește mai bine, căci adevărat zicând, țiganii încă nu avea țară deosăbit, ci numai nește pământuri dăruite. Cr.
30. Bravo Drăghici! De-aici să cunoaște că la bătrâni este mintea; foarte bine le sfătuiește el, după a lor împrejurări. Nu să poate ști pentru ce țiganii nu l-au ascultat. Criticos.
a) Învățatu Talalău arată la locul acesta că țiganii amegiți cu cea biruință a lui Tandaler și ne văzând pe munteni mai mult, socotea că turcii au tăiat pe munteni, iară ei au tăiat pe turci, și cum că acum nu au de a să teme de nime. Erudițian.
31. Acum încep, sfaturile cornurate a țiganilor! Ce osăbire între aceste sfaturi și cele a învățaților țigănești de la sobor! Criticos.
a) Urât vorbește Goleman de vozi, când nice mâni nu le dă, ci brânci, ca când ar fi urși sau alte fieri răpicioase. Mustrul.
b) Dar cum pot țiganii proști să grăiască amintre? Mândrilă.
32. Din ce merge Goleman, din ce o zice mai groasă! Crit.
a) Deacă n-ar avea vodă ș-alte griji, numai acele de care zice Goleman, atunci ar avea dreptate, dar totuș', trebuie să zicem adevărul, că el are ș-alte griji, precum: în ce chip s-apere țara de neprieteni, să ție oștile, să întărească pravilele din lăuntru și să păzească asupra liniștei de obște. Criticos.
b) Așa dară tot pentru sine! Golemane, să trăești! Popa Mustrul din Puntureni.
33. Acum vine rândul și la boieri! Cu adevărat pe scurt! dar' bine! Criticos.
a) Dar' Gogul acela nu-i om bun; și, de nu vrea fi Corcodel, cine știe ce mai clevetea acel antiaristocrat. Arhonda Suflănvânt.
b) Clevetirea-i când cineva vorbește de altul rău fără temei, deci este întrebare: oare Gogul cu temei vorbește? P. Mustr.
34. O proverbie de obște ce va să zică că a sparge un car de oale să poate cu o măciucă sângură! M. P.
35. Eu tot ascultai de când începură țiganii a vorbi, dar văzând că nici unul lasă pe altul să vorbească și fieștecare începe de un altu lucru a vorbi, văd foarte adevărat socoteala lui Baroreu care zisă că mulțimea niciodată nu sfătuiește bine. Simplițian.
36. Ei! iacă vine rândul și la preoți. Dar de unde știu țiganii așa bine tainele vlădicilor, care țin câte o soră sau nepoată? P. Mustrul.
a) De popi ce zice este curat adevăr! Că popa nostru tocma așa face! Onoch.
b) Iacă, de preoți cu preutese nu grăiește așa rău ca de vlădici. P. Nătăroi din Tând.
37. Ai, afurisitul! Caută ce grăiește! adecă el nu vra să aibă nice preoți și va să să ducă încălțat, îmbrăcat la dracu. P. Nătăr.
a) Dar așteaptă, frăția-ta, că pot vini și mai multe, apoi să-l afurisim! Mustrul.
b) Precum văd eu, țiganii totdeauna fără popi au fost, ca și cum sunt acum. Crit.
38. Aceasta-i bună!... Toate adevărate! Eu n-am să zic nimica de împotivă. Crit.
a) Unul ca acesta-i afurisit de trii sute noaozăci și noao de s. părinți de la Sfeata Gora, și!... și!... de S. Păresemi! P. Nătăr.

- b) Hoho! frăția-ta, că cu noaozeci și noao de părinți l-ai pre îngenuncheat! Bine că-l curmă Goleman, că doară ne spunea el și mai multe. Dar, de cumva n-or fi mai multe, mai bine să tăcem. P. Mustru.
39. Mă tem, vere, de s-or sfădi mai mult țigani, să nu ne ajungă și la noi rândul! Onoch.
- a) Fericiți care nu înțeleg! De-ați fi luat samă, până acum doară de o sută de ori sunteți pomeniți. P. Mustrul.

Cântecul al XII-lea

*Țiganii la sfat încep gâlceavă;
 Războiul atuncea li s-arată
 Cu toată curtea sa cea gubá
 Ş-învrăjbeşte țigănia toată;
 Mulți voinici să-ucig în bătălie;
 Vlad de voia sa merge-în urgie.*

*Așa zisă Goleman și-aștepta
 Vorbă-înțeleaptă să-i întărească,
 Dar' alții nu să putea deștepta
 Din atâte sfaturi să găscască
 Care-i mai bun, și cei mai cu minte
 Nu voia să să certe-în cuvinte.*

*Atunci Bobul a să răbda nu poate
 Și zice: „Dă Ț-ar hi mintea lungă
 Ca căciula, Golemane! poate
 Că-ar nimeri doar sfat să-ți ajungă
 A ne-îndupleca-întra-aceaiaș' parte,
 Unde vrei să ne duci pe departe.[1]*

Dar n-am mâncat încă stregoaie

Nici mătrăgună, să nu sâmțim
 Când ar vra cine să ne despoaie!...
 Și pentru ce să nu grăbim
 Așa tare, într-un lucru care
 Poftește mai multă judecare?

Au doară ca să te punem pe tine
 Vodă, sau doar ban, sau cevaș' altă,
 Și țiganii ție să să-închine?
 Iar' tu la dâșii cu sprânceană naltă
 Căutând în zios, să scúpii dăparte,
 Uitându-ți dă-opincile sparte!

Dar nu!... Dumnezeu să mă ferească!
 Mai bine hălúii mai rău muntean
 Voi să mă-închin! el să-m poruncească,
 Decât ciurariului Goleman!"
 Încă Bobul vorba nu fârșisă,
 Când Ciormoiu ciurariul așa-i zisă:[2]

„Ian' mușcă-ți și tu ha limbă,-o Boabe!
 Nu te-acăța dă-oameni dă-omenie
 Ca scaiul dă-oi. Au doară la scoabe
 Făurim aici dă-a ta meșterie?

Mișel>ule<ce ești, dă ți-ai ținea gura
Și ți-ai spăla dă pă față sgura!”

„Dar tu cine ești (mânios strigă
Burda fierrariul cu piica mare)?
Adecă râde Ciormoiu dă-obsigă,
Cum râde cazanul dă căldare,
Sau ca și dracu dă porumbele
Fiind el mai negru decât ele.

Dracu mai văzu ciurariu cu minte!...
Și vedeți-l cum să născocoară,
Ca când ar îmbuca tot plăcinte
Ș’ar screme tot aur și comoară!...”
De-aci mearsă ca pârjolul sfada
Și să rășchiră-în toată grămada.[3]

Împărechieri dederă-a să face;
Unul pe-altul a mustrare-începe,
Nici unul vra să-asculte cu pace
Și tocma ca nește fieri surepe
Răpștind merg și să scoală pe sine,
Ar mușca, dară nu știu pe cine.

Urgia văzând aceste, bate
 În palme: „Bravo, țigănie!...»
 Și zice Războiului: „O, frate,
 Acu, deacă vrei, fă-ți o șozie!
 Și te-arată la țigani în pripă,
 Să vezi cum or purcede-în răsipă.”

Iară cumplitul Războiu îndată
 Sare-în cotigă, spre țigani pleacă
 Cu toată curtea sa-înfricoșată.
 Súflă-în búcin de trei ori și iacă!
 Spaima cu Frica merg călăuze,
 Și răci Fiori tremurând în buze.[4]

După dâanse cu capete-o mie
 Ș-o mie de mâni, Vrajba pornește
 Având Pisma dușmană, soție;
 Dârzia cai buieștri-întețește;
 Pe lângă cotigă mergând saltă
 Jacul cu prada ș-Izbânda naltă.

Cazna, Răutatea necăită,
 Sâla și Cruzia neîndurată,
 Vrajmășia și cu arma ascuțită,

Șugubina cu haina cruntată;
După-aceste și Moartea-obidată,
Cu mii de Chinuri împresurată.

Războiul stropit cu negru sânge
Răgni, și suliță-ucigătoare
Cu care șireaguri întregi frânge
Arată țiganilor ciopoare,
Trecând pe lângă ele mereu,
Cu tot groaznicul alaiul său.[5]

După dânsul Vaiețele-amare
Și Tânga cu Plânsurile mere,
Blăstămul cu limbă-otrăvitoare,
Jelea, Gemetul fără putere,
Suspinele-abia răsuflătoare
Cu Grija d-inimă rozătoare.

Deznădăjduirea-în dinți scrâșnește,
Năcazul frângând mânilor plânge,
Lipsa caută, nimic nu găsește,

Iar' Căința-în lacrimi să stânge,
Stremțoasa Sărăcie suspină,

Golătatea de toți să rușină.

O! maice, neveste și fecioare,
 Pe la care s-a tâmplat să treacă
 Aceștea, cât amar și plânsoare
 V-așteaptă!- O, țigănie săracă!
 Cum te turburași toată la minte,
 Când văzuși Războiul de nainte.[6]

Atunci Tandaler ce la domnie
 De mult căsca și de jumătate
 O și-îmbucasă, strigă cu mănie:
 „Soiu dă câne! Laie blăstămată!
 Până când tu tot dă capu tău
 Vei umbla, și fără Dumnezeu?

Iacă, vă zic ha mai dă pă urmă:
 Așa să tăceți ca peștii-în apă!
 Că dacă-oi sâmți că mă mai curmă
 Cíneva-în vorbă ș-un cuvânt scapă
 Din gura lui ha nerușinată,
 Îmbe i-oi zdrobi fălcile-îndată.

Nește mișei făcători dă ciure,

Lăieți și mâncători de mortăciune,
 Încă și pă hăi cinstiți să-înjure?...
 Așteptați numa, că-acuș v-oi pune
 Căpăstru-în cap și zăbele-în gură,
 Și veți juca pe-altă zicătură”. [7]

„Hăi, măi! cine-ți dede-aha putere
 (Sfârcul strigă de după spate)
 Să ne bajocorești, Tandalere!...
 Așa prost și fără dă dreptate?
 Că n-au sosit încă-aha clipită
 Ca să cerem de la tine pită.

Ne rugăm foarte mării-tale
 Să-ți mai cruți ha trufă timpurie
 Ș-apregimea ha fără de cale,
 Că-încă nu ești domn în țigănie!
 Și nice vei hi, te poți încrede;
 În zădar pofța ți să răpede!»

Auzind această defăimare,
 Lui Tandaler scăpă suferința;
 Denaintea toatei adunare
 Să întoarsă și din toată sâlința,

O palmă-așa-i repezi de-amară,
Cât să-învârti ș-ochii scânteiară.[8]

„Na! Sfârcule (zisă),-ahasta-ți hie
Până una-altă dă-învățătură;
Iar' când oi ajunge la domnie,
Nu-ți va rămânea nici un dinte-în gură!...”.
Nu-și fârși Tandaler vorba bine,
Când și lui o palmă iacă-i vine

De la Cârlig (nepotu de frate
A lui Drăghici). Tandaler s-întoarsă
Să vază cine cutează-a-l bate,
Când unul din gloată așa-l ștearsă
Cu un fuștiu pe ceafă de tare,
Cât îl porni sângele pe nare.

Aurariu amețit nu mai caută
Cine l-au lovit, ci dă pe-întreg
Și-împinge mulțimea-întărâtă,
Sâlind să iasă-afară din zbeg
Care-împrejurul lui s-adunasă
Și să scape sănătos acasă.[9]

Musă, care-ai fost la bătălie
 Și ști toate decât toți mai bine,
 Spune faptele de vitejie,
 Care s-au tâmpinat și cu cine?
 Care pe care tăind ucisă
 Și la țara morților trimisă?

Tandaler oblicind că nu-i șagă
 Și ciurarii vor să-l împresoare,
 Pusă mâna pe cioarsă să-o tragă,
 Dar' tocma când era la strâmtoare,
 Cărăbuș zlătariul i-o furasă,
 Și viteazul spăimântat rămasă.

Spre norocul său un ciolan vede
 Zăcând pe pământ, de moartă vită.
 Iute-l rădică și să răpede
 Între ciurărimea grămădită
 Și pe unde merge cutrupește,
 Ucide, prăvale și rănește.[10]

Cum oarecând Jidovul preatare
 Cu măseaua de-asin, filistiana
 Oaste-împrăștiè, morții amare

Dând multe mii, așa-întru țigana
Gloată, mănios Tandaler face,
Dând, hărțuind încoalea ș-încoace.

Întii lui Lăpăduș capul sparsă,
Apoi lui Șugurel falca dreaptă
O făcu strâmbă, de-acolea ștearsă
Nasul lui Șoșoi, și iar' aiaptă
Ciolanul cumplit tocma-în urechie
Lui Aordel cel de viță vechie.

Dar' cu toate aceste nu poate
Printre mulțime prejur bulzită,
Încai la cetașii săi străbate,
Iar' gloata din ce din ce să-invită:
Unii bat, alții stau, iar alții scapă,
Ceia vor la bătaie să-încapă.[11]

Într-acea iacă, repezit vine
Muțu-într-ajutoriu cu doisprezece,
Cei mai voinici, că-i spusese-or cine
Cum că fac pe Tandaler tot flece.
Aceștea sosind rupsără-a bate
Păn' făcură voievodului spate.

Însă și Goleman pe cărare
 Le-aleargă, -înarmat ca la bătaie,
 Purtând o furcă de șatră mare,
 Și după dânsul proaspătă laie,
 Ce sosind mult nu socotește,
 Ci dă pe-întreg, cum i să lovește,

Lui Ganafir pe creștet prăjina
 Căzând îi face tot capul fleacă,
 Rumpe lui Băluț din umeri mâna,
 Iar Muțului frânge cioarsa în teacă,
 Lui Colbeiu zdrobește dinții-în gură.
 Câte poate face-o lovitură!...[12]

De-aici rădicând furca cumplită
 Vede pe Bratul voinic că vine
 Cu ceata lui Tandaler vestită.
 Acestui acum el drumul ține
 Și-l nimerește tocma la tâmplă,
 Unde grabnică moarte să tâmplă.

Tandaler văzând trista cădere
 A Bratului, întracolo pleacă,

Căci inima lui izbândă cere,
Și-învârtind ciolanul cel de vacă,
L-aruncă și pe vrăjmaș lovește,
Pe unde neagra mustață-i crește.

Cade ciurariul ca mort pe spate
Și căzând furca din mână-i pică;
Pământul cu picioarele bate.
Pe toți atuncea cuprinsă frică
Și-îndărăpt să dede fieșcare
Făcând aurariului cărare.[13]

Cela zăcând amețit de minte,
Cesta sare și furca-i apucă
Și răpit de patima fierbinte
Era cap să-i crepe ca ș-o nucă,
De nu l-ar fi năvălit îndată
Ceata ciurarilor bărbătată.

Aceștia cu rude-împoncișate
Pre viteazul aurariu săriră.
Aici să vezi capete crepate!
Amândoao-acum să-înoțărâă
Părțile, și acum depreună

Toată tabăra-în arme s-adună.

Muierile fără-învălitoare

Aleargă, copilele fricoase

Trămurând din cap până-în picioare,

Umblă ca ș-oile spărioase,

Rătăcindu-să-încoala și-încoace

Și nu știu de spaimă ce vor face.[14]

Bărbații sosind nu căuta-în cine

Să deie, ci da de toată parte,

În toți cei de cetele străine.

Așa dete Vârlan negrii moarte

Pe Neagu lingurariu, așa Gogul

Pe Burda și Pleșca șontorogul.

Toți acu de arme s-apucasă,

Numa Parpangel de lina pace

Iubitoriu, ce nu să mestecasă

La nici un sfat, privește și tace

Socotind cu cetașii să iasă

Din ciorobòr și să meargă-acasă.

Face semn cătră-ai săi să purceagă

După dânsul și pleacă-înainte,
 Vrând să meargă la Romica dragă,
 Dar' în cărare-i stau răgăminte
 De lăeți și goleți întrarmate
 Socotindu-să pe cine-ar bate.[15]

Corcodel voievod era la frunte
 Vrând a sa noduroasă măciucă
 De corn cu sânge și el s-o crunte.
 De tânărul Parpangel s-apucă;
 Umflă să deie, dar' cestui nu-i pasă,
 Căci cu mult mai nainte să-înflasă

Și zvârli buzduganul de-aramă
 Așa cu năpraznă, tocma-în frunte,
 Cât îi făcu crierii-în cap tot zamă.
 Iar' Corcodel căzând ca ș-un munte
 Sună, când năroit să prăvale
 Și de-aproapea cutremură vale.

Zlătariu mândru de ceastă-izbândă,
 Căutând la mort grăi: „Corcodele,
 Aceasta-i pă tine-o dreaptă-osândă!
 Pentr-atâte nedreptăți și rele!

Rău ți-ai aruncat cu bobii foarte,
Când însuși nu știauși de-a ta soarte!”

Dup-aceasta el pornește iară
Cu cetașii săi prin gloate
De lăieți și goleți tăindu-să-afară,
Dar' nu-i cu putință a străbate,
Că de toată partea cu năvală
Golățimea pe dânsul să scoală.

Și, măcar că nu vra să-aibă parte
La războiu, pentru că rău îi pare
Și necuvios a face moarte
În soiul său și-atâta stricare,
Ci,-în zădar, că-întărâtata laie
Nu caută, ci-urnește, dă și taie!...

Pietrile vin pe dânsul ca ploaie,
Mulți voinici a lui căzută
De-a goleților măciuci și maie,
Când voinicul aminte-și adusă
De-armătura sa și vitejie
Ce făcusă-în turci pe cea câmpie.[16]

Deci lucindu-și sabia din teacă,
 Strigă cătră-ai săi cu bizuință:
 „După mine, copii! Ori cum să placă
 Lui Dumnezeu pentru biruință!...
 Încăi s-arătăm cestòr calici
 Că nu suntem pui dă potârnic!...”

Asta zicând, sară cu iuțime
 Și-întorcând sabia vitejește
 Unde-i cea mai deasă golățime
 Acolo dă, taie și lovește,
 Nasuri, mâni, urechi, capete-o sută
 Picară zburate-într-o minută.

Cetașii lui îmbărbătați încă
 Fac minuni de vitejie-în gloata
 Protivnică; gemere adâncă
 Și vaiet s-aude, pe-unde ceata
 Voinică merge tăind în goleți
 Ca și-în cucute sau ciuciuleți.[17]

Muierile cu copii-în spate
 Văzându-să de bărbați rămase
 Aleargă și iele ca turbate;

Și ca nește Furii nemiloase,
Luându-și copii de picioare
Dau cu dâșii-în sabii și topoare.

Dar' a lui Corcodel, cea mai crudă
Dintru toate maicele, muiere
Groaznică, pildă lăasă de ciudă
Și de femeiască neputere,
Svârlindu-și pruncul său mititel
Drept în obraz lui Parpangel

Și zicând: „Na mîncă-ți-l, o, câne!
Dacă-i mâncași pe dragul tătucă!...”
Bunul voievod ș-uitasă de sine
Și-i părea că vede o nălucă,
Răsturnat de-alungul pe pământ
Trezindu-să cu nasul frânt.[18]

Această tâmplare neașteptată
Iară desarmă toată mânia;
Și fiind ordia-împrăștiată
De lăieți și goleți pe câmpie,
Să trasă cu-ai săi din toiu afară,
La corturi, scârbit de-atâta-ocară.

Într-acea Găvan pe Ghițul omoară,
 Cocoloș pe Titirez dăcúlă,
 Coastea lui Zăgan capul zboară;
 Iar' Peperig a Dodii căciulă
 Tăiè-în doao și capu-i despică
 Din creștet până-în tufașa piică.

Parnavél cu suliță-ascuțită
 Străpunsă pe Corbea-în gemănare,
 Și, de nu era punga-încrețită,
 Pătrundea-i fierrul până-în spinare,
 Dar' totuș' răsturnându-l pe-o dungă
 Îi zdrobi toată cremenea-în pungă.[19]

Mândrea pe Ciuntul de barbă trage,
 Năsturel pe Dondu flocăiește,
 Iar' ca ș-un juncan Dragos în rage
 Și cu dinții beliți clențânește,
 Căci Spèrlea-îi sburasă nasu-în doao
 Și mustețe cu buzele-amândoao.

Ghiolban încă dede să deie
 În Căcâcia cu barda lată,

Iar' cela aruncând o bebee,
 Îl tocă tocma-în gura căscată.
 Ş'ăşa-i fu de crudă lovitură,
 Cât îi zdrobi toți dinți din gură.

Într-acea Tandaler de-altă parte
 Hărțuind cu ceata sa voinică,
 Făcea-întru căldărari mare moarte,
 De mâna lui mulți tari voinici pică,
 Căci văzându-să fără scăpare
 Ca turbat așa răgni de tare.[20]

Ş-aşa lovi-împrejur cu pârlita
 Furcă de cort peste țigănime,
 Cât șapte căzură-într-o clipită
 Prăvăliți. Și nu cuteză nime
 Mai mult să-i steie nainte, iară
 El unde dă, prăvale ș-omoară.

De furca lui năpraznică cade
 Țântea, făcătoriu ales de-inele,
 Și Chîfor, ce știa bine rade,
 Cum și tu, tinere Viorele,
 Ce dulce cântai cu viers măiestru;

Cad apoi și Gârdea, Mircea, Sestru,

Șoldea, Iencuț, Barbu și cu Nuțul,
Covrig, Mozòc, Barbu și Ciurilă,
Cornèiu, Cârlig, Sperlea ș-apoi Huțul.

Toți aceștea, loviți fără milă,
Să fârșiră cu moarte păgână
De-a lui Tandaler groaznică mână.[21]

Însă de altă lature s-aude
Mare vaiet, zarvă și strigare;
Aurarii acolo era în-trude,
Căci acum și cetele căldărare
Ajungând cu goleții de toată
Partea-i împresurasă roată.

Cercea, voinicu-aurariu, aice
Hărțuiește cu multă vârtute,
Dar o mulțime-i să pune-în price
Dintru lăieți de mai multe sute,
Păn' ce să trezește mai pe urmă
Închis giur împregiur cu-a sa turmă.

Atunci cătră cetașii săi strigă:

„Ochii închiși, măi! Și dați pe moarte
 Cruciş, în curmăziș' și cărligă!”
 Iar' cetașii-începură-a da foarte,
 Cu ochii închiși mergând nainte,
 Tăind în lăieți ca și-în plăcinte.[22]

Tandaler precepu văzând aceasta,
 Că ceata lui s-află la strâmtoare
 Și-aruncând acum arma sa proastă
 Apucă nește-arme mai ușoare
 Care Stanciul din cort îi adusă
 Și cu ele spre-ajutoriu să dusă.

Încă nu mersese jumătate
 De cărare, când Bălăban iacă,
 Acuma-i sosisă după spate
 Și vra să-l tundă-în ceafa săracă
 Cu un greu baros ce pe-astă vreme
 Trii rădicându-l încă s-ar screme.

Tandaler oblicind scutu-întinse
 Și sprijini groaznica lovită,
 Dar' în bucăți scutul i să frânsă;
 Dar' nu rămasă lucru-întratâtă,

Și cu chivăra lui voinicească
Pe frunte-i să pluști ca ș-o broască.[23]

Nasu-îi fumă și-ochii scânteiară,
Ș-apucându-l de cap amețală
Căzu pe-un picior, dar' venind iară
La sineș', de zios iute să scoală
Și lucind agera săbioară,
Lui Bălăban urechiușa-i zboară.

Apoi lăturiș' trăgând lovita
Îl nimeri tocma-între fălci, unde
Măcinează măselile pita;
Până la os fierrul crud pătrunde,
Iară lui Bălăban tăietura
Până la urechi îi lărgi gura.

Vra bietul atunci ceva să zică,
Dar' numa lòlotă neînțăleasă
S-aude, căci limba nu-i răspică
Nici un cuvânt cu vreo noimă-aleasă,
Fiindu-i toată falca deschisă!
Atunci Tandaler cu fală-i zisă:[24]

„Mergi, Bălăbane,-acum ș-îți ajungă
 Lauda că lui Tandaler în față
 Cutezași a sta!” ...De-aci s-alungă
 Și lui Petcu cel cu barbă creață,
 Ce-asupra lui vine cu năpraznă,
 Nasul tăindu-i îl face de caznă.

Lui Bùrla-apoi, care cu măciucă
 Ferecată la dânsul străbate,
 Într-o lovită,-o mână ș-o bucă
 Taie, și nici caută nici s-abate,
 Căci vede pe Cucavel de-o parte
 Făcând între aurari mare moarte.

Deci într-acolo rapede-aleargă,
 Iar' Purdea din ochi și de pe față
 Sămuind, trămură ca ș-o vargă
 Pentru-a lui bun Cucavel viață,
 Și Bumbului ce era cu dâns,
 Așa zisă cu lacrimi și plâns:[25]

„Vezi, Bumbule, Tandaler unde
 Năzuiește, ș-unde-izbânda-l trage?
 Dar, dă cumva el va pătrunde,

Zeul că va curma zilele drage
 Lui Cucavel, cum și-altora fece,
 Și moartea cumplită nu-l va trece!...

Dar' ian iscusește ceva-în tine,
 Să-împedecăm ahastă tâmplare,
 Căci almintere nu rămâne
 Niciunul întreg dă vătămare,
 Și, pân' sta Tandaler pă picioare,
 Noi nu vom scăpa de la strâmtoare.

Mi-aduc aminte, Bumbule, că-odată
 Răsturnași pă unul și mai tare
 Dăcât Tandaler, iar' astă dată
 Tu nu numa că-ți vei face-un mare
 Nume, dar țigănia toată
 Mulțămită-ți va da și plată". [26]

Bumbul suspinând: „O! Purde iubite!
 (Grăi) dă aș hi ș-acum în vârsta
 Ahaia, când pă Zăgan ce-întriite
 Puteri avea, luptai și pă Cârsta
 Trântii, dă hainele îi crepară,
 N-aș suferi eu ahastă-ocară!...

Dară s-au fârșit zilele-ahele!
 Și cu dânse vârtutea săracă,
 Lăsându-mi slăbiciune și jele.
 Una ș-altă-a bătrânii-ortacă!
 Însă-orice-a fi, face-voi cercare,
 Facă-apoi norocul cum îi pare!”

Aceste zicând, trupu-ș' îndreaptă,
 Să scutură și tinzându-și brață
 Cearcă-ș, mai cu stânga, mai cu dreapta,
 Putere, și pare că să-învață,
 Apoi ca când cevaș s-ar încrede,
 Hotărât spre Tandaler purcede.[27]

Ca lupoaia bătrână vicleană
 Când vede un taur fără pază,
 Mugând, buiecind într-o poiană,
 A-l năvăli fățiș' nu cutează,
 Ci pe-ascuns, prin tufe-urmându-i caută
 Cum să dea pe dânsul neașteptată,

Cela coarne fluturând aleargă,
 La tot mușunoiul să-întărâtă

Și vra din rădăcină să-l spargă,
Împrăște țărâna cu copită
Și coarne, -uitându-și cu tot de sine,
Păn' lupoaia dindărăpt îl ține,

Așa Bumbul pe departe-urmează
Vrăjmașului, clipită dorită
Așteptând ca zăpăcit să-l vază,
Să-i deie răsplată cuvinită,
Făcându-l tuturòr de măscară,
Pentr-atâte morți ș-atâtă-ocară. [28]

Tandaler pe mulți morții dedusă,
Nice-i mai sta cineva-împrotivă.
Nenorocul în cale-i adusă
Pe Buta cel cu minte ponivă,
Cărui aurariul mândru strigă:
„Feri! dă ții să mai mânci mămăligă!...”.

Atunci Bumbul de napoi sosește
Și chibzuindu-și treaba sa bine,
Din toată sâla să răpezește
Pitindu-să cu capul, și vine
Lui Tandaler tocma-între picioare,

Dându-i o cumplită berbecare.

Viteazul să răsturnă pe spate,
Iară Purdea strigă-în gura mare:
„Dați acum, fraților, pe-apucate,
Că, iacă, zace Tandaler cel tare!”
Și-așa-l tocă cu ciocanu-în frunte,
Cât îl porniră lacreme crunte.[29]

Viteazu cea mai de pe-urmă putere
Culegând în sine, să rădică,
Dară vârtutea din trup îi pierе
Și iar' îndărăpt la pământ pică;
Atunci lovituri nenumărate
Vin pe el de prăjini ferecate.

Capul lui mai mult nu să cunoaște,
Și totuș' mânia neînsătată
Nu să poate-îndeajuns a să paște,
Păn sosește-a lui voinică ceată;
Atunci trupul tot zdrobit ei lasă,
Voioși de-astă biruință-aleasă.

Doară-aci s-ațâță și mai mare

Vrajbă, de nu-i despărțea făr' veste
 O minunată foarte tâmplare
 (Așa-în cronică-aflai ș-așa este):
 Adecă-o-înviorată fortună
 De cele ce fulgeră și tună.[30]

Spun că multe fulgere lovire
 Între țigani-învrăjbiți! Dar> fie
 Măcar cum! destul că mulți pieriră
 Într-acea zi din oastea murgie.
 Și toți țigani de-aci prin țară
 Pribegind, iară să-împrăștiară.

Așa trebile sta,-în iastă gioasă
 Lume-a noastră pe pământ, când iacă,
 Din nălțimea cea mai luminoasă
 Ce raze nemuritoare-o-îmbracă,
 Din tronul său mai sus de stele,
 Vecinicul împărat privi la ele!...

Văzu toate; și-a>le< sale județe
 Vecinice rămân păzite bine!...
 Văzu cetele iadului îndrăznețe
 Amegind sufletele creștine;

Văzu păgânele turcești gloate
Fugind din țară și-împrăștiate.[31]

Iar' după vecinica hotărâre
Încă turcilor nu le sosisă
Ceasul și vremea cea de pierire,
Care le este din vecie scrisă,
Deci lui Gavriil, din sfântul coriu,
Care-i cel mai întâi solitoriu,

Iar' după vecinica hotărâre
La Vlad Vodă:,, -arată-i și-l învață
Că-în zădar la pierire s-aruncă,
Căci hotărât este să mai pață
Norodul lui încă vreme lungă
Jugul turcesc; ș-atâta-i ajungă..."

Așa zisă vecinicul Părinte,
Iar' Gavriil solitoriu îndată
Mearsă țiind poruncile-aminte;
Ș-învăscându-să-în rază curată
Luă față-asemene celie
Ce-are un tinăr ieșind din pruncie.

Zburând apoi în arepi ușoare
 Ceriu cel mai de-asupra străbate,
 Trece pe lângă stele și soare
 Și nicăieri din drum el abate,
 Până când la Vlad Vodă sosește
 Și cereasca poruncă-i vestește.

„Vlade! (strigă cereasca solie)
 Așa zice Făptoriul a toate:
 „Zădarnică-i a ta măiestrie!...
 Vecinice hotărâri nemutate
 Vor poporul tău încă să fie
 Lungă vreme-în păgână robie!” “

Aceste zicând îngerul purceasă
 Ascunzându-să-în nuor suptire;
 Principul înalt, deacă-înțăleasă
 Solia și sfânta hotărâre,
 Căzând pre față-îndată să-închină
 Cu inima-înfrântă și creștină.[32]

Voios poruncii el să supune.
 Pe cei mai încrezuți ai săi cheamă
 Și cum să tâmplă pe rând le spune,

Cu mângăioase vorbe-i întramă;
 Și defăimând turceasca robie,
 Mai bine-aleasă-a merge-în urgie.

Mergi sănătos, inimă vitează,
 Căci oameni și ceriu îți fu-împrotivă!
 Poate că va mai luci vo rază
 Și țării tale,-însă deopotrivă
 Cum au lucit supt tine, n-aștepte,
 De nu vra din somn să să deștepte.

Iar' Brâncovan, pe care pusese
 Vlad povață muntenelor cete
 Ce era din toate mai alese,
 Să să-adune-atunci poruncă dete,
 Și cătră toți ce era mii zece,
 Într-acest chip cuvântare fece:[33]

„O! voinici aleși! soți de-arme și frați,
 A patrii de pe urmă sprijană,
 Numelui turcesc nepreteni jurați!
 Încă viiă gloata musulmană,
 Încă pradă dragă țara noastră,
 Cruzimea ei nimică nu pastră!

Pe domnul viteaz ai săi vândură,
 Care fu silit a merge-în streini;
 Însă mie lăsa-învățătură
 Să nu vă supuiu turcilor păgâni.

Pagubă-ar fi de-a voastră viață,
 Pagubă (zisă) și de vârtute,
 Să răpuneți pentru-o șugubață
 Boierime, suflete vândute;
 Ci să cruțați-nalta bărbăție
 Spre mai bune vremi, de-or fi să fie!

Vă mulțumesc dar eu, domnul, țara,
 Pentru-a voastră vitează sâlință.
 Mergeți dragii mei! Fugiți de-ocară
 Ce-așteaptă pe cei fără credință,
 Ce s-aruncară la turci în brață!
 Lăsați, după vredniciei să pață.”

Așa zâcând cu lacrimi pe față,
 Cuvânt îi închisă-amara jele,
 Iar' în oastea vitează, -îndrăzneată,
 Nu s-auzia făr' suspinuri grele.

Toți în adâncă era tăcere,
Nădușindu-și amara durere.

Când din șireaguri ieși cu-îndrăzneală
Romândòr înainte și stete,
Împregiur câtând fără sfială,
Și sămn că va să grăiască dete,
Romândor viteaz cu fire-isteată
Ca Mart la războiu, ca ș-Amor în față.

Însă atunci părea că-i scânteiază
Ochii grăind așa cătră cete:
„Oastea lui Vlad, adecă vitează!
Războiu a face-acum va să-încete?
Iar' turcii vor merge cu pofală
Râzându-și de-a noastră neîndrăzneală?

La-atâta-adecă țara ne-ajunsă
Să-ș' vază muieri, maice, copile
Roabe la turci în saraiu ascunse?
Iar' fii și părinții de zile
Făcuți musulmani sau puși la robie?
Ah! voinici! aceasta să nu fie!

Nu fie! păn' suntem în viață!...
 Să nu să zică vreo dinioară
 Că trăind noi și-într-a noastră față
 Vrajmașul ne robi dulcea țară,
 Că-oastea lui Vlad întregă ș-armată,
 Patria-și lăsă la turci argată!

Ș-unde-ți merge răsipiți în lume
 Făr' patrie, casă, fără hrană?
 Ah' cel mai amar! ba și făr' nume
 Purtând cu voi vecinică prihană!...
 Nu, dragi voinici! Ori la slobozie,
 Ori la moarte drumul să ne fie!...

Și deacă-i hotărât din vecie,
 Patria să cază fără vină,
 Aceiaș' soarte ș-a noastră fie:
 Un mormânt ne-astupe ș-o țărână!
 Vrajmașului alta nu rămână
 Făr' pământul și slava română!"

Romândor fârșind, răpști mulțimea,
 Ș-un gomot din șireag în șireag
 Mearsă crescând, iară călărimea

Desvoalsă-îndată-alb-verdele steag:

„Du-ne (strâgând), măcar în ce parte,

Ori la slobozie sau la moarte!”

1. Vorba Bobului e tocma țigănească; au trebuit el să fie avut mânia asupra lui, când așa-l înfruntă de urât. Crit.
a) Țiganii în pare că acum sunt învrăjbiți, că nice unul nu va să asculte de altul. Mândr.
2. Împărechieri sunt aceste ce să tâmplă la toate sfaturile grămăzitei gloate; precum s-arată, Bobul au fost de partea lui Tandaler și de-aceaia defaimă așa pe Goleman care încă să îmbulzea la întiețime. Polit.
a) Zice Bobul că mai bine va celui mai mic muntean decât lui Goleman. Acest cuvânt au făcut și la noi acum de n-avem domni de ai noștri, ci străini, căci așa zicea și boierii noștri odată, și pentru ca să nu fie și alții din neam, au dat voie turcilor să puie pe străini. Crit.
3. Din ce, din ce merge mai gros! Adecă Ciormoiu zice Bobului să tacă, să nu să prinză de oameni de omenie, ca și cum să prinde scaiu de lână; apoi îl înjură zicând că la sfatul ce are să fie, nu să făuresc scoabe, la care Burda doară are precepere, însă aici să fac alte lucruri, de care tu nu înțalegi. Burda fiind și el fierrariu, să scoală pe Ciormoiu și ia prilej de bajocură din numele lui, zicând: „Dar tu cine ești! Ciormoiu! și râzi de absigă, cum râde dracu de porumbele negre, fiind el mai negru decât ele!”
4. Zice poetu că Urgia oblicind aceste, au zis cătră Războiu să meargă cătră țigani, să li să arete. Războiu ascultând îndată sări în cotigă (adecă car de oaste, precum avea cei de demult viteji) și suflă de trei ori în bucinul său groaznic, și curtea lui îndată să porni. Întii, înaintea Războiului, ca călăuze merge Spaima și Frica și Fiorile tremurând. M. P.
a) eu toate aceste nu înțaleg! Cum poate războiu să sufle în bucin ca ș-un om! Idiot.
b) Eu încă nu înțaleg, vere! Onoch.
5. După Fiori (zice poetul), tot înaintea războiului, mearsă și Vrajba care avea o mie de mâni și o mie de capete, luând și Pisma cu sine: Dârzia era mânănd caii Războiului cei buieștri; apoi, pe lângă Războiu mergând sălta Jacul și Prada cu Izbânda naltă. M. P.
6. Iar după Războiu (zice) mergea Vaiețele și Tânga cu Plânsurile, apoi Blăstâmul, Jalea și Gemetul cu Suspinele și cu Grija; după aceste mergea (tot după carul Războiului) Desnădăjduirea, Năcazul și Lipsa; în urmă, Căința, Sărăcia și Golătate. M. P.
a) Aceste toate să înțaleg alegoricește: adecă, va să zică poetul, aceste sunt urmările războiului, care poetul toate le-au zugrăvit după regulele poesii. Musofilos.
7. Iacă că acum era toți înfocați și să turburasă țiganii; să vede că mai vârtos gloata cea mai de pe urmă, adecă goeții și lăeții, să învrăjbisă, și cu dânșii să împreunasă și ciurarii. Criticos.
8. Adecă Sfârcul să învârti. M. P.
9. Ei! bine zisă blăstămata Urgie! Că iacă bătaia gata. Simpl.
10. Tandaler văzând că nu-i șagă, căci, precum să vede, era în mijlocul furarilor, vru să-ș scoată sabia, însă fiind el la strâmtoare, Cărbuș i-o furasă; deci căutând încoace și încolea, văzu un ciolan de cal și luând acela în mână, începu a da în toate părțile în gloată. M. P.
a) Învățatul Talalău spune la însemnările sale că osul acela de dobitoc

pană în vremile lui să află la mănăstirea de la Cioara; și de pe copită să cunoștea că au fost un picior de cal. Erudițian.

11. Adecă va să zică, ca și oarecând Samson cu măsaia de măgari ucisă trii mii de filistenii, așa Tandaler cu piciorul cel de cal, pe mulți foarte omori; apoi numără pe câți a ucis. M. P.
12. Muțul fiind de ceata lui Tandaler și văzând că voievodul este la strâmtoare, alergă cu doisprezece de ai săi întră-jutoriu; însă Goleman văzându-i le merge pe urmă cu alții de ai săi, înarmat cu o furcă de șatră, și sosind nu caută mult, ci dă unde nimereste; și numără poetul pe toți vătămații. M. P.
13. Într-acea vede Goleman pe Bratu aurariu venind cu ceata lui Tandaler; acestui viind Goleman aproape, îl lovește tocma în tâmplă și Bratul căzu mort; care văzând Tandaler, zvârli cu piciorul de cal și nimeri pe Goleman din gjos de nas, care îndată căzu amețit și furca-i pică din mână și toți să spăriară. M. P.
14. *Nota.* Până Goleman zace amețit și cetașii spăriați feriră, Tandaler să răpezi și apuca furca de șatră; și vru cu aceia să lovească încă o dată pe Goleman care zăcea; dar îmbărbătându-să cetașii lui îl ocrotiră. De-acî apoi se înfierbântă de îmbe părțile bătaia, căci mai toată tabăra în arme alerga, cu muieri și copile împreună. M. P.
15. Toți (zice poetul) acum era amestecați în bătaie, numa Parpangel cu ai săi fiind de o parte, nu să mesteca, precum și la nice un sfat a lor să mestecasă. Deci văzând acea turburare făcu semn cătră ai săi să meargă de-acî. M. P.
 a) Minunat mi s-au părut că Parpangel, după ce să sfădișă cu Tandaler, la nice un sfat a țiganilor n-au grăit nimic, deci am căutat anume însămnările lui Talalău și am aflat pricina: zice adecă acel preînvațat că el numa pe ascuns cu cei mai bătrâni sfătuia și cum că să știe, de bună samă, că din sfatul lui au fost și soborul învățaților orânduut, care să sfătuiască ca să nu facă țiganii stăpânie monarhică, temându-să ca să nu ajungă Tandaler la domnie. Erudițian.
16. Deci (spune mai încolo poetul), că tocma când era să meargă Parpangel cu ai săi, sosind Corcodel cu răgăminte de goleți, îi ținu drumul și cu măciucă ce-avea, să gata să-i deie în cap, dar' Parpangel oblicind mai nainte ce va să facă Corcodel, zvârli cu buzduganul și-l nimeri tocma în frunte și-i frânsă capul. Și iară începu a merge cu ai săi, dar' în zădar, căci laia toată năvălește pe dânsul și pe ceata lui, și acum foarte pe mulți ucisese; deci, măcar că Parpangel să scârbea a face moarte în soiul său, tot, în urmă, fu silit a să apăra.
 17. Și aducându-și aminte de armele sale (de la Argineanu), scoasă sabia și strigă cătră ai săi să meargă după dânsul, și foarte mulți dintru goleți taie; iară ceata lui, prin aceasta îmbărbătată, face minuni de vitejie. M. P. a) *Ciuculeți* este un feliu de bureți ce cresc pe lemne. Fil.
18. Iar' muierile goleților, a căror bărbați căzură în bătaie, alergând svârlea cu copii mici în cetașii lui Parpangel; a lui Corcodel muieră, cea mai cumplită de toate, zvârli al său copil tocma în obrazul lui Parpangel; Parpangel să răsturnă și-i părea o năluca văzându-să zăcând și cu nasu frânt. M. P.
19. Aceasta tâmplare desmânie pe Parpangel și fiindcă acum laia să împraștiasă, ieși cu ai săi din câmpul de bătaie și mearsă acasă. De-acî spune poetul care pe care au mai tăiat; în urmă zice că Parnavel cu sulița străpunsă pe Corbea tocma între picioare și, de n-ar fi dat sulița de pungă, în care era nește cremene, i-ar fi străpuns sulița până în spinare, dar așa numai i-au zdrobit cremenea. M. P.
20. Poetul pe rând povestește minunata bătaie și tăieturile cizdate. Într-acea, până alții într-alte părți să bătea, Tandaler cu ceata sa să bătea pe moarte nevăzând nice o scăpare dintru îmbulzală, căci mai toată țigani-meia pre dânsul năvălisă. M. P.

21. Tandaler cu furca de cort ce o apucasă de la Goleman, prăpădi foarte mulți, pe carii de nume îi spune poetul. M. P.
a) Dar, de unde știe el numele tuturor, fiindcă poetul n-au fost de față la bătaie! Idiotis.
b) Așa au aflat scris la izvod. Onoch.
v) Poetul au știut de-acolo, de unde au știut și Omer care încă n-au fost de față la bătaia de la Troada. P. Mustrul ot Pun.
22. Păn> Tandaler cu parte de cetașii săi să bătea de-o lature, de-altă lature goleții închisese pe Cercea aurariul care văzându-să la primejdie strigă cătră ai săi să deie pe moarte!... Iară cetașii închizând ochii tăia în goleți, ca și cum ar tăia cineva în plăcinte.
23. Atunci Tandaler precepu că ceata lui este la strămoare și plecă într-acolo spre ajutoriu, dar nu mersese jumătate de cale, când Bălăban îi sosește după spate cu un baros ce era așa de mare și greu pe care pe vremile aceste nice trei nu l-ar fi putut rădica. Dar, Tandaler oblicindu-l să sprijini cu scutul (paveza), dar' așa fu lovită de groaznică, cât scutul îi frânsă și-i pluști chivăra naltă pe frunte. M. P.
24. Măcar că lovitura fu oprită în scut și în chivără, tot, așa fu de cumplită, cât îl ameți pe Tandaler și căzu pe un picior; iar curând trezindu-să, lucind sabia lui Bălăban urechia-i taie, și rădicând sabia lăturiș tăind, nimeri pe Bălăban între fălci și-i spintecă falca de la urechie până în gură. Bălăban săracul era să străje, dar nu putea să grăiască. M. P.
25. După ce Tandaler așa căzni pe Bălăban, încă-l înjură și-l bajocorește zicând: „mergi acum, Bălăbane, că destulă laudă vei avea cu aceasta, că ai cutezat a sta la războiu cu mine!...” De-acia merge mai încolo, și mai taie oarecâtva; apoi văzând pe Cucavel că face vitejie între aurari, pleacă într-acolo; iară Purdea văzu bine încătăro vra să meargă Tandaler și cu totul tremură de frică și grăi cătră Bumbul. M. P.
26. „Ian' caută, Bumbule, că Tandaler va să străbată la Cucavel și, de va ajunge acolo, zeu că-l ucide! Dar ian' iscusește ceva, să împiedicăm astă tâmplare, că almintre nu rămâne nici unul întreg de Tandaler. Îmi aduc aminte, Bumbule, că odinioară răsturnaș' pe unul ce era mai tare decât Tandaler. De vei face aceasta dară, să știi că nu numa că-ți vei face un nume mare, dar' vei avea și mulțămită de la țigănie”. M. P.
27. Bumbul răspunde suspinând: „Să fiu în vârsta aceeaia, cum eram când luptai pe Zăgan care avea o putere ca trei oameni împreună, și trântii pe Cârsta așa tare, cât și hainele pe dânsul repară, n-aș suferi să facă Tandaler de aceste; dar' acuma sunt bătrân și slab. Însă, ori cum a fi, oi cerca”. Și zicând că scutură și-ș întinde mânule cercându-ș' puterea; apoi părându-i că încă are ceva nedejde, merge asupra lui Tandaler. M. P.
28. Aici poetul asămănă pe Bumbul cu o lupoaie bătrână, iar pe Tandaler cu un taur care într-o poiană fiind aleargă mușgând și la tot mușunoiu s-abată și îl sparge cu coarne și cu picioare; iar' Bumbu merge pe ascuns în urma lui ca și lupoaie, așteptând prilejul, și când nice nu gândește, atuncea-l apucă. M. P.
29. Într-acea Tandaler pe mulți acum morții dedusă, când iacă, mergând spre Cucavel, Buta, un țigan nebunatic, îi stă înaintea, cătră care el strigă să să deie în lături, căci nu voia cu dânsul s-aibă treabă. Tocma atunci când Tandaler stătu și grăia cătră Buta, Bumbul de departe să repezi, pî-tindu-ș capul și bučni dindărept așa de tare pe Tandaler, cât îl răsturnă. Purdea ce era gata la aceasta, îl lovi cu ciocanul în frunte, iar pe Tandaler îl porniră lacrimi crunte, adecă îi ieși sânge în ochi și strigă la ceialaltă să deie.
30. Tandaler sălindu-ș cea mai de pe urmă putere, dede să să rădice, dar toată puterea acum îi să fărșisă și iarăș' căzu; atunci toți începură a da într-însul cu tot feliu de arme, pân' îi făcură capul tot bucățele; și ar fi mai dat încă, de nu sosea ceata lui. Poate că atuncia să ațâta între țigani încă și mai mare bătaie, de n-ar fi început o ploaie cu tunete și fulgere,

care i-au împrăștiat și dintru aceeaș sară cari încătrow mearsă prin țări. M. P.

31. Acum încheie poetul cântecul și zice: așa era lucrurile pe pământ, când Dumnezeu căută la toate ce să tâmplă pe pământ, și judecățile lui vecinice sunt pururea bine păzite. Vede cum turcii fug împrăștiati; dar' încă, după vecinica lui hotărâre, încă nu le venisă ceasul; pentru aceasta, zisă lui Gavriil să meargă să spuie lui Vlad că în zădar este toată silința lui! Îngerul luând pe sine formă de un tânăr ce iese din pruncie, adevă de noao sau zece ani, mWwearsă la Vlad și-i spusă hotărârea vecinicului Părinte; care înțelegându-o, să plecă cu totul. M. P.
32. Aceste toate iarăș, trebuie să să înțaleagă alegoricește, adevă că Dumnezeu au dat lui Vlad un gând de folos, cum că în zădar pierde oameni împotriva turcilor, când dintru împrotivirea țării și puțința turcului să poate vedea că Dumnezeu încă n-au hotărât să să scoată țara lui de supt robie. Musofilos.
33. Vlad, precum să știe din istoria lui, au purces la Ardeal, unde apoi spun unii că Matieș, craiul unguresc, l-ar fi prins și l-ar fi băgat la închisoare în Bălgradul turcesc, unde au murit; alții povestesc că după opt ani iară au întors la domnie și acolo un armaș a lui mergând cu dânsul la preumblare i-au tăiat capul. Erudițian.